

T.C.
RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

RİZE İLİNDE GELENEKSEL HALK HEKİMLİĞİ
UYGULAMALARI
(Yüksek Lisans Tezi)

Sümevra SİNOĞLU
Tezin Yazarı

Yrd. Doç. Dr. Elif Şebnem DEMİRCİ
Tez Danışmanı

RİZE 2017

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

RİZE İLİNDE GELENEKSEL HALK HEKİMLİĞİ
UYGULAMALARI
(Yüksek Lisans Tezi)

Sümevra SİNOĞLU
Tezin Yazarı

Yrd. Doç. Dr. Elif Şebnem DEMİRCİ
Tez Danışmanı

Tez Savunma Tarihi
26/01/2017

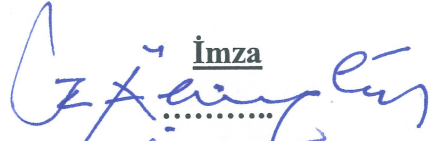
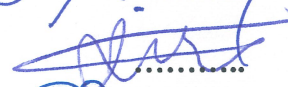
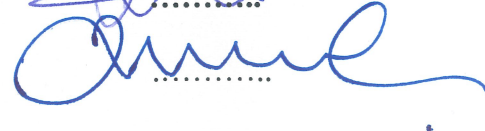
Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

Başkan : Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Elif Şebnem DEMİRCİ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKA

İmza

22/3/2017

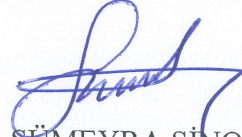
Doç. Dr. Ahmet İshak DEMİR

Enstitü Müdürü

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim. 24 /03 / 2017

SÜMEYRA SİNOĞLU

ÖN SÖZ

Halk bilgisi, içinde barındırdığı tecrübe, yüzyıllarca süregelen gelenekler, inançlar ve sosyal yaşamın tümüdür.

Çalışmamız halkın bünyesinde yaşamaya devam eden halk hekimliği bünyesindeki korunma, kaçınma, tedavi yöntemleri ve bu konudaki inançlar üzerinedir. Genelde taşrada devamlılığını sürdüren ilaçlar, hastalığın bedensel, ruhsal, maddi, manevi veya farklı bir özellikte olması durumuna bağlı olarak şekillenmektedir.

Günümüzde halk hekimliği ilk başvurulanan tedavi sistemi değildir. Ancak tıbbın sonuç vermediği noktada bir nevi “umut tıbbı”dır. Ve bu ilaçlara olan inanç, ilaçların hastalıkta olumlu sonuçlar vermesini sağlamaktadır.

Halk hekimlerinin yaptığı ilaçlar zamanla reddedilmeye başlanmıştır. Buna rağmen toplum içindeki yeri her zaman varlığını koruyacak gibi görünüyor.

Halk hekimliği üzerine yazılmış kitaplar, makaleler ve tezler bulunmaktadır. Çalışmalarda sahada derleme tekniği kullanılarak elde edilen malzeme incelenmiştir. Çalışmamızda da bu kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu çalışmada Rize yöresinin bütün ilçeleri derleme alanı içine almıştır.

Çalışmamız giriş, I.-II.-III. Bölüm olmak üzere üç ana kısımdan ve sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş kısmında araştırma ve araştırma alanı ile genel bilgi verildikten sonra birinci bölüme geçilmiştir.

Halk hekimliği ve genel kavramlar ile ilgili I. bölümde “halk hekimliği” kavramının tanımı yapılarak tarihi, toplum içindeki yeri, Anadolu ve Rize’deki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Aynı bölümde halk hekimliği tedavi yöntemleri, Türk halk hekimliğindeki sağaltıcılar, Rize halk hekimliği sağaltıcıları üzerinde durulduktan sonra III. bölümde değerlendirme amacı ile bahsettiğimiz büyü ve iyeler üzerinde kısaca durulmuş, genel tanımlar yapılmıştır.

Tezimizin II. bölümünde Rize ilinde yapılan halk hekimliği derleme çalışması hastalık isimleri göz önünde tutularak sınıflandırılmıştır. Aynı zamanda

bu bölümde verilen hastalıklar kolay bulunması açısından alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

III. bölümde ise derlenen tedavi yöntemleri çocuk, yetişkinler, kadın, erkek ve hayvanlar olmak üzere beş ana başlık olarak ayrıldıktan sonra kendi içlerinde dini-sihri, gerçekçi ve hem dini-sihri hem gerçekçi uygulamalar olmak üzere ayrıca incelenmiştir.

Sonuç bölümünde tüm bulgular genel çıkarımlar halinde sunulmuştur. Araştırmanın sonucunda Rize halk hekimliğinde birçok kültürün, toplumun ve dinin inanç ve kültür yapısının izlerine rastlandığı görülmektedir.

Çalışmamda bilgileri ile bana yardımcı olan kaynak kişilere, derleme çalışmasında köy köy bana eşlik eden yengem Leman Sinoğlu ve annem Melek Sinoğlu'na, çalışmalarım sırasında tecrübesiyle beni yönlendiren hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Şebnem Demirci'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Rize-2017

Sümevra SİNOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER	6
KISALTMALAR.....	15
GİRİŞ	16
A. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	16
A. 1. Konusu.....	16
A. 2. Önemi	16
A. 3. Amacı.....	16
A. 4. Kaynakları	17
A.5. Rize ve Halk Hekimliği Üzerine Yapılan Çalışmalar	22
B. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİ.....	26
B.1. Araştırma Alanı İle İlgili Tarihi Bilgiler	31
B.2. Araştırma Alanı İle İlgili Coğrafi Bilgiler	44
B.3. Araştırma Alanının Nüfusu Ve Ekonomik Yapısı İle İlgili Bilgiler ...	47
B.4. Araştırma Alanı İle İlgili Sosyal- Kültürel Bilgiler	50
I. BÖLÜM	54
A. HALK HEKİMLİĞİ VE GENEL BİLGİLER.....	54
A.1. HALK HEKİMLİĞİ	54
A.1.1. Halk Hekimliğinin Doğuşu Ve Gelişim Kronolojisi	56
A.1.2. Türklerde Halk Hekimliği	62
A.1.3. Halk Hekimliğinin Toplum İçindeki Yeri	68
A.1.3.1. Rize’de Halk Hekimliği	70
A.2. SAĞALTMA(TEDAVİ) YÖNTEMLERİ	73
A.3. TÜRK HALK HEKİMLİĞİNDE SAĞALTICILAR	75
A.3.1. Şaman/ Kam.....	76
A.3.2. Bakşı/Bahşı.....	78

A.3.3. Veli/Hoca	78
A.3.4. Ocaklılar	79
A.3.5. Otacılar	80
A.3.6. Sınıkcılar	81
A.4. RİZE HALK HEKİMLİĞİ UYGULAYICILARI	81
A.4.1. Ayten Memişoğlu	81
A.4.2. Ayten Sinoğlu	82
A.4.3. Nejla Nar	82
A.4.4. Fazilet Giritlioğlu	82
A.4.5. Nuriye Korkmaz	83
A.4.6. Ahmet Reisoğlu	83
A.4.7. Mehmet Varlı	83
A.5. BÜYÜ VE ÇEŞİTLERİ	84
A.6. İYELER	88
II. BÖLÜM	99
A. RİZE HALK HEKİMLİĞİNDE HASTALIKLAR VE TEDAVİ YÖNTEMLERİ	99
A.1. Hastalık Belirleme	99
A.2. Hastalıklar Ve Tedavi Yöntemleri	103
A.2.1. Çocuklar İçin Yapılan Uygulamalar	103
A.2.1.1. Al Basması	103
A.2.1.2. Altına Kaçıran Çocuklar	103
A.2.1.3. Ayağı Bağlı Çocuklar	104
A.2.1.4. Basılmış Çocuklar	105
A.2.1.4.1. Cenaze- yeni doğan basılması	105
A.2.1.4.2. Et- yeni doğan basılması	105
A.2.1.4.3. Lohusa- yeni doğan basılması	105

A.2.1.4.4. Yeni doğan – gelin basılması	106
A.2.1.4.5. Yeni Eşya- yeni doğan basılması	106
A.2.1.5. Bebek Başının Düzgün Şekillendirilmesi.....	109
A.2.1.6. Bebeklerde Göz Nedeniyle Oluşan Durumlar.....	109
A.2.1.7. Cılız Olan Çocuklar.....	110
A.2.1.8. Çabuk Konuşması İstenen Çocuklar	110
A.2.1.9. Çabuk Yürümesi İstenen Çocuklar	110
A.2.1.10. Diş Çıkaran Çocuklar	110
A.2.1.11. Fıtık.....	111
A.2.1.11.1. Göbek Fıtığı.....	111
A.2.1.11.2. Kasık Fıtığı.....	111
A.2.1.13. Gazı Olan Çocuk	111
A.2.1.14. Gezemeyen Çocuklar.....	111
A.2.1.15. Göbeğin Kesilmesi	112
A.2.1.16. Gözünde Çapak Olan Çocuklar	112
A.2.1.17. Kabakulak	112
A.2.1.18. Kızamık	113
A.2.1.19. Korkan Çocuk.....	113
A.2.1.20. Öksüren Çocuklar	113
A.2.1.21. Pamukçuk.....	113
A.2.1.22. Salyası Olan Çocuklar.....	114
A.2.1.23. Sancı.....	115
A.2.1.24. Sarılık	115
A.2.1.25. Suçiçeği.....	116
A.2.1.26. Sütü Gelen Çocuklar	116
A.2.1.27. Tuzlama	116
A.2.1.28. Yaşamayan Çocuklar (Sübyan Marazı)	116

A.2.1.29. Yeni Doğanın Şirin Bakışlı Olması İçin.....	118
A.2.2. Yetişkinler İçin Yapılan Uygulamalar.....	118
A.2.2.1. Kadınlara Özel Uygulamalar	118
A.2.2.1.1. Adet Sancısı.....	118
A.2.2.1.2. Basılma	119
A.2.2.1.3. ocuk Düşmesini Engelleyici Uygulamalar	120
A.2.2.1.4. Doğum Kontrol	120
A.2.2.1.5. Düşük Yapmak İçin Yapılan Uygulamalar	121
A.2.2.1.6. Hamile Kalmak İçin Yapılan Uygulamalar	121
A.2.2.1.7. Gebeliğin Anlaşılması.....	123
A.2.2.1.8. Kırklama	126
A.2.2.1.9. Lohusa Marazı.....	126
A.2.2.1.10. Rahat Doğum	128
A.2.2.1.11. Süt Kırılması.....	129
A.2.2.1.12. Sütü olmayan kadınlar	130
A.2.2.2. Erkeklerle Özel Uygulamalar	130
A.2.2.2.1. Kısır Olup Olmadığına Bakma	130
A.2.2.2.2. Kısırlık.....	131
A.2.2.2.3. Köselik	131
A.2.2.2.4. Prostat.....	131
A.2.2.3. Genel Uygulamalar.....	131
A.2.2.3.1. Aft	131
A.2.2.3.2. Afacan Hastalığı (kanser)	131
A.2.2.3.3. Ağrılar	132
A.2.2.3.4. Ağzına Yılan Giren Kimse.....	138
A.2.2.3.5. Alerji	138
A.2.2.3.5. Akciğer Hastalıkları	138

A.2.2.3.6. Akrep-Yılan Sokması	139
A.2.2.3.7. Ameliyatsız Kişinin Temizlenmesi	139
A.2.2.3.8. Arı Vurması	139
A.2.2.3.9. Arpacık	139
A.2.2.3.10. Astım	141
A.2.2.3.11. Ayak Kokması.....	141
A.2.2.3.12. Ayakkabı Vurması.....	141
A.2.2.3.13. Bağırsak Kurdu	141
A.2.2.3.14. Bağlanma.....	141
A.2.2.3.15. Basur (Hemoroit).....	145
A.2.2.3.16. Baş Dönmesi.....	146
A.2.2.3.17. Bel Açıklığı	146
A.2.2.3.18. Bel Kayması	146
A.2.2.3.19. Bitlenme.....	146
A.2.2.3.20. Boğmaca	147
A.2.2.3.21. Burkulma	147
A.2.2.3.22. Çakal Düğünü	148
A.2.2.3.23. Çatlaklar.....	148
A.2.2.3.24. Çivi Batması.....	149
A.2.2.3.25. Damar Tıkanıklığı	149
A.2.2.3.26. Dil Doğurması	149
A.2.2.3.27. Diş Parlaklığı.....	149
A.2.2.3.28. Dolama/ Selimeçveri.....	150
A.2.2.3.29. Egzama	151
A.2.2.3.30. Et Beni	152
A.2.2.3.31. Fıtık.....	152
A.2.2.3.32. Geniz Tıkanıklığı	152

A.2.2.3.33. Göğüste Oluşan Uurlar	152
A.2.2.3.34. Göz (Letiale (KK.61))	152
A.2.2.3.35. Göz Hastalıkları.....	156
A.2.2.3.36. Grip.....	157
A.2.2.3.37. Gür ses	157
A.2.2.3.38. Havale	157
A.2.2.3.39. Hıçkırık.....	158
A.2.2.3.40. Humra (Diş Nezlesi/ Apse).....	158
A.2.2.3.41. Isırgan Vurması.....	159
A.2.2.3.42. İdrar Yolları Rahatsızlığı.....	159
A.2.2.3.43. İltihap	159
A.2.2.3.44. İshal.....	160
A.2.2.3.45. Kabızlık	161
A.2.2.3.46. Kalp Hastalıkları	162
A.2.2.3.47. Kan Durdurma	162
A.2.2.3.48. Kan Düşüklüğü	162
A.2.2.3.49. Karabasan Basması.....	163
A.2.2.3.50. Karın Sancısı.....	163
A.2.2.3.51. Kaşıntı.....	163
A.2.2.3.52. Kekeleme	164
A.2.2.3.53. Kellik.....	164
A.2.2.3.54. Killardan Kurtulma	164
A.2.2.3.55. Kırık-Çıkık.....	164
A.2.2.3.66. Kireçleme	165
A.2.2.3.57. Kolesterol	165
A.2.2.3.58. Kolit (Bağırsak İltihabı).....	165
A.2.2.3.59. Konak	165

A.2.2.3.60. Korku (korkuluk kaldırma)	166
A.2.2.3.61. Kotça/ Koça/ Keçe/Korduk/ Minca(siğil)	168
A.2.2.3.62. Köpek Memesi	172
A.2.2.3.63. Kötek.....	173
A.2.2.3.64. Kramp.....	173
A.2.2.3.65. Kulağa Su Kaçması	173
A.2.2.3.66. Kuplika Düşmesi (ses kısıklığı).....	174
A.2.2.3.67. Kurt Kesme	174
A.2.2.3.68. Küçük Dilin Yutulması	174
A.2.2.3.69. Lekeler	174
A.2.2.3.70. Mayasıl/ Mantar	175
A.2.2.3.71.Meloni kalkması (Kurdeşen Dökmek/ Ciltte kabarcıklar oluşması).....	175
A.2.2.3.72. Mide Bulantısı.....	176
A.2.2.3.73. Ödem.....	176
A.2.2.3.74. Öksürük.....	176
A.2.2.3.75. Ölenin Şişmemesi.....	178
A.2.2.3.76. Ölenin Yakınıni Sakinleştirme	178
A.2.2.3.77. Parmak Çürümesi	179
A.2.2.3.78. Pişik.....	179
A.2.2.3.79. Rahna Çakuma(gece yangını/ uçuk).....	179
A.2.2.3.80. Romatizma	180
A.2.2.3.81. Saç Kıran.....	180
A.2.2.3.82. Saç Uzatma.....	181
A.2.2.3.83. Sarılık	181
A.2.2.3.84. Sina (kesik).....	183
A.2.2.3.85. Sinir Sistemi Bozuklukları.....	184

A.2.2.3.86. Sinüzit	184
A.2.2.3.87. Sivilce	184
A.2.2.3.88. Şeker Hastalığı	184
A.2.2.3.89. Şilona (guatır)	185
A.2.2.3.90. Tansiyon Çıkması	185
A.2.2.3.91. Tansiyon Düşmesi	185
A.2.2.3.92. Taş veya Kum Düşürme	186
A.2.2.3.93. Tavukgötü	187
A.2.2.3.94. Temre (Bahur)	188
A.2.2.3.95. Tırnak Bozuklukları	190
A.2.2.3.96. Tutulma (Kulunç (KK.78))	190
A.2.2.3.97. Topuk Dikeni	190
A.2.2.3.98. Tor (şişme)	190
A.2.2.3.99. Unutkanlık	191
A.2.2.3.100. Uyuzlanma	191
A.2.2.3.101. Ülser	192
A.2.2.3.102. Yanık	192
A.2.2.3.103. Yaralar	195
A.2.2.3.104. Yel Yuvası (Ilancuk)	197
A.2.2.3.105. Yüksek Ateş	197
A.2.2.3.106. Yürek Düşüklüğü (göbek/ mide düşmesi)	197
A.2.2.3.107. Zehirlenme	198
A.2.2.3.108. Zinde kalma	199
A.2.3. Hayvanlar İçin Yapılan Uygulamalar	199
A.2.3.1. Eşi Düşmeyen İnek	199
A.2.3.2. Göze Getirme	199

A.2.3.3. İneğin Karnının ve Başının ağrmasına Neden Olduğu düşünölen İnançlar	200
A.2.3.4. Nistaş (Sallama)	201
A.2.3.5. Sütü Olmayan İnek	201
A.2.3.6. Tavlı İnek	201
III. BÖLÖM	202
TEDAVİ YÖNTEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	202
1. Çocuklara Yapılan Uygulamalar	202
2. Kadınlara Özel Yapılan Uygulamalar	214
3. Erkeklerle Özel Yapılan Uygulamalar	219
4. Yetişkinlere Genel Olarak Yapılan Uygulamalar	221
5. Hayvanlara Yapılan Uygulamalar	243
6. Genel Değerlendirme	245
SONUÇ	271
YARARLANILAN KAYNAKLAR	277
KAYNAK KİŞİLER	285
EKLER	296
ÖZET	310
ABSTRACT	311
ÖZ GEÇMİŞ	312

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen makale
agt.	Adı geçen tez
Bkz.	Bakınız
Hz.	Hazreti
KK.	Kaynak kişi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
s.	Sayfa
S.	Sayı
s.a.v	Sallallahu aleyhi ve sellem
sy.	Sayfa sayısı yok.
vb.	Ve benzerleri

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

A. 1. Konusu

Halk hekimliği, geleneksel adı ile koca-karı ilaçları, günümüzde devamlılığını gizlice sürdüren bir alandır. Çalışmamızda halk hekimliğinin Rize’de yaşamakta olan uygulamalarını, inanışlarını ve uygulamaların günlük hayattaki yerini konu edindik.

A. 2. Önemi

Halk hekimliği, sözlü kültürün önemli unsurlarından biridir. Devamlılığını dilden dile aktararak sağlayan söz konusu unsurlar zaman içerisinde unutulmakta ya da değişime uğramaktadır. Çalışmamız kayıt altına alınan bilgilerin unutulmasını engelleyecek, bu konuda yapılacak çalışmalara yardımcı olacaktır.

Halk hekimliği uygulamaları bünyesinde sadece pratikleri barındırmamaktadır. Derlenen uygulamalar yöreye has bitkiler, kelimeler ve isimler hakkında bilgi sahibi olmamızı sağladığı gibi mitsel kavramları içinde barındırmasıyla da önem kazanır.

A. 3. Amacı

Rize ili kültürel açıdan zengin olmasına rağmen coğrafi açıdan kapalı, ulaşımı zor bir alan olması dolayısıyla bakir kalmış illerimizden biridir. Çalışmamızın amacı, Rize sözlü kültürünün bir parçası olan halk hekimliğine dair bilgileri tespit etmek, söz konusu uygulamaların mitsel alt yapısını çözümlenmeye çalışmak, diğer bölgelerdeki uygulamalar ile karşılaştırma yaparak pratiklerin kullanım alanları hakkında bilgi sahibi olmak ve bölgenin coğrafi özelliklerinin kültüre etkisini ortaya koymaktır.

A. 4. Kaynakları

Çalışmamızda halk hekimliği ürünleri ile ilgili alan araştırması sözlü ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleri kullanılmıştır.

Derleme sırasında, görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşme öncesinde kaynak kişilere sorulacak sorular önceden hazırlanmış ve sorular mümkün olduğunca kaynak kişileri sıkmadan, sohbet havasında sorulmuştur.

Gözlem, görüşme ve çok sayıda kaynak kişiden yararlanma yöntemi ile Rize halk hekimliği inanmaları ve uygulamaları hakkında alan araştırması yapılmaya çalışılmıştır.

Kaynak kişilerin belirlenmesinde; bölgenin kültürel değerlerini bilen, toplumun her kesiminden değişik kültür ve eğitim seviyesindeki kişiler tercih edilmiştir. Böylece geniş kapsamlı bir bilgiye ulaşılmaya çalışılmıştır.

Derleme esnasında ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinesi teknik malzeme olarak hazır bulundurulup konuşmalar ve görüntüler en doğal ve doğru şekliyle kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

Derleme çalışmasında 150 kaynak kişi ile görüşülmüştür. Kaynak kişilerin yaş ortalamaları aşağıdaki tablodaki gibidir.

	20 ⁺	30 ⁺	40 ⁺	50 ⁺	60 ⁺	70 ⁺	80 ⁺	90 ⁺	TOPLAM
KADIN	1	14	29	25	34	19	11	1	134
ERKEK				6	4	2	4		16
GENEL	1	14	28	27	36	20	14	1	150

Tablo 1. Kaynak kişilerin yaş ortalaması

Kadın sayısının erkek sayısından fazla olması, iki nedenden dolayı oluşmuştur. Birincisi kadınların halk hekimliği konusunda daha bilgili olmasıdır.

Bunun sebebi de kadınların inançlara daha bağlı olması ve günlük hayatta hastalanan çocukları ve çevresi ile daha çok ilgilenmek zorunda kalması olabilir. İkinci sebep ise erkeklerin bayan araştırmacılarla ya da bayanların erkek araştırmacılarla iletişimi daha zor kurmasıdır. Burada da göz çarpan durum yine de halk hekimliği ile ilgilenen erkeklerin çekinmeden bize yardımcı olmak adına bilgilerini bizlerle paylaşmasıdır.

Kişilerin yaş ortalamasını olabildiğince dengede tutmaya, her yaş grubu ile konuşmaya çalıştık. Böylece yörede varlığını sürdüren halk hekimliğinin ne denli devam ettiğini ve ne kadarının gelecek nesillere aktarıldığını görmek istedik.

Kaynak kişilerin halk hekimliğine olan bakış açılarını buldukları sosyal ortamla ve eğitim düzeyi ile ilişkilendirmek amacı ile oluşturulan tablo aşağıdaki gibidir.

	Okuma- yazma yok.	Okuma- yazma var.	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Toplam
Kadın	49	13	50	7	13	3	128
Erkek	2	1	7	3	1	2	14

Tablo 2. Kaynak kişilerin eğitim düzeyi

Kaynak kişilerin eğitim düzeyleri ve halk hekimliğine karşı bakış açıları değerlendirildiğinde eğitim düzeyinin halk hekimliği tedavi yöntemlerine ve inanışlarına etkili olduğu görülmektedir.

Kaynak kişilerin özelliklerinden dikkat edilen bir unsur da meslekleridir. Çünkü meslekler halk hekimliği ve inanmalar konusunda etkili olmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde mesleklerin de kendi içlerinde özel tedavi yöntemleri oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenle meslekler hakkında bilgi vermenin de uygun olacağını düşündük.

Halk hekimliği ile uğraşan ya da bu konu hakkında bilgi sahibi olan erkeklerin meslekleri şu şekildedir: imam, esnaf, kaptan ve balıkçı, demirci, inşaat ustası, arıcı, muhtar ve halk oyunları eğitmeni.

Kadınlara bakıldığında göze çarpan ilk durum çoğunun ev hanımı olmasıdır. Diğer meslekler; pazarcı, bakıcı, Kur'an Kursu hocası, temizlik görevlisi, öğretmen, muhasebeci, kasiyer şeklinde dir.

Çalışma alanı olarak seçilen Rize ilinin bütün ilçelerinde derleme yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan derlemede konuşulan kaynak kişi sayısı dengede tutulmaya çalışılmıştır.

Aşağıda ilçelerin hangi köy ve mahallelerinde derleme yapıldığı belirtilmiştir.

ARDEŞEN:

Ardeşen ilçesinden 12 kadın kaynak kişi ile konuşuldu.

- Hoşdere Köyü
- Şentepe Köyü
- Pirinçlik Köyü
- Müftü Mahallesi
- Kahveciler Köyü
- Pınarlı Köyü
- Sesli Kaya
- Merkez Mahallesi
- Armağan Köyü

HEMŞİN:

11 kaynak kişi ile konuşuldu. Kaynak kişilerin biri erkek diğerleri kadındır.

- Yaltkaya Köyü

İYİDERE

İyidere ilçesinden 9 kişi ile konuşuldu. 9 kişinin biri erkek diğerleri kadındır.

- Merkez Mahallesi
- Yapraklar Köyü
- Büyükçiftlik Köyü

DEREPAZARI

Derepazarı ilçesinde 37 kişi ile derleme yapıldı. Görüşülen kişilerin otuz biri kadın altısı erkektir.

- Sandıktaş Köyü
- Yanıktaş Köyü
- Çakmakçılar
- Maltepe Köyü
- Bürücek
- Çukurlu
- Eriklimanı Mahallesi
- Fıçıcılar Mahallesi

MERKEZ

Merkez ve merkeze bağlı beldelerden toplamda 25 kişi ile görüşüldü. Bu kaynak kişilerin yirmi üçü kadın ikisi erkektir.

- Uzunköy
- Salarha
- Dosma Mahallesi
- Fener Mahallesi
- Çaycılar Köyü
- Ortapazar Mahallesi
- Azaklıhoca Mahallesi
- Yolveren Köyü
- Gündoğdu

FINDIKLI

İlçede 10 kişi ile görüşüldü. Kaynak kişilerin dokuzu kadın biri erkektir.

- Işıklı Mahallesi
- Merkez Mahallesi
- Esentepe Mahallesi
- Beydere Mahallesi

PAZAR

İlçeden 5 kişi ile görüşüldü. Kaynak kişilerin dördü kadın biri erkektir.

- Merkez Mahallesi

- Hamidiye Mahallesi
- Balıkçı Mahallesi

İKİZDERE

İkizdere ilçesinde 11 kadın kaynak kişi ile görüşüldü.

- Güneyce- Şimşirli Mahallesi

GÜNEYSU

İlçede 6 kadın kaynak kişi ile görüşüldü.

- Merkez Mahallesi
- Güneysu merkez
- Ballı dere Köyü

KALKANDERE

Kalkandere ilçesinden 3 kişi ile görüşüldü. Kaynak kişilerin ikisi kadın biri erkektir.

- Merkez Mahallesi
- Cevizlik Mahallesi

ÇAYELİ

İlçede 12 kişi ile görüşüldü. Kaynak kişilerin dokuzu kadın üçü erkektir.

- Maltepe Köyü
- Beşikçiler Köyü
- Şarla Mahallesi
- Beyazsu Mahallesi
- Şirin Köy
- Merkez Mahallesi
- Sabuncular Mahallesi

ÇAMLIHEMŞİN

Çamlıhemşin ilçesinden 9 kaynak kişi ile görüşüldü. Kaynak kişilerin ikisi erkek yedisi kadındır.

- Konaklar Mahallesi
- Aşağı Şimşirli Mahallesi
- Yağmurlu Köyü

- Yukarı Çamlıca Mahallesi
- Merkez
- Kadıköy

A.5. Rize ve Halk Hekimliği Üzerine Yapılan Çalışmalar

1. KİTAPLAR

- AÇA, Mustafa, *Balıkesir Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalar*, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2005.

Aça, Kitabında doğum sürecini Loğusa, Çocuk, Loğusa ve Çocuğun Birlikte Yer Aldığı İnanış ve Uygulamalar ve Çocuk Hastalıkları olarak dört bölümde incelemiştir. Bu inceleme sistemini gözeterek bizde doğuma dair tedavileri bu bakış açına yakın bir şekilde incelemeye çalıştık.

- BOSTAN, Hanefi, *Xv.-Xvi. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal Ve İktisadi Hayat*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2002.

Kitap, dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Trabzon sancağının idari teşkilatı, yöneticileri ve iskan hareketlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde bölgenin nüfus dağılımı ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Üçüncü bölüm de sosyal yapı üzerinde durulduktan sonra son bölümde iktisadi hayat ve toprak idaresi anlatılmıştır.

- TELLİOĞLU, İbrahim, *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz de Türkler*, Trabzon: Serander yayınları, 2004.

Doğu Karadeniz bölgesindeki Türkleri anlatan kitap, üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ilk Türk yerleşmelerinden bahseden yazar devamında Moğol istilasına kadar olan zamanda Türk varlığı üzerinde durur. Son bölümde de Osmanlı'nın kuruluşuna kadar bölgedeki Türk varlığında bahsedilir.

- AK, Orhan Naci, *Rize Tarihi*, Rize: Rize Halk Eğitim Merkez Yayınları Müdürlüğü, 2000.

Rize tarihini yüzyıllara göre inceleyen yazar, üç bölüme ayırdığı kitabında bölgenin idari, sosyal ve siyasal yapısı üzerinde de durmuştur.

- TAŞPINAR, Ali, *Rize Tarihi*, İstanbul: Şan Matbaacılık, 2004.

On bir bölümden oluşan kitapta Rize tarihi yüzyıllara göre incelenmiştir. Bölgenin siyasi, sosyal, idari ve nüfus yapısı üzerinde durulmuştur.

- ARAZ, Rıfat, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1995.

Harput'un halk hekimliği üzerinde durulan kitap, üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Tanrı ve iyelerden bahsedilmiştir. İkinci bölümde törenler ve inançlar üzerinde durulduktan sonra son bölümde halk hekimliğine dair bilgiler verilmiştir.

- TÜRKOĞAN, Orhan, *Toplumsal Yapı ve Sağlık-Hastalık Sistemi*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.

Toplumun hastalık ve sağlık sistemlerine karşı tutumu bilimsel bir bakış açısı ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. MAKALELER

- ŞAR, Sevgi, “Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*(23-24 Kasım 1989), s. 224, İstanbul, 1984.

Halk hekimliğinin gelişimi üzerinde durulan makalede halk hekimliği tanımı yapılmış ve halk ilaçları yöntemlerine göre tasniflenmiştir.

- ACIPAYAMLI, “Orhan, Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*(23-24 Kasım 1988), s.2, 1989.

Makalede halk hekimliği ile ilgili altı sağaltma türünün olduğu belirtilerek söz konusu sağaltma yöntemleri açıklanmıştır.

- HUFFORD, J. David, “Halk Hekimleri”, Çev. Mustafa Sever, *Millî Folklor*, S.73, s.73-80, 2007.

Halk hekimleri üzerinde durulan makalede halk hastalıkları, halk psikiyatrisi, doğa ve doğaüstü gibi konular ele alınmıştır.

- ALPTEKİN, Ali Berat, “Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği”, *Millî Folklor*, S. 86, s.5-19, 2010.

Halk hekimliğine dair uygulamaların, kullanılan malzemelerin hikayelerdeki yeri üzerinde durulmuştur.

- BAYAT, Ali Haydar, “Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbi Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, s. 59, 1989.

Akıl hastalıklarına İslamiyet öncesinde ve İslamiyet sonrasında bakış; Anadolu’da akıl hastalıklarına dair tedavi merkezleri ve şekilleri üzerinde durulmuştur.

- BAYAT, Fuzuli, “Geçiş Ritüeli Bağlamında Arınma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, V 2 / 9, 2009.

Araştırmacı, arınma(temizlenme) kavramının din ve mitolojideki yeri üzerinde durarak arınmanın getirdiği statü değişimini anlatmıştır.

- ÇAVDAR, Ayşenur, “Türk Halk Hekimliğinde Dağlama”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, s. 83, 1989.

Dağlama genel adı ile hacamat üzerinde durularak toplumsal yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

- DUVARCI, Ayşe, “Halk Hekimliğinde Ocaklar”, *Milli Folklor*, s.34-38, 1990.

Ocaklık kavramı açıklanmış ve Anadolu’da kabul gören ocaklık sistemi üzerinde durulmuştur.

- KAPLAN, Melike, *Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın*, Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları: 257, 2010.

Kadın şamanların günümüzde ebelere, sağaltıcılara, ocaklılara dönüşümü ve kadınların tedavi sürecindeki yeri ortaya konmuştur.

- KAPLAN, Melike, “Halk Tıbbının Kökenleri: Teşhisten Tedaviye Din Ve Büyü İlişkisi”, *Milli Folklor*, Yıl 23, S. 91, s.150-156, 2011.

Halk kültürünün bir parçası olan halk tıbbının dinsel ve büyüsel kökenli pratiklerinin genel bir değerlendirmesi yapılarak farklı topluluklardan örneklerle karşılaştırılmıştır.

- KAYA, Muharrem, “Eski Türk İnanışlarının Türkiye’deki Halk Hekimliğinde İzleri”, *Folklor/Edebiyat*, S: 25, 2001/1, s. 199-218.

İnanışların halk hekimliği üzerindeki etkisi dini yapıya ve kültürel bağları olarak açıklanmıştır.

3. TEZLER

- BAYSAL, Nagihan, *Gelenek ve Değişim Üzerine Trabzon Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2014.

Çalışmada Trabzon halk hekimliğine ait adet, inanma ve uygulamaları üzerinde durulmuş ve bu uygulamalar diğer bölgeler üzerine yapılmış çalışmalarla kıyaslama yapılarak değerlendirilmiştir.

- KABAK, Turgay, *Rize İli Halkbilimi Monografisi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trabzon, 2015.

Kabak, tezinde Rize ilini birçok yönden ele almıştır. Gündelik Hayat ve Halk Bilgisi başlığı ile üçüncü bölümde tezimizin konusu olan “Rize Halk Hekimliği” ile bilgilere de yer vermiştir. Halk hekimliği kavramı, halk hekimleri ve ocaklık sistemi üzerinde durduktan sonra yöreye ait kırk farklı tedavi uygulamasını aktarmıştır. Ardından farklı hastalıklara ait ilaçları kaynak kişilerin yaşamlarından aktardığı şekliyle tezine dâhil etmiştir.

- ÖZGEN, Zübeyde Nur, “Adana (Merkez) Halk Hekimliği Araştırması”, (Basılmış Yüksel Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2007.

Adana ilinin halk hekimliği uygulamaları üzerinde durulan bu çalışmada halk hekimliğine dair bilgiler ve bölgeye ait tedavi yöntemleri ele alınmıştır.

- UÇAK, Salih, *Ergani'de Eski Türk İnançlarının İzleri ve Halk Hekimliği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2007.

Çalışmada Ergani'nin tarihi, coğrafi ve kültürel yapısı tanıtıldıktan sonra iyeler, inanışlar ve halk hekimliği üzerinde durulmuştur.

- KURUM, Uygur, *Düziçi'nde Halk Hekimliği*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2008.

Rize ve çevresindeki halk inanışlarına yer verilen çalışmada inanışlar eski Türk inançları ile kıyaslanmıştır.

B. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİ

• Rize'nin Adı

Rize'nin adı ile ilgili olarak değişik görüşler ileri sürülmüştür. Rize isminden ilk olarak Arrianos, Karadeniz kıyılarını anlattığı eserinde bahsetmiştir. ¹

Fenerburnu adı verilen bir çıkıntının kuzeybatı rüzgârlarından koruduğu küçük bir koyun doğuya bakan yamacında kurulmuş olması nedeniyle adının, şehrin kurulduğu yere işaretle “dağ eteği” mânasına “rhizo”dan yahut vaktiyle bölgede pirinç yetiştirildiği için Yunanca “rhizios”tan geldiği belirtilir. ²

Naci Ak, Arrianos'un Of'un Deniz Solaklı Deresi'ni Colchici'ler ile Tsanica'nın sınırı kabul ettiğini, Of'dan doğuya doğru Colo Nehri'ni (İyidere), Colo'dan sonra Rhizo Nehri'ni ve Rhizo'dan sonra da Ascura nehirlerinde bahsettiğinin söyler. ³

Yazılı metinlere bakıldığında Rize ırmağının Rhizo, İrizios veya Rhizios şeklinde yazıldığı görülmektedir. Rize isminin bu ırmaktan geldiği söylenmektedir.

Rize adı ile farklı bir görüş ise Yunanca pirinç anlamına gelen “Rhisos” kelimesi ile öne atılmıştır, 1877 tarihinde yazdığı Trabzon'un Tarihi adlı eserinde

¹ Orhan Naci Ak, *Rize Tarihi*, Rize Halk Eğitim Merkez Yayınları, Rize, 2000, s. 23.

² İslam Ansiklopedisi, C.35, s.147.

³ Ak, age., s. 23.

Şakir Şevket, Rize'nin doğusunda bulunan derenin kenarında pirinç ekildiği için, Rumca'da pirinç anlamına gelen “Rhisos (İriziyos)” adının dereye verildiğini ve bölgede bu adın kullanıldığını söylemektedir. ⁴

Ali Taşpınar, bu ismin kullanılmasından yola çıkarak pirinç tarımı hakkında aşağıdaki yorumu yapmıştır.

131 yılında Rize'de buldukları tespit edilen Oğuzlar'ın Azgur boyu bu vadiye yerleşerek adını bu dereye verdiklerine göre burada ilk defa pirinç ekimini onlar yapmışlardır. Çünkü buraya geldikleri Gürcistan'ın Azgur bölgesinde de pirinç tarımı yapıyorlardı. Azgurlar'ın yaşadıkları diğer coğrafyalarda da bugün halen bu bitki yetiştirilmektedir. ⁵

Şakir Şevket'in görüşüne itiraz eden Fahrettin Kırzıoğlu, Rize adının ikiz adlı olduğunu ileri sürmektedir. Rize adının Erzincan'ın Sakalar dönemindeki "Eriza" olan adının başındaki "e" sesinin düşmesi ile adaş olarak Rize için de kullanıldığı ifade etmektedir. ⁶

Bölgemizde halk arasında daha bir nesil öncesine kadar Rize'den “İrize” şeklinde söz edilmekteydi. ⁷

Trabzonlu Doç. Dr. Süleyman Erkan'a göre Trabzon'un bazı köylerinde “Rıza” kelimesi bulunmakta ve bu kelime “mısırın yeşili” ne denmektedir. Rize adı yeşil anlamına gelen bir köke dayanıyorsa bu, Rize adının kendisiyle müsemma olduğunu gösterir. ⁸

Yunanca “Rıza” kelimesi bir “şeyin eteği veya kökü”, “bir dağın eteği”, “bir ailenin kökü veya kaynağı” anlamındadır. Rize'nin dağ eteğinde kurulmuş olması dolayısıyla “Rize” kelimesinin de Yunancada bulunan “Rıza” kelimesinden gelmiş olabileceği düşünülmektedir. ⁹

Bu isim Rumca'da "RIZA" olarak dağ eteği anlamında kullanılmıştır. Osmanlı Türkçesi'nde ise "RİZE" ufak kırıntı, döküntü anlamındadır. ¹⁰

Bölgenin tarihi inceleyen ve bu konuda bir eser yazan W.E. Allen, Doğu Karadeniz'de varlığını sürdüren isimlerin Rumca kaynaklı değil, Lazca kaynaklı olduğunu söylemektedir. Rhizion kelimesinin Lazcada “Askerlerin süre insanların

⁴ Şakir Şevket, *Trabzon Tarihi*, Ankara, 2001, s. 98.

⁵ Ali Taşpınar, *Rize Tarihi*, Şan Matbaacılık, İstanbul, 2004, s. 24.

⁶ M. Fahrettin Kırzıoğlu, *Kars Tarihi*, İstanbul, 1953, s. 36-43.

⁷ Taşpınar, age., s.24.

⁸ Ak, age., s. 23.

⁹ Ak, age., s. 23.

¹⁰ Zeki Hacıbrahimoğlu, *Osmanlı Belgelerinde Çayeli*, Rize, 1973, s. 38

toplandığı yer” anlamına geldiğini belirtir. Ancak Lazca bilenler bugün lazca’ da böyle bir kelimenin mevcut olmadığını söylemektedir.¹¹

Bu görüşlerin dışında Yurt Ansiklopedisi’nde Rize ili adı Farsça “Rez” kelimesi ile “asma çubuğu” olarak geçmektedir. Ansiklopedi de Rize ilinin adına dair bir efsane de bulunmaktadır.¹²

Bir zamanlar buralarda güzelliği, zenginliği ve yardım severliği ile halkın sevgisini, beğenisini kazanmış bir kadın yaşamış. Raziye adlı bu kadın, günün birinde sevdiği Ali Reis’in Karadeniz’in hırçın dalgalarına kapıldığını öğrenir. O günden sonra yamaçtaki ormanda yaptırdığı köşke çekilir. Her gün Ali Reis’in yolunu gözlemekte, onun geleceğini ummaktadır. Acısını gözyaşları ve türkülerle dindirmeye çalışır. Köy de onunla beraber yas tutar. Günün birinde Raziye her zaman ki penceresinde görünmez, türküleri duyulmaz olur. Köylüler köşke koşar her yerde onu ararlar ve bir mektup bulurlar. Mektupta bütün malını köylülere dağıtılması yazılıdır. Zamanla köşkün etrafında bir kasaba kurulmaya başlar. Adına da Raziye denir. Zamanla ise Raziye ismi Rize’ye dönüşür.

• İlçeler Hakkında Genel Bilgi

Merkez:¹³

Cumhuriyetle beraber Rize merkezinde ilk önce belediye teşkilatı kurulmuştur. Merkeze bağlı 67 köy ve 4 belde bulunmaktadır.

Ardeşen:¹⁴

Rize'nin il merkezine 45 km mesafede bir ilçesidir. 743 km² yüzölçümüne sahip ilçe, 1 belde, 42 köy ve yedisi Tunca Beldesi'ne bağlı 28 mahalleden oluşmaktadır.

1953 tarihinde ilçe olmuştur. Daha önce bütün köyleri ile birlikte pazar ilçesine bağlı bulunuyordu. 15 ve 16. yüzyıla ait tapu tahrir defterlerinde Ardeşen ismine rastlanmamaktadır. Ardeşen’in merkezi eski devirlerde yerleşime elverişli olmayan bir yerd. Ardeşen ismi hakkındaki ilk görüş 19. yüzyıl başında bölgeye hakim olan 16 Laz beyinden biri olan “Artişin” adlı ova beyidir. Bu ismin zamanla Ardeşen’e dönüştüğü düşünülmektedir.

¹¹ Taşpınar, age., s. 24.

¹² Yurt Ansiklopedisi C. 115, s. 6423.

¹³ Ak, age., s. 24-25.

¹⁴ Ak, age., s. 24-25.

Ardeşen halkı arasındaki bir söylentiye göre ise Ardeşen isminin kaynağı Yavuz Sultan Selim'dir. Yavuz Selim, bu insansız ovanın arkalarında insanların yaşadığını öğrenince buraya "Ardı Şen" ismini vermiştir. Kelimenin zamanla değişerek Ardeşen şeklini aldığı söylenmektedir.

Çamlıhemşin:¹⁵

Fırtına Deresi vadisi 41.8 kuzey enlemi ile 41.01 doğu boylamının kesinleştiği noktada, vadi tabanında denizden yüksekliği 300 metre dolayında bulunmaktadır. Bazı mahallelerde ise bu yükseklik 700 metreyi aşmaktadır. İlçe, toplamda 885 km²'lik bir alanı kaplamaktadır. Bu alanın %80'i ormanla kaplı, dağınık ve tepelik alanlardan ibaret olup, düz alanlar hemen hemen yok gibidir.

İlçe merkezi, yol boyu yerleşim düzenine göre şekillenmiştir. Bu bölgenin tamamı eskiden Hemşin ismi ile anılmaktaydı. 1953'te buraya Çamlıca ismi verilerek karakol kurulmuş ve Ardeşen'e bağlanmıştır. 1957'de Çamlıhemşin adını alarak ilçe haline gelmiştir.

Çayeli:¹⁶

Rize'nin 18 km doğusunda yer alan ilçenin yüzölçümü 473 km²'dir.

Eski ismi Mapavri'dir. Mapavri Lazca' da yapraklı yer anlamına gelmektedir. 1622'de Abaza korsanlarının saldırısına uğrayarak yağmalandı. Şemsettin Sami, Kamasü'l-Alam'da, Mapavri'den "Trabzon vilayetinin Lazistan sancağının Rize kazasına bağlı bir nahiye" olarak söz eder.

1944'de Çaybaşı adıyla ilçe oldu. Sonradan adı Çayeli olarak değiştirildi. Köy adlarının büyük çoğunluğu Rumcadır; ancak az sayıda Lazca ve Ermenice yer adları da vardır.

Derepazarı:¹⁷

Rize'nin Batı kesiminde bulunan ilçede 7 tane mahalle ve 11 köy bulunmaktadır.

Eski ismi Malpet'tir. Malpet'ten önce Filandoz kullanılmaktaydı. Filandoz ismi ise 15 ve 16. yy kayıtlarında geçmektedir. Bugün Filandoz isimli köy bulunmaktadır. Malpet ismi çok eski kayıtlarda yer almamaktadır ancak yöre halkı

¹⁵ Ak, age., s. 24-25.

¹⁶ Ak, age., s. 24-25.

¹⁷ Ak, age., s. 24-25.

Derepazarı merkezine ve çevresine genellikle bu ismi kullanmaktadır. Pazar alanı olarak kullanıldığı için 1913 yılından sonra Derepazarı olarak değiştirilmiştir.

Fındıklı:¹⁸

Rize iline bağlı ilçe ve aynı adı taşıyan ilçe merkezidir. Yüzölçümü 409 km²; ilçe nüfusu 16.100 merkez nüfusu 10.776 (2012); köy sayısı 17'dir.

Eski ismi Lazca şekli ile “Vitze” Türkçe okunuşuyla Viçe'ydı.

Viçe, 11 Haziran 1947 tarihinde Fındıklı adıyla Çoruh (Artvin) iline bağlı bir ilçe olmuş ve 1948 yılında belediye teşkilatı kurulmuştur. Fındıklı 27 Kasım 1953 yılında Artvin ilinden ayrılıp Rize iline bağlanmıştır.

Güneysu:¹⁹

Kuzey sınırları Karadeniz kıyısından 9 km içeriden başlayıp şehir merkezinin 14.km'de olduğu halde rakımı 152 km'de olması akarsu kenarında kurulmasının bir sonucudur.

Eski ismi Potomya'ydı. Potomya Latince'de dere anlamına gelmektedir. 1530 tarihli defterlerde 3 mahalle ve 2 köyde oluşan Potomya'da 228 Hristiyan Rum, 28 yeni Müslüman (olmuş Rum), 26 baştine yaşamakta ve 13 değirmen olduğu yazmaktadır.

Berlin Antlaşması ile (1878) Lazistan sancağının merkezi olan Batum Rusya'ya bırakılınca Rize Trabzon Vilayetine bağlı sancağın merkezi olmuştur.

Hemşin:²⁰

Denizden 19 km içeride, Rize'ye 57 km mesafededir. Yüzölçümü yaklaşık olarak 120 km²'dir.

Hemşin isminin eski Hamamdanlıların şenlendirdiği yer anlamında Hamamaşen kelimesinden türediği söylenmektedir.

İkizdere:²¹

Çamlık Deresi ile Cimil Deresinin birleştiği yerde kurulan İkizdere, adını bu derelerden almıştır. Toplam nüfusu 8.400 olup, 1823'ü ilçe merkezinde, 6.577'si köylerde yaşamaktadır. Merkez bucağına bağlı 25, Güneyce bucağına bağlı 2 köyü vardır. Yüzölçümü 898 km²'dir.

¹⁸ Ak, age., s. 24-25.

¹⁹ Ak, age., s. 24-25.

²⁰ Ak, age., s. 24-25.

²¹ Ak, age., s. 24-25.

Eski ismi yedi köy anlamına gelen “Kuraiseba”ydı. “Yediköyler” ismi Strabon’un eserinde bahsettiği Heptakometai kavmi ile geçmektedir. Heptakometai kelimesi “yedi köyler” anlamında kullanılmaktadır.

İyidere:²²

Trabzon sınırında bulunan ilçenin yaklaşık yüzölçümü 25 km²’dir. Trabzon Rize iline mesafesi ise 14 km’dir

Eski ismi Aspet’tir. Cumhuriyet’in ilanından sonra bölgenin içinden geçen İyidere nehrinin adı ile anılmaya başlanmıştır.

Kalkandere:²³

95 km² lik alana sahip olan ilçenin sahile uzaklığı 13 km mesafededir. İlçe, oldukça engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Arazinin tümü ağaç ve yeşil bitki örtüsüyle kaplıdır. Düzlük arazi yok denebilecek kadar azdır.

Eski ismi Besalet’tir. 19. yüzyıl başlarında Tuzcuoğlu isyanları esnasında buraya Karadere dendiğini görüyoruz. 1875 ve 1913 tarihi belgelerde Karadere olarak geçer. Sonradan Kalkandere olarak değiştirilmiştir.

Pazar:²⁴

Yüzölçümü 110 km² olan ilçenin en yüksek dağı 3737 metre yüksekliğiyle güneydeki Kaçkar dağıdır.

Eski ismi Atina’dır. II. Yüzyıl başında Buraya gelen Arrianos, bu şehirde bir Athena Tapınağı bulunduğunu belirtir. Atina isminin bu tapınaktan kaynaklandığı söylenebilir. Bölgedeki tarihi eserleri inceleyen W.E. Allen’e göre Atina kelimesi Lazca’da gölgelerin bulunduğu yer anlamına gelmektedir.

1928 yılına kadar Atina olan ilçenin adı, bu tarihte "Pazar" olarak değiştirilmiştir.

B.1. Araştırma Alanı İle İlgili Tarihi Bilgiler

Doğu Karadeniz Bölgesi’nin kıyıya paralel dağlarla çevrili olması aynı şekilde güneyinde de yüksek dağların bulunması bu bölgeye giriş çıkışın engellenmesine neden olmuştur. Bu nedenle Doğu Karadeniz Bölgesi, üzerine savaş yapılacak bir yer olarak pek görülmemiştir. Buradaki göç ve yerleşim

²² Ak, age., s. 24-25.

²³ Ak, age., s. 24-25.

²⁴ Ak, age., s. 24-25.

hareketleri de kısıtlıdır. Bu bölgeye yerleşimin ve göçün az olmasının bir nedeni olarak da arazi yapısı ve iklim koşulları görülmektedir. Bu nedenle bölgeye ait tarihi bilgiler de kısıtlıdır ve bir dönemden sonra başlamaktadır.

İsmail Kılıç Kökten, Karadeniz Bölgesi'nde yaptığı araştırmalarında “Dağların bir sur gibi uzandığı Ordu, Giresun, Trabzon ve Rize Sahil kesimini ve gerilerini araştırdım. Tarih öncesi çağları aydınlatacak tek bir izle rastlamadım.”²⁵demektedir.

Araştırmalara dayanarak Doğu Karadeniz bölgesinde Türk veya Türklerle akrabalığı söz konusu olan toplulukların ortaya çıkışına kadar, kayda değer bir kültür ve medeniyet hareketinin olmadığı düşünülmektedir.²⁶

Ali Taşpınar, Rize Tarihi adlı kitabında Rize çevresinin tarih öncesi dönemlerinde ilk sakinlerinin yuvarlak başlı ve bitişken dilli Türkler ile akraba Asyanikler olduğunu söylemektedir. Bu düşünceleri şu sözlerle kanıtlamaya çalışır.

II. Sardur'un 765-735 Erzurum'u alarak, Çoruh boyunda ve Rize bölgesindeki soydaş Asyanikler'den Kulki/ Kolk kalma ile komşu olmuştur. Rize bölgesi ilk olarak Urartulu 2. Sardur'un M.Ö. 765 yılında Kars'ın kuzeyinde, Çıldır Gölü'nün güneyinde bulunan kayalıklarda kazdirdığı çivi yazılı kitabede Kulki/ Kulka adı ile geçmektedir. Yunan kaynaklarında Kolk/Kolkit olarak bahsedilmektedir.

Anı kitapta farklı görüşlerinde olduğunu ve Karadeniz Bölgesi'ne ilk olarak M.Ö. 3 ile 2 bin yılları arasında gelip yerleşenlerin Oğuzların öncü kollarından olan “Gas/Kas” ve “Gud/Gutin” olduğu ifade edilmektedir.²⁷

Yazar, bugünkü Eminettin Mahallesi'nin ilk yerleşme yeri olduğunu söyleyerek, Eminettin Mahallesi'nin seçilmesinin sebebini vadilerin ortak buluşma yeri olabileceği ve burada Pazar kurularak alışverişin rahat yapılacağına bağlar. Bu yerde ve kıyı şeridinde Pazar yerlerinin kurulmasını bölgede bulunan Pazarköy, Derepazarı gibi isimlerle desteklemektedir.²⁸

M. Taner Tarhan, M.Ö. 675 yılından itibaren Doğu Karadeniz'e Kimmerlerin yerleşmeye başladığını, Anadolu'da Azerbaycan'da ilk Bozkır kültürünü yaşayan “Proto-Türkler”in bunlar olduğunu söylemektedir.²⁹

²⁵ Taşpınar, age., s. 23- 24.

²⁶ İbrahim Tellioglu, *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz de Türkler*, Serander Yayınları, Trabzon, 2004, s. 8.

²⁷ Taşpınar, age., s. 23- 24.

²⁸ Taşpınar, age., s. 23- 24.

²⁹ Taşpınar, age., s. 23- 24.

Orta Asya menşeli olan bu topluluk, M.Ö. 1800-1700'li yıllarda ana yurtlarından batıya göç ederek Kafkasların kuzeyindeki bozkırlara yerleşmişlerdir.³⁰

Kimmerler, M.Ö. 8.yüzyıl ile M.Ö. 500 arasındaki dönemde İskit akınları sebebi ile güneye ve batıya çekilerek farklı memleketlere göç etmişlerdir. İskitlerin göç yolları üzerinden çekilerek güneye yönelen Kimmerlerin Gürcistan'a ulaştıkları bu bölgeye gelmeleri ile birlikte yörenin siyasi vaziyetini baştan sona değiştiren Kimmerler, Gürcistan'ın Karadeniz sahilindeki Kolhis krallığının yıkılmasına sebep olmuştur.³¹

Kimmerler, Anadolu'da gittikleri her sahada olduğu gibi Karadeniz Bölgesi'ne de siyasi ve sosyal bakımdan önemli ölçüde etkilemişlerdir.

İbrahim Telliöğlü, Burney ve Lang'ın Ermeni ve Gürcü milletlerinin oluşumuna etki eden faktörler arasında Kimmer ve İskitleri de saydıklarından bahseder.

Yöreye ait medeniyet unsurları araştırıldığında Gürcistan'da demiri ilk kullanan kavmin, Kafkasların kuzeyinden gelen kavimler olduğu belirlenmiştir. Bu konuda dikkat çekici durum ise İskitlerden kalma demir silahın, bölgede bulunan en eski demir eşya olmasıdır.³²

Doğu Karadeniz Bölgesine Kimmerler'den sonra geldiğini söyleyen Taşpınar, bu bölgede 28 yıl hakimiyet sürdürdüklerinden bahsetmektedir.³³

İskitlerin Karadeniz bölgesine yerleşmeleri Yunanlıların bu bölgeye koloni kurmalarından öncedir. Yunanlılar; Karadeniz bölgesine koloni kurmaya başladıklarında, Sinop'tan Kolhis'e uzanan sahada İskitlerin kadın topluluğu olan Amazon kadınları ile karşılaştıkları söylenmektedir. Öyle ki bu durum edebiyatlarına bile yansımıştır.³⁴

Karadeniz bölgesinde Yunan kolonilerinin kurulması İskitlerin yavaş yavaş Yunan toplumunun içinde asimile olduğunu düşünen Telliöğlü, diğer araştırmacıların da İskitlerin bu dönemden sonra başka bir bölgede yerleşmediklerini belirterek çıkarımını destekler.³⁵

³⁰ Telliöğlü, age., s. 17.

³¹ Telliöğlü, age., s. 18.

³² Telliöğlü, age., s. 30.

³³ Taşpınar, age., s. 27.

³⁴ Telliöğlü, age., s. 33.

³⁵ Telliöğlü, age., s.34.

Doğu Karadeniz Bölgesinin ilk sakinleri yok olduktan sonra burada Türk Kavimleri yerleşmeye başlamıştır.³⁶

Bu dönemden sonra Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yerleşen kavmin Gürcü tarihinde ve söylemlerinde geçen Klarc adlı kavmin olduğu söylenmektedir. Gürcü tarihinde Klarc sahası olarak sınırlanan bu yer Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan Borçka-Artvin-Şavşat-Ardanuç kesimlerini içermektedir.³⁷

Bu konuda diğer bir görüş Avşarların Doğu Karadeniz bölgesine yerleştiği yönündedir. Bu düşünce Hopa civarındaki "Apsarus" nehrinin adı üzerine yapılan etimolojik çalışmalarla ortaya konmuştur. Bu çalışma Fahrettin Kırzioğlu tarafından yapılmıştır ve Grek kaynağında Apsarus olarak kaydedilen bu ismin tekillik eki olan "os" çıkarıldıktan sonra, geriye kalan Apsar kökünün, Yunanca'da c, ç, s sesleri bulunmadığı için Afşar kelimesini karşıladığı söylenmiştir. Başka bir çalışmada Rize sahiline eskiden Apsarus (Apsar) ve Apsarunte (Apsar yurdu) denildiği, Abhazca'da Apsar kelimesinin Oğuz Boyu olan Afşar\Avşar adının değişik bir söylenişi olduğu vurgulanmaktadır.³⁸

Tellioğlu, Pliny ve Saint Martin'de geçen bilgiler ile Apsarus nehri civarına yerleşen halkın kimliğinin netlik kazanabileceğinden bahseder ve Apsarus nehri civarına yerleşen halkın kimliği konusunda "Pliny, Asparus'un da içinde bulunduğu Doğu Anadolu'da, Asyalı kabilelerin çok geniş bir nüfus ile yaşadıklarını tespit etmiştir. Saint Martin ise, bölgede Roma hakimiyeti dönemi hakkında bilgi verirken Apsarus vadisinde Romalılar ile Lazlar'dan farklı bir topluluk yaşadığını belirtmektedir."³⁹ şeklinde bir özetleme yaparak bölgenin halklarını da belirtmiş olur.

Rize'de yaşadığı bilinen ve hale kökenleri Rize'nin doğu kısmında devam eden topluluğun ise 562 yılında Faş/Ryon boylarından göç ederek Bizans Topraklarına geldikleri düşünülmektedir.⁴⁰

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Türk yerleşmelerine ev sahipliği yaptığı görüşü genellikle yer isimleri referans alınarak söylenmiştir. Bu görüşlerden biri de

³⁶ Tellioğlu, age., s.35.

³⁷ Tellioğlu, age., s.38.

³⁸ Tellioğlu, age., s.40.

³⁹ Tellioğlu, age., s.44.

⁴⁰ Tellioğlu, age., s.37.

günümüz adı ile “askoroz” olarak bilenen nehirdir. Tarih kitaplarında Askuros adı ile geçmektedir.

Yunan kaynaklarında da Askuros olarak kaydedilen isim hakkında etimolojik çıkarım Fahrettin Kırzioğlu'na aittir. Kırzioğlu, tekil eki olarak kullanılan “os” takısı kaldırıldıktan sonra geriye kalan kısmın, bölgeye yerleşen Oğuz/Türkmen boyu Yazgurlar'ın yöreye verdiği isim olduğunu söyler. Ancak bu bölgeye Romalılar ve Lazlar'dan başka gelen kavmin kim olduğuna dair kesin bir bilgi olmadığı için bu kavmin Yazgurlar olup olmadığı konusunda net değildir.

Karadeniz kıyılarında Yunan kolonileri kurulması ile Doğu Karadeniz bölgesinin stratejik önemi artmıştır. Pazar ve alışverişin artması ile oluşan yerleşim alanları bu bölgeyi verimli kılmıştır. İlk kolonilerin M.Ö. 750-700, M.Ö. 7. yüzyıl ya da bu asrın sonlarına doğru kurulmaya başlandığı söylenmektedir. Ancak burada koloni kuran kavimler net olarak bilinmemektedir.⁴¹

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki ilk topluluklarla ilgili bir diğer bilgi M.Ö. 521 yılında tahta geçen İran hükümdarı Darius dönemine aittir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin bulunduğu 19 eyalette Moskhi, Tibaren, Makron, Mossinik ve Marsa adlı halklarının yaşadığı bilinmektedir.⁴²

Eserini M.Ö. 7 yılında yazdığı tahmin edilen Amasyalı coğrafyacı Strabon, Karadeniz'in ilk halkları hakkında bilgi veren kaynaklardan bir diğeridir. Yazar, Kolhis bölgesinde değişik dil konuşan muhtelif halklardan bahsederken, aynı dili konuşan halklardan olmak üzere Kapadokyalıların büyük bir yekûn tuttuklarını belirtir. Sinop'tan sonra Tibarenlerin yaşadığı sahilin başladığını belirten Strabon, Amiseni (Samsun)'de Amazonların, Trapezus (Trabzon) ve Pharnakia (Giresun)'nın dağlık kesiminde Tibaranoi, Khaldaioi ve eski zamanlarda Makronlar denilen Sannoi kavimlerinin, Pontus'un doğu tarafını meydana getiren Paryadros dağında ise vahşi Mosynoikoi kabilesinin yaşadığını kaydetmektedir.⁴³

M.S. 79'da öldüğü düşünülen Pliny, eserinde Doğu Karadeniz bölgesine dair bilgiler verir. Samsun'dan doğuya doğru gidildikçe Asyalı kabilelerin çok geniş bir nüfus ile yaşadıkları yönündeki tespiti, Pliny'nin bölgedeki halkın kökeni ile ilgili olarak önemli bir bilgiyi bizlere aktarmış olur.

⁴¹ Tellioğlu, age., s.45.

⁴² Tellioğlu, age., s.47.

⁴³ Tellioğlu, age., s. 49-50.

Bölgedeki köken bilgisini netliğe kavuşturmak oldukça zordur. Ancak var olan bilgilerden yola çıkılarak çıkarımlarda bulunulabilir. Bunlardan ilki burada Yunanların Karadeniz havzasında koloni kurmuş olmaları ve buradaki ticari faaliyetleri elinde bulundurmalarıdır. Böylelikle Grekçe'nin ve Helen kültürünün bölgeye yayılması bu bölgeyi birçok yönden etkilemiştir. Kaynaklarda yer alan, Trabzon'daki tüccar tabakasının çoğunun Grek kökenli olduğu ve Grekçe konuştukları şeklindeki bilgiler bu görüşü destekler niteliktedir. Ticaret nedeniyle Trabzon'da farklı milletlerin yaşaması da olağan bir durumdur. Kaynaklarda da Rum, Yahudi, Ermeni, Gürcü, Megrel, Çerkes ve Tatarlar, Ermeniler ve Araplar gibi farklı milletlerin varlığından bahsedilir.⁴⁴

Elbette bu durum kültürel yapıyı da etkilemiştir.

Bölgede yer alan isimlerde bölge kültürünün şekillenmesine etki eden toplumlar hakkında bize bilgi verebilmektedir. Varlığını bir yer adı olarak sürdüren kelimeler zaman zaman o bölgeden geçen bir toplumun izlerini bizlere ulaştırmış olur. Elbette bu kelimeler toplumdaki farklılıkların göstergesidir. Ancak bu durum etimolojik açıklamalarla açıklığa kavuşturulmaktadır.

Karadeniz bölgesindeki yer isimlerine bakıldığında bu isimlerin eski Anadolu isimleri ile bağlantılı olduğu üzerinde durulur. Bölgedeki isimlerin gelen toplulukların söylem tarzları nedeni ile farklılaşsa da Yunan kaynaklı olduğu düşünülmektedir.⁴⁵

Yer adlarının Yunan kaynaklı oluşunu Michael Pereira adlı araştırmacı da çalışmalarında belirtir. Bu düşüncüyü savunmayanlardan biri ise Paul Wittek'tir. Araştırmacı Bizanslılardan Türklere geçen yer isimleri konusundaki çalışmasında, sadece Bafra'nın isminin Grekçe Pavrae adından türediğini belirtir. Doğu Karadeniz bölgesindeki diğer yer isimlerinin Grekçe ile bağlantılı olduğuna dair bir ipucunun olmadığını söyler.

Tellioğlu, yer adlarına bakılarak kesin hüküm vermenin yanlış olacağını vurgulayarak Bilge Umar'ın toplumların yer adlarını kabul ederken ve kullanmaya başlarken,

İlk olarak eski adın yeni dilde de bir anlamı varsa, yeni dildeki anlam ne kadar saçma düşerse düşsün, isim olduğu gibi kabul edilip kullanılır. İkinci olarak, eski adın yalnız bir bölümü yeni dilde de anlam taşıyorsa, bu anlam ne kadar saçma olursa olsun, adın

⁴⁴ Tellioğlu, age., s. 53.

⁴⁵ Tellioğlu, age., s. 58.

o bölümü olduğu gibi bırakıp, geriye kalan bölüm onunla bağdaşabilecek bir anlam yüklenmek üzere değişikliğe uğrattılır ya da bu ada eklenti getirilir. Üçüncü kural olarak, eski adın hiçbir bölümü yeni dilde anlam taşıyorsa, eski isim, küçük bir söyleyiş değişikliği ile yeni dilde de anlam taşır hale getirilir, yeni anlamın saçma olmasına önem verilmez. Yukarıdaki yolların hiçbirine gidilemiyorsa, yeni dil, eski ismi kendi fonetiğine uyarlamakla yetinir ve sözcüğün kendine göre anlamsızlığını kabullenir.⁴⁶

şeklindeki dört durumdan biri ile oluşacağını söylediğini belirtir.

Yer isimleri ile hareket eden Taşpınar'da Macaristan'da var olan yer adlarına Doğu Karadeniz'de rastlandığından bahseder ve aşağıdaki örnekleri verir.⁴⁷

Rize'de Hortoz ile İspir'deki Hortik Deresi, Hortik Dağı, Hortik Köyü isimleri bölgeye yerleşmiş Bulgar Türklerinin Horto oymağından kalmıştır. Bölgede Macarlarla birlikte üç önemli boy olab Kabar, Kasar ve Kaliz Türklerine işaret eden isimlerde vardır. Rize'de Kasarcılar köyü yanında Kasar kök adı taşıyan ailelerden çokça bulunmaktadır. Gaspar/ Kaspar ismi Macarca'dır. Ve Rize'de bu isimlere rastlanmaktadır.

Bölgeye her alanda son şeklin veren asıl toplumlar ise farklı boylara mensup Türklerdir. Türkler yer isimlerini 6. yüzyıldan sonra Türkleştirmeye başlamıştır. Bu durumu Tellioglu şu örneklerle destekler.⁴⁸

Grekçe'de hiç bir anlamı bulunmayan Trapezus şehrine Türk adaptasyonunda Turabozan, Pharnacia, Cerasunte olarak anılan şehre Giresun, Amisos, Amisos ve Simisso olarak kullanılan şehir adına Samsun, Reila, Riso, Risum ve Rhizaion şekillerinde adlandırılan şehre Rize ismi verilmiştir.

Söz konusu yüzyıldan sonra tek değişiklik yer isimlerinde değil aynı zamanda etnik ve kültürel değişimlerde olmaya başlamıştır. Bu dönemde Trabzon ve çevresine bazı Türk boyları yerleşmeye başlamış ve 11. yüzyıl Türk göçü ile beraber diğer boylar da gelmiştir.⁴⁹

Bu dönemde Bulgarlar, İmparator 1. Justinianos tarafından Anadolu'ya geçirilmiş ve Trabzon çevresinde yerleşmiştir. Bulgarların bu bölgeye gelmesi isimlere de yansımıştır.

“Maçka ilçesine bağlı Aşağıhortokop, Ortahortokop ve Yukarıhortokop köyleri, Rize'deki Hortoz (Fenerköy) köyü, İspir'deki Hortik deresi ve Hortik köyü, isimlerini Bulgar Horto-Hortu oymağından alan yerleşim birimleridir.”⁵⁰

Selçuklu Devleti'nin bölgeye gelmesi Çağrı Bey'in batı seferiyle başlar. Bu durum oğuz göçlerinin hızlanmasına da neden olmuştur.⁵¹

⁴⁶ Tellioglu, age., s. 59.

⁴⁷ Taşpınar, age., s. 49.

⁴⁸ Tellioglu, age., s. 60.

⁴⁹ Tellioglu, age., s. 65.

⁵⁰ Tellioglu, age., s. 66.

⁵¹ Tellioglu, age., s. 70.

Anadolu'nun fethi döneminde Selçuklu 1048'de Oğuzları, Rum ülkesine gazaya yönlendirmiş Malazgirt, Erzurum ve Trabzon'a kadar olan bölgeye akınlar başlamıştır. Bu seferlerle birlikte, akın yapılan bölgelerdeki nüfus yapısında değişimler Bizans topraklarında iç göç başlamıştır. Bu dönemden sonra Malazgirt Savaşı ile Türkler Anadolu'ya tamamen girmiştir.⁵²

Bu dönemde Gürcistan tarafı ise hem Selçuklularla mücadele etmiş hem de bölgeye yayılmaya çalışmıştır. 1080 Türkmen taarruzu ile Doğu Karadeniz bölgesi siyasi olarak da değişime başlamıştır. Türk iskanı ile yörenin demografik yapısı değişime uğramış ve Türkmenler Trabzon'un yan sıra Artvin, Gümüşhane, Erzurum'a kadar yayılarak konar göçer hayatlarına uygun iç kesimlere yerleşmişlerdir.⁵³

Selçuklulardan sonra Anadolu'ya yayılmaya ve hakim olmaya başlayan Danişmendliler, zaman içinde bölgenin siyasi, sosyal ve kültürel yapısını şekillendirmeye başlamıştır. Danişmendliler'in de Giresun'da Danişmend Köyü olması, varlıklarını hangi bölgelerde sürdürdüklerinin bir belirtisidir.

Danişmendlilerin bir diğer önemli özelliği de Doğu Karadeniz bölgesini Oğuz yerleşimine açan Türk beyliği olmasıdır. Bu iskan, çevredeki Hıristiyan kesimin de zamanla azalmasına ve bölgenin Türkleşmesine neden olmuştur.⁵⁴

Saltuklu Beyliği, Malazgirt savaşından sonra Erzurum, Kars, Pasinler, Oltu, Tortum, İspir, Bayburt, Tercan bölgesinde kurulmuş Türk beyliğidir. Bu beyliğin Rize sahil kale ve şehirlerin emirliğe haraç verdiğini söylenmektedir.⁵⁵

Anadolu'ya gelen bir başka kavim de Kıpçaklardır. 1124 yılında Göle, İspir, Bayutakır ve Oltu'yu ele geçirmiştir.⁵⁶

Malazgirt Savaşının ardından Saltuklu Beyliğinin ortadan kalkmasından sonra Mengücekler, şehri tekrar ele geçirerek bir Türk yurdu haline gelmesini sağlamıştır. Bu dönemde hakim olduğu topraklara Türkmenleri yerleştirerek bölgenin Türkleşmesine olanak sağlamıştır.⁵⁷

⁵² Tellioğlu, age.,s. 75.

⁵³ Tellioğlu, age., s. 85.

⁵⁴ Tellioğlu, age., s. 91.

⁵⁵ Tellioğlu, age., s. 97.

⁵⁶ Tellioğlu, age., s. 98.

⁵⁷ Tellioğlu, age., s. 105.

İlk Anadolu seferleri ile Oğuzların Üçok koluna bağlı Çepniler Türkistan'dan İran'a oradan da Anadolu'ya geçmeye ve burada yerleşmeye başlamışlardır. 15. Yüzyıla kadar Trabzon'un doğusundan Amasra'ya kadar Karadeniz kıyılarında Çepnilerin yerleştiği bilinmektedir. Bu topluluk zamanla Sürmene, Of ve Rize yörelerinde iskan edilmiştir. Şu an Çepni soyadını taşıyan aileler bulunmaktadır.⁵⁸

Türkiye Selçukluları ile Gürcüler arasındaki çekişmenin sonrasında çatışma Türklerin yayılmasına olanak sağlamıştır. Bu durum Doğu Karadeniz bölgesindeki siyasi dengeler tekrar değişmiştir. Bu dönemden sonra Selçuklu Sultanı, ilerlemesini devam ettirerek kendisi batıdan, Erzincan kuvvetleri de güneyden Maçka üzerinden Trabzon'u kuşatmış ancak başarılı olamamıştır. Bu akınlar zamanla devleti, sadece sahil şeridinde faaliyet göstermeye mecbur bırakmıştır.⁵⁹

Moğol istilası ile Türkiye Selçukluları Moğollara tabi olunca, Selçuklu saflarında yer alan Trabzon Rumları da Moğolların hakimiyetini kabul etmiştir. Bu durum siyasi dengelerin bu yönde değişmesine ve Doğu Karadeniz bölgesinde Türk hakimiyetinin daralmasına neden olmuştur.⁶⁰

Ancak bu daralma uzun sürmemiş ve Türkmen göçleri devam etmiştir. 13. yüzyılın ortalarında Trabzon Rum Devleti, Sinop'un kaybetmesinden sonra batısındaki dağlık bölgedeki Türkmen ilerlemesini durduramaz hale gelmiştir. Bölgede Türk nüfusu artarken, Hıristiyan nüfus azalmaya başlamış ve Helenistik kültür yok olmaya başlamıştır. Bu dönemde bölgeye gelen Çepniler, Doğu Karadeniz bölgesinin demografik yapısını büyük ölçüde değiştirmişlerdir. 13. yüzyılın son döneminden itibaren yörenin Türk yurdu haline gelmesine de yardımcı olmuşlardır.⁶¹

Türkiye Selçukluları idaresinde Doğu Karadeniz'e yerleştirilen Türkmenler, devletlerinin yıkılmasına rağmen bir boyunduruk altına girmemiş kendi istekleri doğrultusunda hareket etmişlerdir.

Kösedağ Savaşı'ndan sonra Türkiye Selçuklularının hakimiyetinin zayıflaması ve Moğol idaresinin kurulması, Anadolu'nun siyasi yapısını

⁵⁸ Taşpınar, age., s. 65-68.

⁵⁹ Tellioğlu, age., s. 114.

⁶⁰ Tellioğlu, age., s. 122.

⁶¹ Tellioğlu, age., s. 124.

değiştirdiği gibi Doğu Karadeniz Bölgesini de olumsuz etkilemiştir. Yüzyılın ortalarına doğru önce Artvin ve Şavşat'a yaklaşık yaklaşık yarım asır sonra da Bayburt'a göç eden 60.000 kişilik Türkmen kitlesi bunun örneğidir.⁶²

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Oğuzların Doğu Karadeniz Bölgesine yerleşmesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin ortadan kalktığı zamana kadar sürmüştür. Oğuzların etkileri dil, kültür ve yer adları olarak kendini göstermeye devam etmektedir.

Bölgeye iki kez Kıpçak göçünün olması hem Gürcü krallığını hem de Doğu Karadeniz Bölgesini etkilemiştir. Kıpçakları kendi ülkesinde yerleştiren ve zamanla asimile olarak askeri güç elde eden Gürcü Kralı Kıpçakların zamanla Batıya kaymasına engel olamamıştır. Bu durum Doğu Karadeniz Bölgesi'nin nüfusunu da etkilemiştir. 1124 yazında Çoruh vadisine, Ardahan ve İspir bölgesine yerleşen Türkmenlere baskın vererek kovalayan Kıpçaklar, bu bölgeleri ele geçirmiş ve Türkmenlerden boşalan topraklara yerleşmeye başlamıştır. Zamanla yerleşme Şavşat, Ardanuç, Yusufeli bölgelerine kadar genişlemiştir.⁶³

Gürcülerin antropolojik yapısı Kıpçaklar üzerinde olduğu kadar bu bölgeye gelen Kıpçakların da bölge antropolojisi üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir.

Gürcülerin antropolojik özelliklerini anlatırken, açık ve renkli ten sarışın ya da siyah saçlı ve ela gözlü çoğunlukla da mavi gözlü çengel burunlu ve geniş alınlı olduklarını bilinmektedir. Bu özellikler günümüz de de Artvin, Rize ve Trabzon'da görülmektedir.⁶⁴

Kıpçaklar'ın bölgedeki varlığı Trabzon Rum Devleti'nin idari kısmında görev almaları dolayısıyla da anlaşılmaktadır.

13. ve 14. yüzyılda bölgede kullanılan Türkçe isimler hakkındaki araştırmaya göre iki bin isim arasında otuz bir kişi adının Türk veya Türk-Moğol kaynaklı olduğunu tespit etmiştir ki, bunlar arasında Kuman etnik boyuna işaret eden Koumanos adı da bulunmaktadır. Bunun yanında bazı isimlerin Türkçe ve Rumca'nın karışımı olduğu da düşünülmektedir. İsimlerdeki "ayn" harfinin "g"ye dönüşmesi sonucu ortaya çıkan isimlerin Rumca'daki Kuman dilinin tesiri

⁶² Tellioğlu, age., s. 129.

⁶³ Tellioğlu, age., s. 140.

⁶⁴ Tellioğlu, age., s. 140-141.

olduğunu görülmektedir. Ayrıca Rumların Türkçe olan kalkan, fırıncı, ocak, pazar adlarını kullandıkları bilinmektedir.⁶⁵

Şahıs isimlerinden hareketle Kıpçakların bu bölgede yaşamış olduğu düşüncesi yer ve aile adlarından elde edilen bilgilerle de elde edilebilir. Yer isimlerinden hareketle adı günümüze kadar süregelen ve Karadeniz' deki en büyük Kıpçak yerleşim yeri, Borçalı (Borçol) oymağından ismini alan Borçka'dır. Borçka dışında Artvin, Rize, Pazar, Çamlıhemşin, Trabzon Sürmene ve Gümüşhane' de, Kıpçak boy ve aile isimleri günümüze kadar yaşamaktadır.⁶⁶

Kıpçakların bölgeye gelmesi, bu kavmin Karadeniz Bölgesi' ndeki kültürel özelliklerinde de etkili olmuştur. Polathane ve Vakfikebir ağzlarındaki sabit ve düzenli bir halde kelime başlarındaki “g”lerin “k” ve sesli “d” sessiz “t” şeklini alması dolayısıyla ağız özelliği Göktürk-Uygur Türkçesine benzetilmektedir. Kültürün derinden etkilendiği bir diğer örnek ise kullanılan müzik aletidir. Günümüze kadar Karadeniz Bölgesi' nin simgesi olarak kabul edilen kültür öğelerinden birisi olan kemençe, Kıpçak Türkçesinden ismini alınmış bir müzik aletidir. Kıpçak etkisi olarak; sayı kurmak, güneş duası⁶⁷

Sadece Trabzon ile Rize yaylası ahalisi arasında rastlanan güneş duası, karakter ve şekil itibariyle, tamamen Azerbaycan' dakinin aynısıdır ve Şamanizm etkisinin devamıdır.

14. yüzyıl başlarından itibaren, Türk topluluklarının yerleşimleri daha kesin bililerle elde edilebilmektedir.

İlhanlı Devleti'nin yıkılışından sonra bir takım Türkmenler ve Çepniler Trabzon sahillerine inmeye başlamıştır.

Türkiye Selçuklularının bölgeye yayılması sonrasında ortaya çıkan Canıklar, Moğol hakimiyeti sonrasında Doğu Karadeniz Bölgesi'nde kendini belli etmeye başlamış ve bölgenin Türkleşmesine katkı sağlamıştır.⁶⁸

Süleyman Bey, Trabzon topraklarına yönelip 1396/1397'de Giresun'u aldıktan sonra bölge ilk kez Müslümanların ve Türklerin hakimiyetine geçmiş olur ve bölgenin etnik ve etik yapısı değişmeye başlar.⁶⁹

⁶⁵ Tellioğlu, age., s. 144.

⁶⁶ Tellioğlu, age., s. 148.

⁶⁷ Tellioğlu, age., s. 149.

⁶⁸ Tellioğlu, age., s. 164.

⁶⁹ Tellioğlu, age., s. 168.

Malazgirt Savaşı'nın ardından Türklerin eline geçen bölgede, nüfusun çoğunluğunun Hristiyan olmasına rağmen, Yağmurdere ve Kovans nahiyelerindeki köy adlarının çoğunluğunun Türkçe isimler olması bölgedeki Hristiyanların Türk olma ihtimalini akla getirmektedir. Ancak bu bir varsayımdır.⁷⁰

Başta kayıtlar sonrasında yer adları, şahıs isimleri, tarihi olayların seyri gibi ipuçlarından yola çıkılarak yapılan varsayımlar genel itibari ile bölge halkları hakkında bize bilgi sunmaktadır. Aşağıda birçok bilginin ışığında bölge hakkında yorumlar yer almaktadır.

1. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yerleşmenin kolay olmamasına rağmen tarih öncesi dönemlerde mağara yerleşmelerinin olduğu düşünülmektedir. Özellikle bu yerleşimlerin Samsun civarlarında olduğu görülmektedir.⁷¹
2. Bölgeye gelen ilk toplulukların Orta Asya kökenli olması muhtemeldir. İskit Baskısı ile Anadolu'ya gelen Kimmerler, M.Ö. 7. yy başlarında Trabzon'a doğru yayılmışlardır.⁷²
3. Kimmerler'den sonra İskitler bölgeye gelmeye ve yerleşmeye başlamıştır.⁷³
4. Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki ilk topluluklar Gürcü ya da Grek kökenli değildir. Çünkü Yunan Kolonilerinin bölgeye gelmesi Kimmer ve İskit yerleşimlerinden sonradır.⁷⁴
5. 6. yüzyılın ilk yarısında Bizans tarafından Trabzon ile Çoruh Nehri arasındaki bölgeye yerleştirilen Bulgarlar Doğu Karadeniz Bölgesine yerleşen ikinci Türk kavmidir.⁷⁵
6. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Çağrı Bey'in 1018' de yaptığı Doğu Anadolu seferi ile bölgenin etnik yapısı değişmeye başlamıştır. Özellikle Kür-Çoruh boylarına Gürcistan ve Azerbaycan'a yerleşen topluluklar 1071'den itibaren Doğu Karadeniz Bölgesine yayılmaya başlamıştır.⁷⁶

⁷⁰ Tellioğlu, age., s. 208.

⁷¹ Tellioğlu, age., s. 215.

⁷² Tellioğlu, age., s. 215.

⁷³ Tellioğlu, age., s. 216.

⁷⁴ Tellioğlu, age., s. 216.

⁷⁵ Tellioğlu, age., s. 216.

⁷⁶ Tellioğlu, age., s. 217.

7. Trabzon' un devletinin kurulması Doğu Karadeniz Bölgesi' ndeki Türk yayılmasını engellemesine rağmen Türkiye Selçukluları Rumları ve Gürcüleri baskı altına almıştır.⁷⁷
8. Çepniler, Ünye-Ordu bölgesindeki Hristiyan nüfusu göçe zorlayarak yeni Türk göçlerine imkan sağlamıştır. Bu sırada Gümüşhane yöresi yani Bayburt' a kadar uzanan bölge Harşit valisi ile Türkmen gruplarının eline geçmiştir.⁷⁸
9. Anadolu'nun Moğol idaresi döneminde Trabzon'un doğusunda zaman zaman hakim olan Gürcülerin temel dayanağını teşkil eden Kıpçak unsurlarda Rize' den Batum' a kadar olan bölgede yerleşmiş bulunuyordu. Bölgede antropolojik Kıpçak unsurlarının izleri günümüze kadar ulaşmış bulunmaktadır. Bu gruplar aynı zamanda eski Türk dini inançlarının günümüze kadar taşımıştır.⁷⁹
10. Fahrettin Kırzıoğlu'nun görüşlerine göre ilk çağda;⁸⁰
 - Borçka, Artvin, Şavşat ve Ardanuç'u içine alan Klarcet bölgesinde Halaçların,
 - Hopa' daki Apsarus Nehri çevresinde Afşarların,
 - Rize'deki Askuros Nehri çevresinde Yazgurların, yerleştiğini söylemektedir.
11. Orhan Naci Ak, Trabzon'dan bahseden ilk kişinin Ksenofon olduğunu söyler. Ksenofon, Anabasis adlı eserinde Trabzon'a ait bir bölüm açmış ve yolculuğu sırasında gördüklerini eserine aktarmıştır. Ak, Ksenofon'un yazdıklarından yola çıkarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan toplulukları aşağıdaki gibi özetler:⁸¹
 - Rize'nin güneyinde yer alan İspir'de Hesperit'ler, Bayburt'ta kaldı'ler ve Skhten'ler, Trabzon'un güneyindeki dağlık kesimde Makron'lar, Giresun'a kadar olan sahil kesiminde Kolkh'lar yaşamaktadır. Burada merak edilen konu şudur: Makronların ve Kolkhların doğuya doğru uzantıları nereye kadar varmaktadır? Yani Rize'yi içine almaktadır?
 - Giresun'dan sonra Mossynoikler Ordu'da Tibarenler ve Ordu'dan sonra da Pophlogonia memleketleri geliyor. Burada bahsedilen haklar bu memleketlerin yerli haklarıdır.
 - Trabzon Giresun ve Ordu şehirleri Sinopei'ye bağlı birer Helen kolonisi olarak gösterilmektedir. Ksenofon'un ordusu Rize'ye uğramadığı için Rize hakkında bilgi edinilemiyor ancak muhtemeldir ki Rize'de diğer bölge şehirleri gibi aynı çağlarda bir koloni olarak kurulmuş ve bu koloni kuranlar ticari menfaatler sağlayan bir müstahkem mevki bir pazar yeri ve bir ticaret limanı olarak hizmet vermiştir.

⁷⁷ Tellioğlu, age., s. 217.

⁷⁸ Tellioğlu, age., s. 218.

⁷⁹ Tellioğlu, age., s. 218.

⁸⁰ Tellioğlu, age., s. 216.

⁸¹ Ak, age., s. 10-11.

- Ksenofon ile ilgili olarak anlattıklarımızdan çıkardığımız bir başka önemli sonuçta şudur: Doğu Karadeniz'de yaşayanlar o zamanlarda denize barışıktı. Limanlarına ticaret gemileri uğruyor deniz yolu ile ticaret yapıyorlardı. İki sene Ksenofon komutasında bulunan 10 bin kişilik Helen ordusunun Trabzon'dan Yunanistan'a taşıyabilecek kapasitede gemiler bu bölgede mevcuttu. Trabzon'da 30 ve 50 kürekli gemiler yapılabiliyordu. İnsanlar Deniz ürünlerinden bolca yararlanabiliyordu. Bölgede bulunan insanların geçimlerini hayvancılıkla sağlıyordu. Yiyecekleri arasında un bal ve şarap bulunuyordu. Bu insanların elbiseleri ketenden, kalkanları deriden, evleri ağaçtan, balta, mızrak, kılıç kullanıyorlardı.

- **Rize'nin Kuruluşu**

Rize, 1867 Vilayet Nizamnamesine göre Trabzon Vilayetinin merkez sancağının 6 kazasından biri olarak gösterilmektedir. 1877 yılında merkez sancağa bağlı bucak olmuştur. 1877–1878 Osmanlı Rus savaşının ardından Lazistan sancağı kurulunca Rize hem kaza, hem de bu sancağın merkezi oldu.⁸²

Rize Birinci Dünya savaşında 9 Mart 1916 tarihinde Rusların işgaline uğramış, 2 Mart 1918'de bağımsızlığına kavuşmuştur. Cumhuriyet dönemine kadar sancak merkeziyken 20 Nisan 1924 tarihinden sonra vilayet olmuştur.

2 Ocak 1936 tarihinde yürürlüğe giren 2885 sayılı Kanunla Erzurum'dan Yusufeli ilçesi, Rize'de Pazar ilçesinden sonraki arazi parseli, ilçe ve bucaklar alınmak sureti ile bugünkü Artvin ili Çoruh adı ile vilayet haline getirilmiş ve Rize ili de tek ilçesi olan Pazar'la kalmıştır. Bugün ise Pazar ilçesi ile birlikte 12 ilçesi bulunmaktadır.⁸³

B.2. Araştırma Alanı İle İlgili Coğrafi Bilgiler

Coğrafi Durum:

Rize kuzeydoğu Anadolu'da; Doğu Karadeniz kıyı şeridinin doğusunda, 40o -22' ve 41o -28' doğu meridyenleri ile 40o -20' ve 41o -20' kuzey paralelleri arasında yer almaktadır. Batıdan Of, güneyden İspir, Doğudan Yusufeli ve Arhavi ilçeleri ve kuzeyden Karadeniz ile çevrili olan Rize'nin göller hariç yüzölçümü 3.919 km²'dir.⁸⁴

İl merkezinin doğu-kuzey doğusunda Çayeli ilçesi, güneyinde İkizdere ilçesi, batısında Kalkandere ilçesi, kuzeyinde ise Karadeniz yer almaktadır. İle bağlı

⁸² <http://www.tuik.gov.tr> [23.05.1016]

⁸³ <http://www.tuik.gov.tr> [23.05.1016]

⁸⁴ <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

Merkez, Ardeşen, Çamlıhemşin, Hemşin, Çayeli, Fındıklı, İkidere, Kalkandere, Derepaarı, Güneysu, İyidere, Pazar ilçeleri vardır. Merkez ilçeye bağlı 53 köy bulunmaktadır.⁸⁵

Yer Şekilleri:

Doğu Karadeniz'in kuzey yamacında yer alan Rize toprakları genel olarak dağlık ve engebelidir. İl toprakları kuzeyden denizle, güneyden ise denize paralel olarak uzanan dağlarla çevrilidir.⁸⁶

Kaçkar dağları güneydoğuda 3900 metrenin üzerine çıkarken, güneydeki Dilek dağının yüksekliği ise 3352 metredir. İl topraklarının %78 gibi yüksek bir bölümünü dağlar kapsamasına rağmen %92 gibi önemli bir bölümü tarıma elverişlidir. Rize ilinde ova niteliğinde düzlükler yoktur. Sahilde dar bir düzlükten sonra birdenbire yükselen ve birbirine paralel derelerle kesilmiş arazi üzerinde olması dolayısıyla derelerin çok şiddetli akmaktadır. Bu durum bazen heyelanlarında oluşmasına neden olmaktadır. Hemen her mevsimde bol yağış alan Rize'de çok geniş orman alanları bulunmaktadır.⁸⁷

Dağlar:

Yaklaşık 2000 m yükseklikten başlayan dağların 3000-3200 m yüksekliğe kadar olan kısımlarında topoğrafya dik yamaçlı "U" profilli vadilerden bulunmaktadır. Bu sahada çok sayıda küçük boyutlu buz yalağı ve moren set gölleri mevcuttur. Bu sahanın, yüksekliği 3000 m' yi aşan kısımları ise Rize' nin en sarp ve en arızalı kesiminin oluşturmaktadır. Geniş ölçüde çıplak ve tamamen kayalık zirveler ile bunların arasındaki keskin sırtların yamaçları insanın gezmesini engelleyecek kadar diktir. Rize'nin en yüksek noktalarını bu sırtlar arasındaki zirveler oluşturur. Üzerinde hâlâ buzul bulunan ve Rize topraklarının en yüksek noktası olan Kaçkar Tepesi (3937m) ile Verçenik (üç doruk) Tepesi (3709m), Koyunsokağı Vacakar dağı (3458m), aymakçur Tepesi (3420m), Gudashevsivrisi Tepesi (3406m), Koyunsokağı Tepesi (3342m), Marsis Tepesi (3334m) ve Aşaağı Karataş Tepesi (3322m) bu zirvelerden bazılarıdır. Bu arızalı topoğrafya Fındıklı ilçe merkezinin güneyinden itibaren sarplığını ve yüksekliğini kaybetmeye başlar.⁸⁸

⁸⁵ <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

⁸⁶ <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

⁸⁷ <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

⁸⁸ <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

Yaylalar-Platolar:

Kaçkar'ın eteklerinde, Çamlıhemşin, Hemşin ve İkizdere ilçelerinde yoğun biçimde yer alan yaylalar, iyi korunmuş ve eski tip mimari özelliklere sahip evlerle dikkat çeker. Bu yaylalardan Ayder, Aşağı-Yukarı Kavron ve Anzer yaylaları turizm merkezi ilan edilmişlerdir. Bu yaylalar özellikle yaz aylarında yerli ve yabancı turistlerin uğrak yeridir. Ayder Yaylası, Çamlıhemşin-Aşağı ve Yukarı Kavran Yaylaları, İkizdere-Anzer (Ballıköy) Yaylası Turizm Merkezi, İkizdere-Çağırankaya Yaylası, Elevit Yaylası diğer önemli yaylalardır.⁸⁹

Akarsular-Göller:

Rize, yağışlı iklimi ve çok sayıdaki yeraltı su kaynakları sayesinde çok zengin bir yapıya sahiptir. Aşağıda Türkiye İstatistik Kurumu' nun Rize' ye dair bilgileri bulunmaktadır.⁹⁰

Rize sınırları içinde doğu-batı yönünde ortalama her 250-300 m' de büyük veya küçük akan bir sular bulunmaktadır. Araştırmalara göre ve verilen bilgilere bakılarak Rize' nin, Türkiye' de akarsu yoğunluğu en fazla olan il olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bunu kesin olarak söyleyebilmek için Türkiye' nin bütün illerinde akarsu yoğunluğu ölçümlerinin yapılmış olması gerekir.

Rize' nin akarsuları kısa boylu, yatay eğilimli fazla olan hızlı akışlı akarsulardır. Rize sınırları içinde uzunluğu 5 km' den fazla olan 23 akarsu vardır. Ancak bunlardan 16 tanesi doğrudan doğruya Karadeniz' e ulaşmakta olup, geri kalanı ise bu 16 akarsudan birinin kolu durumundadır. Doğrudan doğruya Karadeniz' e ulaşan akarsuların en uzun olanları Çağlayan Deresi (34,7km), Arılı Deresi (31,5 TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Rize, 2013 XIII km), Fırtına Deresi (68,0 km), Hemşin Deresi (38,5 km), Sabuncular Deresi (46,0 km), Taşlı Dere (34,0 km), İyidere (78,4 km)' dir. Diğerlerinin boyları kısadır.

Rize' nin büyük akarsuları olarak belirtilen 7 akarsudan en uzun olanı İyidere (78,4 km) ama beslenme sahası en geniş olanı Fırtına Deresi'dir (1149,3 km).

Rize'de akarsuların karakteri yağmur, kar, gür kaynaklar tarafından belirlenir. "Yağmurlu Karadeniz Rejimi" statüsünde incelenen bu akarsulardan, biri

⁸⁹ <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

⁹⁰ <http://www.tuik.gov.tr> [23.05.2016]

Eylül' den Kasım ortalarına kadar, diğeri Mart' tan Ağustos' a kadar iki kabarık ve Kasım ortalarından Mart'a kadar bir çekik devre vardır. Bu devrede akarsular sadece göl ve kaynak sularıyla beslenmektedirler. Çünkü bu devrede yöre yağışı kar şeklinde olduğu için akarsuyun yağmur sularından beslenme şansı yok gibidir. Nitekim en çekik seviyenin Ocak ayına tekabül etmesi de bunu kanıtlar (Fırtına Deresi Ocak ortalama debisi 11,3 m³ /sn).

Haziran'dan itibaren kar suyu desteğinin azalmasına paralel olarak akarsular da çekilmeye başlar. Türkiye' nin diğeri akarsularıyla kıyaslandığında oldukça düzenli rejimli oldukları görülen Rize akarsularının asıl dikkat çeken özellikleri elektrik enerji potansiyelleri ve sediment miktarlarıdır. Türkiye'nin diğeri akarsularına göre oldukça az sediment taşıyan Rize akarsuları yıllık elektrik enerji potansiyeli bakımından da elverişli şartlar arz ederler.

Rize Dağları'nın 2400 m' yi aşan bölümlerinde buzul aşındırması ve biriktirmesi sonucu oluşmuş olan 19 adet küçük alanlı göl tespit edilmiştir. Bu göllerin en büyükleri 0.07 km² yüzölçümündeki Ambar Gölü (2950m) ile Büyük Deniz Gölü'dür (2900m.) 2400-3000 m yükseklikler arasında yer alan bu göllerin en küçüğü ise 0.01 km² yüzölçümündeki Öküzyatağı Gölü' dür. (2775 m). Bunların bir kısmı buzualağı, bir kısmı da moren set gölüdür.

B.3. Araştırma Alanının Nüfusu Ve Ekonomik Yapısı İle İlgili Bilgiler

Trabzon sancağı 1486'da Trabzon, Of, Rize, Atina(Pazar), Laz (Arhavi), Torul ve Zeamet-i Kürtün olmak üzere 7 kazadan meydana gelmektedir. Bostan'ın verdiği bilgilere göre; Trabzon sancağının toplam nüfusu 133.150'dir. Bu rakamın 9.650'si Müslüman, 123.500'ü Hristiyan'dır. ⁹¹

1583 yılına gelindiğinde nüfus 215.800'e çıkmıştır. Bu rakamda nüfusun etnik yapısı da değişiklikler gösterir. Nüfusun artışı ile her iki tarafta da artış olmuştur. Ancak Müslüman nüfusunun artışı Hristiyan nüfusuna göre daha fazladır. 1583 yılında etnik yapı dağılımı 84.400 ile Müslüman, 131.400 ile Hristiyan şeklindedir. ⁹²

⁹¹ Hanefi Bostan, *Xv.-Xvi. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal Ve İktisadi Hayat*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2002, s. 256.

⁹² Bostan, age., s. 256-258.

Trabzon sancak beyi Kasım Bey, iskan döneminde bazı ailelerin gönüllü veya sürgün olarak göç etmelerini sağlamıştır. Bunlar ticaret amaçlı olarak kaza merkezinde ve oturan ipek yolunu kontrol eden topluluklardı. Rum, Ermeni, Venedik ve Cenevizlilerden oluşan bu toplumun büyük bir kısmı siyasi ve askeri hâkimiyet ellerinden çıkınca kendi istekleri üzerine Rize'den ayrılmışlardır.⁹³

15. yüzyılda Rize kazasının toplam nüfus 6571'tir. Toplam nüfusun 111'i Müslüman, geri kalan 6460'ı ise Hıristiyanlardan oluşmaktadır.⁹⁴

16. yy'den itibaren Rize'nin nüfusunda etnik ve dinsel değişiklikler olmaya başlamıştır. Rize kıyılarında 15-20 km mesafeye kadar sokulan ve dağların yüksek kesimlerini kendilerine yurt tutanlar, 1461'den sonra artık sahile inerek buralarda yerleşmeye başlamışlardır. Bunlar yüksek kesimlere doğudan ve güneyden gelip yerleşen ve 1461 öncesi sahilde yerleşenlerle genellikle ayrı etnik ve dinsel topluluklara mensuptur.⁹⁵

Hanefi Bostan Rize kazasının nüfusunun hem kişi hem de etnik yapı olarak zamanla değişim göstermesini aşağıdaki gibi açıklar:

1486 yılında Rize kazasının merkezinin nüfusu Kale görevlileri dahil 1219 kişiden ibaretken, 1583 yılında ise yine Kale görevlileri dahil 1685 kişiye yükselmiştir. 97 yıllık zaman diliminde Rize şehrinin nüfusu % 38.22 oranında artmıştır. Aynı sürede Hristiyan nüfus ise 1108'den 1230'a çıkmıştır. Aynı sürede Müslüman nüfusu da 111' den 455'e yükselerek % 309.90 oranında artmıştır. 1583 yılında Rize toplam nüfusu 8337'e yükselmiştir. Toplam nüfusun 3088'i Müslüman geri kalan 5276'sı ise Hristiyan'dır.⁹⁶

19. yüzyılda Rize'nin nüfusunda etnik ve dinsel değişimler meydana gelmiştir. Rize Tarihi yazarı Ali Taşpınar, bu değişimlerin sebebini şu şekilde sıralar:⁹⁷

1. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı ile kaybedilen bölgelerdeki Türkler ve Müslüman halk Osmanlı topraklarına sığınmak için Doğu Karadeniz bölgesine yönelmiştir. Rize'ye de Batum ve Kafkasya'dan Rus zulmünden kaçan soydaş ve dindaşlarımız gelmiştir.
2. Türkistan-Horasan-Tebriz üzerinden ülkemize Türkmen göçleri normal akışı içinde devam etmekteyken 1502'de Akkoyunlu Devleti'nin yıkılışı ve İran Safevi Türkmen Devleti'nin kuruluşu ile birlikte Sünnilere bağlayan yoğun baskı bölgemize göçü hızlandırmıştır. Akkoyunlu Devleti'nin ana unsurları Yavuz'un izniyle gelerek bir kısmı Rize çevresine yerleşmiştir.

⁹³ Taşpınar, age., s. 107.

⁹⁴ Taşpınar, age., s. 107.

⁹⁵ Taşpınar, age., s. 128.

⁹⁶ Bostan, age., s. 212.

⁹⁷ Taşpınar, age., s. 272.

3. Bölgedeki İslamiyet'in yayılışı hızlanmış olup Rum ve Ermeni halkının dışındaki Türk boylarının İslam'a girişi tamamlanmıştır. Böylece birçok farklı dinlere sahip Türk halkı İslam'la buluşmuştur.
4. Ermenilerin hamiliğini yapan Rusya'nın yanında, bu sırada İngilizlerin de Ermenileri himayesi altına alması bölgede ciddi rahatsızlıklar oluşturmuş ve başkent İstanbul'da, Doğu Anadolu'da ayaklanmalara sebep olmuştur.

1914 ve 1922 yılları arasında Rize bölgesindeki Rum ve Ermeniler teşkilatlanmışlardır. Çetelerin devamlılığını sürdürmek ve Rum, Ermeni nüfusunu çoğaltmak için bölgeye Kafkasya ve Yunanistan'dan sürekli göçler olmaktadır. 1924 "Nüfus Mübadelesi" ile gelenler geri gönderilmiştir. ⁹⁸ 2000 yılına kadar geçen süreçte nüfus değişimi aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

Son 73 yılda Türkiye'nin nüfusu yaklaşık beş kat artış göstermiştir. Aynı dönemde, 3 Rize ilini nüfusu yaklaşık 2,1 kat artış göstermiştir. 1927-2000 döneminde Rize ilinin nüfus artış hızı incelendiğinde, altı farklı dönem gözlenmiştir. İlin en düşük yıllık nüfus artış hızı %0-14.1 ile 1985-1990 döneminde, en yüksek yıllık nüfus artış hızı ise %0 32.2 ile 1955-1960 döneminde gerçekleşmiştir. Yıllık nüfus artış hızı 1990-2000 döneminde %0 4.8'dir.⁹⁹

Genel Değerlendirme

Rize ilinin 31 Aralık 2013 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçlarına göre nüfusu 328.205'tir. Nüfusun %62'si il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. ¹⁰⁰ Ancak bu oran mart ayı yani toprağın ekilme zamanı ve çayın başlangıcı ile beraber değişme göstermektedir. Yaz aylarında nüfusun çoğunluğu köylere çıkmaktadır.

Rize'nin nüfusu zaman içerisinde hem sayı hem de nitelik açısından değişime uğramıştır.

Rize'nin nüfus dağılımını belirleyen asıl etmen yer şekillerinin engebeli oluşudur. Engebenin fazla olması, denizden hemen sonra dağların başlaması ve düz alanların fazla olmayışı yerleşim alanlarının genelde sahil kesiminde ve kırsal kesimde akarsu vadileri boyunca kurulmasına sebep olmuştur.

Arazini engebeli oluşu ve tarımsal faaliyetler sonucu köy yerleşmeleri dağınık haldedir. Yani evler birbirinden uzak ve kişilerin kendi arazilerinde kurulmuştur. Bu tür yerleşmelere "Dağınık Köy Yerleşmeleri" denmektedir. Son

⁹⁸ Taşpınar, age., s. 456.

⁹⁹ <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

¹⁰⁰ Seçilmiş Bölgelerle Rize, Türkiye İstatistikler Kurumu Yayınları, Ankara, 2013, s. 12-13.

zamanlarda yerleşim merkezleri yol kenarlarına kaymıştır. “Yol Boyu Köy Yerleşmeleri” n de ise evler, eski düzene göre daha yakındır.¹⁰¹

Nüfus Hareketlerinde Kadın-Erkek Oranları

Aşağıda Rize'nin 60 yıllık zaman çerçevesinde okuma-yazma oranındaki değişimi özetlenmektedir.

Rize ilinde okuma yazma bilen nüfusun oranı ülke genelinde olduğu gibi her iki cinsiyet için de sürekli artış göstermektedir. 1940 yılında erkeklerin %39.3'ü, kadınların %3.4'ü okuma yazma bilirken, bu oran 2000 yılında erkeklerde %96.4'e kadınlarda %79.3'e yükselmiştir.¹⁰²

Kadın nüfusun okuryazarlık oranı erkek nüfusunkinden daha hızlı artmakla birlikte cinsiyetler arası farklılık devam etmektedir.

B.4. Araştırma Alanı İle İlgili Sosyal- Kültürel Bilgiler

• Rize Kazasında Sosyal Yapı

M.Ö. 56-33 yılları arasında Çoruh boyları ile Rize bölgesi Arşaklıların hakimiyetine girdikten sonra Hıristiyanlık bu bölgelerde yayılmaya başlamıştır.

Taşpınar Hıristiyanlığın yayılışını hakkında “O yıl ülke resmen Hıristiyan oldu. 3. Tiridat'ın Roma'dan getirdiği katibi Agatangelos'un yazdığına göre kısa zamanda Hz. İsa dini her biri bin, on bine varan askere sahip Türkmen/ Oğuz tarafından benimsendi. Devletin sınırları Hazar Denizinden Kafkasya'ya, Ardanuç, Şavşat, Artvin, Borçka, Gönye, Rize, Trabzon, Diyarbakır ve Nusaybin'e kadar uzanıyordu. Öteki Hıristiyan Katolik, Ortodoks ve Süryanilerden mezhep olarak ayrılmaktadır.” şeklinde bahseder.¹⁰³

Ancak Hıristiyanlık yayılsa da devam eden gelenekler bu bölgede Türk kültürünün yeni dine uygun hale getirilerek devam ettiğini göstermektedir.

Bu gelenekleri Taşpınar,

1. Arşaklılar Bayrağındaki “Kartal/ Karakuş” vaftiz edilerek kilisenin sembolü haline getirilmiştir.

¹⁰¹ <http://www.rizekulturturizm.gov.tr> [15.06.2016]

¹⁰² <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

¹⁰³ Taşpınar, age., s. 32.

2. Domuz eti haramdır, tavşan uğursuzdur eti yenmez.
3. Kabir taşı olarak, at ve koyun heykeli koyma devam ettirilmektedir.
4. Papazlar evlenir ve çocuk sahibi olurlar.
5. Vaftiz babası ailesinden kız alınıp verilmez.

Bu düşüncenin alt yapısında “kirvelik” geleneği yatmaktadır.”

6. “Sivri Türk Çadırı” biçiminde manastır ve kiliseler yapılmıştır.
7. Kadınlar yabancı erkeklerin yanında örtünür.

Şeklinde sıralar:¹⁰⁴

Roma İmparatorluğu döneminde Rize'nin Pontos Polemoniacus eyaletine bağlandığı zamanlarda Trabzon'un doğu kesiminde Lazika Krallığı vardı. Roma İmparatorunun çıkardığı emirle Hristiyanlık serbest bırakılmış ve bu bölgede yeni din hızla yayılmaya başlamıştır. Bu dönemlerde Anadolu'nun doğusunda yayılmaya başlayan Aziz Grigor mezhebi ise “Düz Ermenilik” olarak adlandırılıyordu. 395 yılında Roma'nın ikiye ayrılması ile Rize doğu kısmında kalmış ve bölge bu mezhepten de etkilenmiştir.¹⁰⁵

Rize'nin doğu kesiminde yer alan Lazika Krallığı Roma tarafından yönetiliyordu. Bu dönemde Hristiyanlığı yayma çalışmaları devam ederken Gürcistan'da da Hristiyanlık yayılmaya başlamış ve zamanla Bizans'tan bağımsız Gürcü kilisesi oluşmuştur. Bu durum din ile beraber Gürcü kültürünün de bölgeye yayılmasına neden olmuştur. Böylelikle Lazlar, kendi dillerini ve kültürlerini unutmaya başlamışlardır. Aynı durum Batıda Bizanslılar tarafından yapılmış ve bu bölgedeki Lazlar da dillerine Rumca kelimeleri kabul etmeye başlamışlardır. Asıl Lazca'nın Fındıklı ve çevresinde devam ettiği düşünülmektedir.¹⁰⁶

Hanefi Bostan 1486-1583 arasında Rize kazasında bulunan zümreler şu şekilde sıralar:

Papa, papas, Ehlisünnet Cemaati, kapudan, Meremmetçi, zindancı, müselleme ve yamak. 1486 yılında Rize kazasında 5 Nefer papa, 7 nefer Papa 7 mesaj papasa rastlanırken 1515 de 5 papa ve 11 papasa tesadüf edilmektedir. Daha sonraki yıllarda bu Hristiyan dini zümrelerle ilgili kayıtlara rastlanmamaktadır. 1583 de “nefs-i Rize'de” 26 neferden oluşan ve Ehlisünnet 'ten olduğu belirtilen bir Müslüman topluluk vardı. Bu topluluğa daha önceki Tahrir kayıtlarında rastlanmadığı için, bunların şehre yeni yerleştiği düşünülmektedir. Bu topluluk “Salih ve Mütedeyyin fukaralar”dan olduğu ve “resm-i raiyyetden” kurtulmaları için şehirli kaydedildikleri belirtilmektedir. Ayrıca bu

¹⁰⁴ Taşpınar, age., s. 33.

¹⁰⁵ Taşpınar, age., s. 37.

¹⁰⁶ Taşpınar, age., s. 38-41.

tarihte kaza dahilinde Bu cemaatin dışında 3032 nefer Müslümanın da yaşadığı tespit edilmiştir. 1515 'de Rize kazasında Hristiyan toplum içinde bir nefer kapudan ve 4 nefer meremetçi bulunmaktaydı. 1583'te toplum içinde bir nefer vardı. 1486- 1520 yılları arasında kaza dahilindeki müsellemler tedricen çoğalırken, 1554'te yalnız 4 nefer Hristiyan meremetçi ve 1583'te de 12 nefer müslüman meremetçi, 125 nefer Hristiyan meremetçi ve 1 nefer Hristiyan zindancı kaydedilmiştir.¹⁰⁷

Bu yapıya bakıldığında bölgedeki dinsel değişimin öncelikle din adamlarının zaman içinde bölgeden ayrılmasının etkisi olduğu görülmektedir. Bu durum zamanla bölgeye gelen Müslüman topluluklarının bölgeye gelmeye başlaması ile netleşmeye başlamış ve bölgenin sosyal yapısı değişime uğramıştır.

1461 Trabzon'un fethi ile Çoruh ırmağına kadar olan bölgede Osmanlı Devletine katılmış oldu. Bu durum Rize'nin fetih öncesi ve sonrasında da değişimlere uğramasına neden olmuştur.

• Rize'de Yerleşim Alanlarındaki Değişim

Ali Taşpınar, Rize'ye ait İskân değişimini aşağıdaki gibi özetler.¹⁰⁸

Fetih Öncesi Dönem:

1. Ermeniler Venedikliler ve Cenevizliler merkezler başta olmak üzere kalelerde ve ipek yolu ticareti için kıyı kesimlerinde yaşamaktadırlar.
2. Rumlar ise yine bölgeye ekonomik nedenlerle gerek Ticaret kolonileri kurmuşlardır ve kalelerde yaşamaktaydılar.
3. Ortodoks Hristiyanlar çoğunlukla kıyı kesiminde yaşamaktaydı.
4. Vadiler ve yaylalar bölümünde ise Gregoryen Hristiyanlar ve Müslümanlar yaşamaktaydı.
5. Rize'nin Doğu kesiminde Ortodokslar bulunurken Batı kesiminde ise çeşitli Ortodoks Hristiyan topluluklar ve Müslüman Çepni Türkmenleri bulunmaktaydı. Fetih öncesi çoğunlukta olan ve kıyılarda yaşayan Hristiyan topluluklar fetihden sonra azınlık hale gelmişlerdir.

Fetih Sonrası Dönem:

1. Çorum Amasya Tokat ve Samsun bölgelerinden gelen Türk aileleri Rize'ye yerleştirilmiştir.
2. 1466 yılında Konya Karaman ilinin fethi ile birlikte buradaki halkın büyük bir bölümünü Trabzon ve Rize bölgesinde getirilmiştir.
3. Yavuz Sultan Selim Trabzon Sancak Beyliği görevinde bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşması adına iskan politikaları uygulamıştır. Bu bölgeye Türk topluluklarından getirip yerleştirmiştir.
4. Akkoyunlu Türkmenleri 1340-1350 tarihlerinde Bayburt Urfa ve Diyarbakır gelerek buralarda yerleşmişlerdir.

• Nüfusun Eğitim Oranları

¹⁰⁷ Bostan, age., s. 294.

¹⁰⁸ Taşpınar, age., s. 92.

Aşağıda Rize Belediyesi tarafından yapılan çalışmada 1975'den 2000 yılına kadarki süreçte Rize'nin eğitim düzeyindeki değişimler verilmiştir:

1975 yılında erkeklerin %4.1'i, kadınların %1.4'ü lise mezunu iken, 2000 yılında erkeklerin %15.9'u, kadınların %6.2'si lise mezunudur. Yükseköğretim mezunu olan nüfus oranı her iki cinsiyette de artış göstermekle birlikte kadın nüfustaki artış erkek nüfusundakinden fazladır. 1975 yılında erkeklerin %1.7'si, kadınların %0.4'ü yükseköğretim mezunu iken, 2000 yılında bu eğitim düzeyinin mezun olan erkeklerin oranı %7.8'e, kadınların oranı %2.7'ye yükselmiştir.¹⁰⁹

• Nüfusun İşgücü Oranı ve Etkileri

Rize ilinde yapılan çalışmalara göre çalışma nüfusu içine giren 12 ve yukarı yaş nüfusu toplam nüfustan daha hızlı artmaktadır. Ancak işgücündeki artış aynı oranda hız kazanmamıştır.¹¹⁰

Aşağıda bu araştırmalardan alınmış veriler bulunmaktadır.

1980-2000 döneminde 12 ve daha yukarı yaştaki nüfusun yıllık artış hızı % 8.1 iken, işgücündeki nüfusun yıllık artış hızı % -0.5 olarak gerçekleşmiştir. İşgücündeki kadın nüfusta son on yılda görülen azalma tamamen kadın nüfusta gerçekleşen azalmadan kaynaklanmaktadır.¹¹¹

Rize ilinde işgücüne katılma oranı 1980-2000 döneminde azalma eğilimi göstermiştir. Erkek nüfusun işgücüne katılma oranı, kadın nüfusun işgücüne katılma oranından yüksektir. İlde çalışanların sayısında, 1980-1985 döneminde artma, 1985-2000 döneminde azalma görülmüştür.¹¹²

İşsizlik oranı ise, %10.3'tür. Bu oran iş gücündeki her 100 kişiden 10'unun işsiz olduğunu göstermektedir. 1996 yılında gelişme hızındaki artış oldukça yüksek bir değeri göstermektedir.¹¹³

¹⁰⁹ <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

¹¹⁰ http://www.rize.bel.tr/stratejikplan/550_performans-pogrami-2010.pdf [23.05.2016]

¹¹¹ <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

¹¹² <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

¹¹³ <http://www.rize.bel.tr> [23.05.2016]

I. BÖLÜM

A. HALK HEKİMLİĞİ VE GENEL BİLGİLER

A.1. HALK HEKİMLİĞİ

Sağlık, “kişinin yalnız hastalık ve sakatlığının olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik halidir.”¹¹⁴

Halk hekimliği ise bilimsel anlamda “Halk Sağlığı, bireyin toplum içinde her türlü çevre etkenleri ve bireysel faktörlerle bozulan sağlığını korumaya ve devam ettirmeye çalışan kurum ve hizmettir.”¹¹⁵

Divan-ü Lügat’it Türk’te halk hekimliği karşılığı olarak iki kavram yer almaktadır. Bunların biri ilaç anlamında kullanılan “em” diğeri ilaç yapan anlamındaki “emçi” dir. Bu kelimelere aslında yabancı sayılmayız çünkü günümüzde hala kullanılmaktadır.

Halk hekimliği kavramı birçok araştırmacı tarafından tanımlanmıştır:

Erman Artun halk hekimliğinin oluşmasındaki temel etkenin, “İnsanoğlunun tarih boyunca doğa karşısında aciz kaldığı pek çok durumda sihir, büyü ve dinden medet umma, hayat boyunca edindiği deneyimleri gelecek kuşaklara aktarma”¹¹⁶ olduğunu düşünmektedir.

Bu düşünceden yola çıkarak tanımını oluşturan Orhan Acıpayamlı halk hekimliğini, “Bu uygulamaların gelişmesi ve yaygınlaşması ile oluşan halk hekimliğinin maddi ve manevi yardımcı unsurlarla insanı hastalıklardan korumak ve iyileştirmek”¹¹⁷ olarak tanımlamaktadır.

Ali Berat Alptekin halk hekimliğini; “Halkın, ekonomik sıkıntılardan ya da başka nedenlerden dolayı doktora gitmediği veya gitmek istemediğinde hastalıkları için teşhis ve tedavi amacıyla başvurduğu yöntem ve uygulamaların tümü”¹¹⁸ şeklinde tanımlar.

¹¹⁴ Nurten Özer, “Türk Halk Hekimliğinde Kaplıcalarımız”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, 1989, s. 203-209.

¹¹⁵ Özer, agm., s.203-209.

¹¹⁶ Erman Artun, *Türk Halkbilimi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 215.

¹¹⁷ Orhan Acıpayamlı, “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1989, s. 5.

¹¹⁸ Ali Berat Alptekin, “Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği”, *Millî Folklor*, S. 86, 2010, s. 5-19.

Pertev Naili Boratav halk hekimliğin şu şekilde açıklamaktadır: “Halkın olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanımlama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği diyoruz.”¹¹⁹

Sevgi Şar, “Halkın olanakları bulunmadığı zaman veya başka nedenlerle hekime başvuramayınca veya başvurmak istemeyince hastalıklarını teşhis ve tedavi amacıyla uyguladığı yöntem ve işlemlerin tümü” olarak tanımlar.¹²⁰

Halk Hekimliği ve Eczacılık Araştırmalarında Metodoloji adlı makalesinde Eriş Asil, halk hekimliğini; “halkın farklı nedenlerle hekime başvurmadıkları ya da vuramadıkları zamanlarda hastalarının hastalığını teşhis etmede ya da tedavi etmede kullandıkları yöntemler” olarak açıklar.¹²¹

Sadece Halk Edebiyatı ve Halkbilimi alanındaki araştırmacılar değil, halk hekimliğinin modern tıp, sosyoloji ve diğer alanlarla da bağlantılı olması dolayısıyla diğer alanlardaki araştırmacılar da halk hekimliği hakkında tanımlar mevcuttur.

Tıp alanında başarılı bir isim olan Nüket Örnek Büken’a göre halk hekimliği, “Tıp tarihindeki uygulamaların günümüzdeki kalıntıları”¹²²dir.

Nurten Özer ise halk hekimliğini, “Hekim olsun olmasın, yetenek ve tedavi sistemine sahip kişinin, gelenek, göreneklere dayalı, örf ve adetlere alışılmış gözlemlerle kazanılmış deneyimlere dayanarak, etyoloji ve patogenezi düşünülmezsizin, tedaviye yönelik yaptığı ‘şifa’ amaçlı çeşitli eylemlerdir.”¹²³ şeklinde tanımlar.

Sosyolog Orhan Türkdoğan, halk hekimliğine “Hastalıklar ve sağlık hakkındaki inanç, tutum ve davranışlar”¹²⁴ şeklinde bir tanım getirir.

¹¹⁹ Alptekin, agm., s. 5-19.

¹²⁰ Sevgi Şar, “Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, 1989, s. 221.

¹²¹ Eriş Asil, “Halk Hekimliği ve Eczacılık Araştırmalarında Metodoloji”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, 1989, s. 33.

¹²² Nüket Örnek Büken, “Folklorik Değerler ve Folklorik Tıp”, *Türkiye Klinikleri Journal Of Medical Ethics, Law and History* 11, 2003, s. 45-47.

¹²³ Özer, age., s. 203-209.

¹²⁴ Orhan Türkdoğan, *Kültür ve Hastalık-Sağlık Sistemi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 66.

Yine halk hekimliğini, R.M. Becerra, “Nesiller boyu devam eden ve toplumun geleneklerinden kaynaklanan, modern tıp ile tam olarak açıklanamayan tedaviler” şeklinde tanımlar.

J. David Hufford ise farklı bir bakış açısı ile halk ilaçlarını inançların oluşturmuş olduğunu düşünür ve halk hekimliğini “Batıl inanç olarak adlandırılan şeylerin önemsiz bir türü”¹²⁵ şeklinde tanımlar.

Halk hekimliği bünyesinde sadece fiziki rahatsızlıklar yoktur. Fiziki hastalıkların dışında ruhsal sıkıntılar, nazar, cin ve peri gibi varlıkların etkileri de yer almaktadır.

Halk, hastalıklarından korunmak ve hastalığı defetmek için ocaklara, büyücü hocalara, bitkisel ilaç yapan kadınlara, büyüklük uygulamalara ve kendi bilgisi dâhilinde yaptığı ilaçlara başvurmaktadır.

Halk hekimliği uygulamalarında insanlığın yüzyıllarca edindiği tecrübe, eski Türk inançlarının etkileri ve modern tıbbın yansımaları görülmektedir.

A.1.1. Halk Hekimliğinin Doğuşu Ve Gelişim Kronolojisi

Halk hekimliği, halkın her alanda meydana getirdiği tutum ve davranışların, toplumsal kuralların, kolektif bilincin ve deneyimin, toplumsal tecrübelerin bu alana yansımalarıdır.

Tarihteki en eski uygarlıklardan beri kutsal kabul edilen su, hayatın başlangıcı ve devamı için önemli olduğu kadar yaşamı daha sağlıklı kılma anlamında en gözde unsurlardan biridir. Suyun varlığı, çıkış noktaları olağanüstü kabul edilmiş ve sudan şifa aranmıştır. Böyle düşünüldüğünde suyun halk hekimliğinin çıkış noktası olabileceği söylenebilir.

Günümüzde hala medet bulmak ziyaret edilen sular, şifa bulmak için içilen maden suları ve yine hem bedensel hem de ruhsal rahatsızlıklarından, huzursuzluklarından kurtulmak amacı ile girilen kaplıcaları düşündüğümüzde suyun başlangıçtan sona devam edecek en önemli unsur olduğu görülmektedir.

¹²⁵ J. David Hufford, “Halk Hekimleri”, Çev. Mustafa Sever, *Milli Folklor*, S. 73, 2007, s.73.

Bu durum sadece Türk toplumunda var olan bir durum değildir. Hint mabetlerinin hepsinde kutsal yıkanma yerleri bulunmaktadır. Bu suların zindelik ve kuvvet verdiği inanılır.

Yine Helenlerin Romalıların ve Küçük Asya'da yaşayan ilk çağ kavimlerinin sınırları içindeki şifalı sulardan tedavi amacı ile yararlandıkları Homeros'un İliada ve Odessesesi'sinde yazmaktadır.¹²⁶

Şifalı su düşüncesi her dönemde karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde doğal yollardan gün yüzüne maden suları da şifalı su olarak kabul edilmekte ve ilgi görmektedir. Bu durum sadece toplumlar açısından da düşünülmemeli. Bütün dinlere bakıldığında suyun ayrı bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Örneğin Musevilikte eskiden beri hamamların var olduğu ve Kudüs'te günümüze kadar korunmuş, şifalı kabul edilen hamamların kullanıldığı bilinmektedir.¹²⁷

Yine aynı şekilde Yahudilik, temizlenmeyi ve arınmayı bildirirken yaralıların, cüzamlıların ve adet hali biten kadınların su ile temizlenmelerini emreder. Hıristiyanlıkta ise şifalı su kabul edilen ayazlamalardan insanlara sağlık vadedilir. Müslümanlıkta ise su, kıymetli görülmüş temizlenme, arınma ve sağlığı koruma amacı ile kullanılması tavsiye edilmiştir.¹²⁸

Suyun tarihi geçmişine bakıldığında insanlığın var olduğu dönemden itibaren insan için önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Su gibi birçok varlıkta zaman içerisinde anlam kazanmaya başlamıştır.

Tarihin ilk topluluklarından bu yana doğayla tanışmaya başlayan ve zamanla doğayı çözümleyen insanoğlu doğaya ayak uydurmaya çalışmıştır. Zaman zaman doğa karşısında aciz kalan insan doğanın sihirli gücüne ve varlıklarına inanmıştır. Kendi çabaları ile isteklerine ulaşamayan insanlar dileklerine ulaşmak amacıyla adaklar adanmışlar, çeşitli büyüsel ve törensel işlemler uygulamışlardır.¹²⁹ Bu düşünceler ve durumlar zamanla tüm varlıkların kutsal kabul edilmesini

¹²⁶ Rengin Dramur, "Bursa Kaplıcaları", *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, 1989, s. 125-137.

¹²⁷ Dramur, agm., s. 125-137.

¹²⁸ Dramur, agm., s. 125-137.

¹²⁹ Erman, Artun, *Adana Halk Kültürü Araştırmaları*, Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Adana, 2000, s. 1-9

sağlamış böylece totem anlayışı doğmuştur. Totemin simgesi olan muskalar, sihir ve dögmeler kullanılmaya başlanmıştır.¹³⁰

Birbirine bağılı bu totem sistemine bakıldığında amacının dünyayı anlama ve yönetme çabası olduğu düşünülebilir.

Bu çaba karşılaşılan deneyim ve oluşun tecrübeler sayesinde insan neyin için kullanılacağı öğrenmiş ve ampirizm (deneycilik, bilginin duyular sayesinde ve deneyimle kazanılabileceğini öne süren görüştür.) dönemi başlamıştır.¹³¹

Sözü edilen bu dönem inanç sistemini de şekillendirmiştir. Yapılan totemler ritüelleşmeye başlamış ve insan kendini her türlü hastalıktan, kötülükten korumaya çalışmıştır.

Eski Mezopotamya'da tanrıların öfkesini dindirmek için, kurban kesmek ve adak adamak gibi yollara başvurulduğu, vücuda giren ve hastalıklara neden olan cinlerin uzaklaştırılması amacıyla muska yazılarak hastanın boynuna asılması, sihir yapılması, dua edilmesi¹³² gibi telkin tedavisine bugün Anadolu'da halk hekimliğinde de rastlanmaktadır.

Bu tür psikolojik rahatlatmaya dayanan tedavi yöntemleri Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde halen görülmektedir.

Eski Mısır'da halk hekimliği ile ilgili bulgularda hastalık tedavisinde sihir, büyü gibi yöntemlerin yanında bitkisel, hayvansal ve mineral kaynaklı unsurlarında kullanıldığı görülmektedir.

Eski Çin'de halk hekimliğine dair bilgilerin eski eserlere ve mitolojik bilgilere dayandığı bilinmektedir. Eski Çin'in halk hekimliğine bakıldığında kırmızı çiçekli bitkiler kan hastalıklarına, sarı çiçekli bitkilerin sarılık hastalığına, kalp şeklindeki bitkilerin kalp hastalıklarına¹³³ dayandığı görülmektedir. Bitkilerin seçimine bakıldığında renklerin ve şekillerin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Eski Çin'e ait bitki seçimi Anadolu'daki birçok yörede de görülen bir durumdur. Örneğin; sarılık geçiren bebekler sarı renkli malzemelerle tedavi edilmeye çalışılır.

¹³⁰ Şar, agm., s. 221-129.

¹³¹ Şar, agm., s. 221-129.

¹³² Şar, agm., s. 221-129.

¹³³ Şar, agm., s. 221-129.

Eski İnan'da da halk hekimliğinin izlerine rastlanır. İnan'da 3 tür hekimin olduğu görülmektedir. Bunların; bıçak hekiminin cerraha, ot hekimini eczacılara ve mukaddes söz hekiminin psikiyatristlere eş değer olduğu söylenmektedir.¹³⁴

Anadolu'da var olan halk hekimliğinin de buna benzer bir durum gösterdiği söylenbilir.

Halk hekimliğinin gidişatına bakıldığında tıbbın temellerini oluşturduğu ve modern dönemde alternatif tıp adı ile kullanıldığı görülmektedir.

Halk hekimliği ünlü tıpçılarının da alanlarında ve tedavilerinde temel aldığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. "Tabiatlarımız hastalıklarımızın hekimidir." diyen Hipokrat, eserinde hastalığın vücuttaki sıvının dengesinin bozulmasına bağlar ve hastalıkları iyileştirmek için; kan alma, lavman yapma, vantuz çekme ve dağlama gibi halen halk hekimliğinde varlığını devam ettiren uygulamaları kullanır.¹³⁵

Yapılan bir çalışmada İbn-i Sina'nın göz hastalıklarında önerdiği ilaçların, günümüz halk hekimliğinde kullanıldığı saptanmış olup bunların tıp tarihimizin yaşadığının canlı belgeleri olduğu ileri sürülmüştür.¹³⁶

Halk hekimliğinin bitkisel yn olduğu gibi manevi bir yönü de bulunmaktadır.

Sağlığın, ruhlarla ilgili olduğu ve ruh ve dengenin beden ve ruh ile kurulabildiğine inanılan İslam ncesi Orta Asya Trklgnde, hastalıklarının bu dengenin bozulmasıyla, kötü ruhlar tarafından kaçırılması veya bedenine kötü ruhların girmesiyle ortaya çıktığı kabul edilmiştir. Bu düşüncenin kabul edildiği ortamda göz ile görülebilen maddi sebeplerle ortaya çıkan hastalıklar genellikle yörenin bitki, maden ve hayvanlarını ilaç olarak kullanan emci, otacı denilen günümüz hekiminin eşdeğeri kişiler tarafından tedavi edilir. Ruhi bozukluklar ve akıl hastalıkları gibi sebebi bilinmeyen ancak kötü ruhların tesiri altına girmiş

¹³⁴ şar, agm., s. 221-129.

¹³⁵ şar, agm., s. 221-129.

¹³⁶ Zübeyde Nur zgen, *Adana (Merkez) Halk Hekimliği Araştırması*, (Basılmış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2007, s. 9.

olduğuna inanılan kimselerin tedavilerini de kam, şaman ve İslami devirdeki adıyla baksılar üstlenmiştir. ¹³⁷

Bu bilgiler edebi eserlerde de geçmektedir. Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig adlı kitabında bu duruma dair bilgiler verir: ¹³⁸

4355- Olarda birisi otacı turur

Kamug ig togaka bu emci erür

(bunlardan biri tabiblerdir; bütün hastalıkları bunlar tedavi eder)

XIII-XIV. yüzyıllarda Budist ve Maniheizt Türklerin, Doğu Türkistan'daki kazılarda bulunan Uygur tıbbî yazmalarda akıl hastalıklarında muska kullandıkları tespit edilmiştir. ¹³⁹

Muska yapma günümüzde de devam etmekle beraber sadece akıl hastaları için değil ruhani bozuklukları düzeltmek, evlenmeyen birini evlenmeye ikna etmek ve kötülük amacıyla muska yapılmaktadır. Muskaları hocalar yapabildiği gibi özellikle bu iş ile ilgilenen kişilerin de olduğu bilinmektedir.

Halk hekimliğine dair gelenekler İslamiyet'ten sonra da devam etmiştir. İslamiyet'in kabulünden sonra İslamiyet öncesine dayanan şaman ve kam kavramları değişime uğramıştır. Zamanla söz konusu kavramların yerini ocaklık, kırık-çıkıkçı ve falcılık gibi kavramlar almıştır.

Ayşegül Demirhan Erdemir, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde halk hekimliği adına yaptığı araştırmada rastladığı reçetelerde 17, 18, ve 19. yüzyıla dair halk hekimliği reçetelerine rastladığına ve bunların tıpta da aynı şekillerde kullanıldığını söylemektedir.

Çalışmasında yer alan reçetelerden bir kısmını sizlerle de paylaşmak istiyorum. ¹⁴⁰

17. yüzyıla ait bel ağrısı, kulunç, kabız, mayasıl gibi durumlar için yapılan macun şu şekildedir:

¹³⁷ Ali Haydar Bayat, "Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbi Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları", *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, 1989, s. 61.

¹³⁸ Bayat, agm.,s. 61.

¹³⁹ Bayat, agm.,s. 62.

¹⁴⁰ Ayşegül Demirhan, Erdemir, "17, 18, ve 19. Yüzyıllara Ait Bazı Reçete Örnekleri ve Halk Hekimliğimizde Yeri", *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, 1989, s.139-144.

“Macun-u Müleyni (yumuşatıcı macun): çöpçini, çörkotu, mastaki, günlük, zencefil, beyz biber, kakule, Hindistan cevizi, mahmudiye, ravend-i çini, sinameke, tarçın, bal. Bu karışım yoğrulup dövülür ve elekten geçirilir. Bal ile macun haline getirilir.”

Erdemir bu karışımın modern tıpta yer alan ilaç karışımı olduğunu söylemektedir. Çalışmasında diğer yüzyıllara ait reçete örnekleri de bulunmaktadır. Buradan da anlaşılıyor ki halk hekimliğinin tecrübesi modern tıbbın temellerini oluşturmuştur.

Modern tıbbın aktarılan tedaviler sadece insanlara uygulanan tedavi yöntemleri değil hayvanlara yapılan tedavilerinde veterinerler için alt yapı olduğu söylenebilir.

Bu konuda Hayrettin İvgin, 1935’li yıllarda askeri hastanelerde geleneksel iyileştirme yöntemlerinin kullanıldığını söylemektedir. İvgin o yıllarda ders notlarında görülen bilgilerin halk ilaçlarından oluştuğuna dair bilgiler aktarır.¹⁴¹

Aynı arşivlerde günümüzde halen devam eden ve usta-çırak ilişkisi ile yetişen kırık-çıkıkçıların saray hastanelerinde Darüşşifalarda hekimlerle beraber tedavilere katıldıkları yazmaktadır. Günümüzdeki kırık-çıkıkçılar hekimlik olarak görülme de halk ilacı yapan kimselerden tedavilerinin karşılığında para veya hediye almaları dolayısıyla ayrılırlar. Bilindiği üzere halk hekimleri genelde Allah rızası için ilaç yapan ve karşılıklı yapıldığında tedavinin bir faydası olmayacağını düşünürler.

Halk hekimliği zaman zaman maddi amaç ve şöhret için de kullanılmıştır. 1988 de ortaya çıkan “Zakkum Olayı”¹⁴² Dr. Ziya Özel adlı hekimin kansere zakkum ile çare bulduğunu söylemesiyle umutlanan halkın hayal kırıklığına uğramasından başka bir şey değildir.

Yine o yıllarda üfürükçüler, inanların isteklerini yerine getirdiklerini söyleyerek para karşılığı ilaçlar yaparak halkı kandırmıştır.

¹⁴¹ Hayrettin, İvgin, “At Hastalıkları ve İyileştirilmeleri Konusunda Geleneksel Uygulamalardan Fenni Uygulamalara Geçiş Dair Bir Tespit”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, 1989, s. 171-184.

¹⁴² Ferruh Diçer, Nevzat Dağlı, “Türkiye’de Son On Yılda Yazılı Basında Halk Hekimliği”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1989)*, 1989, s. 109-124.

Son zamanlarda bitkisel ilaç adı altında ilaçlar da halen çıkmaya devam etmektedir. Bunların bir kısmı halktan alınan bilgilerle yapıldığı söylenmektedir. Bir kısmı ise dolandırıcılıktan ibarettir.

Her şeye rağmen halk bildiği, etraftan duyduğu geleneksel ilaçları kullanmaktadır. Aynı zamanda sağaltıcı olan kimselere saygı duymaktadır. Bu nedenle bazen ilk bazen son çare olarak halk hekimliği ilaçlarına başvurulmaktadır.

A.1.2. Türklerde Halk Hekimliği

Batıl inançların kaynağı Türk toplumunun ilkel hayatı yaşadığı zamanlardan kalma kalıntıların eseridir. Kolektif bilinçaltı bu kalıntıları farklı şekillere büründürerek devam ettirmektedir. Gök tanrı inancından İslamiyet' e geçen Türk toplumu din değiştirmesine rağmen söz konusu inançlarının bir kısmını İslami kılıf altında yaşatmaya devam etmiştir.¹⁴³

Köklü bir geçmişe sahip olan Türkler, dünya coğrafyası üzerinde, sık sık yurt değiştirerek geniş bir alana yayılmış, buna bağlı olarak pek çok kültür ve dinin etkisi altında kalmıştır. Orta Asya'dan Anadolu ve Rumeli'ye gelip yerleşen Türkler, yeni yurtlarına kendi kültürlerini de taşımıştır. Buna göre ülkemizdeki halk kültürü ürünlerinde, hem Orta Asya kültürünün hem İslami kültürün hem de yeni yurt Anadolu'nun kültür ve inanç unsurlarının etkisi bulunmaktadır.¹⁴⁴

Orta Asya'dan Anadolu'ya göçerken getirilen bu inançların izleri, günümüzde, hastalıklardan korunma ya da hastalıkları tedavi etme amacıyla yerine getirilen çeşitli pratiklerde de görülmektedir.

Türklerin, İslamiyet'i kabul ettikten sonra bile, eski inançlarını yeni inanç örtüsü altında devam ettirdikleri; yüzyıllar boyunca kabullenmiş oldukları değerlerinden kopamayışının bir sonucu olmalıdır. İslamiyet'te yer almadığı, hatta bunların Allah'ın birliğine inanmaya aykırı olduğu belirtilse de, Türk halkı, kökeni ne olursa olsun bu tür pratikleri inancın kutsallığına dayandırarak korumaya devam

¹⁴³ Ali Haydar Bayat, Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbı Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, s. 59, 1989.

¹⁴⁴ Nilgün Çıblak, "Çukurova'da Halk Hekimliğiyle İlgili Uygulamalarda Eski Türk İnançlarının İzleri", *Türk Kültürü*, s. 199-214.

ettirmiştir. Bu inanç ve pratiklerin temelinde de, Türklerin daha çok Orta Asya'da etkisi altında kaldıkları inanç sistemleri, yani “atalar kültü, tabiat kültleri, Gök Tanrı kültü, Şamanizm” bulunmaktadır.¹⁴⁵

- **Atalar kültü**

Atalar kültürüne göre; çok yaşayan, bilgili, yönetici insanlar öldüğünde onların ruhları, ailesine ve toplumuna yardım eder, onları kötülüklerden korur. Bu ataların sadece ruhları değil, eşyaları da kutsallaştırılmıştır. İslâmiyet’i kabul etmiş diğer milletlere göre daha farklı özellik gösteren, Türklerdeki evliya kültürünün temelinde de atalar kültü yatmaktadır. Bu tür uygulamaların hepsinde atanın, ulu şahsın ruhunun gücü ile temas edilmek amaçlanmıştır. Bu kutsal kabul edilen yerlerden alınan taş, su, toprak gibi nesnelere dokunmak, üzerinde taşınmak, içmek ve üzerinden dökülmek şeklinde aracı olarak kullanılmaktadır.¹⁴⁶

- **Tabiat kültleri**

Türkler arasında yaygın olan tabiat kültürlerinden dağ, tepe, kaya, taş, ağaç, orman ve su kültürlerinin Anadolu’ya gelen Türk topluluklarında yaşatıldığı görülür.

Tabiat kültürlerinin temelindeki inançlara baktığımızda özellikle “dinamizm” dikkatimizi çekmektedir. Dinamizm, “Doğada var olduğuna inanılan, özellikle belli nesnelere, bitkilerde, hayvanlarda ve insanlarda daha belirgin olan, dinamik ve mistik kuvvetle yüklü bulunma inancı”dır.¹⁴⁷

Yukarıdaki ifadeye bakıldığında tabiat unsurlarında, insanlarda, iyi veya kötü özelliği olan bir ruhun var olduğu düşünülür. Bu düşünce daha sonra, inanç, dua, ibadet, adak hatta büyü olarak kendini gösterir.

Dağlar, sadece içinde var olduğuna inanılan kuvvetli ruhtan dolayı kutlu sayılmamış, yer üstü ve yer altı unsurları, büyüklüğüyle birleştiren mitolojik bir

¹⁴⁵ Çıblak, agm., s.199-214.

¹⁴⁶ Muharrem Kaya, “Eski Türk İnanışlarının Türkiye’deki Halk Hekimliğinde İzleri”, Folklor/Edebiyat, S: 25, 2001/1, s. 199-218.

¹⁴⁷ Kaya, agm., s. 199-218.

varlık olarak algılanmıştır. Mitolojik ve Kozmogonik anlatılarda, dağ bir direk görevindedir.

Dağların kutsallığı, Türklerde, Gök Tanrı inancıyla da bağlantılıdır. Mesela Hunlar, Han-yoan Dağı'nı Gök Tanrı'nın mekânı olarak görürler ve o dağda ona kurban sunarlar. Uygurlarda da aynı inanç görülür. Onlar da yüksek dağlara dua edip kurban keserler.¹⁴⁸

Türkler sadece dağ gibi büyük unsurların ruhu olduğunu düşünmemiştir. Bu düşünceye dair çarpıcı bir örnekte Yada taşına verilen önemdir. Yat taşı hem uğurlu olması hem de yağmur yağdırması inancı sebebiyle Türkler tarafından kutsallaştırılmıştır.

Ağaç, köklerinin yer altına, gövdesinin yere bağlı olması, dallarının göğe uzanması dolayısıyla mitolojik simge olarak, dünyanın eksenini şeklinde düşünülmüştür. Ayrıca bazı ağaçların yaz, kış yeşil kalabilmesi, insandan daha uzun süre yaşaması, mevsimden mevsime kendini yenileyebilmesi sebebiyle, ilkel toplumlar, ağaçları kutsamış ve içindeki ruhlara tapmışlardır.

Ağaç, aynı dağ gibi göğün direğidir. Ayrıca şamanların göğe doğru yaptıkları mistik yolculuklarında merdiven görevi görür. Kült hâline dönüşen ağaçlar, genelde arazide tek başına duran, kuru, meyvesiz, ulu ağaçlardır. Çam, kayın, çınar, kavak, ardıç, elma türünden ağaçlar kutsallaştırılır.¹⁴⁹ Bu tür ağaçlar kült haline geldiği gibi zaman içinde halk hekimliğinde de özel anlamlar kazanmışlardır.

Hastalık tedavisi sebebiyle ağaç kültürünün kullanılması halk hekimliği dışında anlatılarda da kaşımıza çıkmaktadır.

Örneğin; Hacı Bektaş Veli anlatılarında Balım Sultan Türbesi'nin önündeki dut ağacı bu amaçla kullanılır. "Bu ağacın kabuğunun diş ağrısına iyi geldiğine inanılır, ağacın kabuğu ağrıyan dişin üzerine konulur. Bu örnekte, ata ve ağaç kültürü birleşir. Dut ağacının, türbenin önünde bulunması sebebiyle, türbedeki ulu şahsın ruhuyla bağlantı kurulmuş olur. Ulu şahsın ruhu, ağacın kabuğunu da kutsal, koruyucu bir hâle getirmiştir."¹⁵⁰

¹⁴⁸ Kaya, agm., s. 199-218.

¹⁴⁹ Kaya, agm., s. 199-218.

¹⁵⁰ Kaya, agm., s. 199-218.

Yine mitolojik unsurların bolca kullanılmış olduğu Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın Kök, Dağ, Deniz adlı oğulları, bir ağaç kovuğunda bulunduğu ikinci karısından doğarlar.

- **Gök Tanrı kültü**

Eski Türklerin, gök tanrı inancı bilinmektedir. Orhun Kitabeleri'nde, Çin, Bizans, Arap ve Fars kaynaklarında bu inanca dair bilgiler bulunmaktadır.

Eski Türkler ve günümüzde Türkiye'de Alevî ve Bektaşîler, göğü, güneşi, ışığı (nuru), ay ve yıldızları kutsal bir varlık olarak görürler.¹⁵¹

- **Şamanlık**

Şaman anlatılarında arınma, adayın kemiklerinin ve iç organlarının nehirde yıkanması ile başlar. Ayrıca şamanın kaldırılması adı ile bilinen ritüelde de yaşlı şaman ilk defa kamlık yapan şamanı yıkar. Elinde davul olan adayı beyaz keçe üstüne oturturlar ve yaşlılar ellerindeki süpürgeyi kovadaki suya batırarak şaman adayının sırtına vururlar. Bununla beraber şamanın öteki âlemde parçalanıp etinin kazanda pişirilmesi ve ruhlar tarafından yenilmesi ise başlı başına manevi temizlenmedir. Ayrıca şaman adayı statü değişiminde bazı kurallara da uymak zorundadır.¹⁵²

Etin kemikten ayrılması, pişirilmesi, yıkanıp temizlenmesi, kemiklerin yeni etle örtülmesi eski inanışlarda insanın toprak ve sudan yaratılması düşüncesine dayanır. Mutasavvıfların da bedenlerini öldürüp nefislerini yenmeleri, yani maddi olan nefsi ruhi olana tabii tutmak fikri şaman arınma düşüncesi ile örtüşür.

Yukarıdaki durum kendini menkıbelerde de gösterir. Nitekim halk sufizminde yer alan ve dünya ile bütün bağların koparılması şeklinde değer kazanan “dünya kokusundan sıyrılma”, Yunus Emre menkıbelerinde de geçmektedir. Şeyhi Taptuk Emre, Yunus'u bir kazana atıp kırk yıl kaynattıktan sonra “Hâlen dünya kokursan” der. Etin kemikten ayrılmadığını kast eden bu deyim, olgunluğun tamamlanmadığı anlamına gelmektedir.¹⁵³

Şamanlıktaki “arınma” kavramıyla Köroğlu Destanı'nda da karşılaşırız:

Köroğlu Destanı'nın Türkmen varyantında atını kaybeden kahraman onu aramak için yola koyulur, ancak yorulup bir ağacın altında uykuya dalar. Ağacın altına toplanan

¹⁵¹ Kaya, agm., s. 199-218.

¹⁵² Kaya, agm., s. 199-218.

¹⁵³ Kaya, agm., s. 199-218.

erenler “şu oğlanı maksadına yetirasak”, diye Köroğlu’nu manevi temizlemeye tabi tutarlar. Bu da Köroğlu’nun seçilmiş olup yeni statüye geçmesi anlamı taşır. Kırk çiltanlar Köroğlu’nu yattığı yerde bihuş edip, karnını yarar, içini, ciğerlerini, böbreklerini çıkarırlar. Sonra tıpkı şamanlıkta olduğu gibi iç organları yıkayıp, temizlerler ve tekrar yerine koyarlar. Burada ilave bir unsur da ışıktır. Erenler temizlenmiş organları Köroğlu’nun içine koydukları sırada içini nurla doldurmayı da unutmazlar. Köroğlu uyandıktan sonra artık yeni bir statüye geçmiş bulunur. Saz çalar, irticalen türküler söyler, yenilmez kahraman olur.¹⁵⁴

Dünya kokusundan arınma Türk destan söyleyici tiplerinde, ozanlarda, âşıklarda da görülür.

Günümüzde şamanlık sistemi Uygur toplumunda “perihon”, “bahşı”, “dahan”; “molla”, “büvi” adıyla bilinen kişilerce devam etmektedir. Yetişme tarzları, davranışları ve pratikleri klasik şamanlarınkinden pek farklı olmayan bu kişiler uydukları İslami kurallarla beraber şamanlık ayinlerini kullanmaktadırlar.¹⁵⁵

Uygur şamanlarının pratiklerini fal bakma, büyü ve hasta tedavisi olmak üzere üç ana grupta toplamak mümkündür. Bu pratikler şu şekildedir:¹⁵⁶

1. Fal Bakma (Pal Bekiş)

Falcılık Uygur şamanlarının en çok uğraştıkları işlerden biridir. Bunun temelinde insanların gelecekte olacak iyi veya kötü şeyleri önceden öğrenme merakı yatmaktadır. Uygur şamanları genellikle salı, çarşamba ve cumartesi günlerinin akşamları fal bakabilir ve hasta tedavi edebilirler. Çünkü ruh (cin)lar bu günlerin akşamları şamanlarla bir araya gelmektedirler.

2. Büyü (Sehir-Cadu Qiliş)

Uygur Türkçesinde “sehir” veya “cadu” terimiyle ifade edilen büyü Şamanizm’in karakteristik özelliklerinden biridir. Büyü ile uğraşan Uygur şamanları kendilerine başvuran kişilerin taleplerine göre onların rakiplerinin bahtı ve kısmetlerini bağlamaya ve onlara zarar vermeye çalışmaktadırlar. Bunun için kilidi okuyup kapattıktan sonra anahtarı saklarlar ya da kuklaya okuyup üfürerek elini ayağını bağlayıp iğne batırdıktan sonra belirli bir yerde saklarlar.

3. Hasta Tedavisi (Davalaş)

3.1. Hançer Oynatma (Xencer Oynitiş)

¹⁵⁴ Fuzuli Bayat, “Geçiş Ritüeli Bağlamında Arınma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S 2 / 9, 2009, s. 74-78.

¹⁵⁵ Alimcan İneyet, “Uygur Şamanları ve Pratikleri Üzerine”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 2013, s. 43-55.

¹⁵⁶ İneyet, agm., s. 43-55.

Uygur şamanları hasta tedavisinde hançere Kur'an'dan ayet ve sureleri okuyup üfürerek hastanın bedenine sürterler ve bu şekilde bedene girip hastalığa sebep olan kötü ruhları kovduğuna inanırlar. Hasta tedavisinde kullanılan bu hançerlerin biçimi, büyüklüğü ve küçüklüğü farklı olup, her birinin farklı özelliği bulunmaktadır.

3.2. Hayvan Tüyü ve Kemikleriyle Hasta Tedavisi

Şamanlar hastanın adı, annesinin adı ve yaşını sorduktan sonra ayı pençesini önüne koyup Kur'an'dan ayet ve sureleri sesli okuyarak üfürür, sonra okunan ayı pençesini hastanın durumuna göre kendilerine has bir biçimde kullanırlar. Kadınların göğüs ağrısı, kısırlık ve çocuklardaki bazı psikolojik rahatsızlıkların bu şekilde şifa bulduklarına inanılır.

3.3. Ruh Göçürme (Roh Yötkeş)

Çocuklar çok zayıf ise, belirli bir kötü ruh veya devin musallat olduğuna inanılır ve şamana başvurulur. Şaman kötü ruhların çocuğun kuklasına göçürülmesi gerektiğini söyler. Çocuğun ailesi beyaz bez ve pamukla kukla (azaim qorçığı) hazırlar. 50 santimetre boyundaki kuklanın cinsiyeti çocuğunki ile aynı olmak durumundadır. Hastanın ailesi bununla birlikte yine “cin aşısı”, “cin kasesi” (cin çöçığı) ve “cin kaşığı” (cin qoşuğı) hazırlar. Bunlar hazırlandıktan sonra şaman önce tütsü yakıp ruh çağırma duası okur, sonra kuklayı çocuğun yanına koyarak “azaim duası” okur. Çocuktaki kötü ruh bu şekilde kuklaya göçürülmüş olur.

3.4. Hile Yapma (AlQiliş)

Eli veya ayağı ağrıyan hasta şamana başvurduğu zaman, şaman bunun kötü ruhların musallat olmasına bağlar ve hastaya “ak can” (ak tavuk, ak koyun ve beyaz güvercin) ya da “kara can” (karatavuk, kara koyun, kara güvercin) bulup getirmesini buyurur. Getirildikten sonra, şaman hayvanı hastanın ayağına veya eline beyaz ipe bağlayarak “ruh göçürme duası” okur. Bu süreçte şaman elindeki kartal veya atmaca tüyü ile hastanın başından ayağına ya da ayağından başına kadar gezdirip üfürür. Seans tamamlandıktan sonra, hasta şamanın gösterdiği şekilde, “can”ı bir mezarlığa ya da yalnız ağacın altına götürüp keser ve oraya gömer.

3.5. Sadaka Verme (Sediqe Qiliş)

Şamanlar hastanın falına baktıktan sonra iyiliklerin gerçekleşmesi ve kötülüklerden korunması için farklı renkteki koyun, dana, keçi, tavuk ve güvercin gibi evcil hayvanları tanrı veya pirlere adayarak kurban etmelerini buyururlar. Kurbanın rengi, zamanı ve yönünü şaman belirler. Sonra Kur'an'dan ayet ve sureler okuyarak kurbanı keser ve akan kanı hastanın hastalıklı veya ağrıyan bölgesine akıtırlar. Şamanın izni olmadan bu kan temizlenmez. Kurbanın rengi genellikle ak, kara, gök ve kırmızı olmaktadır. Bazen şamanlar fal bakarken veya hasta tedavi ederken muhtaç kişinin para pul, ekmek, kumaş gibi şeyleri belirli sürelerle zayıf ve engelli kişilere ücretsiz vermelerini buyurur. Bu şeyler önce şamanlar tarafından okunup üfürülür.

3.6. Mezar Ziyareti

Şamanlar fal baktıran veya tedavi olan kişilerin durum ve ihtiyacına göre belirli kutsiyeti olan mezar ve türbelere gidip ziyaret etmelerini buyururlar. Bu kişiler beraberinde götördükleri yağ ve pamuklardan fitil yaparak çırağ yakarlar, akabinde oturup dua ve dilekte bulunurlar, mezarın şeyhine sadaka verirler. Bu süreçte bazıları yemek verir, bazıları kurban keserler. Çırağ yakıp dilek dilemek bu faaliyetin temel unsurudur.

3.7. Peri Oyunu (Pére Oyuni)

Uygur şamanlarının hasta tedavisinde düzenlediği ayinler içerisinde psikolojik hastalıklarla ilgili icra edilen “pére oyuni” (peri oyunu) ayini karakteristiktir. Perihonluk ya da bahşılık diye de adlandırılan bu ayin hastanın üzerindeki kötü ruhların kovulması hedef ve amacına dayanmakta ve büyüsel dans, müzik ve dualarla birlikte icra edilmektedir.

Bunlardan başka yine şaman tedavisi ile ilgili çırağ koyup okuma (nökçe qadap oquş), kazma basarak okuma (ketmen bésip oquş), sıçratma (çaçratqu séliš), ateş göçürme (ot köçürüş), tütsüleme (isriq séliš), aşlama (aşlaş), uçuklama (uçuqdaş), ruh çağırma (rohini çağiriş), çaput bağlama (tuğ-çoken bağlaş), muska yapma (tumar püküş) gibi şamanlık uygulamaları da bulunmaktadır.

A.1.3. Halk Hekimliğinin Toplum İçindeki Yeri

İnsanlığın varoluşundan beri insana dair sorunların oluşması muhtemeldir. İnsanlar karşılaştıkları sorunları zaman içinde tecrübe edinmeye başlamış ve

sorunlarına yön veren veya yok eden çözümler bulmuşlardır. Birçoğu nesilden nesile aktararak günümüze kadar ya değişime uğramadan ya da değişerek bizlere ulaşmıştır.

Bu uygulamalar halkın şifa vesilesi olarak kabul ettiği kişilerle, aile büyüklerinin bıraktığı tecrübelerle bizlere ulaşmıştır.

Halk arasında kabul gören ebeler, ocaklılar, yanıklara ya da yaralara ilaç yapanlar, nefesi veya eli kuvvetli olan kimseler, aileden gelme eli uğurlu olanlar, korkuluk kaldıranlar, bel çekenler, hacamat yapanlar, muska yazanlar vs. günümüzde aynı saygıyı ve ilgiyi görmese de yaşamakta ve bilgilerini, yeteneklerini gelecek nesillere aktarmaktadır.

Hayatın her evresinde ortaya çıkan hastalıklar yeni tedavi yöntemlerini de beraberinde getirmiştir. Bu bilgiler günlük hayatın içinde devam ettiği gibi modern tıbbın da yol göstericisi olmuştur.

Tıp tarihindeki uygulamalar günümüzdeki kalıtları olan halk hekimliği sağlık ve hastalıklarla ilgili geleneksel inanç, tutum ve uygulamaların tümünü kapsamaktadır. Bugüne kadar yapılan araştırmalar sonucunda halkın hastalıklardan korunmak ve onları tedavi edebilmek için doğal, çevresindeki her türlü maddi ve manevi aracı kullandığı saptanmıştır.¹⁵⁷

Günümüzde tıbbi müdahaleler önem taşısa da halk hekimliğine bağlı pratik ve uygulamalara rastlamaktayız.

Toplumun bilinçaltında varlığını sürdüren şamanlık inancına bağlı eski inanç ve düşüncelerin devamı niteliğinde görülen inanışlara ait pratikler; işlevlerini yaşama biçimlerini, varlıklarını ve etkinliklerini farklı görüntülere büründürüp devam ettire gelmişlerdir.

Orhan Acıpayamlı da Anadolu'da görülen halk hekimliği uygulamalarının önemli bir bölümünü büyücü ve şamanların tedavi yöntemlerinin kalıntıları olduğunu söylemektedir. "Anadolu halk hekimliğinin temelinde büyüsel ilke ve motiflerin varlığı görülmektedir. Çünkü Anadolu folklorunun temelinde Şamanizm'in uygulama, motif ve kalıntılarına rastlanmaktadır."¹⁵⁸

¹⁵⁷Özgen, agt., s. 9.

¹⁵⁸ Orhan Acıpayamlı, "Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri", *Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. XXVI, 1969, s. 1-9.

Bunun yanında binlerce yılın bilgi birikimi olan birçok geleneksel anlayışa tamamen karşı çıkmıştır. Deneyimlerle elde edilen bilgiler ve birçok halk ilacı, “koca-karı ilacı” diye küçük görülmüştür. Ancak bu ilaçlara sahip çıkan, devam etmesi için temsilcisi olan ya da aile mirası haline getiren bir kesim de bulunmaktadır.

Bu durumu Acıpayamlı şu şekilde açıklamaktadır:

Kuduz hastasının dilinin altına kesilmesiyle ya da kuduz düğünü adlı eğlenceli bir toplantı yapılmasıyla hastanın iyileşeceğine inanılmaktadır. İnanılmaktadır ama bu uygulamalar sonucunda hiçbir kuduz hastasının iyi olmasına olanak yoktur. Bu açıl olguya karşın halk, bildiğinden şaşmamış kuduz hastalığı sağaltmalarını günümüze kadar sürdürmüştür. Hiç şüphesiz bundan sonra da sürdürecektir. Böylece halkın, halk hekimliğinin bazı yanlarının doğa yasalarına karşı bir tutum iç içe de bulunduğu ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁹

Halk hekimliği hayatın her alanında yer almaktadır. Toplum halk hekimliğini sadece bir tedavi olarak görmemektedir. Halk hekimliğine geniş bir yelpazeden bakıldığında “koca-karı ilaçları”nın içinde korunma, kaçınma, sağaltmanın bir bütün halinde şekillendiği görülmektedir. Yani hamile bir kadının ölüye baktırılmaması da loğusa bir kadının üzerine ağ atılması da halk hekimliğinin kolektif kurallarıdır. Özellikle korunma ve kaçınmaya karşı oluşturulan inanç çocuklarda dahi görülmektedir.

Sonuç olarak toplum kurallarını iyi bilenler ve sağaltıcılar toplum içinde bir yer edinmiştir. Bu kişiler zamanla kullandıkları malzeme ve yöntem farklılıkları nedeniyle büyücü, şaman, ocaklı, hekim gibi farklı isimler almışlardır.

A.1.3.1. Rize’de Halk Hekimliği

Geleneksel halk tedavileri, ulaşımın zor olduğu yörelerde daha da ön plandadır. Rize yöresi de dağlık alana ve yayla kültürüne sahip olması dolayısıyla halk ilaçlarının çokça kullanıldığı yerlerden biridir.

Halk hekimliğinin günümüzde dahi kullanılmasının birçok nedeni olduğu söylenebilir. Derleme sırasında halk ilaçlarını tercih etmenizin sebebi nedir diye sorduğumda genel olarak şu cevapları aldım.

- Anlık müdahale gerektiren durumlar dolayısıyla
- Evde var olan malzemeyi kullanarak doktora gitmekten kurtulma

¹⁵⁹ Acıpayamlı, agm., s. 5.

- Bitkisel tedavi yöntemlerini tercih etme
- Geleneğin öğrettiği tedavilerin doğru olduğuna inanma
- Kadın ve erkek doktorlardan günah düşüncesiyle kaçınma
- Merkeze uzak olma veya dağlık alan dolayısıyla ulaşım zorluğu

Bununla beraber her ne amaçla olursa olsun yapılan tedavilerin temelinde inanç yatmaktadır. Uygulanan tedavilerde hem yapan hem de yaptıran tedavinin olumlu sonuç vereceğine inanmaktadır.

Sadece tedaviler değil, tedavi öncesi korunma ve kaçınmalarda benimsenmiş ve önemsenmektedir. Bunlar bir kural topluluğu oluşturmasa da kişiler duruma göre kabul edilmiş bilgileri bilinçli veya bilinçsiz yerine getirmektedir.

Derlemeler sırasında Fethiye Topal adlı kaynak kişinin anlattığı bu olay halk hekimliğine bağlanan bazı kaçınma ve kuralların ne denli önemsendiğini göstermeye örnektir.

“Babaannem anlatırdı. Adamın biri çatı ustası, düğünçi giderken çatıya çaktığı çiviyi “bu kızın bağı bundan olsun” diyerek çakıyor. Gel git zaman bunlar karı koca olamıyor. Kimseye de haber vermiyorlar. Ondan sonra gelinin çocuğu olmuyor. Öyle olunca gelin anlatmak zorunda kalıyor. Biz hiç karı koca olamadık diye. Ondan sonra çatı ustasının da kulağına gidiyor. Diyor ki belki de o çividen dolaydır. Hangi çiviyi çaktığını da biliyor. Ondan sonra çiviyi gidip ordan alıyor. Besmele ile çiviyi oradan çıkarıyor. Hakketten kadının bağıda çözülüyor.”

Özet

Düğün alayı bir evin yanından geçerken evin çatısında bulunan usta çaktığı çiviyi “bu kızın bağı bundan olsun” diyerek çakıyor. Uzun bir süre çiftin çocukları olmayınca çatı ustasının aklına yaptığı geliyor. Gidip çiviyi çıkarıyor ve çiftin çocukları oluyor.

Bu anlatıya bakıldığında aslında tedavilerin toplum içinde de sınındığı görülmektedir. Öyle ki bu sınanmalar anlatılarla gelecek nesile aktarılacak ve onlar tarafından da kabul edilecektir.

Kaçınmalar kişilerin hayatlarına yön veren durumlardır. Yine Leman Sinoğlu adlı kaynak kişi başından geçen olayı şu şekilde anlatır.

“On beş günlük gelin idum. Karşı köye gittuk. Benlan aynı hafta içinde bi gelin daha vardı. Başka bi düğünde ikimuz bir araya gelduk. Ama kırklanmamıştuk. Birisi benum elume daldi. Beni kalabaluğun arasına çekiye. Meğerse ikimuzde kırklanmamışık diye, birbirimizi basmayalım diye. İçimuzi el ele tutturdiler. Bole ikimuz beraber oturduk. Birbirimizi basmiyacağuk. Ama o kari eldi. Benda bole çiriş ettum cittum.”

Özet

Kaynak kişi on beş günlük gelin iken bir başka düğünde yine yeni gelin olmuş bir kadınla karşılaşmış. Oradaki kadınlar iki gelini el ele tutuşturup aynı anda oturtmuşlar. Ama biri ölmüş birinin de çocuğu olmamış.

Halk hekimliğinin yaşamın her alanında yer alması onu günlük yaşantının bir oyunu haline de çevirebilmektedir. Kaynak kişilerden Vehbi Aydemir, kuduz tedavisinin zamanla eğlenceye çevrilmesini şu şekilde anlatır.

“Çakal kolay kolay adama dalmaz. Ama oni bahane ederdiler. Eğlenelum bir araya geelum diye. Kopeği avlardiler kanini sürerdiler birine. Derdiler buna çakal daldi. Hadi bunu uyutmayalum uyuz olur. Ne yapalum horon ederdük.”

Özet

Eskiden eğlence yapabilmek için köyden biri kendisine çakal daldığını söylemiş. Ve o kişi hastalanmasın diye bütün köy o gece horon ederek o kişiyi uyutmamaya çalışmış.

Aslında burada asıl maksat horon etmek eğlenmektir. Hatta kimi zaman bu durumun yalan olduğu anlaşılrsa da eğlence sabaha kadar devam edermiş. Bu durum Rize'nin kendine has mizahi yapısını da ortaya koymaktadır.

Derlemelerde anlatılan olaylara ve tedavilerin uygulanma sıklığına bakıldığında üç unsur dikkat çekmektedir. Birincisi evinde, köyünde veya çevresinde sağıltıcılık yapılan yerlerde halk hekimliği uygulamalarına daha gerçek gözle bakılmaktadır çünkü kişiler ve gençler bu uygulamaları gözleme şansına sahiptirler. İkincisi günümüzde hala devam etmekle beraber dini-sihri uygulamalardan çok günümüzde moda haline gelen alternatif tıp yani bitkisel ilaçlar daha çok kullanılmaktadır. Üçüncüsü ise her ne kadar öncelik modern tıpa

verilse de modern tıbbın sonuç vermediği durumlarda kişiler ister benimsemiş olsun ister benimsememiş olsun halk hekimliği uygulamaları ile “kaybedecek neyim var.” Düşüncesiyle şansını denemektedir.

Genel olarak Rize'nin halk hekimliğine bakış açısına baktığımızda uygulamalar unutulsa da kabul gören kuralların ve kaçınımların uzun bir süre daha nesilden nesile bazen gözlemlenirken bazen anlatılarla bazen de el verme yolu ile devam edeceği söylenebilir.

A.2. SAĞALTMA(TEDAVİ) YÖNTEMLERİ

Sağaltma yöntemleri hastalığın seyrine, şekline ve niteliğine göre değişmektedir. Geçmişten günümüze kadar süre gelen sağaltma yöntemleri birçok araştırmacı tarafından tanımlanmış ve tasnif edilmiştir.

Sedat Veyis Örnek, tedavi yöntemlerini kullanılan malzeme açısından aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır;

1. Dinsel-büyüsel nitelikte olanlar
2. Halk hekimliği kapsamına girenler
3. Tıbbi sağaltma alanına girenler

Acıpayamlı, ise direkt tedavi yöntemlerini göz önünde bulundurarak sınıflandırma yapmıştır.

1. Irvasa yoluyla yapılan sağaltmalar

Irvasa yöntemine Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde farklı isimler verilmektedir. Bunlardan bazıları şu şekildedir: irvasa, urasa, uğrasa, oğrasa.¹⁶⁰

Bu yöntemde doğrudan doğruya hastayla temas yoktur. Vücutla ilgisi olmayan, hastayı etkileyerek tedavi etmeyi amaçlayan bir tutum vardır.

Irvasa yoluyla yapılan tedaviler “Contagious magic” olarak bilinen “Temas büyü”dür.¹⁶¹

2. Papılama yoluyla yapılan sağaltmalar

Papılama kelimesi de farklı şekillerde kullanılmaktadır. Parpillama, parpulma, parpullama bunlardan bazılarıdır.

¹⁶⁰ Acıpayamlı, agm.,s. 2.

¹⁶¹ Acıpayamlı, agm.,s. 6.

Hastanın vücudunu çizerek, delerek, keserek, dağlayarak ya da vücutlarına değnek ile vurarak yapılan tedavi yöntemidir.¹⁶²

Dağlama adı altında toplanan bu tedavi şekli farklı bölgelerden farklı materyallerle yapılmaktadır. Bunları şu şekilde örneklendirebiliriz; metal araçlar kullanarak yapılan termik veya mekanik uygulamalar, kimyasal maddeler kullanarak irritasyon ve koterizasyon meydana getirerek tedavi edici etkiyi oluşturan uygulamalar.¹⁶³

3. Dinsel Yolla Yapılan Sağaltmalar

Bu tür uygulamalar dinsel materyal ve dualarla yapılmaktadır.

4. Bitki Kökenli Emlerle Yapılan Sağaltmalar

Bitkilerle tedavi, insanlığın en eski çağlarından beri bir tedavi şekli olup, geçmiş çağlardaki gibi günümüzde de önemini korumaktadır.

Geçmişten günümüze gelen bitkisel ilaçların bir kısmı tıbbi olarak da kullanılmaktadır. Ancak tamamen halk hekimliğine ait ilaçlar çoğunluktadır.

Bitkilerin kullanımını yıllar süren tecrübelerle dayanmaktadır. Yaşamın içinde karşılaşılan hastalıklar ve onlara bulunan tedaviler zamanla kalıplaşmış ve birer ilaç haline gelmiştir.

Bitkilerin yaprak, gövde, kök, çiçek, kabuk gibi her türlü kısmının kullanıldığı uygulamalardır. Bu tür tedavi yöntemlerinde tek bitki kullanıldığı gibi birden çok bitkiden oluşan bir karışımda kullanılabilir.

5. Hayvan Kökenli Emlerle Yapılan Sağaltmalar

Halk hekimliğinde bitkilerin yanı sıra kullanılan bir diğer malzemede hayvansal ürünlerdir. Birçok hayvan bazen canı olarak bazen ise cansız olarak kullanılmaktadır. Cansız olarak kullanılan hayvanların genellikle belirlenen kısımları (tavuk kanadı, inek başı vs.) tedaviye dahil edilir.

Hayvanın kendisinin değil de hayvan ürünlerinin (süt, yumurta, bal vs.) kullanıldığı ilaçlarda bulunmaktadır.

6. Maden Kökenli Emlerle Yapılan Sağaltmalar

¹⁶² Acıpayamlı, agm., s. 2.

¹⁶³ Ayşenur Çavdar, "Türk Halk Hekimliğinde Dağlama", *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu*(23-24 Kasım 1988), 1989, s. 83.

Madenlerin Türk kültüründeki önemi yaşamın her alanında kendini gösterdiği gibi bu alanda da bir yer edinmiştir. Tek başına em olarak kullanılabilen madenlere zaman zaman büyüsel-dinsel tedavi yöntemleri içinde de rastlanmaktadır.

Cıva, gümüş, altın, bakır, su, maden suyu, taş ve daha bir kaç madensel maddeler, olduğu gibi ya da bir takım işlemlerden geçirildikten sonra, hastalara em olarak verilir.

Türk halkının bitkisel emleri öteki emlerden daha fazla kullanıldığı görülmektedir. En az kullanılan emler madensel emlerdir.¹⁶⁴

Eriş Asil, sınıflandırmayı niteliklerine göre yaparak tedavi yöntemlerini üç ana kolda toplar.

1. Tamamen büyü niteliği taşıyan korunma ve tedavi araç ve yöntemleri
 - Yatırlar
 - Ocaklar
 - Üfürük-efsun
 - Uğurlu yerler-uğurlu kişiler
2. Hem büyü hem de gerçekçi nitelik taşıyan korunma ve tedavi araç ve yöntemleri
3. Tamamen gerçekçi nitelik taşıyan korunma ve tedavi araç ve yöntemleri¹⁶⁵

Sevgi Şar, halk hekimliğinde kullanılan teşhis ve tedavi yöntemlerini aşağıdaki gibi sıralar:

1. İlaçlar (bitkisel, hayvansal, madensel kaynaklı)
2. Sihirli işlemler
3. Dini işlemler
4. Ameliyat¹⁶⁶

A.3. TÜRK HALK HEKİMLİĞİNDE SAĞALTICILAR

¹⁶⁴ Acıpayamlı, agm., s. 2.

¹⁶⁵ Asil, agm., s. 34.

¹⁶⁶ Şar, agm., s. 221.

Halkın kabul ettiği hastalıklar sadece bedensel hastalıklar değildir. Halk hekimlerinin bir kısmı bedensel hastalıklarla ilgilendiği gibi bir kısmı da ruhsal hastalıklarla ilgilenmektedir.

Boratav, halk hekimliğinin bünyesindeki hastalık kavramının her türlü fiziksel ve psikolojik rahatsızlıkları kapsadığını söyler.

Boratav'a göre "halk hekimliğinin tedavi alanına, kötü etkileri ve tabiat dışı varlıkların sebep olabileceği sakatlıklara kadar türlü bozuklukları almak gerekir. Halk geleneğinde sağlığı koruma, hastalıkları tanımlama ve sağaltma yöntemlerinin bir bölümü sadece büyüklük niteliktedir. İkinci bölümünde büyüklük ve akli işlemler birbirini tamamlar."¹⁶⁷

Halk arasında kabul edilmiş "koca-karı", "ocaklı", "efsuncu" gibi adlarla anılan ve tedaviyle ilgilendikleri hastalığın kendine has yöntemleri ile hastaları iyileştiren kişilere genel olarak "halk hekimi" denmektedir.¹⁶⁸

Aşağıda Türk kültüründe kabul edilen başlıca halk hekimleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

A.3.1. Şaman/ Kam

Şaman, Şamanistlerin inancına göre Tanrılar ve ruhlarla insanlar arasında aracılık yapan bir kişidir. İnsanlar ailelerini koruyan ateş ve iyi yer-su- ruhlarına kendisi de kurbanlar sunup saçılar yapabilse de kötü ruhlarla tek başına iletişime geçemez. Ve onlardan tek başına korunamaz. Kötü ruhlar insanların en büyük düşmanıdır. Ve insanlara ve onların hayvan sürülerine hastalık göndermemek şartıyla "Tolu- Tolug" (kurban) isterler. İnsanlar şaman olmadan kötü ruhların nu isteklerinden haberdar olamazlar.¹⁶⁹

Şamanlar yaptıkları ayinler için para talep etmezler.

Şamanizm'e bağlı boylarda Şamanlar "Ak Şaman" ve "Kara Şaman" olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Sedat Veyis Örnek'e göre, Şamanların tedavi etme süreci aşağıdaki gibidir;

¹⁶⁷ Turgay Kabak, *Rize İli Halkbilimi Monografisi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi(Doktora Tezi), Trabzon, 2015, s. 817.

¹⁶⁸ Artun, age., s. 216-217.

¹⁶⁹ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s. 26-41.

- Şamanın kendi koruyucu ciniyle iletişime geçmesi
- Koruyucu cinin yardımıyla hastalığın esas nedenini ve bedenden ayrılan ruhun nereye gittiğini öğrenir.
- Diğer cinlerini çağırarak hastanın kaçan ruhunu yakalarlar.
- Hastanın bedeninden ayrılmış ruhu tekrar bedenine sokarlar.
- Cinlere yardım ettikleri için teşekkür eder.

Şamanların sağaltmaları sırasında uyguladıkları ritüeller, çeşitli iklimsel, ekonomik ve ekolojik etkenlerin sebep olduğu bazı değişiklikler haricinde ana hatları olarak birbirine benzemektedir.¹⁷⁰

Fuzuli Bayat, Şamanlığın alametlerini şu şekilde sıralar;

- Kendi istekleri doğrultusunda başka bir şuura geçebilmeleri
- Kendilerini başka bir âlemde seyahat ediyor gibi hissetmeleri
- Bu seyahatlerinden bilgi ve güç almakla beraber, kendi soydaşlarına da yardım etmek için yararlanabilmeleri.

Bu alametleri gösteren kişilerin Şamanlığa seçilebilmeleri için aşağıdaki yollardan birinin gerçekleşmesi gerekmektedir.

- Soyla geçen şamanlık görevi
- Ruhlar tarafından seçilme
- İnsanın kendisinin şamanlık yolunu seçmesi¹⁷¹

Şamanizm denildiğinde, Tanrıçılık şeklinde adlandırılan inanç sisteminin içindeki pratikler algılanmalıdır. Bu inanca mensup olanlara Tanrı, bu inancın din görevlisine de en yaygın adıyla Kam denir.¹⁷²

Türk kavimlerinde din adamlarının adı olan Kam, aynı zamanda şifacı, kahin, büyücü, ıslah eden, hakim, hikmetli, bilge, filozof, akıllı, ağır başlı anlamına gelmektedir.¹⁷³

¹⁷⁰ Sedat Örnek, *İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1971, s. 55.

¹⁷¹ Fuzuli Bayat, *Türk Şaman Metinleri (Efsaneler ve Memoratlar)*, 3 ok yayıncılık, Ankara, 2005, s. 73.

¹⁷² Günnur Yücekal Arpacı, *Gök-Tanrı İnancının Bilinmeyenleri Din ve Millet Kavramları Akay Kine'nin Bilgileri Işığında*, Çatı Kitapları, İstanbul, 2012, s. 17-19.

¹⁷³ Arpacı, age., s. 20.

Eski yazılı kaynaklarda Türk Kamlarına “Tabip” de denmektedir V.F. Minorskiy’in de Kırgızların Şamanı için “tabip” kelimesini kullanmıştır. Bugünde Orta Asya halklarında Şamanlara tabip denilmektedir. Ayrıca, şamanlara “baksı\bakşı” (Kırgız, Kazak, Özbek), “parikhan” (farsça da ruhların çağırıcısı) denmektedir.¹⁷⁴

Eski Türklerde önemli bir yere sahip olan Şamanlar, İslamiyet’in kabulünden sonra tedavilerini dinin gereklerine uygun şekilde yapmaya çalışmışlardır. İslamiyet’in sihre ve büyüye olan bakış açısı Şamanlarında sihir ve büyüden ayrılarak hekimlik alanına yaklaşmalarına neden olmuştur.¹⁷⁵

A.3.2. Bakşı/Bahşı

A. Haydar Bayat’ a göre bakşılar, İslamiyet’in kabulü ile Şamanların ve Kamların yerine geçmiş ve onların görevlerini İslami çerçeve içerisinde üstlenmişlerdir.¹⁷⁶

Metin Ergun ise Bakşılının Kazaklar’ın inancına göre Şamanist dönem din adamlarıdır. Kulların dilek, dua ve kurbanlarını Tanrı’ya ulaştıran kimselerdir. İnançlarına göre ölmüş bir bakşı genç bir kişiye geçer ve o kişi cinlenir. İnzivaya çekilir ve uzuzn zaman köy köy şehir şehir gezerek düşkünlere, hastalara yardım eder. Hasta bir kimse gördüğünde onun ruhundaki kötü ruhlarla savaşır, ruhları kovalar.¹⁷⁷

A.3.3. Veli/Hoca

Veli kelimesi Kur’an-ı Kerim’de “Allah’ı seven” anlamına gelmektedir. Tasavvufta da aynı anlamda geçen veli kelimesi zamanla anlam değişikliğine uğramış ve “benliğini Allah katında yok etmek suretiyle bir takım kerametler gösteren kimse” anlamı içermeye başlamıştır.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Nagihan Baysal, *Gelenek ve Değişim Üzerine Trabzon Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma*(Yüksek Lisans Tezi) Balıkesir, 2014, s. 65.

¹⁷⁵ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken yayınları, İstanbul, 1980, s. 56-72.

¹⁷⁶ A. Haydar Bayat, “Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbı Hastalıklarında Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları”, *Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirimi*(23-24 Kasım 1988), Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1989, s. 61.

¹⁷⁷ Metin Ergun, *Kopuz Sarını Kazak Âşık Tarzı Şiir Geleneği Akın ve Cıravlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002, s. 110.

¹⁷⁸ Bülent Çevik, *Konya’da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü*(Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2008, s. 75.

Şamanların kötü ruhlarla ilgili mücadeleleri zaman içinde ve İslamiyet'in etkisiyle velilerin menkıbelerinde varlığını sürdürmeye başlamıştır. ¹⁷⁹

Şamanlık İslam dönemindeki evliyaliğa denk gelir nitelikte bir kimliktir. Oğuz kavminin bilgesi Korkut Ata'nın da bilinen en eski özeliği şaman koruyucu ruhu olmasıdır. Korkut Ata kavminin fiziki ve manevi koruyucusudur. Buradan yola çıkarak şamanlığın tabipliğe, bir bütün olarak her ikisinin İslam evliyaliğine ve bu üç özelliğin birleşimi de Arifliğe eşittir. ¹⁸⁰

Dede Korkut metinlerini okuduğumuzda Dede Korkut ve Şamanlar arasında büyük benzerlikler olduğunu görüyoruz. Gaypdan ve gelecekte haber vermeleri, bir şey yapılacağı zaman onlara danışılıyor olması, halkın sıkıntılarını giderebiliyor olmaları gibi. Abdülkadir İnan Dede Korkut'un İslam öncesi devirden İslami devre geçmiş efsanevi bir kişi olduğunu ve Türkleri 'in Müslüman olmasıyla da kopuzuyla türküler söyleyen bir veliye dönüştüğünü söylemektedir. ¹⁸¹

İslamiyet, Hıristiyanlık, Musevilik gibi dinleri kabul eden Türk boyları arasındaki şamanlık zamanla yerini otacılara, ocaklılara, ebelere bıraktığı düşünülmektedir.

A.3.4. Ocaklılar

Ayşe duvarcı ocak ve ocaklı kelimelerini şu şekilde açıklamaktadır: “halk hekimliğinde ocaklı ve ocak diye eş anlamda kullanılan iki kelime ile adlandırılan kişiler, bir ya da birkaç hastalığı iyi edebilme gücüne sahip olduklarını söyleyen bu işin metotlarını bilen kimselerdir.”

Ocaklı olmanın birkaç kuralı bulunmaktadır. İlki aileden gelme bir yeteneğinin olmasıdır. Bu durumu Acıpayamlı “kan yolu ile ocaklı olma”¹⁸² olarak tanımlar. Bir diğeri ocaklılığa meraklı olan ve ocaklı tarafında yetenekli olduğu düşünülen kimsenin seçilmesidir. Bu duruma “el verme” denir. Bir diğeri Ayşe Duvarcı ocaklı olmanın ocaklı bir eve gelin gelerek olabileceğini söylemektedir. ¹⁸³

¹⁷⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menkıbenameler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010, s. 75.

¹⁸⁰ Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi 2*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007, s. 76.

¹⁸¹ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menkıbenameler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010, s. 76.

¹⁸² Acıpayamlı, age., s. 64.

¹⁸³ Ayşe Duvarcı, “Halk Hekimliğinde Ocaklar”, *Milli Folklor*, S. 7, 1990, s.35.

Hastalıkların teşhis ve tedavisinde öteden beri etkisinin olduğuna inanılan, hastanın şifa bulacağına mutlak gözüyle bakılan ocaklar vardır. ¹⁸⁴ Ocaklılar, çeşitli hastalıkların tedavilerini üstlendikleri için sarılık ocağı, dağlama ocağı vs. isimler almışlardır. Ancak bazı ocaklılarda farklı ocaklılar tarafından verilmiş birden fazla ocaklı izni bulunabilmektedir. ¹⁸⁵

“Bu ocaklılar erkek olduğu gibi çoğunlukla bayandır. Çünkü Türklerin en eski inanç sistemi olan kara şamanlık kurumunun ilk şamanları kadınlardır.” Demirciliğin giderek önem kazanması, şamanların kullandıkları malzemelerin demirden olması zamanla şamanlığın erkeklere kaymasına neden olmuştur. Şamanların kadınlar tarafından devam ettirilen en belirgin örneği ebeliktir. ¹⁸⁶ Günümüzde kırsal kesimler de halen devam eden ebeliğe bakıldığında ebeliğin sadece doğum olmadığı görülmektedir.

Birçok ebe kadınların doğum kontrol, bebek sahibi olma, düşük gibi durumlarına müdahale edebilen bu durumlar için ilaç oluşturabilen ya da okuma yöntemi ile iyileştirebilen kimselerdir.

Ebelerin tedaviye Fatma anamızı anarak başlaması da dikkat çekicidir. Turgay Kabak, Rize İli Halkbilimi Monografisi adlı çalışmasında “Fatma ana eli motifinin İslami içerikli bir motif görünse de Eski Türk inançlarında yer alan Umay ana inancına dayandığını söylemektedir.”¹⁸⁷

A.3.5. Otacılar

Günümüzde kullanılan ilaçların ham hallerini bitkileri kullanarak yapan kişilerdir. Otacılar bitkilerin özlerini, yaprak, çiçek ve gövdelerini kullanarak çeşitli ilaçlar oluşturarak hastalıkları tedavi ederler.

Bu görev öncesinde şamanların elindeydi. Şamanlık ve halk hekimliği kolları karşılaştırıldığında, halk ilaçlarının şamanlığa dayandığı görülebilir.

Şamanların görevlerinden birisi de hastaları iyileştirmektir. Ancak şamanlar bedenden çok ruhu iyileştirmeye çalışırlar. Ruhun iyileşmesi için ise otacılar gibi

¹⁸⁴ Şar, agm., s. 224

¹⁸⁵ Çevik, agt., s. 147.

¹⁸⁶ Fuzuli Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şamanlar*, Ötüken yayınları, İstanbul, 2010, s.35.

¹⁸⁷ Kabak, agt., s. 820.

ilaçlardan yararlanırlar. Bayat, bu düşünceden yola çıkarak Şamanların bir işinin de otacılık olduğunu belirtir.¹⁸⁸

O halde otacıların bir nevi şamanlığın bir kısmını devam ettirdiği söylenebilir.

A.3.6. Sınıkçılar

Türkiye halk hekimliğinde sağaltmalar, genellikle ocaklılar tarafından yapılmaktadır. Ocaklının bulunmadığı yer zamanlarda, bu görevi izinliler, hocalar, büyücüler, üfürükçüler, okuyucular yerine getirmektedir. Bazı sağaltmaların papazlara da yaptırıldığı görülmektedir.¹⁸⁹

A.4. RİZE HALK HEKİMLİĞİ UYGULAYICILARI

Halk hekimliğine dair tedavi yöntemleri kulaktan kulağa devam etse de tedavileri el alarak, ilgi nedeniyle öğrenerek veya aileden miras kalarak devam ettiren sağaltıcı ve ocaklık anlayışı pek fazla devam etmemektedir. Aşağıda isimleri geçen sağaltıcılar, derleme alanlarında rastladığımız ve kendilerine verilen ya da öğretilen tedavileri halen devam ettirmekte olan kimselerdir.

A.4.1. Ayten Memişoğlu

1951 yılında Rize'nin Derepazarı ilçesinde doğan kaynak kişi evlendikten sonra Derepazarı'nın Sandıktaş Köyü'nde ikamet etmeye başlamıştır.

Ortaokula kadar öğrenim gören Ayten Hanım, sonrasında köy yaşantısı gereği öğrenimini yarıda bırakmıştır. Ev hanımı olan Ayten Hanım, tedavisini uygularken evde var olan materyalleri kullandığını söylemektedir.

Korkuluk kaldırmanın güğümle yapılan yöntemini evlendikten sonra kayınvalidesinden öğrenen kaynak kişi el aldıktan sonra Allah rızası için bu tedaviyi korkusu olduğunu düşünen hastalara yapmaya başlamıştır.

¹⁸⁸ Bayat, age., s. 105-109.

¹⁸⁹ Acıpayamlı, agm., s. 5.

A.4.2. Ayten Sinoğlu

1938 yılında Rize'nin Derepaźarı ilçesinde dođan kaynak kiři, Derepaźarı'nın Sandıktař Köyü'nde ikamet etmektedir.

Okuma yazma bilmemektedir. Ayten Hanım, bebeklerde meydana gelen ve "Basılma" olarak adlandırılan bebeğin boynunu tutamaması veya bacaklarının basamaması durumuyla ilgilenmektedir.

Evlendikten sonra kayınvalidesi Hatice Sinoğlu'nun Ayten Hanıma el vermesi ile sağaltıcımız basılma tedavisini uygulamaya başlamıştır.

Halen sağaltıcılığa devam etmektedir ancak günümüzde bu tür uygulamalar unutulduğu için sağaltıcımıza çok başvuran olmamaktadır.

Uygulamaları karşılıksız "Allah rızası" için yapmakta olduğunu söylemekte ve karşılık alındığında tedavinin tutmayacağına inanmaktadır.

A.4.3. Nejla Nar

1980 yılında Rize'nin Güneysu ilçesinde doğan kaynak kişi, Güneysu'nun Yeşilyurt Köyü'nde ikamet etmektedir.

Nejla Hanım, ilkokul öğrenimi gördükten sonra öğrenimine devam etmemiştir. şu anda ev hanımı olan kaynak kişi yanık merhemi yapmaktadır. Birkaç farklı malzemenin birleşiminden oluşan merhemi babaannesinden, babaannesinin de büyüklerinden öğrendiğini söylemektedir.

Halen sağaltıcılığa devam etmektedir. Merhemin yapılışını söylemek istemeyen kaynak kişi, s ylememesinin sebebini maddi çıkar elde etmek isteyen birinin eline geçmesi şeklinde açıklamaktadır.

Her sağaltıcımız gibi uygulamayı karşılıksız "Allah rızası" için yapmakta olduğunu söylemekte ve karşılık alındığında tedavinin tutmayacağına inanmaktadır.

A.4.4. Fazilet Giritlioğlu

1975 yılında Rize'nin Merkez ilçesinde doğan kaynak kişi, evlendikten sonra da Merkez'de ikamet etmektedir.

İlkokul mezunu olan sağaltıcı Kur'an Kursu hocalığı yapmaktadır. Hacamatın din ile yakın bir bağı olduğunu düşünmekte ve hacamatın her kısma uygulanan tedavi yöntemini uygulamaktadır.

Hacamatı din öğrenimi sürecinde hocasından görerek öğrendiğini söylemektedir. Hacamata inanların olduğu kadar inanmayarak gelenlerin sonrasında şifa buldukça inandığını söylemektedir. Uygulamaları karşılıksız "Allah rızası" için yapmaktadır.

A.4.5. Nuriye Korkmaz

1951 yılında Rize'nin Kalkandere ilçesinde doğan kaynak kişi, evlendikten sonra da Kalkandere'nin Cevizlik Köyü'nde ikamet etmeye devam etmiştir.

Okuma yazma bilmemektedir. Nuriye Hanım, korkuluk kaldırma ile ilgilenmektedir. Korkuluk kaldırmayı babaannesinden görerek öğrendiğini ve sonrasında el alarak yapmaya başladığını söylemektedir.

Uygulamaları karşılıksız "Allah rızası" için yapmakta olduğunu söylemekte ve karşılık alındığında tedavinin tutmayacağına inanmaktadır.

A.4.6. Ahmet Reisoğlu

1953 yılında Rize'nin Merkez ilçesinde doğan kaynak kişi, Merkez, Dosma Mahallesi'nde ikamet etmektedir.

Ortaokul mezunu olan kaynak kişi, emekli inşaat ustasıdır. Kaynak kişi, dedesinden öğrendiği dolama hastalığının sağaltıcılığını yapmaktadır.

Tedavisini yanında sürekli taşıdığı bıçağıyla veya sigara ile yapan sağaltıcı, bu tür yöntemlere artık eskisi kadar itibar edilmediğini yine de şifa bulmak amacıyla gelenlerin olduğunu ve dolamayı patlatmadan dolamanın 3 gün içinde geri gittiğini söylemektedir.

Uygulamaları karşılıksız "Allah rızası" için yapmakta olduğunu söylemekte ve karşılık alındığında tedavinin tutmayacağına inanmaktadır.

A.4.7. Mehmet Varlı

1953 yılında Trabzon'da doğan kaynak kişi, Derepazarı'nın Bürücek Köyü'nde ikamet etmektedir.

Yıllardır imamlık yapan kaynak kişi Kur'an'ın her derde deva olduğunu söylemekte ve inanmanın en büyük şifa olduğunu belirtmektedir. Kaynak kişiye farklı nedenlerden dolayı gidilmektedir. Genellikle üzerinde manevi bir ağırlık olduğunu düşünen, evlendikten sonra bağlı olduğunu anlayan, korkusu olan, göz olduğunu düşünen kişiler gitmektedir.

Bölgede okuyarak şifaya vesile olan kaynak kişi sağaltmaları karşılıksız, "Allah rızası" için yapmaktadır.

A.5. BÜYÜ VE ÇEŞİTLERİ

Büyünün, yaşam içerisindeki varlığı uzun yıllardır devam etmektedir. Büyü, insanlık tarihinde bilimsel ve hayata dair bilginin belli bir gelişim aşaması kat etmesi ile oluşmuş ve bir süre sonra ise toplulukların dünya görüşüne yansımaları ile ortaya çıkmıştır.¹⁹⁰

Büyü, temelinde yatan düşünce kalıplarına, psikolojik ve sosyal durumlara, bir de büyüsel işlemlerin yapılış göre çeşitlere ayrılmaktadır.

1. Sempatik büyü

a) Taklit büyü

b) Temas büyü

2. Ak büyü (pozitif büyü)

3. Kara büyü (Negatif büyü)

4. Aktif büyü

5. Pasif büyü

Büyüler genel olarak yukarıdaki gibi tasniflenmektedir.

1. Sempatik büyü:

Birbirinden uzak nesnelere gizli bir güç ile birbirlerini etkiledikleri inancına sempatik büyü denilmektedir.

Herhangi bir varlıkta bulunan kuvvetin, o şeyin nesnelere temasından dolayı bir dereceye kadar geçmesi veya bulaşmasıdır. Bir defa varlıkların aralarında oluşturdukları herhangi bir temas, o nesnelere de birbirlerine sempatik kalmalarını sağlamaktadır. Nesnelere birbirlerinden uzak kalsalar da, aralarındaki gizli bir sempati ile etkilendiklerinden dolayı, bu büyü çeşidine sempatik büyü denilmektedir.¹⁹¹

Sedat Veyis Örnek'in Frazer'den naklettiği bilgiye göre,

¹⁹⁰ Sedat Veyis Örnek, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhaları İle İlgili Batıl İnançlar ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara Üniversitesi: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, S.174, 1966, s. 34.

¹⁹¹ Örnek, age., s. 34.

Frazer, büyü'nün dayandığı esas düşünceleri ve büyüde diğer etkinlikleri hesaba katmadan ele alarak iki kısma ayırmaktadır. Bunlardan birincisi; benzer benzeri meydana getirir ilkesi, ikincisi ise; birbiriyle bağlantılı ve ilişkili olan şeylerin, fiziksel temas ortandan kalktıktan sonra da uzaktan birbirlerini etkileyebilecekleri ilkesine dayandığı düşüncesidir.¹⁹²

Bu çeşit büyülerle, büyü yapılan kişilerin herhangi bir uyarıcının etkisiyle etki altına alınabileceğine inanılmaktadır.

Sempatik büyü, etkileme farklılıkları dolayısıyla taklit ve temas büyüğü olarak ikiye ayrılmaktadır.

a) Taklit büyüğü:

Bir şeyin taklidini yapmakla, taklidi yapılan varlığın aslına etki edilebileceğine inanıldığı için, bu şekilde yapılan büyü çeşidine taklit büyüğü denilmektedir. Bu büyüye “anoloji büyüğü” de denilmektedir. Bu büyü'nün temelinde bir şeyin benzeri ile taklidi arasında herhangi bir farkın olmadığına yönelik bir düşünce yatmaktadır. Halk arasında daha çok büyü'lük işlemler gerektiren ya da hastaya ulaşamadığı zaman kullanılmaktadır. Hem iyi hem de kötü amaçlar için başvurulmaktadır.¹⁹³

Bu işlemin yapılabilmesi için, söz konusu edilen kişinin resmi ya da kişi için yapılmış bir silueti yeterlidir. Bu resmin veya siluet ile istenilen sonucun elde edilebileceğine inanılmaktadır.

Taklit büyüğünde en çok kullanılan malzeme, iyiliği, kötülüğü veya ölümü istenilen kimsenin resmi, tırnağı, saçı, kirpiği, kaşığı ya da ağaçtan, çamurdan veya bal mumu gibi şeylerden yapılmış olan figürleri gerekmektedir.¹⁹⁴

b) Temas büyüğü:

Toplum içinde bir insanla o insandan ayrılmış olan bir parçanın arasında aynılık olduğu düşüncesi vardır. Bu büyü'nün temelinde “Parça bütüne aittir.” Düşüncesi yatmaktadır. En fazla başvuru büyü şekillerinden birisidir. Örnek, bu büyü'nün çıkış noktasını şu şekilde açıklamaktadır:

Bir zamanlar birbirine bağlı olan şeyler, sonradan birbirlerinden ayrılmış olsalar da, parçalardan birisindeki değişiklik, ötekini de etkilemeyi gerektirdiğinden aralarında etkin bir bağlantı oluşmaktadır. Parça bütüne aittir ilkesi gereğince, parçaya sahip olanın bütüne de sahip olabileceği düşüncesini doğurmaktadır.

¹⁹² Örnek, age., s. 34.

¹⁹³ Örnek, age., s. 35.

¹⁹⁴ Örnek, age., s. 36.

Bu düşünceye bakılarak herhangi birisinin saçına, tırnağına, elbise parçasına, dişine vb. gibi şeylerine sahip olan kimsenin, söz konusu şahıslar üzerinde olumlu veya olumsuz büyüsel bir etki yapma gücüne sahip olabileceği söylenebilir.¹⁹⁵

Temas büyüünde, her varlığın bir ruhu var anlayışı da etlidir. Buradaki düşünceye göre insanın giyim kuşam ve günlük hayatında kullandığı eşyalarının da büyüsel etkiyi iletmektedir. Bu düşünceden hareketle bir kimsenin kötülüğü istendiğinde ya da örneğin nazarından kurtulmak istendiğinde o kimsenin bir parçasını kullanarak büyü yapılmaktadır. Bu büyü tehlikeli hayvanların gazabından korunmak için de kullanılmaktadır.¹⁹⁶

Her iki büyüün de kendine ait inanç sistemi olduğu gibi kuralları da bulunmaktadır. Bu kurallar büyüün gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu düşünce günümüzde de tedavi yöntemlerinde görülür.

2. Ak büyü (pozitif büyü) :

Genel olarak fertlerin ve toplumun iyiliği göz önünde bulundurularak yapılan büyülere denilmektedir. Halk hekimliğinde hastalıklardan korunmaya yönelik işlemler ak büyü grubunda değerlendirilmektedir. Günümüzde tedavilere başvurulmadan önce korunmaya dikkat edilir. Çünkü her hastalığın bir nedeni vardır. Bu nedenlerden korunmak hastalığı yok etmek anlamına gelmektedir.

Bu büyü çeşidi birçok alanda kullanılmaktadır. Hastalık, yaralanma ve ölüm gibi kişisel durumlarda kullanıldığı gibi sel, kuraklık gibi doğal felaketleri önlemeye, evi-barkı, malı-mülkü, hayvanları, korumasız çocukları, lohusaları, kötü ve dış etkilere korunmak için de kullanılmaktadır.

Malinowski'ye göre de; Komşunuzun sizden daha çok hayvanı ve gücü varsa, sizden daha sağlıklıysa siz kendinizi bütün malınızla küçülmüş ve eksilmiş sayarsınız. Bu nedenle de komşunuzla kendinizi karşılaştırıp onu kıskanırsınız. İnsanın istekleri, başkalarının engellemesi ve kendisinin daha da ileriye gitmesiyle tatmin olmaktadır.¹⁹⁷ böylelikle insanın arzu ettiği şeyleri elde etmesi için, bu büyüsel yönteme başvurmaktadır.

Ak büyü genellikle dinden ve dinin kutsal bildiği şeylerden faydalanılarak yapılmaktadır. Bu nedenle çoğunlukla din alanında ve din adamları ile işbirliği

¹⁹⁵ Örnek, age., s. 36.

¹⁹⁶ Örnek, age., s. 37.

¹⁹⁷ Malinowski Bronislaw, *Büyü Bilim ve Din*, (Çev. Ender Gürol), İstanbul, 1964, s. 60-61.

yaparak uygulanmaktadır. Az olsa da bu tür büyülerin toplum içindeki kişiler tarafından yapıldığı da görülmektedir. Tıbbın çaresiz olduğu sanılan hastalıklar ve hastalar üzerine ayet ve dualar okunarak yapılmaktadır. Bu hastalıklar genellikle nazar, maraz, çarpılma gibi hastalıklardır.¹⁹⁸

3. Kara büyü (negatif büyü) :

Kara büyülerde amaç zarar vermektir. İnsanların hayatına, sosyal statüsüne, kazancına, hayvanlara, sevgililere, evlileri birbirinden soğutmak ve ayırmak amacıyla, cinsel kudreti yok etmek için, konuşma yeteneğini ve uykuyu bağlamak, düşman bildiklerini hasta etmek ve sakat bırakmak gibi durumlar için de kara büyüye başvurulmaktadır.¹⁹⁹

Ak büyü ile uğraşanlar dinden de yararlanmaktadır. Bazı ilaçlar ve muskalar ayetlerle de yapılmaktadır. İstediklerini elde etmek için dünyada varlığına inanılan farklı varlıklardan da yararlanmaktadırlar. Bu tabiatüstü kuvvetlerin başında cinler, şeytanlar ve kötü ruhlar gelmektedir.²⁰⁰

4. Aktif büyü:

Tabiat olaylarına etki ettikleri düşüncesiyle, insanları aldatmaya yönelik yapılan büyüsel işlemlere aktif büyü denilmektedir.²⁰¹

Bu büyüü yapanlar, tabiat olaylarını yönetim ve denetim altına alarak, güçlü iradeleriyle onları diledikleri gibi etkileyebildikleri ve kullandıklarını söylemektedir. Büyücüler bu düşünceye kendilerini kaptırarak kabul ettikleri özel birtakım tılsımlı sözleri, tekerlemeleri, dua veya bedduaları büyü hazırlamak için kullanmaktadırlar.

5. Pasif büyü:

Toplum içinde zararlı varlıklardan korunmak, iyi olmadığı görüşü ile uzak durulan yerlerden, zamanlardan zarar görmemek için veya hastalıklara sebep olacak

¹⁹⁸ Örnek, age., s. 38

¹⁹⁹ Hikmet Tanyu, "Büyü", T.D.V. İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1992, VI., s. 502-503.

²⁰⁰ Tanyu, age., s. 502.

²⁰¹ Örnek, age., s. 39

güçlerden kaçınmak için yapılan kaçınmalara ve korunmalara pasif büyüdenmektedir.

Bu büyülerden kaçınmak için yapılan birtakım kaçınmalar arasında; büyü güçlere sahip olduğuna inanılan veya uğursuz olduğu zannedilen yerlerden, eşyalardan ve insanlardan kaçınmak, gebe kadınların bazı şeyleri yememeleri, lohusaların kötü kuvvetlere karşı yanlarında uzaklaştırıcı etkiye sahip olduğu sanılan birtakım büyüsel eşyalar bulundurmaları; kutsal yazı, bıçak, makas, mavi boncuk ve çeşitli nazarlıklar taşımaları gibi örnekler verilebilir. Pasif büyüde tehlikeli, kötü etkenleri uzaklaştırıcı ve büyü birtakım özelliklere sahip olduğuna inanılan uğurluklar, muskalar ve nazarlıklar çokça kullanılmaktadır.²⁰²

A.6. İYELER

Eski Türk toplumlarının kabul ettiği animistik düşünce, bütün varlıkların bir ruha sahip olduğunu kabul eder. Bu görüşe göre; dünya gizli ruhlar ve onların gizli kuvvetleriyle doludur. Ve dünya bu kuvvetler ile yönetilmektedir. Bu güçler; hayvanlarda, ağaçlarda, suda, evin içinde ya da doğanın herhangi bir parçasında gizlenmiş olabilir.²⁰³

Çalışmamızda derlenen korunma, kaçınma ve tedavilerin alt yapısında iyelere rastlanıldığı ve değerlendirme kısmında iyelerden söz edildiği için bu konu üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

Türk mitolojisinde pek çok ruh vardır. Ruhların bir kısmı iyi(ak) bir kısmı ise kötü (kara) olarak kabul edilmektedir.

İyeleri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

A. YARDIMCI İYELER

“Eski Türkler, her şeye bir ruh telakki ettikleri için “tengri” kelimesini de gözle görünen “gök” ve “Allah” anlamlarıyla ifade etmişlerdir.²⁰⁴

²⁰² Örnek, age., s. 39-40.

²⁰³ Şaban Doğan, “XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri”, *Milli Folklor*, 2011, Yıl 23, S.89, s. 121-132.

²⁰⁴ Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s. 28.

Yardımcı iyeler ise Tanrı Ülgen'in oğulları, kızları ve diğer büyük iyeler olarak kabul edilmektedir. Yaşayan bu inanca göre, Bay Ülgen'in 7 oğlu 9 kızı vardır. Oğulları; Karşıt, Buura Kan, Yaşıl Kan, Burca Kan, Karakuş, Baktı Kan ve Er Kan adlarını taşıırken kızları Ak Kızlar ve Kıyan olarak anılır.²⁰⁵

Kırgızistan'da yaşamakta olan Tengricilik inancına göre canlı, cansız bilinen her şeyin bir yardımcı iyesi vardır.²⁰⁶

B. KORUYUCU İYELER

1. Umay:

Divan-ü Lügat 'it Türk'te "umay" ismi; son, kadının doğurduktan sonra karnından çıkan sonu olarak geçmektedir.²⁰⁷

Eski Türk kültüründe kabul edilen bu ruh, doğum sırasından çocuğun büyüyüp er adını almasına kadar olan sürede ona yardımcı olur ve onu kötü ruhlardan korur.²⁰⁸

2. Ana Maygıl

Ötüken'in batısında bir dağda olduğuna inanılan ve ili her türlü kötülükten koruyan bu ruh "bodun inli" olarak adlandırılmaktadır.²⁰⁹

Umay'dan farklı olarak tüm yurdu koruyuculuğu altına almıştır. "Koruyuculuğunu, Umay iyесinden farklı olan Ana Maygıl, tüm yurdu ve halkı korumakla görevli idi. Dolayısıyla onun yasadığı yer ıduk/mukaddes idi ve daima sahipli, kağanlı bir yer olması icap ediyordu."²¹⁰

3. Ak Ana (Ak Ene)

²⁰⁵ İnan, age., s. 26-41.

²⁰⁶ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan yayınevi, Ankara 2010, s. 97.

²⁰⁷ Rıfat Araz, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Atatürk Kültür Merkezi yayınları, Ankara, 1995, s. 29.

²⁰⁸ Kalafat, age., s. 98

²⁰⁹ Kalafat, age., s. 103.

²¹⁰ Kalafat, age., s. 104.

Altay Türkleri'nin kabul ettiği bu iye, Tengri Ülgen'e yaratma gücü veren ruhtur.²¹¹ Günümüzde İslamiyet'i kabul etmiş Türk Toplumlarında Ak Ana'ya rastlanmamaktadır.²¹²

C. KARA İYELER

1. Erlik

Abdülkadir İnan, Erlik adlı ruhtan şu şekilde bahseder. “Erlik, insanlara her türlü kötülüğü yapan insanlara ve hayvanlara türlü türlü hastalıklar göndermek suretiyle kurbanlar ister. İstedığı kurban verilmezse, musallat olduğu obaya ve aileye ölüm ve felaket ruhlarını gönderir. Öldürdüğü insanların canlarını yakalayarak yer altındaki karanlık dünyasına götürür, kendisine uşak yapar.”²¹³

Yaşar Kalafat, Erlik'i “yağız yer” ile ilişkilendirir. Çünkü “Yağız yer” kavramı Türklerde yeryüzünü değil, yerin altını göstermektedir. Kara toprak altıdır. Türklerin, onu erlik, yani ‘yeraltında olan’ olarak tasvir etmeleri bu yüzdendir.²¹⁴

Yeraltı ve ölüm tanrısı olan Erlik “kötülüğünün cezasını çekmek üzere Tanrı tarafından üç kat yerin dibine, ay ve güneşi olmayan karanlık dünyaya sürülmüştür.”²¹⁵ Bu özelliğe bakıldığında İslamiyet'te var olan Şeytan'ın cennetten kovulması akla gelmektedir.

2. Alkarısı

Şerri ruhlardan biri olan bu ruh, günümüzde hala yaygın olarak yaşamakta olan bir iyedir ve Umay'ın tersine yeni doğan çocuklara ve lohusalara musallat olur.

Türk dünyasında ve Anadolu'da farklı isimlerde anılmaktadır. Albastı, Al, Albıs, Almış gibi isimler bu adlandırmalardan bir kaçıdır.²¹⁶

²¹¹ İnan, age., s. 39.

²¹² Kalafat, age., s. 106.

²¹³ İnan, age., s. 40-41.

²¹⁴ Kalafat, age., s. 106.

²¹⁵ Bilge Seyidoğlu, *Mitoloji Üzerine Araştırmalar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 45

²¹⁶ Kalafat, age.,s. 112.

3. Kamos\ Karabasan

Deyim olarak kullanılan “üzerine kâbus çökmek” deyiminin rüyadan uyanma ve sıkıntılı zamanlarda kullanılmasından anlaşılacağı üzere Karabasan insanın üstüne çöken onu rahatsız eden bir ruhtur.

Halkın genelinde Karabasan olarak da bilinen bu şerir ruh, Ö. Çobanoğlu’na göre “ağırlık basması” olarak yeni bir işlev ve motife bürünmüştür.²¹⁷

D. GÖK İYELERİ

1. Gök\Kök Tengri

Türkler gök ile Tanrıyı eş değer tutmuşlardır. Tanrı’nın yeri gökyüzü olarak kabul edilmiştir. Bu düşünceyi Abdülkadir İnan şu şekilde açıklamaktadır.

“Eski Türkçede tengri kelimesi, göze görünen gök ve “Allah” anlamlarını ifade etmiştir. Gök (sema) ve “en büyük ruh” mefhumları tek bir kelime “Tengri” ile ifade edilmiş, gök (mavi) kelimesi ise bunun sıfatı olarak kullanılmıştır. İslam dinini kabul eden Türkler “gök” kelimesini “sema”; “tengri” kelimesini de “Allah” mefhumuna tahsis etmişlerdir.”²¹⁸

Bahaddin Ögel aynı düşünceye dair tespitini şu şekilde dile getirir: “Türkler, göğe “Tengri” diyorlardı. Fakat göğü de yaratan kutsal ve yüce bir güç vardı ki, bunun adı yine Tengri, yani Tanrı idi.”²¹⁹

2. Güneş

Güneş, koruyucu vasıfları olan bir iyedir.

Eski inanç sistemimizde “Kağan da güneş de Türk hayatında kötülüklerle mücadele eden, bereketi sağlayan, huzuru temin eden unsurlardır.”²²⁰

²¹⁷ Özkul Çobanoğlu, *Türk Halk Kültüründe Memorantlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s. 132

²¹⁸ İnan, age., s.28.

²¹⁹ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s.

11.

²²⁰ Kalafat, age., s. 128.

Bereketi sağlaması, hastalıklara şifa olması günlük hayatta “Güneş girmeyen eve doktor girer.” deyiminden de anlaşılacağı üzere benimsenmiş bir düşüncedir.

Bu nedenle güneş ile ilgili pratikler farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bir doğa olayı olan güneş tutulması kara iyelere bağlanır ve hoş karşılanmaz. Bu sebeple güneş tutulması sırasında göğe doğru tüfek, tabanca atılıp davul veya tencereye vurularak gürültü çıkarılır. Hatta tutulma anında kimsenin uyuması istenmez. Uyuması durumunda kara iyelerin ona musallat olacağı düşünülür.

3. Ay ve Yıldızlar

Ay ve yıldızlar da güneş gibi koruyucudur. Onlar Tanrı'nın gönderdiği ışığı insanoğluna indirmekteydi.²²¹ Bu nedenle eski Türkler çadırlarının tepesine delik bırakarak ışığın otağlarına inmesini sağlamaya çalışırlardı.²²² Bu yüzden insanoğlu iyelerin bu yardımlarından eksik kalmamak için onlara kurban keser ve onları memnun etmeye çalışırlardı.²²³

Ay her zaman günlük hayatın işleyişinde etkili olmuştur. Bahaddin Ögel, ayın Türk kültürü üzerindeki etkisini şu sözlerle açıklar. “Eski Türk inançlarına göre ay ile güneş insanlara daima iyilik getiren ve onları koruyan iki kutsal kudretti. Ay ile güneş insanoğlunu her zaman gözaltında bulundurur ve onları kötü yola sapmadan korurlardı.”²²⁴ Ögel'in dediği gibi ay ve güneş ulaşılamaz ve gökyüzünde olmaları dolayısıyla kutsanmıştır.

Yıldızlar, Türk için de daima önemli rol oynamıştır. Türk toplumları günlük hayatta yıldızlardan faydalanmışlardır. Yıldızlara bakış açısı sadece kutsallık açısından değildir. Yıldızlar halk hekimliğinden fal bakmaya kadar birçok alanda kullanılmıştır.

E. YER İYELERİ

²²¹ Ögel, age., s.180.

²²² Kalafat, age., s. 135.

²²³ İnan, age., s. 1.

²²⁴ Ögel, age., s. 52.

1. Dağ İyesi

Dünyayı ayakta tutan direkler olarak tasavvur edilen dağlar, “yüksekliği itibariyle Türkler tarafından, yeryüzüne Tanrı’ya en yakın noktalar olarak düşünülmüştür.”²²⁵

Eski Türklerde “her boyun her oymağım kendine has kutsal bir dağı bulunduğu gibi boylardan oluşan büyük birliklerin de müşterek kutsal dağları vardı. Bu dağ, Türk boyları ve Gök Türkler için Ötüken dağı idi.”²²⁶

Dağ iyesi ile ilgili olarak Anadolu insanının kutsal kabul ettiği dağlar bulunmaktadır. Özellikle Bektaşî ve Kızılbaş toplumlarında dağlar önemli yere sahiptir.

Dağ iyesinin varlığı sadece Türklerde değil, diğer milletlerde de önemlidir. Yunanlılar için Olympos, Araplar-Müslümanlar için Arafat, Yahudiler için Tur-i Sina, Hindular için Himalayalar yaklaşık olarak aynı şeyleri ifade etmektedir.²²⁷

Bu düşünce kolektif bilinçaltı ile günümüze kadar devam etmiştir. Devam eden süreçte toplumdan topluma, tarihten tarihe ve milletlerden milletlere değişiklik gösterse de var olan düşüncenin temeli birdir.

2. Kaya-Taş İyesi

Taşla ilgili anlatılar geçmişe dayandığı gibi bugün hale taşla dair anlatılar anlatılmakta ve oluşmaktadır. Bu durumu Hikmet Tanyu, “Farklı ülkelerde, halklarda, milletlerde taşla ilgili masallar, taş doğurma, ceza olarak taş oluş, taşların başrolde olduğu efsaneler, kutlu taşlar, taşla kerametler, taş ziyaretgâhlar, şifalı taşlar gerek geçmiş yıllarda gerekse günümüzde, çeşitli inançlar, folklor ve dinler içinde yer almıştır.”²²⁸ şeklinde açıklar.

Abdülkadir İnan’ a göre Türklere ait en önemli taş “Yada” adlı taştır. “Büyük Türk tanrısı, Türklerin atalarına “yada” denilen sihirli bir taş armağan etmiştir. Bu taş ile istediği zaman yağmur, kar, dolu yağdırır; fırtına çıkarır. Bu

²²⁵ Kalafat, age., s. 138.

²²⁶ İnan, age., s. 49.

²²⁷ Uçak Salih, Ergani’de Eski Türk İnançlarının İzleri ve Halk Hekimliği, Dumlupınar Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 2007, s. 42.

²²⁸ Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 1968, s. 3

taş her devirde Türk kamlarının ve büyük Türk komutanlarının elinde bulunmuştur. Şamanlara göre ise zamanımızda da büyük kamların ve yadacıların elinde bulunmaktadır.”²²⁹

Yada taşının farklı Türk boyları arasında “Caba, Sata, Cada, Yata, Yede veya Cay” adıyla bilinmektedir.²³⁰

3. Yer İyesi

Yeryüzü insanların yaratıldığı alan olması dolayısıyla kutsaldır. Kalafat’a göre yer doğrudan kutsal değildir ancak bünyesinde diğer iyeleri barındırdığı ve insanları koruduğu için bu özelliğe sahip olmuştur.

“Türklerin yeri iduk kabul etmeleri, ölülerini toprağa bırakmaları, üzerinde yasadıkları yeri düşmandan, yabancidan korumaya çalışmaları, bu çevreyi koruyan ve onlara yardım ettiğine inandıkları iyeleri kızdırmamak, onların azabını üzerine çekmemek inancından kaynaklanıyor olmalı. Vatan, yurt, anayurt kavramları da bu çerçevede değerlendirilmelidir.”²³¹

Türlere göre yerin ve toprağın rengi karadır.²³² diyen Ögel, burada yer iyeleri dışında yer altında yaşayan kara iyelerin de unutulmaması gerektiği üzerinde durur.

“İnançlara göre yeri kontrolleri altında tutan iyeler, daha çok geçilmesi güç olan sarp yollarda dağ bellerinde ve dağ geçitlerinde yasar.” Yaşar Kalafat’ın bu düşünceleri de göz önüne alınırsa iyelerin güç yerlerde olmasının iki sebebi olduğu söylenebilir. Birincisi bu tür yerlerde dolaşma ihtimali yüksek olan kara iyelerin gazabından insanları kurtarma. İkincisi ise güç yerlerden geçen insanların karşılaşacağı güçlükler karşısında insanoğlunun yanında olmasıdır.

Günümüzde de Anadolu’nun çeşitli yörelerinde “yağmur duası” ritüeli devam etmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi suya olan hürmet ve saygı yüzyıllar geçse de değişmeyecektir.

²²⁹ İnan, age., s.108.

²³⁰ Uçak, agt., s.44.

²³¹ Kalafat, age., s. 152-165.

²³² Ögel, age., s.115.

4. Su İyesi

Su, öncelikle bedenimizin ve üzerinde yaşadığımız dünyanın temelini oluşturması dolayısıyla insanlar için önemli bir unsurdur.

Eski inançlara göre “su iyesi, gündüz dinlenir; gece çalışır. Bunun için akşamdan sonra akan sudan su alınmamalıdır. Su iyesi bundan rahatsız olabilir.”²³³

Suya olan saygı ve iyelerin varlığına olan inanç günlük hayatta da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin kaplarının ağzı mutlaka kapalı tutulmalıdır. Akşamdan sonra dışarıdaki bir sudan bir kap su doldurulacaksa besmele çekilmelidir. Bunun dışında suyun temiz olarak kabul edilişi suyun kirletilmesi gerektiği düşüncesini de beraberinde getirmiştir.

Anadolu'nun hemen her yerinde varlığını sürdüren “gidenin arkasından su dökülmesi, pratiği suyun koruyucu bir unsur olduğunun kanıtı olabilecek niteliklere sahiptir.

Suyun sadece koruyucu olma özelliği yoktur. Su aynı zamanda bereketi getiren bir unsurdur. Eliade “suyu bir tohum, yağmuru da er suyu olarak tarif eder. Bu inanca bağlı olarak da göğün yeri yağmur aracılığıyla dölediğini”²³⁴ söyler.

5. Ağaç\Orman\Bitki İyesi

Ağaçların ya da ormanların dünya ve insan üzerindeki etkisi büyüktür. Ağaçların birçok alanda insan hayatında yer alması olağan bir durum gibi görünse de bu ihtiyaç ağaç ve ormanı insan gözünde kültürleştirmiştir. Maddesel ihtiyacın dışında ağaçlara ve ormanlara karşı manevi sevgi ve saygı oluşmuştur. Çünkü ağaçlar hem maddi anlamda hem de manevi anlamda insan hayatını etkilemektedir.

Manevi bir özellik taşımasıyla bir kült olarak daima inanç pratiklerinde yer almıştır. Bu inanç ağaç ve orman iyesini önemli kılmış ve çeşitli pratiklere sebep olmuştur.

Türk toplumunda ağaç iyesi insana yardım eder, onu kötülüklerden uzaklaştırır, hastalıkları iyileştirir, bezler çaputlar aracılığıyla onunla ilişki kurulur;

²³³ Kalafat, age., s. 165-172.

²³⁴ Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, (Çev. Lale Arslan), Kabalcı Yayınları, 2003, s. 200.

bu ilişki sayesinde de çocuk isteyenler çocuklarına, evlenmek isteyenler kocalarına kavuşur.

Eski Türk hayatında, ağaç ve orman iyelerini memnun ettikçe saadetin artacağına, bolluk ve bereket olacağına ve huzurlu yaşayacaklarına inanılırdı.²³⁵

Türk hayatında orman genel olarak bir kült sayıldığı gibi bazı ağaçlar ayrıca takdis edilmiştir. “Şamanistlerin en çok saydıkları ağaç kayındır. Şamanlar kayınsız ayin yapmazlar.”²³⁶

Ağaç motifi, halk hikayelerinde ve edebi eserlerde ebediliğin sembolü olarak kullanılmıştır. Dede Korkut'ta “gölgelice kaba ağacın kesilmesin” alkışı yer almaktadır. Aynı şekilde “Atam adın sorar ise kabaagaçtır” cevabı verilmiştir. Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere ağaç, varlığın edebi olan simgesidir.

F. EV, OCAK, OD\ATEŞ, AĞIL İYELERİ

1. Ev İyesi

Yaşar Kalafat, “Türkler, içinde yasadıkları, yatıp kalktıkları çadırın/evin bir iyesi olduğuna inanır. Bu iye onları dış tehlikelerden korur.”²³⁷ diyerek Türk milleti için evin ne denli özel ve kutsanmış olduğunu özetlemiş oldu.

Evin eşiği Türk toplumu için evin yani özel olanın sınırıdır. Bu sınır insanı evin içinde kötülüklerden korur. İnanca göre de ev iyesi söz konusu eşiğin üzerinde oturur. Ve bu şekilde evi korur. Ev iyесinin eşikte olması pratiklere de yansımıştır.

Ritüellere dikkatli bakıldığında eşik, yabancıya, aileye yeni katılacak olan kişiye kapalıdır. Söz konusu kişiler evin içine girmeden önce bazı ritüelleri yerine getirmek zorundadır.

2. Ocak, Od\Ateş İyesi

Ateşe olan saygı yüzyıllardır devam etmektedir. Bunun sebebi ateşin, genel olarak temizleyici bir güç, kötülüklerden arındırıcı bir unsur oluşudur.

Gök tanrı dininde hastaların tedavisinde, ateşten faydalandığı, ateşin temizleyici ve kötü ruhlardan koruyucu bir iye olarak kabul edildiği bilinmektedir.

²³⁵ Kalafat, age., s. 173.

²³⁶ İnan, age., s. 64.

²³⁷ Kalafat, age., s. 180.

Bütün bu düşünceler aynı suya olduğu gibi Türklerin od ve ocak iyesine saygı işareti olarak üstüne pis ve kötü şeyleri atmadıkları, ateşe karşı kötü söz sarf etmedikleri görülmektedir.

İnanç sistemimizde ateşin kaynağı gök olarak gösterilir. Buna bağlı olarak ateş “Tanrı Bay Ülgen’in kızları tarafından bulunmuş ve insanların hizmetine sunulmuştur.”²³⁸

Bahattin Ögel’in örneklendirdiği gibi, “Ateş, bütün semavî dinlerde kutsal sayılmıştır. Eski Yunan mitolojisinde Promete’nin ateşi insanlara getirdiği için Kaz Dağı’nda cezalandırıldığı dikkate alınır, Altay efsanesinde benzer bir şekilde ateşin insanlara sunulduğu sonucuna varılır. Ancak efsanede Bay Ülgen’in kızları cezalandırılmaz.”²³⁹ Ateş Türklerde olduğu gibi diğer milletlerinde ilgisini çekmiş bir unsurdur. Ateşe olan bakış açısı farklı milletlerde farklı şekillerde kendini göstermektedir.

Ateş ve ocak kültürü, atalar kültürüyle de bağlantılıdır. Şaman dualarında “atamın yaktığı ocak” ifadesinin kullanılması bu manada dikkat çekicidir.²⁴⁰

Günümüzde ateşe bakış açısı deyimlerimizde ve atasözlerimizde de kendini hala göstermektedir. Örneğin “ocağın sönsün/sönmesin, ocağın bata, ocağına incir ağacı dikmek, ocağını kurutmak, ocağına düşmek, ocağı tütme/tütmemek, ateş gibi, ateşle oynamak” gibi sözler ocağın, ateşin ne denli hayat ile ilişkilendirdiğini bizlere göstermektedir.

3. Ağıl\Ahır İyesi

Türk toplumu için tarım ve hayvancılığın hayatın sürekliliği için önemli bir yeri olması bitkilere ve özellikle de hayvanlara karşı bakışı etkilemiştir.

Yerleşik hayatla beraber oluşan ahır kavramı beraberinde ahıra dair inançları da beraberinde getirmiştir.

Yaşar Kalafat’ın Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri adlı kitabında Rize çevresinde ahır ile ilgili bilgi dikkat çekicidir.

“Rize çevresinde, ahır iyesinin bir taçlı karayılanı olduğuna inanılır. Bu yılan için ahır duvarına bir taş içinde süt bırakılır. Böylelikle yılanın memnun

²³⁸ Ögel, age., s. 55

²³⁹ Ögel, age., s. 55

²⁴⁰ İnan, age., s. 68.

kalacağı ve hem kendisinin hem de ahıra gelen yabancı yılanların hayvanlara zarar veremeyeceğine inanılır.”²⁴¹

İyelerin bütününe bakıldığında insanların korunma, kurtarma, sırları öğrenme, dilekleri kabul etme ve gerçekleştirme, uğur, bolluk ve bereketi sağlama gibi bir takım kuvvet ve kudret unsurlarının beklentisi içinde olduğu söylenebilir.

²⁴¹ Kalafat, age., s. 196

II. BÖLÜM

A. RİZE HALK HEKİMLİĞİNDE HASTALIKLAR VE TEDAVİ YÖNTEMLERİ

A.1. Hastalık Belirleme

Halk farklı nedenlerle hekime başvurmadığı ya da başvurmadığı zamanlarda bazen kendinin doktoru olmayı bazen ise herkesçe şifaya vesile olduğuna inanılan kişiye başvurmayı çözüm olarak seçmiştir. Halk hekimliğinin içeriğinde sadece tedavi yöntemleri yer almamaktadır. Aynı zamanda hastalıklardan korunma, hastalıkların teşhisi ve de hastalığın iyileşip iyileşemeyeceğini öğrenme yer almaktadır.

Orhan Acıpayamlı, Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi adlı makalesinde hastaların iyileşip iyileşemeyeceğine dair uygulamalar yapıldığına değinmiş ve aşağıdaki maddeleri sıralamıştır.

1. Hastanın iyileşip iyileşemeyeceğine bakmak isteyen hoca, bir ceviz kabuğuna et, baharat ve ceviz içi doldurarak bir yere saklar. Eğer ceviz kabuğunun içindekileri cin peri gibi varlıklar yerse hastanın iyileşeceği düşünülür.
2. Büyücü, çağırdığı cinlerine hastasının iyileşip iyileşemeyeceğini sorar.
3. Bir aile üyesi hastasının iyileşip iyileşemeyeceğini öğrenmek için içi su dolu ve dualı bir taşı dolunayın çıktığı sırada bir yere koyar. Birkaç gece sonra taşın içine yumurta kırılır. Yumurtanın sarısı taşın dibine çökerse hastanın öleceğine üzerine yayılırsa yaşayacağına inanılır.
4. Mezar toprağı üzerine yatırılan çocuk eğer eğer ağlayacak olursa öleceğine inanılır.²⁴²

Bu inançlara benzer bir inancı Ayten Bayazıt adlı kaynak kişi aşağıdaki gibi aktarmıştır.

²⁴² Acıpayamlı, agm., s. 2.

Yeni doğan bebeğin dudağının üstüne çıkan bir yarıktır. Kapoçi bebekte varsa yaşar yoksa yaşamaz. (KK.15)

Türk kültürünün süregelen her evresinde hastalığa dair tecrübeler, kabuller ve ritüeller kendini bir şekilde göstermektedir. Bunların bir kısmı zaman içinde varlığını kaybetse de bir kısmı belki hiç değişmeden belki ise değişime uğrayarak günümüze kadar gelmiştir.

Şaman düşüncesinde hastalık, insan organında sıcaklık, soğukluk ve buhar fonksiyonlarının bozulması sonucunda meydana gelir.

1. Isı, organizmanın hazım ve sıcaklığını düzenlenmesidir.
2. Soğukluk, bedenin kan deveranının düzenlenmesinden ve fizik faaliyetlerinin idare edilmesinden sorumludur.
3. Sıvı, fikrin toparlanmasından sorumludur.

Şaman, tedavisine başlamadan evvel bu üç enerjiden hangisinin bozulduğunu bulmaya çalışır. En eski teşhis yolu şamanın gözleri kapalı olarak elini hastanın bedeni ve kafası üzerinde ileri geri gezdirir. Hastanın belli bir yerinden gelen titreşimin olup olmadığını bulmaya çalışır. Eğer titreşim varsa bu kişinin hasta olduğunu belirtir. Şamanlar bazen bu işlem için tüy veya yanan mumu da kullanabilir.

Hüsnü Reisoğlu adlı kaynak kişinin söylediği hastalık belirleme yöntemi şaman yöntemlerine benzemektedir.²⁴³

- Hastalık teşhisi için bir cam kavanoza demir konur. Vücudun üstünde gezdirilir. Hasta olan bölgeye gelindiğinde demirler hareket eder.(KK.3)

Tüy veya mum yerine demirin kullanılması eski Türk inançlarının bir yansıması olabilir.

Halk hekimliğinde hastalığın teşhisi sırasında öncelik vücutta gözle görülebilen değişimlere verilir. Ardından ruhsal değişimler gözlemlenir.

Örneğin;

- Deri üzerinde oluşan pembemsi bir parçanın görülmesi temre hastalığına
- Genellikle el parmaklarından birinin şişmesi ve sürekli ağırması dolama hastalığına

²⁴³ Fuzuli Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2009, s. 148.

- Genellikle elin üstünde yuvarlak nasıra benzer yara rahna çakuma(sığil) hastalığına
- Diş ve çenede oluşan şişmeler humra hastalığına,
- Yüzü normalden daha beyaz veya sarımsı, elleri soğuk ve morartılı oluşu kan düşüklüğüne,
- Boğazın kısa aralıklarla şişmesi ve kişiyi öksürtmesi boğmaca hastalığına,
- Yetişkin insanlarda deride kırmızı kabarcıkların oluşması meloni kalmasına, işaret eder.

Her hastalığın kendine has belirtileri vardır. Zaman içinde tecrübeyle öğrenilen bu belirtiler halk arasında kabul edilmiştir. Genel anlamda kabul gören belirtilerin bazıları aşağıdaki gibidir.

- 6 aya kadar ayakları sert zemine basmayan, ayakları içe doğru dönük duran, salyası olan ve boynunu tutamayan çocukların basıldığı düşünülür.
- Bebeklerde göz kayması, aniden oluşan iltihaplı yaralar oluşuyorsa bebek göz olmuştur. Hatta eğer bebek durmadan ağlar ve vefat ederse bu duruma “beşikte patlama” denir ve bebek göz olmuştur.
- Bebeğin yüzü ve gözlerinin beyaz kısmı sarımsı ise bebek sarılık geçiriyordur.
- Bebek ve çocukların sürekli ateşi çıkıyor, kulağında ve boğazında bir şişkinlik oluşmuşsa bebek kabakulak olmuştur.
- Bebeğin veya çocukların üzerinde kırmızı benekler çıkmaya başlarsa e kaşınırsa bu kızıağın belirtisidir.
- Bebeklerin ve çocukların ateşi olur ve vücutlarında bilhassa sırtlarında sarımsı yaralar oluşuyorsa bu suçüçüğünün belirtisidir.
- Derinin altında bir morluk ile beraber bir şişkinlik oluşursa bu fitiğın belirtisidir. Özellikle erkek çocuklarda kasığın üst tarafında oluşan çıkıntı kasık fitiğının alametidir. Bu durumlarda çocuklar durmadan ağlarlar.
- Bir çocuk veya yetişkin bir kimse uykusunda sürekli irkiliyorsa ve herhangi bir sestense ansızın korkup tedirgin oluyorsa korkuluğunun kaldırılması gerekir.
- Kadınların kısır olup olmayacağı ebeler tarafından bakılır. Ebe kadını muayene derken eğer kadının rahminden kurt düşerse kadın kısır değildir.

Eğer düşmezse kadının kısır olma ihtimali yüksektir. Bu durumda kadının medisi (akıntı) bir kaç gün soğuk ve karanlık ortamda bırakılır eğer kurtlanırsa çocuğu olabilir kurtlanmazsa kısırdır. Aynı yöntem erkeğin menisine de uygulanır.

- Eğer kadın doğum anında güçlük çekiyorsa ve kasığının bir tarafı daha şişkinse bebek bir yere saplanmışır. Bu durumda iksas yapılır.
- Yeni doğum yapmış kadının göğüsleri kaynak kişilerin tabiri ile taş gibi ise ve süt gelmiyorsa süt kırılması olmuştur. Yani süt, göğüs kanallarında iltihaplanmıştır.
- Yeni evlenen kadınlar, sürekli bir halsizlik hissediyorsa ve eşiyile ilişkiye girmekten kaçınıyorsa gelin-gelin basılması olduğu düşünülür.
- İsteyeni olan bir kız kimse ile evlenmek istemiyorsa ya da yeni evlenen bir çift karı-koca olamıyorsa bağlılık vardır.
- Karın, bel ve kasık bölgesinde sancı olduğunu ve idrarından kan geldiğini söyleyen kimsenin taş veya kum düşürüyor olma olasılığı yüksektir.
- Karın bölgesinde ağrı olan sürekli midesi bulanık kimseler yürek çeken kimselere gider. Sağaltıcı eline ve kişinin karnına bal sürer. Sağaltıcı sırt üstü yatmış kişinin göbeğine elini bastırır ve çeker eğer göbeği de eliyle beraber geliyorsa ve el ile göbeğin kopma anında sert ve kalın bir ses çıkıyorsa göbek düşüktür. Eğer el, göbekten rahatça ayrılabiliriyorsa göbek düşüklüğü yok demektir.
- Başparmak ile işaret parmağı arasındaki kasa tutulur eğer oradaki kas sertse ve tutulduğunda ağrı oluşuyorsa vücut kasları gergin demektir.
- Kişinin sesi kısalmışsa veya tamamen çıkmıyorsa, eğer erkekse boğazın iç kısmında oluşan çıkıntı görünmüyorsa kuplika düşmesi olmuştur.
- Eğer baş dönüyor ve mide bulantısı oluyorsa tansiyon düşmüştür. Eğer çarpıntılı bir baş ağrısı, hızlı kalp çarpması ve ateş basması oluyorsa tansiyon çıkmıştır.

Hayvanların bir rahatsızlığının olup olmadığı bazı belirtilerle anlaşılabilir;

- Eğer süt veren bir ineğin sütü kesilmişse
- Yanına yaklaştırmayıp saldırıyorsa
- Üzerinde siğiller çıkmışsa

- Göz kapağında kemik oluşmuşsa
- İdrarından kan geliyorsa, geze getirme (nazar)olmuştur.

Hastalıklara tedavi uygulamaları yapılmadan önce bazı hazırlıklar da yapılmaktadır. Öncelikle hasta bölgenin temizlenmesi gerekir. Bunun için bazı malzemeler kullanılır. Bunların başında elbette su gelmektedir. Sadece su ile temizleme yapıldığı gibi, saf ve ham sabun, tuz, sirke kullanılmaktadır. Bunların yanında bitkiler ile hayata kolaylık sağlama, bitkilerden faydalanma bu durum içinde geçerlidir. Sabunun yeterli gelmediği, tercih edilmediği ya da sabunu bulmanın zor olduğu zamanlarda sabun otu da kullanılmaktadır. Sabun otu aynı sabun gibi köpük yapması dolayısıyla ve sabundan daha temiz olduğu düşüncesi ile temizlik aracı olarak kullanılmaktadır.(Bkz. Ekler: Fotoğraf 31)

A.2. Hastalıklar Ve Tedavi Yöntemleri

A.2.1. Çocuklar İçin Yapılan Uygulamalar

A.2.1.1. Al Basması

Al basmasının gözden olduğuna inanılır. Bu nedenle bebeği gözden korumak için bebeğe kırklanana kadar Kur'an okunur; çünkü al karısı babaanne bile olabilir. Bazen bu kişinin kim olduğu bilinir bazen ise bilinmez.

1. Bir tase su koyulup tas masanın üzerine konur. Masaya bir daire çizilir. Çizgilere dualar yazılır. Al basmasına uğrayan kişi hocanın yanına oturur. Hoca Kur'an okumaya başlar. Hoca al basmasına uğrayan kişi bağırdıkça kağıdı çizer. Bu uygulama üç kere tekrarlanır. (KK.45)
2. Muska okutulur ve 40 gün kişinin üzerinde saklanır. (KK.102)

A.2.1.2. Altına Kaçıran Çocuklar

1. Armut ağacının dallarında büyüyen yeşil otların meyvesi yedirilir. (KK.3)

2. Üç tavuğun yumurtası alınır. Kabukları un haline getirilip üç sabah yenir. Ancak yapılan un hocaya okutulmalıdır. (KK.39)
3. Kurban olan öküzün cinsel organı çocuğa yedirilir. (KK.61)
4. Horoz kesildiği zaman horozun cinsel organı çocuğa yedirilir. (KK.77, KK.115)
5. Yarasa yakalanıp canlı iken beze bağlanır. Beze bağlanan yarasa ölene kadar altına kaçırın çocuğun boğazında asılı durur. (KK.78)
6. Beli çekilir. (KK.92, KK.104, KK.127, KK.135)
7. Duasını bilen bir hoca bel bağı okur ve çocuğun belinde bir süre bağ, bağlı kalır. (KK.102)
8. Bir bağ nane yıkanıp 3 su bardağı su ile kaynatılır. Su bir su bardağına indikten sonra sabah aç karnına içilir. Bu uygulama 3 kez yapılır. (KK.119)
9. Erkekler ergenliğe girene kadar kızlar adet olana kadar beklenir. (KK.122)
10. Korkulukları kaldırılır. (KK.125)
11. Kurban edilen ineğin dalağı 3 gün çocuğa yedirilir. (KK.144)
12. Önce çocuğa ölçürtme yapılır. Ölçürtme: çemberin ucuna düğüm atılır. Düğüm göbeğe konur. Çember arkaya doğru getirilip omur iliğe kadar olan kısım ölçülür. Aynı işlem diğer tarafa da yapılır. Sonrasında eğer iki taraf aynı ölçüde değilse. Bel çekilir.(KK.145, KK.146)
13. Derenin kenarından taş toplanır. Bir bezin içine taşlar tek tek koyulurken dua okunur ve bez bağlandıktan sonra dereye atılır. (KK.150)

A.2.1.3. Ayağı Bağlı Çocuklar

1. Poğça Kırma:

Yürüyemeyen çocuklara halk arasında “anan sana poça kırmamış.” denir. Bunun üzerine köyün poğça yapmayı bilen kişisi çocuk için poğça yapıp kırar. (KK.45)

Gezmeye başladığı halde ayakları birbirine dolanıp düşen çocuklara yapılır. Kırılan poğaçaya süt ve şekerden yapılır. Hamurun içine para atılır. Köyün bütün çocukları meydana çağırılır. Poğaçaya ayakları bağlı olan çocuğun başında kırılır. Poğaçadan alan çocuklar koşmaya, ağaca çıkmaya, zıplamaya vs. başlar. Bu arada parayı bulana da hediye verilir. (KK.3, KK.5, KK.45, KK.62)

A.2.1.4. Basılmış Çocuklar

Basılma Türkiye'nin birçok yerinde görülen bir inançtır. Basılma farklı biçimlerde oluşabilmektedir. Bebeklerle ilgili olanları aşağıdaki gibidir.

Etkenlerin dışında ana rahminde bebeğin iyi beslenemediği düşünülür. Bu durumlarda bebek ve loğusaya besi yapılır. (KK.145)

Besi için yapılan uygulamalar:

- Bal ile tuzsuz tereyağı karıştırılır. Bir süre bekletilir. Sonrasında her gün bebeğe bir çay kaşığı verilir. (KK.145)
- Loğusa çorbası yapılır. Bebek anne sütü ile beslensin diye. Bu çorba bal, tereyağı ve değirmende öğütülmüş mısır ununun en ince hali karıştırılarak yapılır. Bu çorba eğer annenin sütü yoksa taze inek sütü katılarak bebeğe de verilebilir. (KK.145)
- Annenin sütü besili olsun diye mevsimlik meyvelerden komposto yapılır. (KK.145)

A.2.1.4.1. Cenaze- yeni doğan basılması

1. Eğer ev yolun alt tarafındaysa ve köye cenaze gelecekse evdeki kırılanmamış çocuk yolun üst tarafına çıkartılır. Ve cenaze geçene kadar bekletilir. (KK.142)

A.2.1.4.2. Et- yeni doğan basılması

1. Yeni doğan bebeğin evine et gelecekse eve et girerken bebek yukarı kaldırılır. Ya da bebek ete bastırılır.(KK.3, KK.45, KK.65, KK.125)

A.2.1.4.3. Lohusa- yeni doğan basılması

1. Bebek basamaz, başını tutamaz ve salyası olur. (KK.3)

A.2.1.4.4. Yeni doğan – gelin basılması

1. Kırklanmamış bebeğin yanına kırklanmamış gelin gelirse basılır ve yürüyemez, salyası olur hatta büyüyemez. Bebek basılmasını diye gelin içeri girerken bebek yukarı kaldırılır. (KK.3)

A.2.1.4.5. Yeni Eşya- yeni doğan basılması

1. Eve yeni eşya geldiğinde kırklanmamış bebeği bastığına inanılır. Bu nedenle bebek eşya gelirken yukarı kaldırılır. (KK.142)

Yörede basılmayı çözmek için yapılan uygulamalar:

1. Anasonu veya anabaşı olan kişi herhangi bir şeyi düğmeler. Cumadan ilk çıkan kişiye düğmeyi hiç konuşmadan açtırır. Düğmeyi açan kişi çocuğu bir müddet gezdirir. (KK.21, KK.8, KK.14, KK.2, KK.47, KK.122, KK.124)

Bu işlemin farklı bir versiyonu da makasla yapılır. Çocuğun ayakları iple bağlanır. İlk çıkana makas verilir ve ipin kesilmesi istenir. Ancak bağlanan ip başkalarının verdiği para ile alınmalıdır.(KK.16)

Çocuk ile ilgili durumlarda Cuma namazından çıkan ilk kişinin seçilmesinin nedeni ise, Cumadan ilk çıkan kişinin çok günahkar olduğu ve çocuğun kişinin yüzünde günahın bıraktığı kiri görüp ürkmesidir. Yani çocuğun o ürkmeyle bağı çözülmektedir. (KK.1)

2. Anasifetesi çocuğu kapıdan dışarı verir. Anasonu alır ve pencereden anasifetesine verir. Bu işlem üç kere yapılır. (KK.22)
3. Tarlalardaki yedi sınır taşına bastırılır. (KK.22) bu uygulama Salı günü yapılır ve bastırma anında namaz başları okunur. (KK.78)
4. Kesilen ineğin gerdanından et alınır. Pişirildikten sonra çocuğun başının üstünde yenir. Etin pişirildiği su çocuğa içirilir. (KK.2)
5. Hiç kimsesi olmayan bir çocuğun mezarlığına basmayan çocuk bastırılır. (KK.15, KK.16)

6. Anasiftesi olan yetişkin erkek, Cuma günü tartılmamış arpa alır. Cuma selası okunduğunda basmayan çocuk ile sınır taşı olan mera malına (miras yolu ile kalmış mal) gider. Ezan okunana kadar, çocuğu sınır taşlarına bastırır.

Bastırırken “Allah’ım, bu taşın durduğu gibi oğlumun da durmasını sağla.” denir. Bastırılan taşın etrafına arpa ekilir. O arpalar bitene kadar çocukta basar. (KK.3) ya da “niyet etim basıyorum çocuğu” denir. (KK.136)

7. Ana-baba siftekisi, ayın son salısı tavuk kümesinden sabah yumurtalarından alır. Yumurtanın başına ufak bir delik açılır. Çocuğun yirmi tırnağı da kesilerek yumurtanın içine atılır. Yumurtanın delinen kısmına da yeni çivi çakılır. Yumurta üç yol ağzına gömülür. Çocukta üstüne bastırılır. Bastırılırken üç kez “İlacın bu olsun.” denir. Bastırma işlemi üç gün sabahtan yapılır. (KK.20)

8. Evin kapısının bir üst eşiğine bir alt eşiğine bastırılır. Bu işlem üç kere tekrar edilir. (KK.21)

9. Basmayan çocuğun annesi 7 nikahlıdan para toplar. Parayı saymadan çivi alır. Ancak alacağı çiviler de tartılmamalı. Salı sabah yumurtasının tepesi delinip çiviler içine atılır. Yumurta üç yol ortasına gömülür. Çocuk 7 gün sabahtan yumurtanın üzerine bastırılır. Yumurta çürüyene kadar çocukta basar. (KK.8)

10. Cünüp haldeki baba çocuğunu kucağında tutar ve çocuk babanın kucağında yıkanır. (KK.11)

11. İki anasiftekisi, sıra ile çocuğu Cuma selası okunmadan demire bastırır. Cuma selası okunmaya başladığında kimin elindeyse o kişi koşmaya başlar. (KK.23)

12. Mezar açıldığında ölü mezara indirilmeden mezarı açan kişiye çocuk verilir. Çocuğun ayakları mezarın içine bastırılır. Bu sırada 3 kere “sen bastun beni ben basayım seni” denir. Bu uygulama sırasında çocuğun ayakları çıplak olmalıdır. (KK.32)

13. Anasiftekisinin (ilk çocuk)ensesine 3 kere oturtulur. (KK.47)

14. Çocuk tartılır. (KK.61)

15. Kurşun dökülür. Kurşunun şekli yuvarlaksa kadın göz etmiştir. Sivri ise erkek göz etmiştir. (KK.61, KK.145)
16. Basılmış çocuk, erkek çocuğu olan ailenin sınır taşına poposu çıplak şekilde vurulur. (KK.66)
17. Çıplak ayak toprağa bastırılır. (KK.68)
18. Ceviz kökünün altına bebeğin sığacağı kadar yer açılır. Köke bir bez bağlanır. Bağlanırken 3 İhlas suresi okunur. Bebek kökün altından geçirilir. Bu uygulama Salı ve Cuma günleri yapılır. (KK.78)
19. Baltanın başı kapının eşiğine koyulur. Bebek baltanın başına bastırılır. “Allah’ım al pamuk ayağı ver demir ayağı.” denir. Bu anda eşiğin üst kısmına da çocuğun başı vurdurulur. Bu uygulama 3 kez tekrarlanır. (KK.78)
20. Ensesi basıl olan çocuk yani kendini tutamayan çocuk et ile yıkanır. Ancak et tartılmamış olmalı. Ve yıkama anında kişi konuşmamalı. (KK.78)
21. Bebek buğday ile yıkanır. Buğday suyu ile beraber ekilir. Buğday bitene kadar bebekte basar. (KK.78)
22. Yumurta ile beraber sınır taşına gidilir. Çocuk sınır taşına bastırıldıktan sonra yumurta taşın altına gömülür. Bu işlem 2-3 gün yaptırılır.(KK.88)
23. Çocuğu daha önce görmeyen bir kişi çocuğun ayak başparmaklarını kırmızı kurdele ile birbirine bağlar. Cuma günü ezan vaktinde kurdele kesilir. Kesen kişi geri doğru giderken çocuğu tutan kişi 3 kere “Saldum ezana yürüsün Cuma’ya” der. (KK.102)
24. Diken (Bkz. Ekler: Fotoğraf 17) yuvarlak yapıp bağlanır. Çocuk içinden 3 kere geçirilir. Bu uygulamadan sonra ki Cuma günü çocuğun yürümesi beklenir. (KK.102)
25. Çocuk yıkanırken yatırılır. Etrafında dua okunurken suya kurşun dökülür. Böylelikle çocuğun basılması kaldırılır. (KK.102)
26. Hocalara okutulur. (KK.124, KK.142)

27. Basık olan çocuk yeni gelinin omzuna, gelin bilmeden 3 kere “sen bastın baskınlığını geri al.” Denir.
28. Çocuk 3 Cuma sabahı şehit mezarlığına getirilir. Mezarın başına bastırılır. (KK.134)
29. Annenin ilk çocuğu olup adı Mustafa olan kişi, çocuğu 3 Cuma sabahı tartar. Ve kilosunu anne-babaya demezse çocuk basılmadan kurtulur. (KK.134, KK.138)
30. Tartılmamış, parası verilmemiş bir etin üzerine bastırılır. (KK.138)
31. Neyin basılmaya sebep olduğu bilinmediğinde bir bez parçası cenaze, yeni gelin, loğusa, et, yeni eşya olarak parçalanır ve çocuk onun üzerine bastırılır. Bastırılırken “Sen beni bastın bende seni basıyorum.” Denir. Bu işlem 3 gün yapılır. (KK.142)
32. Muska yaptırılır. (KK.143)
33. Cuma sabahı dört yolun ağzına gidilip 7 tane demir parçası toplanır. Toplandıktan sonra yolun ortasına gömülür. (KK.144)
34. Çocuk mezarlığa getirilir ve mezarlığı etrafındaki demir parçalarına bastırılır. (KK.145)
35. Çocuk o bölgede bulunan yerli bir taşın üzerine bastırılır. (KK.150)

A.2.1.5. Bebek Başının Düzgün Şekillendirilmesi

1. Bebek yıkanırken alını tümsek olmasın diye alınına yuvarlak hareketlerle masaj yapılır. (KK.78)
2. Bebek için hazırlanan yastığın orta kısmı yani bebeğin başının duracağı yer yuvarlak bir çukur haline getirilir. (KK.23)

A.2.1.6. Bebeklerde Göz Nedeniyle Oluşan Durumlar

Bebeklerde,

1. Yaralar
2. Göz Kayması
3. Beşikte Patlama, gibi durumlar nazarın belirtileridir.

Bu durumların gözden olduğuna inanılır. Bu nedenle bebeği gözden korumak için bebeğe kırkklanana kadar Kur'an okunur. Bebeğin yanına ateşe uğramadan gidilmez.

A.2.1.7. Cılız Olan Çocuklar

1. Bir bardak süte yumurta sarısı eklenip kırk gün içirilir.(KK.9, KK.125)
2. Yumurtanın sarısı, bal ve süt karıştırılıp içilir. (KK.45)
3. Pekmez yedirilir.
4. Et yedirilir. (KK.119)
5. Sarımsak yedirilir. (KK.119)

A.2.1.8. Çabuk Konuşması İstenen Çocuklar

1. Bebek kırkklanmadan ağzına doğru kuş öttürülür. (KK.2)
2. Kurban Bayramında kesilen kurbanların dilleri hiç konuşmadan istenir. Diller 1,3,5 tane tek sayı olacak şekilde toplanmalıdır. (KK.3)
3. Çamlıhemşin Kadıköy'deki şehit mezarlığına götürülür. (KK.142)
4. Hocaya okutulur. (KK.142)
5. Çocuk ahıra getirilir. Bir yere bağlanır. Sona çocuğa "İneksen konuşma inek değilsen konuş." denir.(KK.144)
6. Dilinin altına fasulye veya nohut konur. (KK.145)

A.2.1.9. Çabuk Yürümesi İstenen Çocuklar

1. Çocuğu yüksek bir yere takarlar. İnanışa göre hem çabuk yürür hem de yüksek ağaçlara çıkar. (KK.2)

A.2.1.10. Diş Çıkaran Çocuklar

1. Dişi çıkan çocuğun yeni dişinin erken gelmesi için diş evin damına atılır. Burada önemli olan kiremide vurmasıdır. Diş atılırken "Karga al eskisini ver yenisini." denir. (KK.18, KK.125)
2. Buğday tuz ile pişirilir. Böylelikle buğdayın patlaması ile dişte çabucacık çıkacaktır.

3. Mısır kolivası (Haşlanmış mısır)yapılır. Patlayan mısırlar çocuğun başından aşağı dökülür. (KK.115)
4. Pırasa ile taze soğan bebeğe dişlerini kaşıtması için verilir. (KK.127)

A.2.1.11. Fıtık

A.2.1.11.1. Göbek Fıtığı

1. Demir para sert bir kuşakla fıtığın üstüne bağlanır. Ya da parmak göbek deliğine bastırılarak yerine sokulmaya çalışılır. (KK.14, KK.25, KK.19)
2. Fıtık kemeri takılır. (KK.145)

A.2.1.11.2. Kasık Fıtığı

1. Fıtığı çıkan çocuğun babası, önceden hazırladığı pelit kazığıyla sabah erkenden dereye iner. Kimse görmeden dereye arkasını dönerek arkadan kazığı dereye saplar. Arkaya bakmadan oradan uzaklaşır. (KK.20, Bkz. Ek metinler 1)
2. Dar bir kilodun içine sert bir bez konur kasık bastırılır. (KK.144)
3. Arka üstü yatırılır. (KK.146)

A.2.1.13. Gazı Olan Çocuk

1. Ilık su ile bal şerbeti yapılıp içirilir. (KK.144)
2. Yetişkin birinin omuzuna yüz üstü yatırıp sırtı sıvazlanır.(KK.17)

A.2.1.14. Gezemeyen Çocuklar

Gezemeyen çocuk konusunda farklı inançlar bulunmaktadır. Bunlardan biri, bebeğin ayağının altı öpüldüğünde yürüyemeyeceğidir.

1. Kırk bir nikahlıdan kırk bir para toplanır. Ancak para toplama esnasında konuşulmaz. Bir şey demeden para istediğini belli ederek para toplanmalı. Toplanan paralar sayılmadan kuplu alınır. Cuma günü namazdan çıkan ilk anasiftesi ya da ilk anasonu olan kişiye kuplu açtırılır. Çok zaman geçirmeden kuplu denize atılır. (KK14)

2. Kesilmiş hayvanın başına bastırılır. “İlacın bu olsun.” denir. (KK.3)
3. “Dayı bastonu” olarak adlandırılan bu uygulamada, dayı eve geldiğinde çocuğa dayının ayakkabısından su içirilir. Ardından omuzlarına oturtulur. (KK.14)
4. Hayvan kemiğinin içinde bulunan zoli yedirilir. (KK.57, KK.77)

A.2.1.15. Göbeğin Kesilmesi

1. Göbek kesildikten sonra ip ile göbeğe göbek bağı yapılır. Bu bağ sayesinde kordon düşünce göbek güzel olsun diye ebe tarafından göbek yastığı yapılır. Göbek üç kere çevrildikten sonra yastık üstüne konur. Göbeğin tutması beklenir.

A.2.1.16. Gözünde Çapak Olan Çocuklar

1. Anne sütü ile limon karıştırılıp çocuğun gözüne damlatılır. (KK.12)
2. Anne sütü damlatılır. (KK.115)

A.2.1.17. Kabakulak

Kabakulaktan korkulur. Her ne kadar tedavi edilmeye çalışılsa da genellikle 21 gün içinde geçmesi beklenir. Bu süreçte daha fazla zarar vermemesi için müdahale edilmez. (KK.144)

Özellikle ateşinin yükselmemesi için uğraşılır. (KK.145, KK.146)

1. Çamaşır çividi su ile açılır ve kulak memesinden başlayarak boğaza sürülür. (KK.8, KK.14, KK.43, KK.45, KK.81)
5. Süt muhallebisi yapılarak boğaza sarılır. (KK.17)
6. Kara kabak(arabiça, Bkz. Ekler: Fotoğraflar 21) pişirilip kulağa buğusu tutulur. (KK.17, KK.123, KK.125)
4. Sirkeli bezle ovalanır. (KK.23)
5. Sıcak tutulmaya çalışılır. (KK.29)
6. Yarım çay bardağı sirkeye bir tatlı kaşığı su konur ve içirilir. (KK.45)
7. Beyaz fasulye ikiye ayrılıp iç kısmı boğaza yapıştırılır. (KK.78)
8. Yumurta yedirilmez. (KK.102)
9. Sıcak suya zeytinyağı dökülür. Buğusunda durulur. (KK.142)

10. Kulaklara zeytinyağı damlatılır. (KK.142)

A.2.1.18. Kızamık

1. Kırmızı renkli “kızamık şekeri” denen bir şeker yenir. (KK.21, KK.17, KK.20, KK.12, KK.145, KK..150)
2. Bal ile yoğurt karıştırılıp sürülür. (KK.23)
3. Şekerli yemekler yedirilir. (KK.102)
4. Ceviz ağacının dışarda kalan kökünün altından bebek 3 kere geçirilir. (KK.102)
5. Yumurta yedirilme. (KK.102)

A.2.1.19. Korkan Çocuk

1. Başparmak çocuğun üst dişlerinin altına konur ve 3 kez yukarı doğru kaldırılır.(KK.78)
2. Su içirilir. (KK.23)

A.2.1.20. Öksüren Çocuklar

1. Soğanın ezilerek suyu çıkartılır ve çocuğa içirilir. (KK.1)
2. Limon, hakiki kestane balı, zencefil, halis zeytinyağı karıştırılarak içilir. (KK.14)
3. Hava-civa, taze yağ, bal karıştırılarak şerbet yapılır. Çocuğa içirilir. (KK.15)
4. Lapaza yaprağının tohumundan(bkz. Ek metin-1) çay yapılarak içilir. (KK.3)
5. Ihlamur çayı içirilir. (KK.23)
6. Soğanın içine bir kaşık bal konur ve bir gece ayazda bekletilir. Bekletildikten sonra soğan küp küp doğranır. Bal ile soğanın suyu kaşık kaşık içilir.
7. Bal ile limon yedirilir. (KK.120)

A.2.1.21. Pamukçuk

Yeni doğan bebeklerin ağzında oluşan beyazlıktır.

1. Anne sütü beze damlatılır. Çocuğun ağızı bezle temizlenir. (KK.26, KK.125)
2. Bebeğin ağızına mürekkep dökülür. (KK.25)
3. Karbonatlı su ile temizlenir. (KK.117)

Kimi bölgelerde bu yaraları iyileştirmek için bebeğin ağızına biraz pamukla karbonat sürülür.

A.2.1.22. Salyası Olan Çocuklar

1. Genç kız göğsü emdirilir. (KK.22)
2. Anasiftesi salyayı alır. Ateşlikteki zincire sürer. (KK.22)
3. Akşam ezanında çocuğun salyası sobanın borusuna sürülür. (KK.3)
4. Dayının ayakkabısı ile su içtirilir. Ya da dayı ayakkabısıyla ağıza üç kere vurulur. (KK.21, KK.45, KK.83, KK.88, KK.115, KK.128)
5. Çocuğu ilk gören kişi çocuğun salyasını alıp kapının üst eşiğine sürer. (KK.21, KK.119, KK.120, KK.127)
6. Ateşliğin zincirindeki maniyayı alttan yukarı ağızına, burnuna, alınına sürülür. Sonra üstten aşağı alın, burun ve ağıza sürülür. Bu işlem üç kere tekrarlanır. (KK.21, KK.138)
7. Annenin kopmamış bir saçı bebeğin ağızına sürülür. (KK.38)
8. Kertenkele görüldüğü zaman “Kolestevra Ali’nin(örnek) salyasını al da git.” Denir. Bu dua 3 kere tekrarlanır. (KK.45, KK.104)
9. “Dereye gittum unliyim, salyani alup gidiyirum.” Bu dua 7 kere tekrarlanmalıdır. (KK.45)
10. Çocuğu tanımayan bir yeni gelin makas ile salyayı keser. (KK.54, KK.77, KK.102, KK.125)
11. Kuşun gagası bebeğin ağızına sokulur. (KK.78)
12. Beşiğe örtülü olan bez “salyası kesilsin.” Diyerek kesilir. (KK.82)
13. Çocuğun gitmediği bir yere gidildiğinde eve yakın bir direğe salyası sürülür. (KK.88)
14. Çocuğu hiç tanımayan kimse çocuğun salyası olduğunu gördüğünde salyasını Ali ile alıp arkasına atar. Çenesinden tutup başını arkasına doğru iter. Bu işleme “salyayı geri verme” denir. (KK.104)

15. Salyası olan çocuğun anne-babası bilmeden biri, çocuğun tükürüğünü alıp çocuğun ensesine sürülür. (KK.127)

A.2.1.23. Sancı

1. Bebeğin sonu, temiz bir yere gömülür. Eğer dışarda kalırsa bebeğin marazlanacağına inanılır. Son, gömülmeden bir parça alınır ve beşiğe asılır. Son, bebek sancılandığında kullanılmak üzere beşikte kurutulur. Bebek hastalandığında kurutulan parça suya atılır ve kaynatılır. Kaynadıktan sonra su bebeğe içirilir.(KK.6)

A.2.1.24. Sarılık

1. Pekmez içirilir. (KK.25, KK.15)
2. Uçak benzini sürülür.(KK.14)
3. Bebek idrarı sürülür. (KK.14)
4. Bebeğin başına sarı renk tülbent sarılır. (KK.6, KK.75, KK.125, KK.142, KK.14, KK.144, KK.146)
5. Bir bardak suya birinci gün bir damla limon damlatılır. Yedinci güne geldiğinde yedi damla damlatılacak şekilde bu işlem devam ettirilir. (KK.17)
6. Yastığına altın takılır. (KK.2)
7. Sarı ışığın altında tutulur. (KK.6, KK.5, KK.143)
8. Sarı kıyafet giydirilir. (KK.45, KK.145)
9. Banyo suyuna altın konur. (KK.45, KK.75)
10. Karaciğer büyümesin diye sırtüstü yatırılır. (KK.52)
11. Bebeğin üzerine sarı başörtü örtülür. (KK.59, KK.60, KK.98)
12. Floransan ışığının altına tutulur. (KK.62)
13. Aç karnına bal ile limon içirilir. (KK.81)
14. Yumurta yedirilmez. (KK.102)
15. Bal yedirilir. (KK.142)
16. Sabah erkenden aç karnına su içirilir. (KK.142)
17. Yastığının üzerine altın konur. (KK.143)

A.2.1.25. Suçiçeği

1. Suçiçeği olan kişi, çok sıcakta tutularak yaraların hemen dökmesi sağlanır. (KK.14)
2. Suçiçeği çıkan yer kaşıtılmaz ve suçiçeğine su değmemelidir. Aksi takdirde yaranın yerinde iz kalır. (KK.29)

A.2.1.26. Sütü Gelen Çocuklar

1. Karayemiş ağacının en tepesindeki en taze yaprak bebeğin göğsünün üstüne koyulur. Bu işlem 3 günden fazla yapılmaz. (KK.22, KK.104)
2. Yıkarken göğsüne masaj yapılır. (KK.83, KK.104, KK.115, KK.125)

A.2.1.27. Tuzlama

1. Bebek doğduktan bir süre sonra ebe birkaç gün arayla gelerek bebeği yıkar. İlk yıkamada bebeğin suyuna tuz atılır. Buradaki amaç bebeğin terinin kokmasını önlemektir. Suyu tuz ile beraber altında atılır. Altın atılmasının altında ise bebeğin cildinin parlak olması isteği yatar. Bununla beraber altın zenginliğin simgesidir. Gayri ihtiyari bebeğin bereketli hayat sürmesi de arzulanır.

Bebeğin yıkandığı günlerde önemlidir. Bebek Salı günü yıkanmaz. Pazartesi ve perşembe günleri tercih edilir.

Bebek tuzlandığı gün bebeğin tüm kıyafetleri de yıkanır. Yıkanan kıyafetler toplandığında önce evin ortasına atılır sonra bebeğe giydirilir.

Tuzlama, erkek bebeklerde cuma günü farklılık arz eder. Erkek çocuklar cuma günü yıkanmaz, eğer yıkanırsa büyüdüğünde kıyafetin ona yakışmayacağına inanılır.

A.2.1.28. Yaşamayan Çocuklar (Sübyan Marazı)

Anne karnında durmayan yani düşen ya da doğduktan sonra bir süre yaşayıp ölen çocuklar için kullanılan bir tabirdir.

1. Çocuğun düşmesini engellemek için yel bağı yapılır. Yel bağı ile doğan çocuk ölmesin diye ise bebek kırkı çikana kadar beklenir. Bu bekleme aşamasında köyün kadınları bir dayanışma içindedir.

- Köyün kadınları ikişerli üçerli halde loğusa ve bebeğin başında uyumadan bekler. (KK.7)
2. Odaya horoz konulur. (KK.5)
 3. Bebeğin üzerine ağ atılır. (KK.5)
 4. Genelde erkek bebeklerde görülür. Bu duruma boğmaca da denir. Bebek para ile satılır. Bu beneklerin adı genellikle “satılmış” olur. (KK.22, KK.3)
 5. Kırk bir kişiden(bazen 7 kişi de denmekte) para toplanır. Para toplanan kişilerin kendisi de eşi de bir evlilik yapmış olmalı. Toplanan paralarla bebeğe kıyafet alınır. Kırk güne kadar anne babanın aldığı kıyafetler giyindirilmez. (KK.8, KK.22, KK.2, KK.47, KK.78)
 6. Bebeğin yaşaması için adı “Yaşar” verilir. (KK.7)
 7. Bebekleri yaşamayan annenin bebeğini kırk güne kadar ya da 3 gün başka bir kadın emzirir. Veyahut 7 kadın emzirdikten sonra anne emzirmeye başlar. (KK.8, KK.22, KK.78)
 8. Bebek doğduğu zaman anneye babaya gösterilmeden başka bir yere götürülür. Bebeğin götürüldüğü yer bilinmemeli. (KK.22)
 9. Bir yaşına kadar küpe taktırılır. (KK.8)
 10. Sübyan marazına yakalanan kişiye hocalar tarafından sübyan muskası yapılır. Yapılan muska boyunda asılı durur. (KK.37)
 11. Çocuğu yaşamayan kadınlar hamileyken evden bir şey yemez. (KK.45)
 12. Adı “Mehmet” olan 7 kişiden çivi alınır. 7 çivi bağlanıp bir çiviymiş gibi düşünülür. Beşiğin altına çakılır. 40 gün beşiğin altında çakılı kalır. (KK.61)
 13. 40 gün boyunca canlı horoz, ayağından beşiğe bağlanır. (KK.61)
 14. 41 tane Yasin okutulur. 41 nikahlıdan para toplanır. Parayla ip alınır ve 41 düğüm atılır. Bebek olmadan önce annenin beline bağlanır. Bebek doğduktan sonra belden çıkartılır. (KK.78)
 15. Kuplu okunup bir ipe kitlenir. İp bele takılır. Doğumdan önce kuplu çıkartılır. Aksi takdirde bebek doğmaz. (KK.78)

A.2.1.29. Yeni Doğanın Şirin Bakışlı Olması İçin

1. Bebek ilk gözünü açtığında 2-3 damla limon suyu damlatılır. (KK.3)

A.2.2. Yetişkinler İçin Yapılan Uygulamalar

A.2.2.1. Kadınlara Özel Uygulamalar

A.2.2.1.1. Adet Sancısı

Adet sancısını çeken eğer kız ise kişinin evlenme ihtiyacı duyduğundan sancı çektiği düşünülmektedir. (KK.61)

Adet sancısı çeken kızın çocuğu olmayacağı düşünülürdü. Bu nedenle adet sancısı çeken kızlar genellikle bunu saklardı. Ancak duyulduysa da söz konusu kızı istemeye giden olmazdı. (KK.144)

Adet sancısı çekildiğinde bir diğer inanç ilaç içilirse kanamanın keseceği ve rahmin zarar göreceğiydi. Bu nedenle ilaç içmek tercih edilen bir durum değildi. (KK.144)

1. Kiremit ısıtılarak karnına veya ayağının altına konulur. (KK.14)
2. Bal şerbeti içilir. (KK.14, KK.123, KK.142)
3. Şeker şerbeti içilir. (KK.142)
4. Kızılalık reçeli açılarak şerbet yapılır ve içilir. (KK.20)
5. Karın saat yönünün tersine doğru ovalanır. Sağ tarafa yatılır. (KK.43)
6. Ayaklar sıcak tutulur. (KK.43, KK.143)
7. Yüzüstü yatılır. (KK.29)
8. Sabahleyin kimse görmeden değirmene gidilir. Değirmenin çarkına giden suyolunun kapoçası (kapısı) değirmende biri öğütme yaparken kapatılıp kaçıılır. Bu uygulama üç sabah yapılmalıdır. Bu uygulama aynı zamanda adet kanının azaltılması içinde kullanılır. (KK.37)
9. Eğer kanama oluyorsa, ballı çörekotu karışımı yenir. (KK.41)
10. Adet zamanı gelmesine rağmen adet in de gecikme olan veya sökülemeyen kadınlar içinde uygulamalar mevcuttur. Bunlardan biri

şu şekildedir: 1 adet soğan bir bardak su ile kaynatılır. Sonrasında ılıman şekilde aç karnına içilir. Ancak adet zamanı içilmemelidir. (KK.60)

11. Bir kazana su kaynatılır. Kişi üstüne oturtulur. (KK.61)

12. Muz yenir. (KK.92)

13. Yayla çiçeği (Bkz. Ekler: Fotoğraf 18)suya atılıp çayı olarak içilir. (KK.92)

14. Çam tahtası bulunur. Ancak tahta su yememiş olmalı. Tahta parçası ısıtılıp üzerine oturulur. (KK.104)

15. Sıcak havlu karna sarılır. (KK.114)

16. Kestane balına bir yemek kaşığı; ısırgan otu tohumu, çörek otu, keten tohumu, zencefil, zerdeçal eklenir. Sabah aç karnına 1 bardak su ile yutulur. (KK.119) Bu uygulama aynı zamanda adet periyodunu da düzenlemeye yardımcı olur.

17. Karın ağrısının yanında sancı da varsa soğuk taş karnını üstüne konur. (KK.123)

18. Maydanoz kaynatılıp suyu içilir. (KK.143)

19. Soğan fırında pişirilir. Sıcak sıcak yenir. (KK.143)

A.2.2.1.2. Basılma

Basılma kırk günlük bir süreçtir. Bu süreçte lohusa ve gelin hassas bir dönemdedir. Bu dönemde yıldızının yani enerjisinin düşük olduğuna inanılır. Bu nedenle iki kırklanmamış kişi bir araya getirilmez. Eğer getirilirse ikisinin enerjisi birleşir ve ağır enerji bir tanesine ya da ikisine birden etki eder. Kırklanma gerçekleşikten sonra bu dönem biter. Basılmanın farklı durumları bulunmaktadır. Lohusa ve gelin ile ilgili basılma şekilleri aşağıdaki gibidir.

A.2.2.1.2.1. Cenaze- yeni gelin basılması

1. Eğer ev yolun alt tarafındaysa ve köye cenaze gelecekse evdeki kırklanmamış gelin yolun üst tarafına çıkartılır. Ve cenaze geçene kadar bekletilir. (KK.142)

A.2.2.1.2.2. Gelin – gelin basılması

1. Kırklanmamış gelinler bir araya geldiğinde birbirlerini basmasımlar diye ele ele tutturulup beraber oturturlurlar. (KK.22)
2. Aynı tepside su içirililer. (KK.23)

A.2.2.1.2.3. Gelin – lohusa basılması

1. Bir araya getirilmemeye çalışılır. Eğer gelirlerse lohusa süttten kesilir. Gelinin çocuğu olmaz. (KK.3)

A.2.2.1.2.4. Lohusa- lohusa basılması

1. İki kadının da sütü kesilir. Süt kırılması olabilir. Bu durumda sütü olması ya da süt kırılmasını giderici tedaviler yapılır. (KK.3)

A.2.2.1.2.5. Yeni Eşya- yeni gelin basılması

1. Eve yeni eşya geldiğinde kırklanmamış gelini bastığına inanılır. Bu nedenle gelin eşya gelirken bir eşyanın üzerine çıkar. (KK.142)
2. Gelinlerin hangisi basılmışsa oturduğu yerden 3 kere kaldırılır. (KK.45)

Eğer bir araya gelirlerse halsizleşirler, eşleriyle ilişki kuramazlar kursalar da çocukları olmaz. Gelinler kırklanmadan bir araya getirilmezler. (KK.125)

A.2.2.1.3. Çocuk Düşmesini Engelleyici Uygulamalar

1. “Silme” olarak adlandırılan bu uygulama ebe kadınlar tarafından kasığa düşen bebekleri rahim yuvasına çıkarmak için de yapılır. Bu uygulamada kadının karnı yukarı doğru ovalanır. (KK.8)
2. Erkek çocukları düşen kadınlar aldıkları bir kupluyu okuturlar. Okunduktan sonra bir bağla takılır. Ve kadın doğum yapacağı güne kadar bu bağı belinde taşır. Doğum anında açması gereklidir. Aksi takdirde bebek doğmaz ya da güç doğar. (KK.2)

A.2.2.1.4. Doğum Kontrol

1. Kadınlar tarafından, kendilerine ait saç, küçültülmüş sabun, aspirin (Ekşidir, çocuğu keser diye kullanılıyor.) doğum kontrol malzemesi olarak kullanarak hamilelik engellenir.(KK.6, KK.37)

2. Sözüň büyüklük gücünden burada da yararlanılır. Yaşaması için verilen “Yaşar” isminin yerini “Yeter, Songül, Sonnur” gibi isimlerle doğan çocuğun son olmasının temennisini belirten isimler verilir. (KK.7)
3. Pamuğa tentürdiyot damlatılıp rahme konur. Bu uygulama 7 yıl yapıldığında daha hiç çocuk olmaz. (KK.37)

A.2.2.1.5. Düşük Yapmak İçin Yapılan Uygulamalar

1. İlk zamanlar da genelde atlayarak yürümek, bir yerden atlamak, ağır bir şeyler kaldırmak, haşlı suya girmek gibi davranışlarda bulunulur. (KK.5, KK.21)
2. Eğer çocuk düşmediyse kadın kendi kendine (çışan dalı, şış, süpürge çöpü gibi) belirlediği bir araçla çocuğu düşürmeye çalışır. (KK.6)
3. Zehirli olduğu bilinen bir ot ezilerek lapa haline getirilir ve rahme koyularak çocuğun zehirlenip düşmesi sağlanır. (KK.6)
4. Dulavrat otu (Bkz. Ekler: Fotoğraf 20) kaynatılır. Ot renk verdiğinde suyun içine oturulur.(KK.21)
5. Bel bağı okutulup bele bağlanır. Doğuma kadar bağ belde durur. Bu bel bağı bazen bir bezken bazen bir ağ olabilir. (KK.102)

A.2.2.1.6. Hamile Kalmak İçin Yapılan Uygulamalar

Kadının kısır olup olmadığını anlamak için yapılan uygulamalar:

1. Kadının rahminden kurt düşerse kadın kısır değildir. Eğer kurt görülmezse akıntı soğukta bırakılır. Kurtlanırsa kısır değildir. (KK.38)

Çocuk sahibi olabilmek için başvuru yapılan uygulamalar:

1. Çocuğunun olmasını isteyen kadınlar önce ebeye giderek çocukluğunu tuttururlardı. Burada bahsedilen çocukluk rahimidir. Rahimin yerinden oynadığını düşünen kadınlar ebe neneye giderek bel çektirirler, kupa vurdururlar. (KK.5, KK.6, KK.21, KK.37, KK.46)

2. On tane limonun suyu ve on tane yumurta kabuğu ile beraber bir kavanozun içine konur. Yedi gün bekletilir. Ortaya çıkan sıvı karışım içilir. (KK.9)
3. “Bel ekme” adlı uygulama da bel havlu yardımıyla ısıtılır. Isıtıldıktan sonra yüz üstü yatılır. Bel kemiğinden kalçasına kadar olan yer ovalanır. Kuyruk sokumunun bir karış yukarıdaki yer iki parmak ile yukarı doğru çekilir. Kemik üç kere kıtlatılır. Sonrasında bel bir kuşak ile sarılır. (KK.13)
4. Süt kaynatılıp üstüne oturulur. (KK.7)
5. Maydanoz süt veyahut zeytinyağı ile çırpıp lapa haline getirdikten sonra kadının rahmine sürülür. (KK.6)
6. Maydanoz ezilir. Hazırlanan maydanoz lapası bir beze sarılır ve ipek böceğinin ipliğinden ona ip yapılır. Hazırlana ilaç kadının rahim yoluna yerleştirilir. Bir iki gün devam eden süreçte ip yardımıyla ilaç değiştirilir. (KK.6)
7. Kabak zeytinyağı ile pişirilir ve kadın kabağın buğusuna oturur. (KK.13)
8. Kadının hamile kalmasını sağlayacak uygulamalardan biri de dua ve muska yardımıyla yapılan ilaçlardır ancak bu dualar hem yapan hem de yatıran kişi tarafından gizli tutulmaktadır. ocuk rahimde durmuyorsa yel bağı yapılır ve hocaya okutulur. Kadın yel bağını üstünde taşır. (KK.13)
9. Duaların dışında sözün bylk gücünden yararlanarak oluşturulan uygulamalar da bulunmaktadır. Bu durumun en bariz rneği çocukları yaşamayan kadınların, ilk çocuklarına “Yaşar” gibi isteğin söz ile belirtildiği isimler verilmesidir. (KK.13)
10. Neşatır veya kolonya, 40 adet kopya kağına bağlanır. Her sabah bir tane içilir. (KK.37)
11. Karayemiş yaprakları toplanıp haşlanır. Haşlandıktan sonra üzerine kl dökülüp karıştırılır. Bu karışım yere dökülür. Kişi zerine sırtüstü yatırılır. Ve terlemesi beklenir. Terledikten sonra kolları ve ayakları çekilir. Sonrasında sırtına çıkılıp ayak ile masaj yapılır. Masaj

sonrasında bel bez ile sıkıca bağlanır. İki gün hiç kalkmadan yatılır.
(KK.61)

12. Karasakız ile kuyruk yağı dövülür. Rahme yerleştirilir. (KK.100)

13. Kabak pişirilip merhem haline getirilir ve rahme yerleştirilir.
(KK.100)

14. Büyük bir karışımdan oluşan bu ilacın bitkileri bilen kişi tarafından yetiştirilir. Karışım bitkileri kurutulup öğütülür. Ardından bal ile karışım hazırlanır. Karışım sabahları bir yemek kaşığı yenir. Karışımın içeriğinde şu bitkiler yer almaktadır: (KK.102)

- Kız ilacı
- Uşak ilacı
- Gıraşi (çiçek gibi bir bitki)
- Ebe gümecisi(Bkz. Ekler: Fotoğraf 22)
- Duvar pilozi (eski ev duvarlarında çıkan bir ot)
- Isırgan
- Roka (Çukumbi)
- Bal

A.2.2.1.7. Gebeliğin Anlaşılması

Hamile kalan kadına bölgede genellikle “yukli, gebe” denmektedir. Kadınlar genelde hamile olduğunu direk söyleyemez ancak gelin tavırlarıyla kayınvalidesine durumu belli eder.

Kadınlar arasında “Hamile gözünden anlaşılır.” denmektedir. Bir kadının hamile olduğunu anlayan kişi “Kız sen hamile misun gözlerun bi acayip bakayı.” Denir.

A.2.2.1.7.1. Cinsiyetin tayini:

Fiziksel Belirtiler:

Hamilelik, kadını hem maddi hem manevi yönden etkileyen bir olgudur. Değişen metabolizma hem fiziksel olarak hem de ruhsal olarak kadında değişimler meydana getirir. Bazı durumlarda bu değişimler, çocuk hakkında ufak ipuçlarına ulaşmak için kullanılır.

Bunlar:

1. Kadının sağ tarafi daha Şişkinse bebeğin erkek, sol tarafi ŐiŐkin ise bebeği kız olacağına inanılır.(KK.23, KK.55)
2. Yine kızın vurduğuna erkeğin ise karında yuzduğuna inanılır.(KK.23)
3. Kadının karnı kukuli (sivri) ise bebek erkek olur. Yuvarlaksa kız olur. (KK.60)
4. Kadın kalçalarından kilo alıyorsa bebek kız olur. Kalçadan kilo almayan kadının erkeği olur. (KK.5, KK.8, KK.11, KK.23, KK.61)
5. Yüzü kararan kadının erkek çocuğu, güzelleŐen kadının kız çocuğu olur. (KK.5, KK.6, KK.8, KK.11, KK.13, KK.21, KK.27, KK.61)

Büyülık Uygulamalar:

1. Doğumdan önce sütü gelen kadının, sütü bardağa damlatılır. Süt dibe inerse bebek kız, inmezse erkek olur.(KK.5, KK.7)
2. Banyodan önce hamilenin karnı ip ile ölçülür, banyodan sonra tekrar ölçüldüğünde ip büyürse erkek, küçülürse kız olur. (KK.27)
3. Bir koltuk minderinin altına makas, diğerine bıçak koyulur. Kadın makas olana oturursa kız, bıçak olana oturursa erkek olur. Bu uygulamanın varyantları vardır. Bir diğer kapalı halde olan tabağın altına bıçak ve makas konur, kadın hangisini seçerse bebeğin cinsiyeti o olur. (KK.5, KK.6, KK.8, KK.11, KK.13, KK.12, KK.22, KK. 27, KK.32, KK.38, KK.46, KK.61, KK.125, KK.127, KK.138)
4. Ateşten alınan kül kadının başına dökülür. Kadın belden aŐađısına tutarsa kız, üstüne tutarsa erkek olur.(KK.6, KK.13)
5. Kadınlar peŐtamal dokurken tezgâhın ipi bittiğinde bir hamile için, son iplik parçası bir çocuğa verilir. Çocuk koşmaya başlar. Önüne erkek çıkarsa bebek erkek, kız çıkarsa bebek kız olur.(KK.5)
6. Kadının arkasından tuz atılır burnuna tutarsa kız, tutmazsa erkek olur. Ya da kafasına tutarsa erkek, ağzına tutarsa kız olur. (KK.125, KK.128)

Bunların dışında bir sonraki bebeğin cinsiyeti de tahmin edilmeye çalışılır. Doğan bebeğin eşi hemen bebekle gelmezse bir sonraki çocuk erkek olur.

Cinsiyetin tayini bebek doğarken de yapılır. Eğer bebek kupas haldeyse ebe bebeğin erkek olduğunu, sırtüstüyse kız olduğunu söyler.

Erkek Çocuk İçin Yapılan Uygulamalar:

1. Erkek çocuk doğumunu kontrol ettiğine inanılan “Çin Takvimi” kullanılır.(KK.23, bkz. Fotoğraf 32)
2. Ergenliğe girmemiş erkek çocuğuna, 40 adet eczane kağıdının üzerine “Muhammed” ismi yazdırılır. Kağıtlar katlanır. Sabah namazından sonra “erkek duası” okunur. Eşler aynı anda duayı okurken erkek, kadının karnını sıvazlar. Bu sırada “Muhammed” yazan kağıtlardan bir tanesi yutulur. Bu işlem 40 gün yapılır. Ancak uygulama hamile kalıdıktan sonra yapılmalıdır. (KK.40)

Bu dönemde olduğu gibi devam eden süreçte de erkek çocuklarına karşı tavır devam eder. Bu düşüncüyü destekleyen bir uygulama da şöyledir:

- Erkek çocukların dizlerine, kuvvet kazanması için yumurta akı sürülür. (KK.24)

A.2.2.1.7.2. Gebelik anlaşıldıktan sonraki bebek merkezli uygulamalar:

Her kadın bebeğinin sağlıklı ve güzel olmasını ister. Bu nedenle bazı kaçınma ve bebeğin güzel olmasını sağlayacak uygulamalarda bulunulur. Ancak bu kaçınma ve uygulamalar altı aya kadar etkilidir.

Bunlardan en yaygın olanları şunlardır:

1. Tatlı yenir, ekşi yenmez ki bebeğin görüntüsü sevimli olsun.(KK.5, KK.6, KK. 21)
2. Bebek karında oynadığı zaman güzele, aynaya veya göğeye bakılır.(KK.11)
3. Huyunun güzel olması için huyu sevilen birine bakılır.(KK.11, KK.21, KK.22)
4. Kör, sakat gibi engeli olan insanlara bakılmaz.(KK.23)

5. Nar veya elma yenir kırmızı yanaklı olsun diye.(KK.21)
6. Gamzeli olması için ayva yenir.(KK.5, KK.11, KK.22)
7. Eğer anne anahtarı vücuduna koyarsa bebekte “anahtar” olur.(KK.21)
8. Anne çiçek koklayıp bir yerine tutarsa, tutuğu yerde bebeğe “gül” olur.(KK.5, KK.23, KK.27)
9. Anne ciğere tutarsa bebekte “ciğer” olur.(KK.22)
10. Eğer anne ölüye bakarsa bebek soluk yüzlü olur, canı sevilmez.(KK.5)

A.2.2.1.8. Kırklama

Bebek doğduktan sonra geçen kırk gün hassas bir dönemdir. Bu hassas dönem kırkinci günün sonunda bebeğin ve loğusanın yıkanmasıyla son bulur. Yıkama işlemi bir takım uygulamalar eşliğinde gerçekleştirilir.

1. Yıkanılacak olan su ebe tarafından okunur. Bazen su değil de teşbihin okunup suya atıldığı da görülür. Su okunduktan sonra yedi çift bir tek kaşık suyun içine konur. Bu durumda değişiklik gösterir. Yedi çift bir tek kaşık yerine üç çift üç tek kaşığın kullanıldığı da görülmektedir. Kadının başına elek tutulur ve su, başına dökülür. Bu anda kadın üç kere “su pak, ben sudan pak” der.

Kadın kırklanırken sütü olsun diye göğsünün ucundan su içer ve elinde kalan suyu başına atar.

Sudan anne ve bebeği yıkandıktan sonra kalan su evin dört bir köşesine ve bebeğin yatağına serpiştirilir. Yine eğer bebeğin yıkanmamış çamaşırı varsa onlara da sudan atılır.

A.2.2.1.9. Lohusa Marazı

Doğumdan hemen sonra “eş”, kapı eşiğine veya meyveli bahçeye de gömülür. “Son ”un gömülmesi, parçanın başına gelenin bütünün de başına geleceği, yani bebeğe zarar vereceği korkusuyla da bağlantılıdır. Lohusa marazı kırk günlük bir süreç için geçerlidir. Loğusa bu dönemde hastalanabilir. Bu nedenle bazı önlemler alınır:

1. En az yedi gün yalnız bırakılmaz. (KK.11)

Alkarısı, yalnız kalan lohusaların ciğerini alırsa, lohusayı al basar. Kırmızı renkten ve demirden korkan alkarısının zarar vermesini engellemek için lohusanın başına bir takım koruyucu nesnelere konur.

2. Yatağı ipe sarılır. (KK.6)

3. Yatağa ağ atılır. (KK.6)

4. Yatağının başına üzüntüsünü alsın diye elek, sabun veya çiçek takılır. (KK.23)

5. İkindiden sonra loğusa ve bebeği bakmaya gelenler önce ateşin yanında silkinir sonra odaya gelir. Günümüze doğru bu uygulama kibrit yakarak odaya girme şekline dönüştü. (KK.3)

6. Başına Kur'an takılır. (KK.3, KK.5, KK.11)

7. Loğusanın ağrısı varsa çumur (mısır ekmeği, tereyağı, mincinin karıştırılmış hali) yedirilir. (KK.8, KK.7, KK.6, KK.5, KK.38, KK.39)

8. Loğusaya erkek cin tapmasın diye yatağına erkek pantolonu konur. (KK.21)

9. Annenin sütü alınır hem anneye hem bebeğe iyidir. Kadın yüzüne sürülürse cildini parlatır. Bebeğin gözüne damlatılırsa bebekte çapak olmaz. (KK.6, KK.5, KK.7)

10. Loğusa sütüm gitti dememeli "sütüm otlamaya" gitti demeli ki sütü artsın. Yine sütü artsın diye loğusaya haşlama suyu içirilir. (KK.20)

11. Odaya cazinin(cadı) gelmesini engellemek için süpürge konur. (KK.5)

12. Yağ ile bal yedirilir. (KK.39)

13. Süte şeker ve yağ koyulup ısıtılır. Karın ağrısını alır. (KK.37)

14. Loğusa üzüldüğü zaman hastalanır. Bu durumlardan bazı kadınlar lohusaları okur. Bu okuma işine "üzürtme ve kaldırma" denir. (KK.102)

15. Dışarı çıkartılmaz.(KK.142)

16. Yatağının altına makas, bıçak gibi demir unsurlar konur. (KK.142)

17. Yastığının altına Kur'an konur.(KK.142)

18. Odanın ışığı söndürülmez. (KK.142)

A.2.2.1.10. Rahat Doğum

Doğum oturarak gerçekleştirilir. Ebe kadını iki iskemlenin üzerine oturtur ve doğuma yardımcı olur. Doğum anında yapılan her hareketin şifa vereceğine inanılır. Çünkü kadın sancılı bir andadır. Bu esnada kadın terini yüzüne veya vücuduna sürerse doğum lekesi denen hastalığa da yakalanılmayacağına inanılır. (KK.117)

1. Arabistan'dan getirtilen bir ot, doğum anında kadın otu açılması için okur. Ot açıldıkça rahimde açılır. Ve doğum kısa zamanda gerçekleşir.(KK.8, KK.61)
2. Doğumda güçlük çekiliyorsa kadına zeytinyağı veya bal ile tereyağı eritilerek içirilir. (KK.7)
3. Eğer doğum anında içeriye çocuk girmişse doğumun güçleşeceğine inanılır. Bu nedenle çocuğun üzerindeki kıyafet ebe tarafından yırtılır. Eğer yırtılmazsa kadının sancısı gelmez. (KK.5)
4. Doğumu güçleştirdiğine inanılan bir diğer düşünce ise doğum odasındaki kalabalıktır. İnanmaya göre bebek odadaki kişilerin günahlarını affettirerek doğar. Yani odada ne kadar kalabalık olursa doğması o kadar ertelenir. Bu nedenle doğuma kadının yanında olmasını istediği kişi ile ebe ve yardımcısından başka kimse alınmaz. (KK.5)
5. “İksas” olarak adlandırılan bu uygulamada eğer doğumun güç olmasının nedeni bebeğin bir yere saplanması ise kadın bir çarşafa yatırılır. Bir sağa bir sola sallatılarak bebeğin ortalanması sağlanır. (KK.6)
6. Kadın doğum yaparken Kâbe hurması yerse doğum rahat olur. Bu inanış Hz. Meryem'in doğum yaparken hurma ağacının altında doğum yapmasından kaynaklanıyor olabilir. (KK.5)

Doğum sonrası inanışlarından en yaygını zarı ile doğan bebeklerin “Gömlerle doğdı, gerisi çoktu; riskli olacak.” Nimetinin bol olacağıdır. Yine sünnetli doğan erkek çocukları için çok bereketli ve hayırlı olacağına inanılır.

Tek çocuğun doğması olağan bir durumdur ancak ikiz biraz daha olağan dışı olarak görülür. Durumun farklılığı bazı inançları da beraberinde getirmiştir. Bunlardan bir, üç kere üst üste ikiz yapan kadının kocasından boş olduğudur. Ancak kadının eli ilaç olur.

Bu şekilde elinin ilaç olduğuna inanılan kadınların tedavi yöntemi şöyledir: Ağrısı olan kişi yüzüstü kapın eşiğine yatırılır. Tedavi olacak yer kadının topuğu ile ovuşturulur. Sonra üstüne çok basmadan kapının diğer tarafına geçilir. Bu tedavi üç gün yapılır.

7. Bir kişinin ayağı uyuştuğunda eğer birine söylerse duyan kişi “ gönder onu arhaviçsaya (ilk kez doğum yapmakta olan kadın)” der. Böylelikle doğum yapan kadının belden aşağısının uyuşacağına ve daha az sancı çekeceğine inanılır. (KK.22)

8. Doğum yapılırken “ya rabbi ya rahman” denir. (KK.39)

9. Doğum öncesi hurma veya tatlı yenir. (KK.38)

10. Rahmin içine zeytinyağı dökülür.(KK.40)

11. Odun külü ufaltılıp suya atılır. Küllü su yavaş yavaş içilir. Bu uygulama doğum gerçekleştikten sonra doğum ağrılarını kesmek için yapılır. (KK.144)

A.2.2.1.11. Süt Kırılması

Lohusa olan kadınlarda tıkanmış süt kanallarının ya da mikroorganizmaların neden olduğu bir hastalıktır.

Ancak yörede, göğsün içinde yara olmasına süt kırılması denir. Süt kırılması olmasın diye süt önceden sağılır ve asmanın dibine dökülür. Burada asmanın seçilmesinin sebebi asmaya kötü ruhların yaklaşmadığı inancıdır. Sütün dökülme saati de önemlidir. Sabah dökülmesine dikkat edilir. Yine süt kırılmasını engellemek için evden gidene “güle güle git” denmez. Eğer denirse kadının süt kırılır ya da daha sütü olmaz. (KK.20, KK.5, KK.45)

Süt kırılmasını tedavi etmek için hekimlik uygulamalar yapılır.

1. Kendir otu (Bkz. Ek Metin-1) ezilip göğse sürülür. Bu işleme “vurçi” denir. (KK.6)

2. Domuz kılı göğse vurulur. Vurulurken de “murdar murdari itursun” denir. (KK.6)
3. Karayemiş yaprağı ısıtılarak göğsün üstüne koyulur. (KK.14)
4. Göğüs lahana yaprağı ile sarılır. (KK.12)
5. Beyaz alkol pamuğa dökülür ve yavaşça göğse sürülür. (KK.14)
6. İltihaplı süt eş, herhangi bir kadın ya da büyük bir çocuğa emzirilerek iltihaplı sütün dışarı atılması sağlanır. (KK.4, KK.43)
7. Havlu ısıtılıp göğsün üstüne sarılır. Böylece icranın sıcak yardımı ile boşalacağı düşünülmektedir. (KK.43)
8. Kırmızı toprak ısıtılıp göğsün üzerine konur. (KK.60)
9. Sırt üstü yatılır. Göğsün tepesi ezilir. Sonra yukarı doğru göğüs kaldırılarak 3 kere “geri” ya da “sütüm geri gitsun, gelinum ağrılardan kurtarsun” denir. 3 gün bu işlem yapılır. (KK.104)
10. Hohori(altı bez üstü dikenli bir nesne her köyde 1 tane olur.) göğse vurulur. Vurulurken “geri git geri git” denir. (KK.120)
11. Mısır unu ile zeytinyağı yoğurulur. Göğsün üzerine ovalanarak sarılır. (KK.123)
12. Buz konur veya soğuk suya tutulur. Sonrasında ovalanır. (KK.125, KK.127, KK.138)

A.2.2.1.12. Sütü olmayan kadınlar

1. Lahana suyu içirilir. (KK.7, KK.5, KK.6)
2. Haşlama yedirilir. (KK.15, KK.8)
3. Helva yedirilir. (KK.4)

A.2.2.2. Erkeklere Özel Uygulamalar

A.2.2.2.1. Kısır Olup Olmadığına Bakma

Ataerkil bir toplum yapısına sahip olduğu için kısırlık genelde kadına yüklenir. Bu nedenle ebenin muayenesinden geçen, yapılan ilaçları deneyip çocuk sahibi olamayan kadınlar bu yükten kurtulmak için son çare olarak eşine yönelir.

1. Bu aşamada ilk önce erkeğe, balın içine ısırğan otu katarak macun yapılır.

2. Her ne kadar erkeğin kısır olduğu kabul edilmese de erkeklerde hamama gidip bel çektirir ve kupa vurdurur. Bu aşamadan sonra da hamile kalmayan kadın eşinin kısır olup olmadığını anlamak için eşinin menisini ebeye getirir. Ebe meniye bir beze koyup kapalı bir alanda bekletir. Eğer meni kurtlanırsa erkeğin bir sorunu yok demektir. Kadın tedavilere devam eder. Eğer kurtlanmazsa erkek kısırdır. Bu durumda da kadın tedaviyi bırakır. (KK.6)

A.2.2.2.2. Kısırlık

1. On tane limonun suyu ve on tane yumurta kabuğu ile beraber bir kavanozun içine konur. Yedi gün bekletilir. Ortaya çıkan sıvı karışım içilir. (KK.9)
2. Bal ile ceviz karıştırılıp yedirilir. (KK.39)
3. Aç karnına bal yenir. (KK.102)
4. 40 tane Kâbe hurmasına tek tek Yasin okunur. 40 okunmuş hurma 40 günde aç karnına yenir. (KK.102)

A.2.2.2.3. Köselik

1. Dökülen yer biraz kanatacak şekilde tıraş edilir. Kanayan yerlere sarımsak sürülür. (KK.14, KK.103)

A.2.2.2.4. Prostat

1. Minci çiçenisinin suyu içilir. (KK.115)

A.2.2.3. Genel Uygulamalar

A.2.2.3.1. Aft

1. Tuz veya karbonat ile gargara yapılır. (KK.14, KK.45)
2. Sirkeli pamukla temizlenir. Veyahut gargara yapılır. (KK.3)

A.2.2.3.2. Afacan Hastalığı (kanser)

1. Livor tohumundan günde 3 veya 5 adet yenir. (KK.3)

2. Tavuk mu horoz mu otu (hindiba, Bkz. Ek Metin-1) pişirilerek yenir. (KK.22)
3. Ceviz fındık kadar olduğunda 41 tane alınıp kavanoza konur. Üzerine 1 kg kestane balı eklenir. Kavanoz kapatılıp 41 gün hiç güneş görmeyecek şekilde bekletilir. 42. gün açılır. Sabah aç karnına 1 kaşık bal bitene kadar yenir. (KK.28)
4. Meme kanserinde kelték otundan çay yapılıp gün gün içilir. (KK.85)
5. Kestane balına bir yemek kaşığı; ısırgan otu tohumu, çörek otu, keten tohumu, zencefil, zerdeçal eklenir. Sabah aç karnına 1 bardak su ile yutulur. (KK.119)
6. Isırgan otu tohumu bala karıştırılıp yedirilir. (KK.134)
7. Bol biberli yenir. (KK.134)
8. Susam yenir. (KK.133)
9. Maral yüksek tutulur. (KK.136)

A.2.2.3.3. Ağrılar

1. Bütün ağrılarda başparmak ile işaret parmağı arasındaki damar şişer. Ağrılarla ilgilenen kişiler ağrıyı kesek için şişen damarı ovalar. (KK.3, KK.112)
2. Sarıçiçek (Bkz. Ek Metin-1) açan ot, ezilir. Ağırana yere sarılır. Bir iki saat bekletilir. Sarılan yer su toplatılır. İltihaplı su akıtılır. (KK.23)
3. Ayı yağı sürülür. (KK.3)
4. Kantaron, ceviz ve biberiye yağı karıştırılıp ağırana yere sürülür. (KK.45)
5. Kantaron çiçeği (Bkz. Ekler: Fotoğraf 13) ile zeytinyağı pişirilip ağırana yerin üzerine sürülür. (KK.69)
6. Sıcak tutulur. (KK.69)
7. Karalahana yaprağı haşlanıp ağırana yere sürülür. (KK.78, KK.143)
8. Beyaz bir çiçek ağrılara sürüldüğünde uyuşturuyor. (KK.94)
9. Aleo veranın (Bkz. Ekler: Fotoğraf 14) suyu ağrılara sürülür. (KK.96)

A.2.2.3.3.1. Baş ağrısı

1. Baş ağrısı olduğunda genellikle tlbent ile baş sıkılır.
2. iğ patates dilim dilim kesilir. Ve alına konur.(KK.43, KK.76, KK.88, KK.98, KK.102, KK.113, KK.114, KK.122, KK.135, KK.144)
3. Başrt ile baş bağlanır ve iyice sıkılır. Bu işleme “Başların kapılarını amak” denir. (KK.31)
4. Sıcak havlu başa konur.(KK.44)
5. Tuz kavurulup beze konur. Bez başa sarılır. (KK.44)
6. Karayemiş yaprağı ısıtılıp alına konur. (KK.46, KK.56, KK.58, KK.59, KK.82, KK.83, KK.85, KK.87, KK.139, KK.143)
7. Lahana yaprağı ısıtılıp alına konur. (KK.46, KK.65, KK.82, KK.85, KK.87, KK.89, KK.102, KK.125, KK.131, KK.142, KK.144, KK.145, KK.146)
8. Başa kına yakılır. (KK.61)
9. Masaj yapılır. (KK.69)
10. İhlas, Nas ve Fatiha Sureleri okunup baş bağlanır. (KK.73)
11. Soğuk su ile baş yıkanır. (KK.79)
12. Pila (yerden biten eğrelti, Bkz. Ekler: Fotoğraf 23) otu başa sarılır. (KK.85)
13. Salatalık dilim dilim yapılıp alına konur. (KK.88)
14. “lrtme” olarak adlandırılan bu uygulamada başı ağıran kişinin başındaki çember alınır. lrtme yapan kişi çemberin bir ucundan başı ağıran bir ucundan tutar. Okuyan kadın dirseği ile çemberi ler. Bu arada da dua okur. Okurken aynı zamanda başı ağıran kişiye üfler. (KK.88)
 1. Çörek otu ateşe atılır. Kokusu ie çekilir. (KK. 100)
 2. şarto otu (Damar ıtı)başa bağlanır. (KK.102)
 3. Karanlık bir odada bir süre durulur. (KK.112)
 4. Limon ince ince dilimlenip alına konur. (KK.113)
 5. Baş soğuk su ile ıslatılıp tarak ile taranır. (KK.117)
 6. Hacamat yaptırılır. (KK.119)

7. Başı sürekli ağır olan kişi, yeni mezar kazıldığında daha mefta içine indirilmeden mezarın içine girer ve sağ tarafına doğru yatar. (KK.130)

8. Okuyan kişi, baş parmağını başı ağır olan kişinin alınına bastırır. “ya Resullah ya Allah” denir. Ve 7 defa Haşr suresinin son üç ayeti olan Hüvellahüllezi ayeti okunur.

Latin Harflerle Okunuşu:

21. Lev enzelna hazelkur'ane 'ala cebelin lereeytehu haşi'an mutesaddi 'an min haşyettillahi ve tilkel'emsalu nadribuha linnasi le'allehum yetefekkerune.

22. Huvallahulleziy la ilahe illa huve 'alimulğaybi veşşehadeti huverrahmanurrahıymu.

23. Huvallahulleziy la ilahe illa huve elmelikulkuddususselamul mu'minul muheyminul 'aziyzul cebbarul mutekebbiru subhanallahi 'amma yuşrikune.

24. Huvallahul halikul – bariy-ulmusavviru lehum'esma ulhusna yusebbihu lehu ma fisysemavati vel'ardı. Ve huvel'aziyzulhakiymu.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ
إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿22﴾ هُوَ
اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ
الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿23﴾
هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ
مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿24﴾

Meali:

21. Eğer biz, bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, elbette sen onu Allah korkusundan başını eğerek parça parça olmuş görürdün İşte misaller! Biz onları insanlara düşünsünler diye veriyoruz.

22. O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır Gaybı da, görünen âlemi de bilendir O, Rahmân'dır, Rahîm'dir.

23. O, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'tır O, mülkün gerçek sahibi, kutsal (her türlü eksiklikten uzak), barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dilediğini yaptıran ve büyüklükte eşsiz olan Allah'tır Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır.

24. O, yaratan, yoktan var eden, şekil veren Allah'tır Güzel isimler O'nundur. Göklerdeki ve yerdeki her şey O'nu tesbih eder O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.²⁴⁴

9. Adaçayı içilir. (KK.133)

• **Bu konuda bazı inançlar var. Bunlar:**

1. Saç yere atılır ve biri basarsa kişinin başı ağrır. (KK.3)

2. Kuş saç ile yuva yaparsa kişinin başı ağrır. (KK.3)

A.2.2.3.3.2. Bel ağrısı

1. Beli ağıran ya da sürekli tutulan kişilerin beli çekilir. "Bel çekme" olarak adlandırılan bu uygulama şu şekilde yapılır. Bel havlu yardımıyla ısıtılır. Isıtıldıktan sonra yüz üstü yatırılır. Bel kemiğinden kalçasına kadar olan yer ovalanır. Kuyruk sokumunun bir karış yukarıdaki yer iki parmak ile yukarı doğru çekilir. Kemik üç kere kıtlatılır. Sonrasında bel bir kuşak ile sarılır. (KK.13)

2. Çam zifti bele sürülür. Üzeri çadır bezi ile örtülür. Bir süre kıpırdamadan durulur. (KK.30, KK.46)

3. Alabalık kesilip iç kısmı ağıran yere bakacak şekilde bez ile bağlanır. (KK.46)

4. Acı biber pişirilip bele sürülür. (KK.79)

5. Üç kaşık yoğurt tavaya koyup ısıtılır. Isıttıktan sonra içine bir kaşık kına eklenir. Bele sürülüp bir gün beklenir. Bu işlem 7 gün tekrarlanır. (KK.81)

6. Bir çay bardağı halis zeytinyağı, bir çay bardağı kestane balı karıştırılır. Yüzüstü yatırılıp üzerine sürülür. Ve bele masaj yapılır. (KK.119)

²⁴⁴ <http://www.namazsitesi.com> [28.08.2016]

A.2.2.3.3.3. Boğaz ağrısı

1. İnaniş'a göre sıçrayan bir fareyi yakalayan kişi farenin boğazını sıkarken "Ana ula kor sıçan" diyerek fareyi boğarsa o kişinin eli şifa verir. Bu kişi fareyi boğduğu eli ile boğazı ağrıyan birinin boğazına dokunursa ağrı gider(KK.9). Bir başka kaynak kişiye göre farenin kör olması gerekmektedir. (KK.78)

A.2.2.3.3.4. Eklem ağrıları

1. Kupa yapılır. Kupa işlemi, diz kapağının üstüne ya da iki yanına yapılır. Direkt ağrıyan eklem bölgesine de yapılabilir. (KK.14)
2. Sülük takılır. (KK.44)
3. Sarıçiçek ezilip ezilip dizin üstüne sürülür. (KK.44)
4. Bir sene sürekli olarak kaplıcaya girilir. (KK.77)
5. Karalahana haşlanıp dize sarılır. Bir gece orada bekletilir. (KK.103)
6. Kaplıca sularına girilir. (KK.142)

A.2.2.3.3.5. Diş ağrıları

1. Tuzlu su ile gargara yapılır. (KK.48, KK.102, KK.142)
2. Dişin arasına bir diş sarımsak konur. (KK.49)
3. Aloe vera kırılıp içindeki jöle diş etine sürülür. Veya aloe vera suyu ile gargara yapılır.(KK.77)
4. Hocaların bazıları teli okuyup diş bağlarlar. (KK.79)
5. Damar otu kaynatılıp suyu sızdırılır. Suyu ile gargara yapılır. (KK.97)
6. Pamuğa gaz yağı dökülüp dişin üstüne bastırılır. (KK.102)
7. Bulgur su ile ıslatılır. Bulgurlar şiştikten sonra dişin dibine konur. Bir gece orada bekletilir. Bu işlem 3 kere yapılabilir. (KK.103)
8. İki dişin arasında zeytin ezilir. (KK.117)

A.2.2.3.3.6. Karın ağrısı

1. Kesme şeker yenir. (KK.17)

2. Halk arasında çok fazla mısır yendiğinde ya da çiğ mısır yendiğinde karında yılanlık çıktığına inanılır. (KK.89) Göbek çevirilerek “karnum karnum karnarisi içinde ilan yavrısı, bi tarafa çapalama bi tarafi çupilama, al sepetuni çık dışari.” Denir. (KK.19)
3. Karnı ağırın eğer ergenliğe girmemiş ise yüz üstü yatırılır. Sırtında ya sağdan sola ya da soldan sağa damar şişer. Belirginleşen damar ovalanır. (KK.3)
4. Bal ile yağ eritilip içilir. (KK.15)
5. Şeker şerbeti içilir. (KK.32, KK.66, KK.70, KK.85, KK.101, KK.142, KK.143, KK.146)
6. Bal şerbeti içilir.(KK.49, KK.58, KK.62, KK.74, KK.89, KK.92, KK.120, KK.142, KK.145, KK.150)
7. Pekmez yenir. (KK.58)
8. Atkestanesi kurutulup rendelenir. Sonrasında da bala karıştırılıp yenir. (KK.83)
9. Mısır koçanı yakılır. Külü su ile açılıp içilir. (KK.83)
10. Yuvarlak ekmek yapılır. Üzerine üç tane kibrit konur. Kibritler yakılır. Ve ekmek karnın üzerin konur. Kibritlerin üzerine bardak kapatılır. Bardağın içinde buhar oluştuğunda ekmek karnın üzerinden alınır. (KK.99)
11. Başparmak ile işaret parmağın arası ovalanır. (KK.134)
12. Karnın sıcak tutulur. (KK.143, KK.145)
13. Bel çektirilir. (KK.144)
14. Ballı veya şekerli süt içilir. (KK.146)

A.2.2.3.3.7. Kulak ağrısı

1. Sarımsak ısıtılır. Halis zeytinyağına batırılıp kulağa damlatılır. (KK.13, KK.20, KK.17, KK.18, KK.59, KK.62, KK.83)

Bu uygulamanın bir farklı şekli tereyağı ile yapılır.

Halk arasında kulak ağrıldığında, ısıtılarak kulağa damlatılan bir malzemedir.

Tereyağının aynı işlevle eski Türkçe tıp metinlerinde de yer aldığı görülür.

2. Kulağa soğanın suyu damlatılır. Veyahut kulak soğanın buharına tutulur. (KK.43, KK.115, KK.129, KK.143)
3. Sarımsak küle bastırılıp kulağa sokulur. (KK.38)
4. Ana sütü damlatılır. (KK.37, KK.125, KK.127, KK.143)
5. Sıcak suyun buharına tutulur. (KK.98)
6. İçinde su kaynayan tencerenin üstüne yufka konur. Kulak yufkaya yakın tutulur. (KK.53)
7. Üstüğü kızdırılıp kulağa tutulur. (KK.61)
8. Pamuk ısıtılıp kulağa sokulur.(KK.61)
9. Kulağa masaj yapılır. (KK.61)
10. Kulağa erkek bebek idrarı damlatılır. (KK.76, KK.92)
11. Lahananın sapı haşlanır. Haşlandıktan sonra kulağa suyu sıkılır. (KK.117)
12. Hakiki zeytinyağı ısıtılıp kulağa bir damla damlatılır. (KK.123, KK.125, KK.127, KK.129, KK.142)
13. Kara kabak (arabiça) pişirilip kulağa buğusu tutulur. (KK.125)
14. Kulaklara zeytinyağı damlatılır. (KK.142)

A.2.2.3.3.8. Mide Ağrısı

1. Süt içilir. (KK.100)

A.2.2.3.4. Ağıza Yılan Giren Kimse

1. Süt kaynatılır. Kişi baş aşağı sütün üzerine tutulur. Sütün kokusunu alan yılan dışarı çıkar. (KK.116)

A.2.2.3.5. Alerji

1. Demir küreğe odun kömürü konur. Üzerine şeker atılır. Buğusunda durulur. (KK.78)

A.2.2.3.5. Akciğer Hastalıkları

1. Sütün içine çığ bildircin yumurtası atılır. İyice karıştırılıp içilir. Bu uygulama 15 gün devamlı yapılmalıdır. (KK.118)

A.2.2.3.6. Akrep-Yılan Sokması

1. Üzerine incir sütü damlatılır. (KK.61, KK.69)
2. Hakiki zeytinyağına akrep atılır. Akrep eriyince, akrebin soktuğu yere sürülür. (KK.69)
3. Sokulan yer kesilip emilir. (KK.69, KK.150)

A.2.2.3.7. Ameliyath Kişinin Temizlenmesi

1. Ilık ve tuzlu su ile yıkanılır. (KK.149)

A.2.2.3.8. Arı Vurması

1. Arının vurduğu yer bıçak veya orakla biraz kanatılır. (KK.22, KK.134, KK.142)
2. Şişmemesi için bal yedirilir. (KK.2)
3. Kibritin yanmış ucu bastırılır. (KK.21, KK.76, KK.84, KK.88)
4. Çamur bastırılır. (KK.39, KK.130, KK.138)
5. Demir bastırılır. (KK.39, KK.45, KK.79, KK.82, KK.83, KK.84, KK.88, KK.93)
6. Sirke sürülür. (KK.37)
7. Eğer arının iğnesi içindeyse iğne ile çıkartılıp buza tutulur. (KK.45, KK.75)
8. Yoğurt sürülür. (KK.53, KK.61, KK.127, KK.133, KK.138)
9. Buz bastırılır. (KK.63, KK.61, KK.84)
10. Tuzlu suya sokulur. (KK.79)
11. Sirke içilir. (KK.80)
12. Mısır ununa ayran dökülüp hamur yapılır. Arının vurduğu yere sürülür. (KK.125)
13. Kırmızı çamur sürülür. Bir gün orada bekletilir. (KK.137)

A.2.2.3.9. Arpacık

Halk arasında gözünde arpa biten kimselerin zengin olacağına inanılır. (KK.115, KK.145)

Arpacık, etkilediği gözkapığı bezlerine göre ikiye ayrılır.

Gözkapığının dışında kirpiklere bağlı yağ bezleri vardır. Bunlar, gözün yüzeyini koruyan yağı (sebum) salgırlar. Bazen salgı bezi kanalı tıkanır ve içinde kalan bakteriler “dış” arpacığa neden olurlar.

Gözkapığının içinde ise, “meibom bezleri” denen bir dizi bez daha vardır. Bunlar da yağ bezleridir, ancak kirpiklerle bağlantılı değildir, gözkapığının arka yüzüne açılırlar. Burada oluşan bir tıkanıklık ve enfeksiyon da “iç” arpacığa neden olur.

Arpacık Anadolu’da “it dirseği” olarak bilinmektedir. Ve Divan-ü Lügati’t-Türk ’te “tırsgek” olarak geçer.

- 1.Yumurta pişirilir. Ortadan ikiye kesilir ve gözün üstüne konur. (KK.9, KK.63, KK.79)
- 2.“Arpa arpa arpara, yol ustine kumpara, arpa ektum dari bitti, arpa gözümünden itti.” Diyerek gözdeki arpa okunur. (KK.17, KK.78, KK.125)
3. Atın dışkisından 7 çift 1 tek arpa alınır. Göz her okunduğunda bir arpa kesilir. Bütün arpalar kesildikten sonra daha hiç arpa çıkmaz gözde. (KK.20, KK.148)
4. Atın dışkisından 3 çift 1 tek arpa alınır. Arpa okuyan kadına verilir. Çeşme suyunun başına gidip makasla su kesilir. Her kesilişte bir tane arpa suya bırakılır. Bütün arpalar su ile gittiğinde arpalar da gider.(KK.23)
5. Çayın suyu ile göz temizlenir.(KK.21, KK.30, KK.61, KK.127)
6. Tartılmamış arpa alınır. 7 çift 1 tek arpalar suya koyulur. Arpalar şiştikten sonra makasla kesilir. Suyu göze sürülür. (KK.8)
7. Sarımsak kesilir arpanın üzerine sürülür. (KK.8, KK.117, KK.119, KK.123)
8. Soğan kesilip üzerine konur. (KK.30)
9. Maden suyu ile temizlenir. (KK.61)
10. Çay suyunun buharında durulur. (KK.61)
11. Patlatılır. (KK.69)
12. Beyaz çay içilir. (KK.85)

13. Arpacığı olan kişinin arpasına, arpayı gören kişi aniden elinin tersi ile vurur. (KK.92)
14. Arpası olan kişinin kafasının üstünde arpalar kesilir. (KK.115)
15. Elma ateşte pişirilip gözün üzerine konur. (KK.132)
16. Bol su ile temizlenir. (KK.133)
17. Limon suyu ile temizlenir. (KK.136)
18. Kaynak sudan(pohar) çıkan kırmızı su arpacıklara sürülür. (KK.142)
19. Arpası olan kimseye bir başka kişinin arpasına elinin tersi ile aniden vurur. (KK.145, KK.146, KK.149)

A.2.2.3.10. Astım

1. Tereyağı eritildikten sonra hava-civa otu içine atılır. Ot kendini verdikten sonra su sızdırılıp içilir. (KK.145)
2. Damar otu kaynatılarak suyu içilir. (KK.25)

A.2.2.3.11. Ayak Kokması

1. Sıcak suyun içine iri tuz atılır. 10 gün ayaklar bir süre tuzlu suyun içinde bekletilir. (KK.18)

A.2.2.3.12. Ayakkabı Vurması

1. Bol yağlı buğday hamuru yapıp ayağa sarılır. (KK.76)
2. Ayağa vazelin sürülüp üzerine pudra dökülür. (KK.23)

A.2.2.3.13. Bağırsak Kurdu

1. Bir parça etin üzerine oturtulur. Bir müddet ya da yellenme olana kadar beklenir. Etin kokusunu alan kurt aşağıya doğru iner. Bu anda hissedilirse ıkınılır. Kurdun anası düştüğünde gerisi kendiliğinden gelir. Bu işlem ılık süt ile de olabilir. (KK.116)

A.2.2.3.14. Bağlanma

Bağlılık, kadında cinsel olarak engelleyici olan bir tılsımın erkeği iktidarsızlaştırmasıdır.

A.2.2.3.14.1. Cinlerin Rahmi Sahiplenmesi

Kız çocuklarının ikinci vaktinden sonra dışarıda hacet gidermesi anında cinlerin rahmi sahiplendiği düşünülmektedir. Bu tarz bağılıklarda eşler güneş doğduktan öğleye kadar olan zaman içinde, odalarını hatta kaldıkları evi değiştirerek beraber olmayı düşünmelidirler. Bu durum aşıldıktan sonra rahim bir süre döl barındırmaz. Bu sorun da aynı yöntemle aşıldıktan sonra ve kadın hamile kaldığında üç aya kadar düşükler yaşanır. Bu sorun aşılip çocuk olduktan sonra bağılık ortadan kalkar. (KK.1)

A.2.2.3.14.2. Eş bağlama

Eşlerin beraberliğini engellemek için yapılan muskalar nedeniyle oluşan bağılıklarda tedaviyi genelde hocalar yapmaktadır.

1. Yapan kişi abdestli bir şekilde iki ayrı kâğıda ayet yazar. Bu ayetler Nasr suresinin ilk iki ayetidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ۖ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ
أَفْوَاجًا ۗ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ۝

Anlamı,

(Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle.)

1. Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde,
2. İnsanları bölük, bölük Allah'ın dinine girerlerken gördüğünde.
3. Artık Rabbini hamd ile tesbih et ve bağışlamasını dile! Muhakkak ki, O, çok bağışlayandır!²⁴⁵

Bir kağıda ilk ayet, ikinci kağıda ikinci ayet yazılır. Eşler abdestliyen kağıtların birini kadın, diğerini erkek alır. Beraber olmayı düşündükleri zaman ellerindeki kağıtları birbirlerine verirler. Kağıtlar eşler tarafından yutulur. (KK.1)

²⁴⁵ <http://www.namazsitesi.com> [28.08.2016]

2. Gelin nedeni belli olmayan bir nedenle bağlıysa eşi, gelinin yüzüğüne küçük abdestini yaparsa bağ çözülür. (KK.12)
3. Bağlı olan eşlerin üzerine ölü toprağı atılır. (KK.2)
4. Kadının tarağı okutulur. Evli çiftin yastığının altına konulur. (KK.13)
5. Bir kova suya sirke dökülür ve eşler sirkeli su ile yıkanır. (KK.32)
6. Kadın 7 kere denize girmelidir. İlk girişinde bütün vücudunu ıslatıp çıkmalı güneşte kuruduktan sonra aynı işlemi 6 kere daha yapılır. 7 kere işlem tamamlandıktan sonra hiç tıkanmadan eşler beraber olmalıdır. (KK.32)

Eşlerin bağlanmaması için önceden engelleyici uygulamalar yapılır:

1. Düğünden bir hafta evvel gelin olacak kızın çemberi üç kere düğümlenir ve kızın beline bağlanır. Bu düğüm, düğün gecesi damat tarafından çözülür. (KK.23, KK.61, KK.88)
2. Kız evleneceği zaman bağlanmasın diye gevsen yaptırılır. Gevsen için yazılacak kağıdın içinden evlenecek olan kız geçer. Oluşturulan gevsen bir yıla kadar kullanılır. Ancak beraberlik gerçekleşikten sonra kullanılmayabilir. (KK.13)
3. Gelin olacak kişi düğüne yedi gün kala iğne iplik tutmaz. İp veya tel bağlamamalıdır. (KK.21, KK.12, KK.2, KK.17)
4. Düğme iliklemez. (KK.15, KK.16, KK.22, KK.13, KK.17)
5. Erkek evine bohça geldiği gün gerdek yatağının altına çivi çakılır. Çivi bir daha düğün gecesi birliktelikten önce çıkarılır. (KK.22)
6. Düğüne bir hafta kala hançer kınısından çıkartılır. Balık ağından 5 santimlik parça kesilir. Kesilen parça; erkeğe yapılıyorsa kızdan gelen bohçanın, kıza yapılıyorsa erkek tarafından gelen bohçanın üstüne serilir. Ağ yere sürülmemeli. Bir tarafına kını bir tarafına hançer koyulur. Gelin veya damat üstünden geçer. Ağın üstünden geçtikten sonra 3 İhlas 1 Fatiha okunur. Ağa düğüm atılır. Ağın üstünden geçmeyecek şekilde tekrar yerine gider. Bu işlem üç kere tekrarlanır. Ağda üç düğüm olduğunda hançer kınına sokulur.

Güveye girene kadar çıkarılmaz. Düğümlenen ağ ise bele bağlanır. Düğün gecesini hançer kınından çıkarılır ve ağ belden çözülür. Çözülürken 3 İhlas 1 Fatiha okunur. (KK.3, KK.128)

7. Bağlanmayı çözmek için eğri asmanın altından geçilir. (KK.37)
8. Eğer erkek bağlı ise kapının eşğine bir iskemle konur. Erkeğin annesi kilodunu çıkarıp duracak kadının oğlu da kadının bacakları arasından geçer. (KK.37)
9. Nikah anında odaya yakınlar dışında kimse alınmaz. Nikaha katılanlar;
 1. Kapı kapatılmaz.
 2. Herhangi bir şey düğmelenmez.
 3. El veya kollar bağlanmaz.
 4. Fermuar kapatılmaz.

Eğer bunlardan herhangi bir yapıldıysa oluşan bağ, kapatılanın açılmasıyla çözülebilir. (KK.14)

10. Bağlanmış çift yatağının altına Kur'an-ı Kerim koyarak ilişkiye girer. (KK.136)
11. Bağın çözülmesi için çifti bağlayan kişi bağı çözmelidir. (KK.133)
12. Hocaya gidip okunulmalıdır. (KK.142)
13. Gelin eşinin yanına giderken kendi kendini okumalıdır. (KK.142)

Gelin nikahtan sonra yedi gün dışarı çıkmamalıdır. Eğer yeni gelin dışarı çıkar ve dış kapı üstüne kapatılırsa gelin bağlanır. Bu durumda da bağlanmayı açacak uygulamalar yapılır. (KK.13, KK.17)

Yeni evliler dışarı çıkarken yanında kibrit taşır. (KK.3)

Kötülük için yapılan bağlama uygulamaları:

1. Gelin ve damadın geçeceği yolun iki yanına çiğ süt konur. Gelin ve damat sütlerin arasından geçtikten sonra iki süt birbirine karıştırılır. (KK.32, KK.61)
2. İp bağlanıp kuyuya atılır. (KK.39)

A.2.2.3.14.3. Kız bağlama

Bu uygulama ailenin büyüğü tarafından, kızına zarar gelmesini ya da evlenirken bağlanmasını engellemek için yapılır.

Dikkat edilmesi gereken hususlar:

1. Kız kendi çeyizini dikmemeli. Eğer dikerse kendi kendini bağlamış olur. Çözmek içinde çeyizin çözülmesi gerekir. (KK.61, KK.66)
2. İkinci evliliğini yapacak olan kişi kız çeyizi dikmemeli aksi takdirde bağlanır. (KK.61)

Çözmek için yapılması gerekenler:

1. Bir ipe düğüm atılır. Dua okunduktan sonra “Bunun bağı bundan olsun.” denir. Bağlanan kişi evlendiği gece düğümü eşine açtırır. Eğer düğümler açılmıyorsa düğmelenirken okunmuş dualar okunur ve ip yakılır. (KK.1, KK.15, KK.32, KK.143)
2. Bağlama bazen hem erkeğe hem de kadına yapılabilir. Bu uygulamalar bekârken henüz evlilik planı olmadığı zamanlarda yapılır. Yapılan kişi bilmeden örneğin “ Âdem’den olma Havva’dan doğma Ayşe’yi veya Mustafa’yı bağlıyorum” denir ve geçtiği yere ip atılır. Üstünden geçtiğinde, 3 İhlas, 1 Fatiha okunarak ip bağlanır. Ancak atılan ipin üstünden ikinci bir kişi geçerse ve ipi kapatacak bir nesne üstünde varsa bağlama geçersiz olur. (KK.3)
3. Bağlamak için bir malzeme kullanılmışsa denize atılır. Ya da kişi deniz yolculuğu yapar. (KK.61, KK.137)

A.2.2.3.15. Basur (Hemoroit)

1. Barazak (damar otu)kurutulur. Bal ile karıştırılarak yenir. Bu ilaç uygulaması hastalığa iyi gelene kadar uygulanabilir. (KK.48)
2. Sarımsak soyulur. Halis zeytinyağı ile bulanır ve her gece makattan içeri sokulur. (KK.108)
3. İç yağı tavada kaynatılır. Pamuk ile ondan biraz alınır. Pamuğun üzerine birazda bal eklenir. Pamuk makata yerleştirilir. (KK.109)
4. Patates çiğ olarak rendelenir. İç çamaşırın içine yerleştirilir. Sonrasında sırtüstü yatılıp ayaklar yukarı doğru kaldırılır. (KK.117)

5. Tuğla ısıtılıp üzerine oturulur. (KK.123)
6. Cevizin taze yaprağı dövülüp bölgeye sürülür.(KK.3)

A.2.2.3.16. Baş Dönmesi

1. İnaniş'a göre saç değirmen çarkına takılırsa kişinin başı döner. Bu nedenle saç kesildiğinde veya tarandığında düşen saçlar toplanır ya toprağa gömülür ya da yakılır. (KK.3)
2. Şekerli su içilir. (KK.76)
3. Sarımsak yenir. (KK.127)

A.2.2.3.17. Bel Açıklığı

Soğuk alan kişilerin belinin açıldığı düşünülür. Bu nedenle bel ağrısı olabilir. Eğer kadın ise çocuk sahibi olamayabilir. Bu nedenle bel çekme işlemi uygulanır.

1. “Bel çekme” olarak adlandırılan uygulamada bel, havlu yardımıyla ısıtılır. Isıtıldıktan sonra yüz üstü yatırılır. Bel kemiğinden kalçasına kadar olan yer ovalanır. Kuyruk sokumunun bir karış yukarıdaki yer iki parmak ile yukarı doğru çekilir. Kemik üç kere kıtlatılır. Sonrasında bel bir kuşak ile sarılır. (KK.21, KK.3, KK.13)

A.2.2.3.18. Bel Kayması

1. Bel kayması ile uğraşan kişi, hastayı yüzüstü yere yatırır. Kayan kısmı el yordamı ile bulur ve oranın etini çekerek kemiği kıtlatır. (KK.93)

A.2.2.3.19. Bitlenme

1. Bitlenen saç sirke ile yıkanır. (KK.8)
2. Gaz yağı dökülür biraz bekletilir. Saç tarandıktan sonra yıkanır. (KK.23)
2. Gaz ile ceviz külü çırpılır. Saça sürülür. (KK.125)

A.2.2.3.20. Boğmaca

Boğazın sürekli şişip kişiyi öksürtmesidir.

1. Ceviz ağacının dışarda kalan kökünün altı boş ise boğmaca olan kişi oradan üç kere geçirilir. Eğer çocuk boğmaca ise çocuğu kökün altından anasiftesi geçirir. (KK.18, KK.46, KK.102, KK.142)
2. Nokta Teyze (Yapraklar Köyü'nde şifacı olarak bilinen bir kadın) 'nin okunmuş bel bağı boğmaca olan kişiye bağlanıp çözülür. (KK.38)
3. Havlu ısıtılarak boğaza sarılır. (KK.73)
4. Kabak ikiye ayrılıp iç kısımlar ısıtılır. Sonrasında iç kısımlar boğaza gelecek şekilde bez ile bağlanır. (KK.79)
5. Portakal ikiye bölünür. Cezvenin üzerinde ısıtılır. Sorasında yarım portakallar boğazın iki yanına bastırılır. (KK.117)
6. Cevizden yapılmış sandığın içine çocuk konur. Kapatılır. Sandığın üzerine vurularak "bir koça iki koça üç koça" denir. Sandığın kapısı açılır. Bu uygulama 3 kez yapılır. (KK.125)
7. Balla zencefil karıştırılıp yedirilir. (KK.135)
8. Adaçayı gargarası yapılır. (KK.134)
9. Kara kovan balı yedirilir.(KK.144)
10. Hocalara okutulup muska yaptırılır. (KK.144)
11. Süte bal karıştırılıp içirtilir. (KK.145)
12. Hava-civa otu (Bkz. Ekler: Fotoğraflar 28)yedirilir. (KK.149)

A.2.2.3.21. Burkulma

1. Zeytin çekirdeği ile beraber dövülür. Burkulan yere sarılır. (KK.16, KK.1, KK.44, KK.46, KK.61, KK.67, KK.69, KK.76, KK.81, KK.100, KK.120, KK.123)
2. Tavaya soğan doğranır. Ardından zeytinyağı ve dövülmüş zeytin eklenir ve pişirilir. Oluşturulan karışım burkulan yere sarılır. (KK.8, KK.15, KK.9)
3. Burkulan yere bakarak inşaallah geçecek denilir. Ve tükürük yutulur. (KK.1)

4. Zeytin çekirdeği ile beraber tuz da eklenerek dövülür. Burkulan yere sürülür. (KK.8)
5. Taze kesilmiş et üzerine konur. (KK.46, KK.67)
6. Mısır unu ile tereyağı hamur haline getirilir. Burkulan tere sarılır. (KK.61)
7. Bal ile yağ çırpılıp sürülür. Bu uygulama en az 1 hafta yapılmalıdır. (KK.61)
8. Soğuk suya tutulup masaj yapılır. (KK.68)
9. Sabun ve sıcak su ile ovulur. (KK.69)
10. Üzerine buz konur. (KK.81, KK.125)
11. Parmaklar tek tek kıtlatılır. Sonrasında bilek ovalanır. (KK.84)
12. Soğan, tuz ile dövülüp burkulan yere sarılır. (KK.100)
13. Elma pişirilip üzerine serilir. (KK.100)
14. Sıcak su ile zeytinyağı sürülüp ovalanır. (KK.102)

A.2.2.3.22. Çakal Düğünü

1. Çakal ısırın kişi kudurmasın diye bir gün bir gece uyutulmaz. Uyutmamak için de mahalleli toplanıp sabaha kadar o kişiyi horon ettirirler. (KK8, KK.18, KK.20, KK.21, KK.44, KK.73, KK.84, KK.102)

A.2.2.3.23. Çatlaklar

A.2.2.3.23.1. Topuk Çatlakları

- Çam zifti yapıştırılır. Sabah yapıştırılan zift akşama kadar bekletilir. (KK.70)

A.2.2.3.23.2. El Çatlakları

- Mısır unu ile ovulur. (KK.88) zeytinyağı ile hamur edilerek üzerine de sürülebilir. (KK.96)
- Çam zifti sürülür. Ancak zift gün görmemiş kabuğun altında kalmış olmalı. (KK.88)
- Sütün kaymağı sürülür. (KK.95)

A.2.2.3.23.3. Dudak Çatlakları

1. Ruj sürülür. (KK.138)

A.2.2.3.24. Çivi Batması

1. Çivi batan yer, sopa ile dövülerek kan çıkartılır. (KK.61)

A.2.2.3.25. Damar Tıkanıklığı

1. Damar otu kaynatılır. On gün bir bardak içilir. (KK.25, KK.41)

A.2.2.3.26. Dil Doğurması

Aniden beliren bir acı ile dilde tomurcuk meydana gelmesine dil doğurması denir.

Yörede dil doğurmasını tedavi edebilmek için kullanılan uygulamalarda yaranın gitmesi için tükürülür. Bunun yanında ilk uygulamada kullanılan ekme kediye verilir. Burada ekmeğin kediye verilmesi kurban verilmesini hatırlatmaktadır. Ekmeğin verildiği hayvanın kedi seçilmesi de dikkat çekicidir. Çünkü yörede genel olarak kedi kötü ruhların daha çok cinlerin büründüğü bir şekildedir.

1. Ekmek ıslatıp dile sürülür. “Allah’ım bu ekmekle beraber yarayı da iyi et.” Diye dua edilip tükürülür. Ve ekme kediye verilir. (KK.15)
2. Dili doğuran kişi yanındakine dilim doğurdu der. Yanındaki tükür de geçsin der. Dili doğuran kişi de üç kere “Tüü dilim doğurdu.” Diyerek tükürür. (KK.21, KK.8, KK.23, KK.15, KK.32)
3. “Yumurta mı çaldın?” denir. Bu soru şaşırtıcı bir şekilde sorulmalıdır. (KK.44)
4. Tuzlu su ile gargara yapılır. (KK.79, KK.83, KK.117)
5. Sirke ile gargara yapılır. (KK.83)

A.2.2.3.27. Diş Parlaklığı

1. Limon ile karbonata karıştırılarak dişlere sürülür. Bir nevi diş macunu görevindedir.(KK.23)

A.2.2.3.28. Dolama/ Selimeçveri

El ve ayak parmaklarda oluşan şişliklere dolama denir. Halk arasında üzüntüden dolayı oluştuğuna inanılır. (KK.32)

1. Damar otu (Balazağı)(Bkz. Ek Metin-1) sarılır. (KK.1, KK.51, KK.59, KK.76, KK.91, KK.138)
2. Buğday unu tuz ile karıştırılıp sarılır. (KK.1)
3. Pirinç lapası yapılır. (KK.1)
4. Soğan bütün olarak pişirilir. İçine biraz şeker atılır. Sıcakken parmak içine sokulur. Bir gün bekletilir. (KK.26, KK.22, KK.65, KK.66, KK.82, KK.83, KK.84, KK. 87, KK.88, KK.96, KK.102, KK.118, KK.127, KK.145)
5. Soğan, zeytinyağı ve dövülmüş zeytin pişirilip dolama olan yere sürülür ve bir gün bekletilir. (KK.9, KK.75, KK.125)
6. Lokum ile sarılır. (KK.17, KK.60)
7. Sıcak sütte bekletilir. (KK.23)
8. İri tuz kaya tuzu ile tuzlu su yapılır. Dolama suyun içinde tutulur. (KK.22)
9. Çam zifti dolama olan yere sarılır ve bir gün bekletilir. (KK.1, KK.61, KK.70, KK.132, KK.134)
10. Dolamanın ağrısını kesmek için domates ezilir. Üstüne sürülür. (KK.10, KK.106)
11. Dolama olan parmak, yeni doğmuş buzağın burnuna sokulur. Ancak uygulama üç gün sabah aç karnına iken yapılmalıdır. (KK.8)
12. Soğanın içine ham sabun konur. Soğan közde pişirilir. Sonrasında dolama olan kısma bastırılır. (KK.32, KK.70, KK.106, KK.123)
13. Dolama olan parmak kırmızı buzağın burnuna sokulur. (KK.37)
14. Biber ateşte ısıtılıp parmağa sokulur. (KK.37)
15. Mısır unu ile zeytinyağı(Tereyağı) karıştırılıp sürülür. (KK.46, KK.63, KK.75, KK.81) Bazen içine tuzda eklenmektedir. (KK.70)
16. Sabun, zeytinyağı ve yumurtanın sarısı karıştırılır. Dolamaya bez ile sarılır. (KK.47)

17. Dikiş iğnesi yakılır. Dolamanın üzeri ispirto ile temizlendikten sonra içi deşilir. Ve suyu çıkartılır. (KK.69)
18. Kara merhem sürülür. (KK.76, KK.138, KK.144)
19. Defne yaprağı 1 litre su ile beraber kaynatılır. Su sızdırıldıktan sonra ılık hale gelince dolama olan kısım içine sokulur. (KK.77)
20. El sıcak suya tutulur. (KK.78)
21. Karayemiş dalı ısıtılıp üzerine bastırılır. (KK.78)
22. Alabalık ikiye bölünüp üzerine konur. (KK.102)
23. Tuzsuz tereyağı sürülür. (KK.102)
24. İncir sütü sürülür. (KK.106)
25. Bıçak ile okunur. Ne okunduğu söylenmez. Ancak dolama bıçak ile kesiliyormuş gibi hareketler yapılır. (KK.125)
26. Ham sabun ile dolama olan yer yıkanır. Sonrasında sabun rendelenip üzerine konur. (KK.134)
27. Mısır unu ile sıcak su lapa yapılır. Üzerine sürülür. (KK.143)
28. Tuz ile tereyağı çırpılır. 3 gün dolama olan bölgeye sürülür. (KK.144)
29. Tahin helvası bağlanır. (KK.145)
30. Buğday unu ile helva yapılıp üzerine sürülür. (KK.145)
31. Kendir ipi ile dokunmuş bez ile bağlanır. (KK.148)
32. İdrarlı bez ile bağlanır. (KK.148)
33. Şekerli hamur yapılıp üzeri hamurla kaplanır. (KK.18)

A.2.2.3.29. Egzama

Halkın inancına göre eğer egzama bir yerden giderse bir süre sonra başka bir yerde tekrar belirir. Tekrar geldiğinde de hem erkekler hem kadınlar için özel bölgeye geleceğine bununda iyi bir durum olmadığı düşünülür. Bu nedenle egzamanın tamamen gitmesi istenmez. (KK. 17)

1. Kına sürülür. (KK.15, KK.125)
2. Cevizin yeşil kabuğu dövülür. Egzamalı bölgeye sürülür. (KK.3)
3. Süs biberi yenir. (KK.72)
4. Isırgan kaynatılıp suyuna egzamalı kısım sokulur. (KK.147)

A.2.2.3.30. Et Beni

1. Pamuklu ip ile bağlanır. Kuruyup düşmesi beklenir. (KK.24, KK.8, KK.13)

A.2.2.3.31. Fıtık

A.2.2.3.31. 1. Bel Fıtığı

1. Koyun ve keçinin soyulan derisine müdahale edilmeden bele sarılır. (KK.3)

A.2.2.3.32. Geniz Tıkanıklığı

1. Damar otu kaynatılır. On gün bir bardak içilir.(KK.25)
2. Deniz suyu yedi gün buruna çekilir. (KK.26, KK.123)

Modern tıpta da kullanılan bir yöntemdir. Ancak yörede işlenmemiş deniz kullanılmaktadır.

Yörenin denize kıyısı olması deniz suyundan her alanda yararlanmalarını sağlamıştır. İçsel huzursuzluklardan, cilt hastalıklarından, diz ve ayak ağrılarından, grip ve nezle gibi durumlardan kurtulmak için denize girilmektedir.

3. Köze şeker atılır. Çıkan dumanın üzerinde baş havlu yardımıyla kapatılarak tütsü yapılır. (KK.20)
4. Anne sütü damlatılır.(KK.50)
5. Buruna tuzlu su çekilir. (KK.123)

A.2.2.3.33. Göğüste Oluşan Uurlar

1. Bıçak ile okunur. Ancak burada ne okunduğu söylenmez. (KK.119)

A.2.2.3.34. Göz (Letiale (KK.61))

A.2.2.3.34.1. Göz Çıbanı

Vücutta gözden olduğu düşünülen ucu su toplamış yaralardır. Suçiçeğini andırır. Ağrılı bir yaradır. Yara olgunlaşıp açıldığında içinden ipe benzer iltihap çıkar. Göz çıbanı insanın en hassas uzvu neresi ise orada çıkar.

1. Tartılmamış arpa alınır. Suya atılır. Su sızdırıldıktan sonra bütün vücut o su ile yıkanır. (KK.24, KK.21)

2. Yara yaprağı ısıtılarak yaranın üzerine konur. (KK.4)

A.2.2.3.34.2. Gözden korunma

Peygamberimizin öğüdü dışında gözden korunmak için yapılan uygulamalar da vardır. Bunların bazıları şu şekildedir:

1. Rivayete göre Hz. Ömer, güzel kız çocuklarına kömür karası sürermiş. Yörede de maniya olarak geçen kömür karası çocukları gözden korumak için kullanılır. Maniya ya burnun tepesine ya da kulak arkasına sürülür.(KK.14)

Halk inancına göre yumurta, süt ve küçük bebekler çok göze gelir. Bu nedenle uygulamaların çoğu gözden korunmak için önceden yapılır. (KK.115)

2. Göz nedeniyle oluşan yaraların iyileşmesi için Elif-ba harfleri baştan sona ve sondan başa doğru okunarak yaralara üflenir. (KK.14)
3. Göze yılan yağı damlatılırsa o kişiye göz değmez. (KK.3)
4. Tartılmamış bal mumu evin görünmeyen bir yerine konur. (KK.3)
5. Kıyafette cıva sürülür. (KK.3)
6. Gözü olan kişi biliniyorsa o kişi görüldüğünde kişi poposunu kaşır. (KK.63)
7. Çocuklar göz olmasın diye cinsel organına tutturulup eli üzerine sürülür. (KK.63)
8. Gözü olduğu düşünülen kişinin poposunun altına tuz atılır. (KK.105)
9. Suyu kurşun dökülür. Sonrasında su evin önüne dökülür. (KK.115)

A.2.2.3.34.3. Gözü bozma

1. Üç yolun ağzından dere suyu, gökten yağın yağmur suyu karıştırılıp içilir. (KK.15)

Halk arasında nisan yağmuru uğurlu sayılır. Çünkü nisan yaz başlangıcıdır. Tabiat tekrardan canlanmaya başlar. Bu yağmurlar canlılığın sebebidir. Küçük kızların başına düşen ilk nisan yağmuru saçını uzatır. Yukarıdaki uygulamada yağmur genel olarak alınmıştır ancak yörede asıl kullanılan yağmur nisan yağmurudur. Hatta nisanda toplanan yağmur daha sonra ilaçlarda kullanılmak için saklanır.

2. Göz olduğu hissedildiğinde şüphelendiğin kişinin kıyafetinden anlaştırmadan bir parça alınır. Ateşe atılır. Çıkan duman tütsü yapılır. Eğer göz, anlıksa göz edene söylenerek kumaş parçası alınır. (KK.21, KK.23, KK.3, KK.8, KK.145, KK.146)
3. Şüphe edilen kişinin saçı küle atılır. Dumamı çekilir. (KK.15)
4. El işi yapan kadın göz olduğunu, elişi yapamadığını düşündüğü zaman tuvalete ters oturarak eline idrarını yapar. (KK.19, KK.2, KK.43, KK.78, KK.133, KK.134, KK.137)
5. Eşler birbirlerini okur. Ardından banyo yaparlar. (KK.2)
6. Ev sirke ile temizlenir. (KK.2)
7. Kurşun, tuz ve kömür dökülür. Dökülme yapıldıktan sonra su evin etrafına sürülür. Geri kalan su dört yol ağzına dökülür. (KK.3)
8. 3 kere “ gözün götüne” denir.(KK.43)
9. Eve göz değdiği düşünüldüğünde sobanın külü evin önüne yakın olan yola dökülür.(KK.23)
10. Yeni ev yapıldığında kişiler göz nedeniyle hastalanmasın diye evin temelinde bir halka takılır ve halkaya da bez bağlanır. (KK.45)
11. 3 ihlas, 3 Fatiha, 3 Kevser, 1 Ayet’ül Kürsi, 1 Tebbet, 1 Asr sureleri okunur. (KK.47)
12. Kapı anahtarları okunur. Her okunan anahtar suya sokulur. Evin bütün anahtarlarına aynı işlem uygulandıktan sonra kullanılan su evin 4 bir tarafına dökülür. Suyun bir kısmı da çocuğun üzerine sürülür. (KK.61) Bu uygulama anahtarların üzerine kömür atılarak da uygulanır. (KK.65)
13. Evin ocağında pişen tencerenin içine köz atılıp patlatılır. (KK.66)
14. Cinsel organdaki kıllar çocuğa sürülüp “Ya Rabbim kimin gözü değerse bu kıl gözüne girsin.” Denir. Bu uygulama 3 kez yapılır. (KK.61)
15. 21 Fatiha, 9 Ayet’ül Kürsi okunur. (KK.69)
16. Eve bir geldiğinde ev sahibi kalçasını kaşıyıp 3 kere “Kör nazarın kör olsun” dediğinde nazarın köreleceğine inanılır. (KK.102)

17. Bir para bez alınır. Bez küçük parçalara ayrılır. Her parça kesilirken köydeki yedi dul kadından birinin adı söylenir. Ardından 2 dul erkeğin adı da söylenir. Toplamda 9 bez parçası hazırlanır. Bezler yakılır. Ateşin buğusunda durularak tütsü yapılmış olur. (KK.142, KK.144)
18. 40 tane Felek ve Nas sureleri okunup üflenir. (KK.143, KK.146, KK.148)
19. Birkaç kişiye nazar olan kişi kendini okutturur. (KK.144)
20. Köyün etrafından yakılabilecek çöp toplanır. Dört yol ağzında çöpler yakılır. Nazar olan kişi tütsüsünde durur. (KK.145)
21. Ucu sivri şiş ile bahçedeki çitin tepeleri ısıtılır. Üzerlerine su dökülür. Çıkan buhar tütsü olarak kullanılır. (KK.150)

A.2.2.3.34.4. Huzursuzluk

1. Evde huzursuzluk varsa kirli çocuk beziyle evin önü silinir. (KK.3, KK.2)
2. Huzursuz olan kadın ise yıkanacağı suya eşinin idrarını ekler ve onunla yıkanır. (KK.2)
3. İçinde sıkıntı hisseden kişi aynaya üfler. (KK.3)
4. Huzursuz olan kişi 3, 5, veya 7 kere dereden karşıya geçilir. (KK.3)
5. Eve huzursuzluk verecek bir şey yapılmışsa, sürülen madde idrar ile temizlenir. Ardından sirke ile tekrardan silinir. Ve temizlemek için kullanılan malzemeler akan dereye bırakılır. (KK.8)
6. Dereden karşıdan karşıya 7 kere ters şekilde geçilir. (KK.47)

A.2.2.3.34.5. Kısmet açma

Evlenmek istemeyen kişilerin, muska veya göz nedeniyle kısmetinin kapatıldığı düşünülür.

1. Kırk bir nikahlıdan para toplanıyor. Toplanan para hiç sayılmadan kuplu alınıyor. Kupluyu denize atmadan önce “Bu nasıl açılmışsa benim kızımın kısmeti de böyle açılsın.” diyerek denize atılır. (KK.14)

2. “Allah aşkına Kur’an döndürme” bu işlem ile hem kısmet açılır. Hem de kısmetin iyi mi kötü mü olduğuna bakılır. İşlem şu şekildedir:

Anahtarın ucuna ip ile Kur’an bağlanır. “Hayırlıysa Kur’an dön Allah aşkına.” Denir. Kur’an dönerse hayırlıdır. Dönmezse hayırlı değildir. (KK.3)

3. Cuma sabahı kalkıp bir leğenin içinde gusül abdesti alınır. O su dökülmeden, dışarı sıçratılmadan anasiftesine verilir. Anasiftesi suyu dört yol ağzına döker. Dökerken de Dökerken “Allah’ın nasıl bu suyu yaydıysan, onun gönlünü de birine yay.” Der. Eğer sabaha kişi evlenmek istediğini söylemezse üç hafta Cuma günü yapılır. (KK.3)

4. Değirmen oluğunun kapısını 3 kere açıp kapatırlar. Yani su 3 kere açıp kapatılır. (KK.44)

5. 41 nikahlıdan para toplanıp para ile kıza yüzük alınır. Yakını tarafından yüzük parmağına takılır. (KK.45)

6. Bir tespihin her boncuğu bir kişi tarafından okunur. Okunacak sure Fatiha suresidir. (KK.45)

7. Bir makara ile camiye gidilir. Camiden ilk çıkan kişiye konuşmadan makarayı açmasını ister. Camiden çıkan kişi ipi biraz açtıktan sonra kısmetinin açılmasını isteyen kişi ipin devamını açar. Tamamen açtıktan sonra makara ve ipi denize atar. (KK.78)

8. Yemeğini yemediğin bir evde, yemek yediğinde ısırdığın ilk ekmek lokmasının geri kalanı alınıp koyunda saklanır. Eve gidince 2 rekat namaz kılınp “Ya Rabbi, nasibimi bana göster.” denir ve konuşmadan uyunur.(KK.125)

A.2.2.3.35. Göz Hastalıkları

1. Anne sütü damlatılır. (KK.15, KK.29, KK.48)
2. Çay suyu damlatılır. (KK.21, KK.15, KK.29)
3. Limon damlatılır. (KK.15)
4. Göze bir şey battığı hissedildiğinde gözün kapağı çevrilir. Tomari yaprağı (Bkz. Ek Metin-1) ile göz kapağı soyulur. (KK.22)

5. apaklanma durumunda aşağıdaki uygulamalar yapılır:
 1. Gözde apak olduğunda patates dilimlenerek gözün üstüne konmaktadır. (KK.43, KK.113)
 2. Soğumuş ıhlamur ile temizlenir. (KK.72)
 3.  gün anne sütü damlatılır. (KK.76)
6. Gz nezlesi olunduğunda kız doğuran annenin sütü göze damlatılır. (KK.29)
7. “Gz kurtlanması” olarak adlandırılan durumlarda Livor otunun beyaz tomurcukları (Bkz. Ekler: Fotoğraf 25)tencerede kaynatılır. Sonrasında buharında durulur. Bu işlem gözlerden beyaz kurtlar düŐene kadar devam eder.
8. Göze ak gelmesi durumunda aşağıdaki uygulamalar yapılır:
 1. Siyah kurdaleye küpe takılır. Kurdale ile ak temizlenir. Temizleme esnasında dua okunur. (KK.35)
 2. Kırmızı bir parçaya dua okunup bağlanır. stne de altın konur. (KK.35)

A.2.2.3.36. Grip

1. Ayva yaprağı ile çay yapılıp içilir. (KK.23)
2. Pekmez, limon ve karabiber kaynatılıp içilir. (KK.67)
3. ay çiçeği otu ıhlamur ile beraber çay yapılıp içilir. (KK.85)
4. Muş yaprağından çay yapılıp içilir. (KK.111)

A.2.2.3.37. Gr ses

1. PiŐmemiŐ yumurta, bal, süt çırpılır. Sabah aç karnına içilir. (KK.14)

A.2.2.3.38. Havale

1. Kız çocuğunu çıplak halde tuvalette oturur gibi havale geçiren çocuğun karşısında, arkası çocuğa dönük Şekilde oturturlar. (KK.22)
2. Baklava yapmak için kullanılan çubuk çocuğun önünde kırılır. (KK.22)
3. Ilık suyla banyo yaptırılır. (KK.37, KK.46)

4. Anasının kilodu havale geçiren çocuğa giydirilir. (KK.37)
5. Havlu soğuk su ile ısıtılıp arkasına, eklemlerine ya da vücudunun her yerine konur.(KK.44, KK.146)
6. Sırtına tentürdiyot sürülür. Bir gece bekletilir. (KK.44)
7. Sirkeli bez ile eklemler silinir. (KK.150)

A.2.2.3.39. Hıçkırık

1. Bir kaşık limon içilir. (KK.2)
2. Hıçkıran kişiye “para çaldın” , “yumurta çaldın” veya “kimin yumurtasını çaldın?” denir. (KK.3)
3. Hıçkıran kişi aniden korkutulur.(KK.23, KK.45, KK.75, KK.78, KK.92, KK.127)
4. Su içilir. (KK.75, KK.120, KK.127, KK.142, KK.146)

A.2.2.3.40. Humra (Diş Nezlesi/ Apse)

Humra; çene ve diş etleri ile erkek çocukların testislerinde oluşan şişmelerdir. Erkek çocuklarının kısır olmasına neden olabilir.

Çayeli dolaylarında humra’ya “dişler apsoladı” denir. (KK.120)

1. Humraya bakılarak “humra humra hum tohumi, humra oldi çul tohumi, akşam ektum saba bitti, ne humrada ne tohumi.”(KK.19, KK.12)
2. Bıçak veya ateşle okunur. Duası “ humra humra natikona, tarlaya efta efta, tavuşan siva siva, hanoti pelitsan, lingona o hurma ya ola ya kaybola.” (KK.20, KK.115, KK.125)
3. Bıçak ile okunur. Duası “ humra humra cemi humra, asi humra, sözi ver geç opis opis opis.” (KK.18, KK.17)
4. “Humra humra mahadona, maçadona, çani çani, aç a kapiyi çık dişariya.” Denir. Dua okunurken genelde kulaktan burna doğru çapraz olarak bıçakla humra kesilirmiş gibi yapılır. Kesilme bittikten sonra hasta olan kişinin başının üstünden arkasına atılır. (KK.3, KK.112)

5. Bıçakla okunurken “humra humra humra teniz, ali teniz, alusan çiya boroz, çiya çiya koporoz.” denir. Bıçak arkaya atılır. (KK.8)
6. Tuzlu su ile gargara yapılır. (KK.69, KK.75, KK.88, KK.134, KK.138, KK.142)
7. Karbonatlı su ile gargara yapılır. (KK.75, KK.134)
8. “Ele humra çifi dali ham kutiya koyarum seni, denizun dibine atarum seni, satarum katarum evumden atarum seni.” denir. Bu arada bıçak ile humranın üzerinde kesme şekilleri yapılır. (KK.104)
9. Zeytin bastırılır. (KK.144)
10. Rakı ile gargara yapılır. (KK.144)
11. İspirtolu pamuk bastırılır. (KK.144)
12. Tuz bastırılır. (KK.144)

A.2.2.3.41. Isırgan Vurması

1. Isırgan vurduğu zaman livor otu ile ısırganlanan yere vurularak “sırgan git orman gel” denir. Daha sonra ot uzağa atılır.(KK.8, KK.23, KK.22)
2. Soğuk suya tutulur. (KK.125)

A.2.2.3.42. İdrar Yolları Rahatsızlığı

1. Mısır püskülü ile kiraz sapı kaynatılıp içilir. (KK.46)
2. Keltek otundan çay yapılıp gün gün içilir. (KK.85)
3. Maydanoz kaynatılıp suyu içilir. (KK.134)

A.2.2.3.43. İltihap

1. Tifliça (aslanpençesi)çay olarak 15 gün içilir. (KK.70)
2. Damar otu haşlanır. Büyük yaprakları sarma yapılır ve yenir. (KK.117)
3. Damar otu yaprakları kurutulup ufalanır. Kestane balı ile çırpılıp her sabah bir tatlı kaşığı yenir. (KK.118)
4. Damar otunun yaprakları haşlanıp suyu kavanoza konur. 15 gün boyunca günde bir su bardağı içilir. (KK.118)

A.2.2.3.44. İshal

Halk arasında “amel” olarak da adlandırılmaktadır. (KK.37)

1. Ayvanın kuru yaprağı kaynatılıp içilir. (KK.2)
2. Sirkenin ile maniya karıştırılıp şurup haline getirilir. Vücuda sürülür. Ardından tarak ile vücut ovalanır. Tarak ile ovalanarak vücudun içindeki kurtların çıkacağına inanılır. (KK.8)
3. Bir yemek kaşığı yoğurt, bir çay kaşığı kahve karıştırılarak yenir. (KK.23, KK.43, KK.37, KK.61, KK.109, KK.120)
4. Yoğurt ile nişasta karıştırılarak yenir. (KK.23, KK.32, KK.53, KK.60, KK.75, KK.78, KK.102, KK.121, KK.137, KK.138)
5. Öğütülmüş kahve ile limon karıştırılarak yenir. (KK.23, KK.69, KK.83, KK.85, KK.105, KK.113, KK.114)
6. Patates haşlanıp yenir. (KK.43, KK.49, KK.55, KK.60, KK.61, KK.69, KK.76, KK.78, KK.123, KK.125, KK.134, KK.138, KK.143, KK.144)
7. Bol su içilir. (KK.43, KK.32, KK.60, KK.88, KK.143, KK.146)
8. Kolaya aspirin atılıp içilir. (KK.43, KK.60, KK.76, KK.82, KK.88, KK.115, KK.133)
9. Tuzlu su içilir. (KK.32, KK.88)
10. Yoğurda limon sıkılır. (KK.37)
11. Sıcak su ile bal şerbet yapılıp içilir. (KK.37, KK.83, KK.89)
12. Yoğurdun içine kuru çay konup yenir. (KK.49)
13. Kuru kahve yenir. (KK.55, KK.60, KK.63, KK.69, KK.72, KK.88, KK.89, KK.117)
14. Yoğurt yedirilir. (KK.56, KK.58, KK.63, KK.61, KK.88, KK.91, KK.92, KK.145)
15. Pirinç lapası yenir. (KK.58, KK.92, KK.96, KK.123, KK.138)
16. Siyah çay içilir. (KK.58, KK.69)
17. Şeftali yenir. (KK.60, KK.69)
18. Muz yenir. (KK.69, KK.117, KK.138, KK.143)
19. Türk kahvesi içilir. (KK.76, KK.115, KK.120, KK.142)
20. Yağsız yemekler yenir. (KK.88)

21. Tuz ile şeker karıştırılıp soğumuş suda açılır ve içilir. (KK.88)
22. Süzme yoğurt yenir. (KK.89, KK.123)
23. Aç karnına limon içilir. (KK.100)
24. Mısır unu süt ile kavrulur. (KK.101)
25. Maydanoz tohumu yenir. (KK.102)
26. Kızılıcak kaynatılıp suyu sızdırılır. Suyu ile muhallebi yapılır. Muhallebi şekersiz olmalı. Muhallebi yağın üzerine sürülür. (KK.105) ya da kızılıcak şerbeti içilir. (KK.119)
27. Haşlanmış yumurta yedirilir. (KK.121)
28. Leblebi yedirilir. (KK.121, KK.138)
29. Yağlı yemekler yenmez. (KK.125)
30. Ayran içilir. (KK.125)
31. Asidi kaçmış kola. (KK.138, KK.143)
32. Mısır unu tereyağı ile kavrulur. Biraz karardıktan sonra yenir. (KK.142, KK.146)
33. Soğuk su ile bal karıştırılıp şerbet yapılır. (KK.145)

A.2.2.3.45. Kabızlık

1. Zeytinyağı içilir. (KK.43, KK.76, KK.77, KK.78, KK.113, KK.114, KK.119, KK.123, KK.138)
2. Portakal yedirilir. (KK.37)
3. Soğuk suya bal açılıp içilir. (KK.38)
4. Karayemiş yenir. (KK.46)
5. Bal şerbeti içilir. (KK.58, KK.83, KK.86, KK.88, KK.120, KK.134, KK.143)
6. Sıcak su ile bal karıştırılıp şerbet yapılır. (KK.145)
7. Kuru kayısı yenir. (KK.61, KK.77, KK.96, KK.117, KK.133(Aç karnına yenirse daha etkili olur.))
8. Ispanak yemeği yenir. (KK.88)
9. Pırasa yemeği yenir. (KK.88)
10. Kaymaklı yoğurt yedirilir. (KK.91)
11. İncir yenir. (KK.96)

12. Sarı yumuşak armut yenir. (KK.96)
13. Ihlamur çayı içilir. (KK.113)
14. Süt içilir. (KK.115) ya da çiğ süt içilir. (KK.138)
15. Meyve yenir. (KK.115, KK.125)
16. Kabak suda haşlanıp yenir. (KK.142)
17. Çiğ süt içilir. (KK.142)
18. Sabah aç karnına ılık su içilir. (KK.146)

A.2.2.3.46. Kalp Hastalıkları

1. Kupa yaptırılır. Ancak kalp hastalıkları için kupa işlemi, sol omuzun arkasında ve kalbin hizasında yapılır.

A.2.2.3.47. Kan Durdurma

1. Ekmek ile şeker ağızda çiğnenir. Kanayan yere basılır. (KK.15)
2. Apsumati sürülür. (KK.15)
3. Tereyağı ile şeker ya eritilir sıvı halde sürülür. Ya da çırpılarak merhem kıvamında sürülür. (KK.21)
4. Burun kanamasını durdurmak için buruna mısır unu çekilir. (KK.23)
5. Kızılağacın yaprağı ya da tomurcuğu çiğnenip bastırılır. (KK.46, KK.71, KK.142, KK.146)
6. Burun kanamalarında boyun ıslatılır. (KK.61)
7. Burun kanamalarında idrar damlatılır. (KK.61)
8. Şeker bastırılır. (KK.70, KK.75, KK.120)
9. Sıcak şeker şerbeti üzerine dökülür. (KK.75)
10. Tuz basılır. (KK.88)
11. Kanayan yere gaz yağı bastırılır. (KK.102)
12. Burun kanaması olan kişi saçlarını yukarı doğru çeker. (KK.118)

A.2.2.3.48. Kan Düşüklüğü

1. Çekirdekli siyah üzüm sabah aç karnına, gece yatmadan önce yedi kere çiğnenir. (KK.14)
2. Erik kaynatılıp suyu içilir. (KK.45)

3. Dalak hafif canlı şekilde pişirilip yenir. (KK.45)
4. Üzüm pekmezi yenir.(KK.46, KK.75, KK.120, KK.123)
5. Dut pekmezi yenir. (KK.46)
6. Portakal yenir. (KK.75)
7. Keçiboynuzu pekmezi yenir. (KK.120, KK.123)
8. Kuru siyah üzüm yenir. (KK.123)

A.2.2.3.49. Karabasan Basması

1. Uyuyan kişinin üstüne yattığı ve uyuyan kişinin uyanmasına rağmen hareket edemediği, konuşmadığı bir durumdur. Karabasan tarafından sürekli basılan kimse gece huzursuzluğa kapılabilir ve uyku problemi olabilir. Ya da korkusu oluşabilir. (KK.23)

A.2.2.3.50. Karın Sancısı

1. Sıcak kiremit veya bakıra oturtulur. (KK.32)
2. Sarıçiçekli ot kurutulur. Ufalanır. Suya atılıp içilir. (KK.96)

A.2.2.3.51. Kaşıntı

1. Yıllanmış eğrelti otları yakılır. Kaşınan yere tütsü tutulur. (KK.9)

Otacılar, ilaç olarak kullandıkları otları tütün olarak da kullanmışlardır. Bu uygulama şekli şamanlarda da görülür. Yörede de eğrelti otu yakılarak tütsü yapılmaktadır.

2. Furna yani kurbağanın yaşlı olanı kişiye üflediğinde kaşıntı olacağına inanılır. Bu durumdan kurtulmak için tuzlu dağ mincisi kaşınan yere sürülür. Birkaç kez minci değiştirilir. Bu arada yoğurtta yenir. (KK.45)
3. Şap ile kaşınan yerler temizlenir. (KK.79)
4. Killi toprak üzerine sürülür. (KK.100)
5. Yoğurt yenir ye da vücuda sürülür. (KK.117)
6. Tuzlu su sürülür. (KK.123)
7. Yıkanılır. (KK.125)
8. “Kaşıntı Irmağı” adlı ırmakta yıkanılır. (KK.142)

9. Kül bir beze sürülür. O bez ile yıkanılır. (KK.142)

A.2.2.3.52. Kekeleme

1. Kurban ineğinin dili kekeleyen kişiye yedirilir. (KK.105)

A.2.2.3.53. Kellik

1. Pekmez sürülür. (KK.15)

A.2.2.3.54. Kıllardan Kurtulma

1. Eski ayın son salısında kıllar koparılır.(KK.104)
2. Tüysüz fare 40 günü dolmamış bebeğe sürülür. (KK.104)
3. Değirmenin taşa vuran kısmını (taktakiça) bebeğin kıl olan kısımlarına sürüldüğünde daha kıl çıkmayacağına inanılır. (KK.104)

A.2.2.3.55. Kırık-Çıkık

1. Mısır unu ile tuz karıştırılıp tavada pişirilir. Kırık yere sarılır. (KK.15)
2. Soğanın içi oyulur. İçine zeytin koyulup küllün içene bırakılır. Külde ağır ağır piştikten sonra çadır yaması ile kırık olan yere sarılır. (KK.15)
3. Yumurta, buğday unu karıştırılır. Çadır yaması ile sarılır. İki tahta parçası ile desteklenir. (KK.15, KK.24, KK.20, KK.29)
4. Kırık ağrısını gidermek için tartılmamış et alınır. Kırık bölgeye sarılır. (KK.2)
5. Buğday unu, zeytinyağı ve yumurta ile yağlı hamur yapılır. Kırık olan yere alçı niyetiyle sarılır. (KK.8)
6. Gemi zifti kırık olan kısma sürülür üzeri bez ile sıkı sıkı sarılır. (KK.43)
7. Yanlış kaynamış kemiğe alabalık sarılıp yumuşatılır.
8. Sıcak su ile yıkanıp bağlanır. (KK.98)
9. Taze tavuğun postu alınır. Kırığın üzerine sarılır. (KK.100)

10. Yumurta akı, kiremit tozu(kiremit ufalandıktan sonra elekten geçirilir. Eleklenen en ince un kullanılır.)sabun karıştırılıp hamur haline getirilir. Kırığa sürülüp bağlanır. Ardından kırılan yerin altın ve üstüne sağlam ve düz durması için tahta koyulur. (KK.145, KK.150)

A.2.2.3.66. Kireçleme

1. Çam otu parçalanır. Tencereye dökülür. Üzerine su dökülüp bir gece bekletilir. Bekletilen su küvete dökülüp 15-20 dk. içine girilir. Bu uygulama 12 gün yapılmalıdır. Ancak yan etki olarak gözde çapaklanma yapmaktadır. (KK.77)
2. Doğal çınar yaprağı parçalanır. Su kaynatılır. Yapraklar içine atılır. 1-2 dk. Bekletilip sabah akşam içilir. (KK.77)

A.2.2.3.57. Kolesterol

1. Bir kavanoz sarımsak soyulup kavanoza konur. Üzerine zeytinyağı eklenir. Dolapta bir süre bekletildikten sonra her gün bir diş yenir. (KK.75)
2. Karayemiş taze iken yenir. (KK.147)

A.2.2.3.58. Kolit (Bağırsak İltihabı)

1. Toz rezene, kuru papatya bir bardağa konur. Üzerine kaynar su dökülür. 10 dakika bekletilir. Sonrasında içilir. Eğer emen bir bebeğe verilecekse anne içebilir. Yani anne yoluyla içmiş olabilir. Eğer emmiyorsa bebeğe içirilir. (KK.118)

A.2.2.3.59. Konak

Kirden dolayı saç derisinde oluşan kabuklu yaralar.

1. Zeytinyağı deriye sürülür. Bir müddet bekledikten sonra tarak ile kazıtılır. (KK.15, KK.16, KK.61, KK.123)
2. Karbonatlı su ile yıkanır. (KK.76)
3. Kükürtlü sabunla yıkanılır. (KK.125)

4. Çocukların başı köpüklü bırakılmamalı. Sıcak suyla yıkanılmalı. (KK.127)
5. Ataşelikte duran kararmış tavanın altındaki maniya yağ ile açılır. Sonrada başa sürülür. (KK.148, KK.150)

A.2.2.3.60. Korku (korkuluk kaldırma)

Herhangi bir nedenden dolayı korkan kişilerin korkusu olduğu düşünülür. Hatta çok korkan kişinin 40 gün içerisinde ölmesi korkusuna bağlanır. (KK.32, KK.64) Korku kaldırmanın birkaç farklı yolu vardır.

1. “Eşya Kullanılarak Korkuluk Kaldırma” adlı uygulamada korkuluğu kaldıran kişi, korkan kişinin atlet, başörtü vb. bir giysisini alır. Eliyle bir ucunu tutar ve dirseğinin altından geçecek şekilde koluna dolar. Her dolayışında korkan kişinin korkusuna göre kullanılan malzemenin bir kısmı dışarda kalır. Bu sırada dualar okunur. Okunan malzeme atlet ise giyilmesi istenir. Başörtü gibi bir şey ise üzerinde taşınması istenir. Bu durumun bir gün olması yeterlidir. (KK.1, KK.122, KK.125, KK.138)

2. “Su Yolu İle Korkuluk Kaldırma” adlı uygulamada;

1. şekil: Salı veya Cuma gününün sabahı aç karnına ve abdestli halde güğüm yere koyulmadan su doldurulur. Bu tedavi yapılırken hiç konuşulmamalı. Su ocağa açken konmalıdır. Su kaynarken Yasin suresinin ilk sayfası okunur. Ardından Ayet’ül Kürsi, üç kere İhlas, Kevser, Nas, Felek ve Fatiha surelerini okuyup suya üflenir. Kaynadıktan sonra güğümdeki su tepsiye dökülür. Güğümü Allah rızası için ters halde kaldırdığında su yukarı doğru güğüme çıkar. Bu işlem üç kere yapılır. Bu işlem esnasında güğümün üstünde atlet, bıçak, vurçsi (siyah saç perçemine benzer tellerden oluşan bir alet) konulur. Su yedi gün sabah aç karnına içilir. Geriye kalan eklem yerlerine sürülür. (KK.13, KK.8, KK.2, KK.3, KK.32, KK.37, KK.76, KK.122, KK.125, KK.127, KK.128, KK.133, KK.138)

Bu işlemi yapacak kişi eğer kadın ise adetten kesilmiş olmalı. Korkuluk kaldırmak için eli alınırken yapan kişi alan kişiye “ Bunu sana emanet ettim, korkuluk kaldırabilirsin.” demeli ve daha korkuluk kaldırmamalı.

2. şekil: Aynı kurallar geçerlidir. Ancak suyu dökerken üç kez Ayetel Kürsi okunur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا
فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ
عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

Ayet-el Kürsi Okunuşu

Bismillahirrahmânirrahîm.

Allâhü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyûm, lâ te’huzühu sinetün velâ nevm, lehu mâ fissemâvâti ve ma fil’ard. Men zellezî yeşfeu indehü illâ bi’iznih, ya’lemü mâ beyne eydihim vemâ halfehüm velâ yühîtüne bi’şey’in min ilmihi illâ bimâ şâe vesia kürsiyyühüssemâvâti vel ard, velâ yeûdühü hıfzuhümâ ve hüvel aliyyül azîm.

Ayetel Kürsi Anlamı (Meali)

Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.

Allah ki, O’ndan başka ilah yoktur. O hayydir, kayyûmdur.

Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama.

Göklerde ve yerdekilerin hepsi O’nundur.

O’nun izni olmadan katında kim şefaate edebilir?

O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (Hiçbir şey O’na gizli kalmaz.)

O’nun bildirdiklerinin dışında insanlar,

O’nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler.

O’nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez.

O, yücedir, büyüktür.

Suyu dökme işlemi üç defa yapılır. Bu işlem gerçekleştirilirken Asr suresinden aşağısı (Hümeze, Fil, Kureyş, Maun, Kevser, Kafırun, Nasr, Tebbet, İhlas, Felek, Nas) okunur. Su okunduktan sonra üç gün içilir. Kalan su eklem yerlerine sürülür.

Bu uygulama üç gün, birbirini bilmeyen üç farklı kişiye yaptırılmalıdır. (KK.9, KK.88)

3. şekil: Güğümün üstüne havlu, ekmek, teşbih ve bıçak konularak yapılır. Genellikle Salı ve Perşembe günü tercih edilir. Suyu içmek veya eklemelerine sürmek bu uygulamada yoktur. Güğümün üstüne koyulan ekmek hayvanlara verilir. (KK.3, KK.120)

3. “Mum ile Korkuluk Kaldırma” adlı uygulamada korkunun göz nedeniyle olduğu düşünüldüğünden korkuluk mum ile kaldırılır. Buradaki işlem kurşun dökmenin aynısıdır. (KK.3)
4. Denizin kırk dalgasından su alınır. O su ile korkuluk kaldırılır. (KK.2)
5. Bir beze 3 ihlas okunur. Bez 3 kere düğme yapılır. O bez dışarı atılır. Dışarda gün 3 gece bekletilir. Sonrasında düğmeler açılır. (KK.47)
6. Kurşun döktürülür. (KK.61)
7. Başparmak üst çenenin altına konup çene yukarı doğru kaldırılır. (KK.66)
8. “İmrikli mimrikli haftada gel çingırakli, korku korku korkata” kişi bu duayı okuyarak da korkuluğunu kaldırabilir. (KK.125)
9. Dua okunur. (KK.142)

A.2.2.3.61. Kotça/ Koça/ Keçe/Korduk/ Minca(siğil)

Siğil derinin üst tabakasına veya mukozaya yerleşen insan papilloma virüsü / HPV olarak bilinen bir virüse ait enfeksiyonlardır. Siğillerin şekli bulunduğu bölgeye veya tipine göre değişmekle beraber, genellikle deriyle aynı renkte, kabarık, nasırımsı sert görünümündedirler.

Halk arasında;

- Yıldızlar sayıldığında çıktığına inanılır. (KK.43, KK.68)

- Kurbağa insanın bir yerine idrarını yaptığında çıktığına inanılır. (KK.126)

Çayeli dolaylarında koça'ya "keçe" denir. (KK.120)

1. Olmamış incirin sütü her sabah üstüne damlatılır. (KK.14, KK.59, KK.70, KK.113)
2. Dikenli bir ot(Bkz. Ek Metin-1), bu ot ile karşılaşıldığı zaman koçası olanın ismi söylenir. Sonra "Yarabbi bunu kopardığım gibi o da gitsin." Diyerek hızlıca ot kökü de kopacak şekilde koparılır. (KK.23, KK.14)
3. Koça olan yer sıcak su ile yumuşatıldıktan sonra iğne ile içi boşaltılır. Boşaltılan yere tuz basılır. (KK.12, KK.26)
4. Sigaranın külü ile ezilir. (KK.14)
5. İri kaya tuzuna yedi kere Fatiha okunur. Okunduktan sonra toprağa gömülür. Tuz eridiğinde kaçanın da gitmesi beklenir. (KK.3, KK.14, KK.68)
6. İncir ağacından dal koparılır. Dalın içinden akan süt koçaya damlatılır. Koparılan dal ağacın başka bir dalına asılır. Asarken de "bu dal kuruyana kadar bu da kurusun." denir. (KK.16)

Bir nesnenin kurumması beklenerek hastalığın gideceğine inanılması yaygındır. Örneğin Adana'da siğilleri yok etmek için murt dalındayken kırılır. "Allah'ım bu kuruyana kadar siğillerim kurusun." denir.

7. Yağmur yağdığında yolda yaptığı şimaliko (yol kenarın da akan yağmur suyu) da oluşan köpük, kanatılan koçaya sürülür. (KK.4, KK.53)
8. Sütlista otu (Bkz. Ek Metin-1) ezilip koçaya sürülür. (KK.10) Bu otun iki çeşidi vardır. Uygulamada ikisi de kullanılmaktadır.
9. Koçadan bir parça alınıp elmanın içine yerleştirilir. Elma, toprak evlerde bulunan kapı altına gömülür. Bu gibi uygulamalarda örneği " Ayşe kızı Zeynep'in kocaları kaybolsun." denir. (KK.3, KK.29, KK.37, KK.88, KK.92, KK.105)

Yörede yapılan uygulamalarda anne adı kullanılmaktadır. Bazen baba adı da kullanılır ancak önemli olan anne adıdır.

10. Servi ağacının taze zamanlarında iki dal kırılır. Dalların kabuklarına zarar vermeden çıkartılır. Kabuklar birbirine bağlanır. Bağlanırken örneğin “Ahmet’ten olma Ayşe’den doğma Fatma’nın için.” Denir. Kabuklar kuruyana kadar kocaların gitmesi beklenir. (KK.3)
11. El ve ayak tırnakları kesilir. Elma ikiye bölünüp içine koyulur. Ateşe atılır. Ancak atıldığı gibi ateşin olduğu ortamdaki uzaklaşmalı. (KK.21, KK.115)ya da toprağa gömülmeli. (KK.145)
12. Üç yolun ortasına 3 İhlas 1 Fatiha okunup dikkat çekici bir odun dikilir. Yoldan geçen odunu aldığı anda kocalarda kaybolur. (KK.21)
13. Siyah üzümleri olan otun(Bkz. Ek Metin-1) üzümleri alınır. Akan suyun altında koçası olan kişinin adı söylenip bir tane üzüm patlatılır. Kaç tane koça varsa o kadar üzüm patlatılır. (KK.8)
14. Kül sürülür. (KK.12)
15. Koçası olan kişinin adı söylenerek fasulye derenin kenarına gömülür.
16. İki elin avuçları birbirine bakacak şekilde eller kapatılır. Ellerin üzerinde arpa okunur. Okunan arpalar avuçların arasından aşığı bırakılır.(KK.29)
17. Yeni ayın çıktığı zamanlarda iri tuz alınır. Koça sayısı kadar tuz koçalara tek tek sürülür. Sonrasında tuzlar okunur ve çeşmenin altına atılır. Tuzlar eridiğinde koçaların da gideceğine inanılır. (KK.32)
18. Sabah erkenden kalkılıp bahçeye giden bir su olduğundan su alınır. O bahçeden de birkaç ot koparılır. Su buhar olana kadar, ot kuruyana kadar kocaların da kurumaması beklenir. (KK.45)
19. Kaç tane koça varsa o kadar iri tuza namaz sureleri okunur. Tuzlar bir beze konur. Bez çok sıkı bağlanmadan denize veya dereye atılır. (KK.47)
20. Sabah aç karnına siğil duası bilen 7 kişinin kapısına gidilir. 7 kişiye dua okutulur. (KK.50)
21. Derenin içinde var olan taş eğer su biriktiriyorsa o taş alınır, su biriktiren taraf koçaya sürülür. (KK.58)

22. Koça duası bilen kişi kocalara dokunarak duasını okuduktan sonra hastadan su ister. Sudan bir yudum aldıktan sonra ansızın suyu hastanın üzerin atar. (KK.61)
23. Koçası olan kişi birinin evine gider, kimse görmeden sobasına iri tuz tanesi atıp patlama sesini duymadan kaçar. (KK.63, KK.66, KK.100)
24. Çam ağacının ince yapraklısının dalı kırılır. Dal birkaç kez burkulup çamın altında bir taşın altına konur. Burada kuruması beklenir. (KK.61)
25. Koça adeti kadar fasulye okunur. Kocalara sürüldükten sonra toprağa gömülür. (KK.74)
26. Abdest alınır. Fatiha suresi okunup siğile çatılır. Ve Fatiha suresi, Peygamber Efendimizin ruhuna hediye edilir. Soğan ikiye bölünüp 11 tane Fil suresi okunup soğana üflenir. Soğan kapatılıp toprağa gömülür. Çürümesi beklenir. (KK.75)
27. Ay ilk çıktığı zaman ayı yeni gören kişi ayı gözüyle takip ederek “Ay gördüm ay Allah, şükür Elhamdülillah güzel ay gördüm La İlahe İllallah”. denir. Dönmeden el arkaya doğru uzatılıp koçalar toprağa sürülür. Sonrasında arkaya bakmadan oradan uzaklaşılır. (KK.73)
28. Yıldızlara bakarak dua okunur. (KK.78)
29. Asma ağacından dal kesip okunur. Okunan dal başka dala takılır. Asma dalı kuruyana kadar kocalarda kurur. (KK.79)
30. Damar otu çiğnenip koçanın üzerine konur. (KK.80)
31. İpek tel ile bağlanıp okunur. (KK.82, KK.88, KK.117, KK.144, KK.146)
32. Mağul (Mağmuli, mamuli)dikeninin, bir yere kökü bir yere ucunun batık olanı görüldüğünde ucu topraktan çıkartılır. 3 Fatiha suresi okunur. Sonrasında üstünden 3 kere geçilir. Ya da üstünden 7 kere geçilir. Bu işlem bittikten sonra kökü de kopartılıp yumak haline getirilir. Sonrasında koçası olan kişinin başında birkaç kez döndürüldükten sonra koçası olan kişi dikene bastırılır. Sonrasında bir dala asılır. Diken kuruyana kadar siğillerinde kuruması beklenir. (KK.83, KK.90)

33. Suşu (Harabe evlerin taş aralarında çıkan sarı renkli bir çiçek, Bkz. Ekler: Fotoğraf 24) kırılır. İçinden çıkan su siğillere sürülür. (KK.94)
34. Pazar günü aç karnına siğilin üzerine dua okunur. Ve siğil ezilir. (KK.102)
35. Yüzde siğil olursa kadın eşinin menisinden yüzüne sürer. (KK.105)
36. Ay yeni çıktığı zaman aya bakarak bir adım atılır. “ Ay sen güzel, ben güzel bu miskin elimde ne gezer.” Denir. Bu işlem yedi adım atarak 7 kez tekrar eder. Bu işlemden sonra arkaya bakmadan yere eğilip arkadan toprak alınır. Ve koçaya sürülür. (KK.113)
37. Kabuksuz sümüklü böcek siğilin üzerinde gezdirilir. Sümüklü böcek alındıktan sonra gece boyu el temizlenmez. Sabah el yıkanır. (KK.126)
38. Siğiller 7 sabah su ile okunur. 7.sabah tırnaklar kesilir. Okunan su ve tırnaklar 4 yol ağzına gömülür. Ancak gömülen yerden ayak geçmemesi lazım. Yapılan uygulama tutarsa siğiller gider. (KK.127)
39. Bir kağıdın üzerine 15 kere cibrelî(Mürekkepli) kalemle dua yazılır. Dua, “edri edrai evari” “Kağıt koçalı kişi tarafından sabah hiç konuşmadan ıslak toprağa gömülür. Mürekkep kaybolana kadar koça da kaybolur. (KK.132)
40. Kurşun kalem sivri olacak şekilde açılır. Koçanın üzerine bastırılır. Ve kalemin ucu kırılır. (KK.138)
41. Hocaya bir ayet yazdırılır. (Bu ayet denmemektedir.)Hoca kağıda ayeti yazdıktan sonra o kağıt sırtın dereye dönükken dereye atılır. Arkaya bakılmadan oradan uzaklaşılır. (KK.142)
42. İncir sütü sürülür. (KK.143)
43. Dua okunup üflenir. (KK.146)
44. Okunurken üzerine su serpilir ve dua bittikten sonra üzerine tükürülür.(KK.149)

A.2.2.3.62. Köpek Memesi

Koltuk altında çıkan yaralara denir.

1. Yara yaprağı (damar otu) ısıtılarak koltuk altına konur.(KK.10)

A.2.2.3.63. K etek

1. Zeytinyağı ile soğan dövülerek moraran yere sürülür. (KK.18)
2. Zeytin  ekirdeği ile beraber dövülüp k teğin üzerine sarılır. (KK.30, KK.32)
3. Mısır unu, pazı ve zeytin dövülüp k teğin üstüne konur. (KK.35)
4. Isırgan, zeytinyağı ve nane haşlanıp k teğin üzerine sürülür. (KK.44)
5.  zerine et konur. (KK.60, KK.75, KK.83, KK.117)
6. Mısır unu zeytinyağı ile kavrulur. Lahana yaprağına koyulur. K etek olan kısma konur. (KK.68)
7.  zerine buz tutulur. (KK.70, KK.125, KK.127, KK.136)
8. Ekmek çiğnenip üzerine konur. (KK.75, KK.83, KK.127, KK.138, KK.143)
9. Ancura otu haşlanır. Suyu ile yıkanılır. (KK.92)
İnanışa göre kurbağa bir yerini kesince ancura otunun altına girer. (KK.92)
10. Alabalık ikiye ayrılıp üzerine içi k teğin üzerine gelecek şekilde yerleştirilir. (KK.147)
11. Balık yağı içilir ya da üzerine sürülür. (KK.147)
12. Koyun kesilip post sıcak hali ile kişinin üzerine serilir. (KK.148)
13. Kebrun denen siyah katran k teğin üzerine yapıştırılır. Ya da beze sürülüp bez bağlanır. (KK.145, KK.150)

A.2.2.3.64. Kramp

1. Toplu iğne batırılır. (KK.18, KK.81)
2. Suya tutulur. (KK.22, KK.18)
3. Balın içine evde yapılmış elma sirkesi katılır. Biraz su katılıp karıştırılır. Karışım bir yudumda içilmeli. (KK.118)

A.2.2.3.65. Kulağa Su Kaçması

1. Kulağa taş ile vurulur. (KK.73)

A.2.2.3.66. Kuplika Düşmesi (ses kısıklığı)

1. Ses kesildiği zaman kaşığın sapına tuz koyulur. Tuzlu tarafı ağızda olacak şekilde kaşık dişlenir. Dağa doğru dönülüp “Dalınla budağınla yutayım seni.” denir. (KK.20, KK.45)

Bu uygulamanın bir farklı versiyonu şu şekildedir:

Kaşığın sapına tuz konur. Kaşığın sapı kuplikanın altına konur. Yukarı doğru itilir. Bu sırada sağ kapıdan sol kapıya doğru yürünür. Yürüme anında 3 kere “habu dağı yutacağum haaam” denir.

2. Pişirilmiş elma yenir. (KK.8)
3. Yumurta ile süt karıştırılıp içilir. (KK.8)
4. Dut pekmezine biraz tereyağı konup ısıtılır. Ve içilir. (KK.38)
5. “Kuku dağum kalk yukarı.” denir. Ardından “kuku dağum kalktı.” denir. Yanındaki kişi “Havu dağları yuttum.” dedirtir. (KK.44)
6. Bal yenir. (KK.102)

A.2.2.3.67. Kurt Kesme

Mide de veya bağırsakta kurt olduğu düşünülür. Böyle durumlarda aşağıdaki uygulamalar yapılır.

1. Yanaklara sirke sürülüp baştan yanaklara doğru tarakla sirke yayılır. Bu uygulama sırasında dua okunur. (KK.37)
2. Şerat (Peynir suyu) içilir. (KK.150)

A.2.2.3.68. Küçük Dilin Yutulması

1. Dil yukarı doğru çekilir. (KK.142)

A.2.2.3.69. Lekeler

1. Kadın hamileyken zambak koklarsa çocukta siyah bir leke oluşur. Bu lekenin gitmesi için ölen kimsenin parmağı lekeye sürülür. (KK.20)

Leke olan yer siyaha dönüktür. Oysaki ölü bir vücut solgundur, beyazdır. Büyüyük bir uygulama olan bu tedavide benzetilme ilişkisi kurularak lekenin renginin ölü rengine dönüşerek yok olması beklenir.

2. Arı poleni macun haline getirilir. Lekelerin üzerine sürülür. (KK.72)
3. Çillenme gibi durumlarda yeni doğan buzağın ilk ağzı (portahala) çillere sürülür. (KK.75)
4. Süt kaymak sürülür. (KK.143)

A.2.2.3.70. Mayasıl/ Mantar

Halk arasında mayasılın tek olmadığı canlının serçe olduğuna inanılır. (KK.32)

1. Defneyaprağı kaynatılır. Defnenin kaynatıldığı su sızdırılır. Mayasıl olan yer suyun içinde bekletilir. (KK.10)
2. Greyfurt kabuğu ile pudra karıştırılarak mayasıl olan yere sürülür. (KK.3)
4. Maydanoz ile pudra karıştırılarak sürülür. (KK.3)
5. Kına yakılır. (KK.32, KK.61, KK.68)
6. Pamuk ipliği ile bağlanır. (KK.32)
7. El ile temizlenir. (KK.61)
8. Kabağın suyuna sokulur ya da mayasılın üzerine kabağın buğusu tutulur. (KK.83)
9. Sıcak suya tutulur. (KK.88)
10. Biberli veya ekşi yiyecekler yenmez. (KK.88)
11. Sabun sürülür. (KK.92)
12. Mısır püskülü kaynatılıp suyu içilir. (KK.96)

A.2.2.3.71.Meloni kalkması (Kurdeşen Dökmek/ Ciltte kabarcıklar oluşması)

1. Gün ışığı görmemiş toprağa sarımsak, zeytinyağı ve insan idrarı eklenip karıştırılır. Bütün vücuda sürülür.(KK.22)
2. Livor otu toplanır. Denize girilip livor ile yıkanılır.(KK.20)

3. Eğrelti otları önceden 1 yıl kurutulur. Kurdeşen dökmesi olduğunda eğreltinin tütsüsünde durulur. (KK.76)
4. Kolonya ile üstü temizlenir. (KK.78)

A.2.2.3.72. Mide Bulantısı

1. Nane ile limon kaynatılır. (KK.23, KK.43, KK.60, KK.75, KK.77, KK.102, KK.113, KK.120, KK.123, KK.125, KK.127, KK.135, KK.138, KK.143)
2. Tuzlu yiyecekler yenir. (KK.60)
3. Maydanoz suyu içilir. (KK.102)
4. Limonata içilir. (KK.119, KK.125)
5. Ihlamur çayı içilir. (KK.143)
6. Karanfil çayı içilir. (KK.143)
7. Peynir suyu içilir. (KK.146)

A.2.2.3.73. Ödem

1. Mısır püskülü kaynatılıp suyu içilir. (KK.96)
2. Damar otu yaprakları kurutulup ufalanır. Kestane balı ile çırpılıp her sabah bir tatlı kaşığı yenir. (KK.118)

A.2.2.3.74. Öksürük

1. Pekmez ile karabiber kaynatılır. (KK.2, KK.69)
2. Sarımsak, limon, soğan, su ile kaynatılır. Üç gün bekletilir. Sabah akşam bir kaşık içilir. (KK.8)
3. Kaynamış süte karabiber ve sarımsak atılarak kaynatılır. Birkaç gün içilir. (KK.23)
4. Karaturpun içi oyulur. İçine bal konulup üç gün bekletilir. Üç gün sonra içindeki baldan her ün bir yemek kaşığı yenir. (KK.8, KK.23, KK.118)
5. Isırgan kaynatılıp içilir. (KK.36)
6. Gaz lambasının gazı kokutturulur. (KK.44)
7. Hava-civa ile tereyağı vurulup yenir. (KK.48, KK.86, KK.92, KK.125, KK.127)

8. Çok su içilir. (KK.60)
9. Zeytinyağı ile kekik karıştırılıp sırtta sürülür. (KK.67)
10. Buharda durulur. (KK.61)
11. Kestane balı yenir (KK.69) veya normal bal yenir. (KK.91, KK.98)
12. Keçiboynuzu pekmezi yenir. (KK.69)
13. Yayla çiçeği kurutulur. Ihlamur çayı, tifiça otu ve yayla çiçeği çay yapılıp içilir. Limon veya nane de katılabilir. (KK.69)
14. Ihlamur çayına bal katıp içilir. (KK.70, KK.79, KK.89, KK.98)
15. Saf zeytinyağı ile limon karıştırılıp içilir. (KK.72)
16. Yarım kavanoz bal, 3 tane soğan, 1 baş sarımsak, 1 çay kaşığı zencefil, 1 çay kaşığı zerdeçal, keçiboynuzu özü karıştırıp kavanoz kapatılıp sabaha kadar bekletilir. Sabah aç karnına verilir. (KK.75)
17. Bala soğan suyu eklenip aç karnına içilir. (KK.75)
18. Bir yemek kaşığı balın içine 3-4 damla zeytinyağı ve limon eklenip çırpılıp gün gün bir kaşık yenir. (KK.75)
19. Ilık süt, 1 tatlı kaşığı bal ve yumurta çığ olarak çırpılır. İçilir. (KK.75)
20. Kırmızı soğan pişirilip suyu içirilir. (KK.76)
21. Aloe vera yaprakları yıkanıp robotta parçalanır. Ancak robotun bıçakları metal olmamalı. Parçalanan yapraklar tülbentin içine konur ve suları sızdırılır. 1lt aloe vera suyuna 1 lt kestane balı katılır. Karıştırdıktan sonra sabah akşam yarım çay bardağı içilir. Bu karışım bir kullanılmalıdır. (KK.77)
22. Nane ile limon kaynatılıp içilir. (KK.82)
23. 5 adet büyükçe damar yaprağı el ile parçalanıp 1 su bardağı su ile kaynatılır. Kaynadıktan sonra içine bal eklenir ve suyu sızdırılıp bir hafta sabah akşam içilir. (KK.77)
24. Öksürük otu (Bkz. Ekler: Fotoğraf 19) ile damar yaprağı karıştırılıp çay yapılır. (KK.77)
25. Ihlamur, bal, limon ve tereyağı karıştırılıp 3 akşam içilir. (KK.95)
26. Limonlu çay içilir. (KK.101)
27. Bala karabiber eklenip yenir. (KK.110)

28. 1 yemek kaşığı bala 1 çay kaşığı tarçın eklenip tok karnına yenir.
(KK.110)

29. Limon ile bal karıştırılıp yenir. (KK.113)

30. Zeytinyağı le limon karıştırılıp sabah akşam bir yemek kaşığı içilir.
(KK.123)

31. İhlamur, zencefil ve bal karıştırılıp içilir. (KK.127)

32. Süt içilir. (KK.132)

33. Tereyağı ile bal karıştırılıp yenir. (KK.138, KK.146)

34. Çiçeklerle karışık çiçek çayı yapılır. Bu çiçekler tek olarakta çay
yapılıp içilebilir.

- Pohperi çiçeği
- İhlamur
- Nane
- Kekik
- Çay çiçeği(Bkz. Ekler: Fotoğraf 30)
- Dağ çiçeği
- Tarçın
- Havlucan

A.2.2.3.75. Ölenin Şişmemesi

1. Eve ölü getirildiğinde üzerine bıçak, makas veya demir parçası
konur. (KK.17)

A.2.2.3.76. Ölenin Yakınına Sakinleştirme

1. Ölenin arkasından fenalaşan kişiye ölenin toprağından atılır. Ancak
toprak atılan kişi bu durumu fark etmemelidir. (KK.2, KK.23,
KK.61, KK.88, KK.125)

2. Ölü toprağına gömülünce toprak onu soğutur. O soğukluk yüreğıe
düşer ve sevda damarlarını kurutur. Ölüünün sevda damarı
kurduğunda arkada kalanların acısı diner onu unuturlar. (KK.142)

A.2.2.3.77. Parmak Çürümesi

1. İnanışa göre parmak ile mezarlık işaret edilirse o parmak çürür. Çürümemesi için önce parmak ısırılır. Sonra ayağının altına koyup basılır. (KK.22)

A.2.2.3.78. Pişik

1. Böcek yaprağı yedikten sonra kalan un gibi tomurcuklar pişik olan kısma sürülerek pudra niyetine kullanılır. (KK.148)

A.2.2.3.79. Rahna Çakuma(gece yangını/ uçuk)

Genellikle ağız ve burun etrafında, nadiren de cinsel bölge ve kalça etrafında oluşan, ince şeffaf içi sıvı dolu kabarcıklar şeklinde görülen yaralardır.

İnanışa göre gece fare yüze üfürdüğü zaman orada uçuk çıkar. (KK.1) Bir diğer inançta korkudan çıktığı yönündedir. (KK.63)

1. Bıçak uçuğa değdirilerek “ Rahna çakuma ne azarsun ne uzarsun uşaklaruni kızlaruni tekef edersun.” denir. Okuma bittikten sonra bıçak arkaya atılır. (KK.19)
2. Ateşten kömür alınır. Uçuğun çevresine küçük bir çizik atılır. Her çizikte “ay yıldız rahna çakuma akşam yattum saba kalktum ne ay ne yıldız ne rahna çakuma” denir. Uçuğun etrafı kömürle dönülene kadar işlem devam eder. (KK.18)
3. Apsumati (odun ateşinden çıkan beyaz kül) sürülür. (KK.15, KK.70)
4. Kalem ile etrafı çizilir. Bu işlem üç gün devam edebilir. (KK.23, KK.106)
5. Rahnanın gövdesi patlatılır. Uçuğun üstüne sürülür. (KK.8)
6. İspir Dut’u sürülür. (KK.31)
7. İspirto veya kolonya sürülür. (KK.53)
8. Kaşık ısıtılıp üstüne bastırılır. (KK.59, KK.61, KK.69)
9. Sarımsağın suyu sürülür. (KK.68)
10. Ruj sürülür. (KK.68, KK.117)

11. “Rahna çakuma it it yaktum seni ceri cit yaprak cibi açarsun çiçek cibi solarsun “ denir. Sobanın külü rahna çakumanın üzerine sürülür. Bu işlem birkaç gün sabah akşam yapılır. (KK.61)
12. Göz taşı üzerine sürülerek dua edilir. (KK.78)
13. Çam ağacından patlamamış zift alınır. Patlatılarak uçuklara sürülür. (KK.83)
14. Salatalık kabuğu sürülür. (KK.88)
15. Evin altındaki temel toprağından besmele çekerek toprak alınır. Rahna çakuma olan kısım ıslatılır. Islak kısma toprak yapıştirilir. Ertesi gün toprak ile beraber rahna çakumanın kabuğuda kopar. (KK.106)
16. Dut tazeiken yenir. Ya da haşlanıp suyu içilir. (KK.127)

A.2.2.3.80. Romatizma

1. Alabalık yatay olarak ikiye bölünür. Ağıran yerin üstüne serilir.(KK.3)
2. Isırgan otu ile ovalanır.(KK.21)
3. Haşlanmış lahana eklemlere sarılır. (KK.34, KK.45)
4. Sülük takılır. (KK.34)
5. Çörekotu yağı sürülür. (KK.38)
6. Dünya güzelinin kökü taş ile ezilir. Biraz zeytinyağı eklenip merhem haline getirilir. Sonrasında dizlere sürülür. (KK.45)
7. kaplıcaya girilir. (KK.45)
8. Isırgan otu ile vurulur. (KK.45)
9. Alabalığın kafası 21 gün suya koyulup karanlık bir yerde bekletilir. 21 gün sonra çürük balık kafaları romatizma olan yere sürülür. (KK.60)
10. Porçuma çiçeği ezilir. Lapası bölgeye sürülür. (KK.150)

A.2.2.3.81. Saç Kıran

1. Saç kırılan yere sarımsağın suyu sürülür. (KK.17, KK.46, KK.83, KK.88, KK.145, KK.150)

2. Bir kilo soğan doğranır. Başa sürülür. (KK.60)
3. Isırgan otu hafif sıcak suya sokulup çıkartılır. Kafaya sarılır. Bir gün bekletilir. (KK.88)

A.2.2.3.82. Saç Uzatma

1. Asma ağacının gövdesine çeltik atılır. Çeltiğin altına kova benzeri bir malzeme koyularak akan sıvı biriktirilir. Biriken sıvı krem haline gelmeye başladığında saça sürülür.(KK.3, KK.45, KK.83, KK.92, KK.142) Bu işlem yapılırken “saçım asma kadar uzun olsun denir.”(KK.45)
2. Gökkuşuğu çıktığında saç gökkuşuğuna gösterilir. Ve “Gökkuşuğu saçlarum sen kada sen tava sapi kada.” denir. (KK.125)
3. Ak sabun (ham sabun) ile yıkanılır. (KK.150)

A.2.2.3.83. Sarılık

1. Günlük yumurta kirli kirli bardağa konulur. Bardak tamamen limon doldurulur. Üç gün dışarda bekletilir. Üç gün sonra tülbent yardımıyla sızdırılır. Bu karışıma idrar katılır ve kişiye içirilir. İçtikten sonra karışımında idrar olduğu söylenir. Bu şekilde içtiği ilaçtan tiksindir ve sarılığı üstünden atar. (KK.9)
2. Sirke ile sarımsak kestirilir. Ortaya çıkan su içilir. (KK.18)
3. Kırk gün bir bardak süte bir yumurta kırılarak içilir. Ancak kırk günden sonra ara verilmelidir. Verilmezse zehirlenme olur. (KK.3)
4. Hacamat yapılır. Hacamat yapılan yere ciğer konur.

Hacamat:

Peygamber efendimizin (s.a.v) sünneti olan bu uygulama hem kadınlara hem erkeklere yapılmaktadır. Uygulama sırasında sünnet edilen kaidelere de uyulmaktadır.

Hacamat için belirli günler bulunmaktadır. Bunlar; Pazar, pazartesi, salı, perşembedir. Çarşamba ve cumartesi günlerinde hacamat yapılmamasının sebebi ise bu günlerde kan aldırmanın sedef hastalığına neden olacağı rivayetidir.

Hacamat aç karnına yapılır. Ancak kan şekerinin düşmesini engellemek için ya bal şerbeti içilir ya da hurma yenir. Ancak hurma yenilecekse tek sayıda yenmelidir. Bu durum hurmanın kan şekerini dengeleyici özelliğe sahip olmasından ötürüdür.

Hacamattan önce kupa yapılır. Kupa pis kanı derinin altına toplamayı sağlar. Kupa vurulup 10 dakika beklendikten sonra kaldırılır. Vakumlanan yer bu tedavi için kullanılan jilet ile çizilerek kan akması sağlanır. Bu esnada yapan kişi salavat getirir ve Allah'ın Şafi ismini tekrarlayarak şifa ister. Kesik atıldıktan sonra bardak tekrar vakumlanan yere bastırılır ve pis kanın çıkması beklenir. Buradan çıkan kan pıhtı halindedir.

İki hacamat arasında en az bir ay geçmelidir. Ancak sünnet olan yılda bir kere düzenli olarak hacamat yaptırmaktır.

Bu işlem farklı bölgelere uygulanır. En etkili hacamat başın arka kısmına yapılandır. Genellikle başa yapılan hacamat ruh hastalığı bozuk ve vesveseye düşen insanlar için tercih edilir. (KK.14)

5. Dilin altındaki damar kesilir.(KK.8, KK.74)
6. Ham laus (koliva-haşlanmış mısır) sıcak suda pişirilip suyu içirilir. (KK.37)
7. Çocuk idrarı içirilir ya da buruna çekilir. (KK.40, KK.123)
8. Yetişkin idrarının ortası içirilir. (KK.38)
9. Pekmez şerbeti içilir. (KK.41, KK.51, KK.88)
10. Tatlı yiyecekler yenir. (KK.51)
11. Ekmeğe okuyup üfletilir ve köpeğe atılır. (KK.74)
12. İdrar bir gece dışarda bırakılır. Sonrasında sarılık olan kişiye içirilir. (KK.76)
13. Bal yenir. (KK.88)
14. Aç karnına tuzsuz yağ yenir. (KK.88)
15. Şeker şerbeti içilir. (KK.92)
16. Yabani menekşenin (Bkz. Ekler: Fotoğraf 14) patatese benzer kökü haşlanır. Ortaya çıkan sarı renkte su ile gargara yapılır. Ancak zehirli olduğu için içilmemeli ve bir kez yapılmalıdır. (KK.94)
17. Sarımsağın uyu içilir. (KK.144)

18. 3 tane taze yumurta yıkanıp bardağın içine konur. Ardından bardağın içi tamamen limon suyu doldurulur. Birkaç gün bekletildikten sonra kabuk erimiş olur. Eriyen kabuk ve zar alındıktan sonra geriye kalan kısım çırpılıp içilir. (KK.145, KK.150)

A.2.2.3.84. Sina (kesik)

1. Yanmış odunun gözü dövülerek toz haline getirilir. Kesik olan yere bastırılır. (KK.15)

Anadolu'da da vücutta oluşan kesiklere kanamayı durdurması ve mikrop kapmaması için kül, tuz basılır ve idrar sürülür.

2. Kesik olan yere idrar sürülür. (KK.15, KK.16, KK.22, KK.43, KK.61, KK.64, KK.65, KK.70, KK.81, KK.88, KK.111, KK.125, KK.145, KK.148)

3. Şeker basılır. (KK.22, KK.63, KK.64, KK.76, KK.85, KK.95, KK.127, KK.130, KK.132, KK.139)

4. Kızılağacın en tepesindeki taze yaprak ezilir. İçine tükürük eklenir. Kesik olan yere sürülür. (KK.3, KK.43, KK.53, KK.58, KK.59, KK.81, KK.82, KK.83, KK.87, KK.88, KK.92, KK.98, KK.105, KK.120, KK.130, KK.133, KK.138, KK.139, KK.142, KK.144, KK.146, KK.147, KK.148)

5. Kesilen yer sıkı sıkı sarılır (KK.69, KK.75)

6. Dil otu (Bkz. Ekler: Fotoğraf 26) ezilip yaranın üzerine konur.(KK.88)

7. Livor yaprağı bastırılır. (KK.92)

8. Damar otu kaynatılıp içilir. (KK.92)

9. Üzerine tütün bastırılır. (KK.115, KK.117, KK.145)

10. Ekmek ile şeker çiğnenir ve kesiğin üzerine bastırılır. (KK.117)

11. Bez ile sıkıca bağlanır. (KK.125)

12. Toprak bastırılır. (KK.130)

13. Sarıçiçek ezilip üzerine basılır. (KK.145)

14. Ağaçlarda yapraklar açmadan önce oluşan tohumlar çiğnenir. Üzerine bastırılır. (KK.147, KK.148)

15. Şeker ile tereyağı karışılıp beze sürülür. Bez ile kesip bağlanır. (KK.150)
16. Porçuma otu(Bkz. Ekler: Fotoğraf 29) ezilip bölgeye bastırılır. (KK.150)
17. Kabruk yaprağı yanıkların üzerine örtülür. Ayrıca gazlı bez olarakta kullanılır. (KK.150)

A.2.2.3.85. Sinir Sistemi Bozuklukları

1. Damar otu kurutulup çay yapılır. Gün gün içilir. (KK.88)
2. Avuç içi ile çıplak karının üzerinde masaj yapılır. (KK.111)

A.2.2.3.86. Sinüzit

1. Çam otunun buğusunda durulur. (KK.77)
2. Çörek otu ateşe atılır. Kokusu içe çekilir. (KK. 100)

A.2.2.3.87. Sivilce

1. Limona tuz eklenip karıştırılır. Ve sivilcenin üzerine sürülür. (KK.14)
2. Yoğurt sızdırılır. Sızdırılan yoğurda bal koyulup karıştırılır. Oluşturulan karışım yüze sürülür. (KK.16)
3. İnek sağılırken sütün üstünde oluşan köpük yüze sürülür. (KK.15)
4. Yoğurdun kaymağı yüze sürülür. (KK.15)
5. Taze nane kaynatılır. Suyu ile yüz temizlenir. (KK.77)
6. Ham sabun ile yüz yıkanır. (KK.77)
7. Salatalığın suyu veya kabuğu yüze sürülür. (KK.83)

A.2.2.3.88. Şeker Hastalığı

Vücudun şeker yakmasında ortaya çıkan bozukluğun neden olduğu bir hastalıktır.

1. “Kupa” olarak adlandırılan uygulamada kolonyalı pamuk bardağın içinde yakılır. Bardak ağırın yere bastırılır. Pis kanın bardağın kapladığı alanda toplanması sağlanır. İlk kez yapılıyorsa 4 kupa

vurulur. Kupa işlemi 3 kere gerçekleşir. 4 kupa ile başlanmasının sebebi kan şekerinin düşmesini engellemektir. Zamanla kupa sayısı artırılır. Şeker için yaptırılan kupa, sağ bacak baldırının arkasına uygulanır.

2. Karayemişin çekirdeği yenir. (KK.46, KK.83)
3. Sulak alanlarda yetişen uzun ince ot kaynatılır. Suyu içilir.(KK.128)

A.2.2.3.89. Şilona (guatr)

1. Tuvalete gidildiğinde şilonanın geri gitmesi için ters oturulur.(KK.19)
2. Boğaz başkası tarafından dişlenir. (KK.33)

A.2.2.3.90. Tansiyon Çıkması

1. Limonlu su içilir. (KK.43, KK.75, KK.125, KK.127, KK.137, KK.138, KK.145)
2. Damardan şırınga ile kan alınır. (KK.73)
3. Sarımsaklı yoğurt yenir. (KK.75, KK.127, KK.133, KK.137)
4. Bir kavanoz sarımsak soyulup kavanoza konur. Üzerine zeytinyağı eklenir. Dolapta bir süre bekletildikten sonra her gün bir diş yenir. (KK.75)
5. Damar yaprağından yastık yapılır. (KK.77)
6. Sirkeli su içilir. (KK.137)
7. Gezdirilir. (KK.145)

A.2.2.3.91. Tansiyon Düşmesi

1. Tuzlu ayran içilir. (KK.43, KK.75, KK.125, KK.127, KK.137, KK.138)
2. Damar yaprağından yastık yapılır. (KK.77)
3. Zeytin yenir. (KK.133)

A.2.2.3.92. Taş veya Kum Düşürme

1. Yoğurdun suyu (çiçenisi) içilir. (KK.15, KK.16, KK.1, KK.8, KK.51, KK.53, KK.54, KK.55, KK.62, KK.74, KK.77, KK.83, KK.88, KK.92, KK.104, KK.105, KK.115, 118, KK.125, KK.127, KK.129, KK.131, KK.132, KK.133, KK.146)
2. Çam ağacına benzer bir bitki(Bkz. Ek Metin-1) kaynatılarak içilir. (KK.14)
3. Halis zeytinyağı ile limon karıştırılır aç karnına yenir. (KK.14)
4. Karagöz balığının kafasındaki beyaz taş yenir. (KK.14, KK.47)
Bir diğer uygulama şekli şu şekildedir: balığı başındaki taş öğütülür. Suya atılır. İçine limon ve sirke eklenir. Akşamdan sabaha bekletilir. Sabah aç karnına içilir. (KK.73, KK.75, KK.76)
5. Livor (Bkz. Ek Metin-1) otunun tohumlarından günde üç tane yenir. Günde üç taneden fazla yenirse kişi zehirlenir. (KK.3)
6. Dut yaprağı kaynatılır. Suyu sızdırılarak ılık halde içilir. (KK.8)
7. Maydanoz yenir veya maydanozun suyu içilir. (KK.1, KK.31, KK.37, KK.60, KK.103, KK.131, KK.133) veya maydanozun sapı yenir.
8. Taze tereyağı ile limon çırpılır. Yedi gün aç karnına yenir. (KK.23)
9. Bol su içilir. (KK.43, KK.66, KK.92, KK.133, KK.146)
10. Maden suyu içilir. (KK.31, KK.62, KK.65, KK.68, KK.70, KK.138, KK.145)
11. Tavuğun bağırsakları alınır. Bağırsağın zarı alındıktan sonra kurutulur. Bir bardak süte koyulup ayazda bırakılır. Akşamdan bırakılan süt sabahleyin içilir. (KK.39)
12. Bir çay bardağının yarısına kadar zeytinyağı diğer yarısına da limon konur. Akşamdan sabaha bekletilen çay bardağı sabah içilir. (KK.50)
13. Şırat (peynir suyu) içilir. (KK.55, KK.72, KK.78, KK.96, KK.100)
14. Ayran suyu içilir. (KK.59)
15. İki kişi sırt sırta verdikten sonra kollarını birbirlerine sararlar ve biri taşı olanı ters şekilde yukarı doğru kaldırır. (KK.60)
16. Lahana yaprağı kaynatılıp suyu içilir. (KK.66)

17. Sürekli hareket edilir. (KK.68, KK.74, KK.88, KK.99, KK.138)
18. Sıcak tutulur. (KK.69)
19. Odun kömürüne limon sıkılır. Su eklenip sulandırılır. Akşamdan sabaha bekletilir. Tortusu sinince suyu içilir. (KK.73)
20. İhlamur çayına limon sıkılıp içilir. (KK.78)
21. Çam otu(Bkz. Ekler: Fotoğraflar 3)çayı içilir. (KK.85)
22. Yeni doğum yapmış ineğin ilk sütü (sütük/ portihala/ağız) içilir. (KK.100)
23. Tavuğun kalça kemiğinin içi boşaltılır. İçindeki ilik alınır. İlik ile kestane balı karıştırılır. Her gün bir kaşık içilir. Bu uygulama 15 gün sürmelidir. Ayrıca kullanılacak olan tavuk bu uygulama için seçilip kesilmelidir önceden kesilmiş bir tavuk olmamalıdır. (KK.118)
24. Kaplıca sularına gidilir. (KK.119, KK.125, KK.132, KK.144)
25. İçki içilir. (KK.119, KK.144)
26. Sulak alanlarda yetişen uzun ince ot kaynatılır. Suyu içilir. (KK.133)
27. Patiçayırı otu pişirilip suyu içilir. (KK.142)
28. Damar otu kaynatılır. Suyu içilir. (KK.143, KK.149)
29. Kaynak suyundan akan kırmızı su içilir. (KK.144)
30. Ağır yük taşınır. (KK.145)
31. Yüksek bir yerden atlanır. (KK.145)
32. Hızlı hızlı koşulur. (KK.145)
33. Meyve suyu içilir. (KK.146)

A.2.2.3.93. Tavukgötü

Siğile benzeyen yapısı vardır. Siğilden farklı olarak içinde ipe benzer ince kurtçuklar oluşur ve üstü beyaz renklidir.

1. Ay kesimlerinde yani eski aydan ile yeni aydan eski aya (son dördün) geçiş anında dua okunur. (KK.9)
2. Tavukgötü olan yer tavuğun arkasına sürülür. (KK.23)ancak ilk çıkan bulunmalıdır. Bu işlem 3 gün duası ile beraber yapılır. (KK.145, KK.150)
3. Siyah salyangoz görüldüğü zaman tavukgötü olan yer, salyangozun boynuzuna üç kere vurulur. (KK.17)

4. Tavukgötünün üzeri kesilip tuz bastırılır. (KK.37, KK.125)
5. Üstü kesilir. Siyah noktalar cımbızla alınır. Ham domates tuza bastırılır. Kanayan yere bağlanır. (KK.45)
6. Bıçakla üstü okunduktan sonra incir ağacının sütü damlatılır. (KK.61)
7. Bıçakla üzeri kazıtıldıktan sonra kibritin baş kısmı üzerine bastırılır. (KK.134)
8. Üzerine tuz bastırılır. (KK.150)

A.2.2.3.94. Temre (Bahur)

Değişik özellikteki bazı deri hastalıklarına verilen addır. Temre, bazen deri üzerinde kırmızı ve yuvarlak biçimde birçok kabarcıktan oluşur bazen ise derinin beyaz ve pembemsi renge dönüşmesi şeklinde görülür.

Halk arasında temmuz ayı, denize girildiğinde ortaya çıktığı düşünülür. (KK.73) Bir başka inanışa göre bu ayın yani Çuruk Ayı'nın 17'si ile 27'si arasında yıkanıldığında suya demir atılmalıdır. Aksi takdirde temre lekeleri oluşur. (KK.83, KK.84, KK.88)

Çuruk Ayı'nın geçip geçmediğini anlamak için suya biz bez parçası konur. Eğer çürürse "bahur zamanı" geçti eğer çürümediyse geçmedi demektir. (KK.88, KK.92)

Temre duası Kur'an da,

أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ

"Em ebremü emren fe inna mubrimün."

Meali, "Yoksa onlar işi sağlam mı tuttular? Muhakkak gerçekte biz, işi sağlam tutanlarız." ²⁴⁶Şeklindedir.

Yörede ise dua olarak kabul edilen söylemler kullanılmaktadır.

1. "Kibrit ile yapılan uygulama" adlı tedavide kibrit yakılır. Yanan yer temrenin üzerinde gezdirilir. Gezdirirken üç kere "rahna çakuma,

²⁴⁶ <http://www.namazsitesi.com> [28.08.2016]

hakuma hiyeti tiyeti tekne kutali kestum astum” denir. Ardından yedi kere “rahna çakuma, hakuma hiyeti tiyeti tekne kutali kestum astum” diyerek temrenin üstüne çarpılar atılır. Ardından kibrit kişinin başında dolandırılıp üstünden arkaya atılır. (KK.14, KK.39)

2. “Bıçak ile yapılan uygulama” adlı tedavide üç gün sabah erkenden temrenin etrafı bıçak ile çizilir. Çizme anında “temre temre tem tohumı, akşam ektum saba biçtum, ne temre da ne tohumı.” Yedi kere denir. Bıçak sağ taraftan arkaya atılır. (KK.13, KK.19, KK.31, KK.39, KK.115, KK.125)

Bu uygulamanın bir farklı versiyonu şu şekildedir: “demre demre demre lağu, kül tohumı, küp tohumı, sabahtan kalktum baktum ne demre da ne tohumı.” (KK.61)

Adana’da da hastanın vücudunda bıçak gezdirerek dua okur. Bu pratiğe parpılatma ya da yılancık kestirme denilmektedir.

3. Ateşten apsumati (ateşten çıkan beyaz kül parçaları) alınır. “Tuu gitsun” diyerek tükürülür ve temreye sürülür. Bu işlem üç kere tekrar edilir. (KK.15, KK.78)

Bazı durumlarda temre göz değmesinden dolayı da çıkabilir. Bu durumda uygulanan tedavi günlük yaşamda yaygın olarak kullanılan tükürmeyi anımsatır. Kimi insanlar gözlerinin insanlara dokunduğunun farkındadır. Bu yüzden beğendikleri bir canlıya ya da cansız bir nesneye baktıklarında “tu tu tu” diye üç kez o yöne doğru tükürür. Böylelikle varlığın içindeki kara iye şaşırılır.

4. Mısır ekmeğinden bir parça koparılır. Üzerine tereyağı sürülüp temreye bastırılır. Sonrasında da köpeğe atılır. Bu uygulama ekmek sıcakken yapılmalıdır. Aynı zamanda temre kaybolana kadar uygulama devam ettirilebilir. (KK.32, KK.113, KK.128)
5. Yoğurt su ile açılıp üzerine sürülür. (KK.73)
6. Toplu iğne ile ucu açılır. Üzerine dua okunup üflenir. (KK.117)
7. Değirmende böceklerin ördüğü ağlar temreye sürülür. (KK.125)
8. Isırgan otu pişirilip suyu içilir. (KK.142)

A.2.2.3.95. Tırnak Bozuklukları

1. Şalgam suyu eller ve ayaklar yıkanır. (KK.1)
2. Karadut ezilerek tırnakların üzerine sürülür. (KK.23)
3. Limon kabuğu sürülür.(KK.88)
4. Sirke sürülür. (KK.88)
5. Tırnak batması durumunda aşağıdaki uygulamalar yapılır:
 - Közde haşlanmış soğan parmağa bağlanır. (KK.72)
 - Ayaklar sıcak suya tutulur. Tırnak çabuk büyüsün diye. (KK.92)

A.2.2.3.96. Tutulma (Kulunç (KK.78))

1. Anne sütü ile ovalanır. (KK.3)
2. Alabalık yatay olarak ikiye bölünür. Tutulan yerin üstüne serilir.(KK.3)
3. Patates ile ovalanır. (KK.23)
4. Boyun tutulmalarında sıcak havlu ile boyun sarılır. (KK.43)
5. Boyun tutulmaları bileğin alt kısmında oluşan bezelerden sebep olabileceğine inanılır. Bu inanma doğrultusunda bezeler zeytinyağı ile ovalanır. (KK.105)

A.2.2.3.97. Topuk Dikeni

1. Mısır unu sıcak su ile lapa yapılır. Topuk bölgesi lapa ile sarılır.

A.2.2.3.98. Tor (şişme)

Tor yani şişmenin, ani bir korkudan oluştuğuna inanılmaktadır. (KK.44)

1. Kemik ile deri arasında oluşan iltihaba denir. Okunarak geçer. Ancak okuyan kişiler duasını söylememektedir. (KK.3, KK.8)
2. Sülük takılır. Bu işleme “sülük oturtma” denir.(KK.23, KK.29)

3. Yeşil ceviz kabuğu ile sarıçiçek toplanıp kaynatılır. Kaynatıldıktan sonra lapa halde torun üzerine sarılır. Bu işlemden sonra torun üzeri su toplar ve patladıktan sonra şişlik iner. (KK.32)
4. Soğuk suya tutulur. (KK.39)
5. Sirke ile buğday unu çırpılıp torun üzerine sürülür. (KK.78)
6. Sirkenin anası ile mısır unu hamur edilir. Torun üzerine yapıştırılır. Tor hamuru kurutacağı için hamura sürekli sirke ilave edilir. 24 saat bu işlem devam ettirilir. (KK.104)
7. Torun olduğu yere bal sürülür. Üstüne tütün dökülür. Bıçak ile yeri çizilirken dua okunur. Bu işlem sabah akşam 3 gün yapılır. (KK.115)
8. Isırgan pişirilir. Lapa halde torun üzerine serilip bağlanır. Bir süre bağlı bekletilir. (KK.132)
9. Sıcak su ile havlu ıslatılıp tor olan kısmın üzerine konur. (KK.146)
10. Okutulur. (KK.146)
11. Bal, tuz ve buğday unu karıştırılıp üzerine sürülür. (KK.150)
12. Mısır unu ile yoğurt karıştırılıp üzerine sürülür. (KK.150)

A.2.2.3.99. Unutkanlık

1. Mezar taşı okunursa unutkanlık olur.(KK.37)

A.2.2.3.100. Uyuzlanma

1. Göz taşı dövülerek kum haline getirilir. İçine farklı bitkiler eklenerek karışım yapılır. Bütün vücuda sürülür. Karışımın ana maddesi göz taşı olmakla beraber diğer otlar belli değildir.(KK.20)
2. Kireç açılır. Kişi banyodan sonra üzerine sürer. (KK.84)
3. Kızılağaç kabuğu kaynatılır. Macun haline geldiğinde vücuda sürülür. (KK.94)
4. Kaplıca sularına girilir. (KK.144)
5. Sovuk adlı bitki kökü kaynatılır. Kökün suyu gece ayaza bırakılır. Ertesi gün üzerine sürülür. Ya da yıkanılır. (KK.148)

A.2.2.3.101. Ülser

1. Çam ziftinin taze tomurcuk halinde olanı yutulur.(KK.1)

A.2.2.3.102. Yanık

A.2.2.3.102.1. Acı biber ve ısırğan yangını

1. Lapaza yaprağı ile lahana yaprağı haşlanır. Yanan yere sürülür. (KK.3)

A.2.2.3.102.2. Su ve ateş yanığı

1. Deniz suyu ile halis zeytinyağı ile çırpılır. Beyaz bir macun haline geldiğinde yanan bölgeye sürülür. (KK.1, KK.31, KK.37, KK.104)
2. Halis zeytinyağı ile hava-civa karıştırılır ve tavuk kanadının tüyü ile yanan yere sürülür. (KK.9)
3. Balık yağı ile mum merhem kıvamına gelene kadar kaynatılır. Ve yanan yere sürülür. (KK.13)
4. Gres yağı sürülür. (KK.26)
5. Deniz suyu, yumurtanın sarısı, zeytinyağı tavuğun kanadıyla çırpılır. Yanan yerin üstüne sürülür. (KK.15, KK.78)
6. Sizme (süzme yoğurt) ile taze yağ vurulup yanan yere sürülür. (KK.15)
7. Zeytinyağı sürülür. (KK.4, KK.43, KK.50, KK.66, KK.115, KK.123, KK.143)
8. Bal sürülür. (KK.3)
9. Zeytinyağı ile sabun pişirilir. Limon eklenir. Macun kıvamına geldiğinde yanık yere sürülür. (KK.21)
10. İdrar sürülür. (KK.8)
11. Mum ile tereyağı (zeytinyağı) karıştırılıp sürülür. (KK.43, KK.76)
12. Deniz suyu ile tereyağı çırpılıp yanığın üzerine sürülür. (KK.30)
13. Su kaynatılır. İçerisine tuz atılır. Yanık kısmın içine konur. (KK.30)
14. Elma rendelenip içine zeytinyağı konur. Yanan yere sürülür. Üstün bez serilir. (KK.38)
15. Yanan yere önce bal sürülür. Ardından üstüne kına yakılır. (KK.42)

16. Makine yağı sürülür. Sonrasında ateşte dayanacak şekilde ısıtılır. (KK.44)
17. Soğuk suya tutulur. (KK.50, KK.69, KK.75, KK.78, KK.82, KK.83, KK.87, KK.88, KK.100, KK.115, KK.120, KK.123, KK.132)
18. Eğer yanık derinse yumurta çırpılıp sürülür. Eğer hafif bir yanıkta akı sürülür. (KK.51, KK.55, KK.93)
19. Zeytinyağı, mum ve sabun karıştırılıp yanan yere sürülür. (KK.47, KK.121)
20. Çürük elma ezilir. Yanan yere basılır. (KK.53)
21. Yoğurt sürülür. (KK.54, KK.55, KK.57, KK.70, KK.78, KK.85, KK.127, KK.143)
22. Pekmez sürülür. (KK.54, KK.102)
23. Diş macunu sürülür. (KK.54, KK.65, KK.69, KK.75, KK.82, KK.89, KK.92, KK.95, KK.99, KK.102, KK.114, KK.115, KK.122)
24. Mum ile motor yağı kaynatılıp macun haline getirilip yanık yere sürülür. (KK.55)
25. Hava-civa, saf zeytinyağı, yanık merhemi, mum karıştırılır. Yanığa sürülür. (KK.59, KK.93, KK.127)
26. Üzerine apsumati (odun külünün beyaz kısmı) bastırılır. (KK.61, KK.133)
27. Damar yaprağı sürülür. (KK.63)
28. Lahana yaprağı sürülür. (KK.63)
29. Üzerine buz basılır. (KK.66)
30. Sıcak suyun buharına tutulur. (KK.68)
31. Domates sürülür. (KK.69)
32. Salça sürülür. (KK.69, KK.70, KK.75, KK.85, KK.88, KK.102, KK.120, KK.122)
33. Toprak ile yoğurt karıştırılıp yanığa sürülür. (KK.73)
34. Yumurta akı beyazlanana kadar çırpılır. Yanığın üzerine sürülür. Yumurta kuruyunca uygulama tekrarlanır. Bu işlem 10 gün sürer. (KK.75, KK.142)
35. Çiğ patates rendelenip üzerine serilir. (KK.77, KK.105)

36. Zeytinyağı, sakız ve mum tavaya koyulup ısıtılır. Merhem haline geldiğinde yanığın üzerine konur. Kuruduğunda ılık su ile akıtılıp tekrar uygulanır. (KK.81)
37. Sabun sürülür. (KK.83, KK.98)
38. Limon sürülür. (KK.88)
39. Eğer yanıktan sonra yanan kısım su toplamışsa patlatılıp deri kopartılır. (KK.93)
40. Bal mumu eritilip nişadır ve zeytinyağı eklenir. Macun kıvamına geldiğinde kullanılır. (KK.145)
41. şikit damari (Damar otu)otunun sarı suyu yanıklara sürülür. (KK.94)
42. Soğanın suyu yanığa dökülür. (KK.100)
43. Deniz suyu ile mum karıştırılıp yanığın üzerine sürülür. (KK.105)
44. Kızılağacın ve ceviz ağacının yaprakları dövülüp üzerine bastırılır. (KK.113)
45. Soğuk nesne üzerine tutulur. (KK.129)
46. şamaşır çividi sürülür. (KK.139)
47. Maydanoz kaynatılıp suyu içilir. (KK.133)
48. Yanık Merhemi: (yapılışı ve kullanılışı kaynak kişiden aynen nakledilmiştir.)
- 1 kg halis zeytinyağı
 - 1 tane orta boy soğan
 - 1 tane ceviz büyüklüğünde çam zifti
 - 1 tutam hava-cıva
 - 3 ceviz büyüklüğünde bal mumu

Yapılışı:

Zeytinyağını bir tencereye koyun soğanı küp küp doğrayıp ilave edin. Soğanlar biraz yanmaya yakın oldukları zaman hepsini yağdan alın. Sonra sırasıyla çam ziftini ve hava-cıvayı ilave edin. Hava-cıva rengini iyice aldıktan sonra onları da alın. En son bal mumunu koyup kıvamını ayarlayın. Kıvamı vazelin kremi yumuşaklığında olmalı. Eğer kuru olursa zeytinyağı, sulu olursa balmumu ilave edebilirsiniz. Bu kıvamı kontrol etmek için sıcakken bir kaseye biraz koyup soğutup

kıvamına karar vermeniz lazım. En son hazırlanan merhem biraz ılıdıktan sonra bir tülbente süzdürüp kullanabilirsiniz.

Kullanılışı:

Öncelikle yaranın üzerinde bulunan su kabarcıklarını temiz bir iğne yardımıyla patlatıp suyu tamamen boşaltmalıyız. Sonrasında yaranın üzeri ılık su ve saf sabun ile yıkanmalı. Eğer bu işlemi yapmadan merhemi direk sürerseniz hiçbir sonuç alamazsınız. Temizleme işlemi yaptıktan sonra merhemi yaranın üzerine sürün. Bu işlemi sabah akşam yapmanız gerekmekte. Yarayı gazlı bezle sarabilirsiniz.(KK.141)

48. Lor peyniri sürülür. (KK.143)

49. Bal mumu eritilir. Yana yerin üzerine sürülür. (KK.144)

50. Yumurtanın kendi yağı çıkana kadar pişirilir. Çıkan yağ yanığa sürülür. (KK.145, KK.150)

51. Soğuk su ile ıslatılıp üzerine tuz basılır. (KK.146)

A.2.2.3.103. Yaralar

1. Tuzsuz yağ ile şeker karıştırılır ve yaraya sürülür. (KK.9)

2. Yayılan yaralara insan dışkısı sürülür. (KK.20)

3. Anne sütü damlatılır. (KK.22)

4. Toprak bastırılır. (KK.2)

5. Damar otu ısıtılır. Yaranın üzerine koyulur. (KK.4, KK.83, KK.85)

6. Çam zifti bastırılır. (KK.1)

7. Ham sabun rendelenip zeytinyağı ile pişirilir. Yaraya sürülür. (KK.37)

8. Kalın yapraklı bir otun çiçekleri suya konur. Beklettikten sonra su yaralara sürülür. Veyahut bulamaç yapılarak sürülür.(KK.70)

9. Tifliça (aslanpençesi, Bkz. Ekler: Fotoğraflar 27) çay olarak içilir.

10. Ekmek çiğnenir yaranın üstüne bastırılır. (KK.75)

11. Çam zifti, tuzsuz tereyağı ve hava-civa karıştırılıp

12. Kabuklu salyangoz taş ile dövülür. Yaraya sürülür. (KK.105)

A.2.2.3.103.1. Çıban Yarası

Vücutun herhangi bir yerinde başlayan irin birikimidir. Sıklıkla yüzeysel bölümlerde görülse de iç organlarda da meydana gelmektedir. Çıban oluşumunda etken, Stafilokok denen bakteri türüdür. Her ortamda sıklıkla bulunmaktadır.

1. Süt ile un muhallebi kıvamına gelecek şekilde pişirilir. Muhallebi şekerli olmalıdır. Yaranın üzerine sürülür ve bağlanır. Bir gün içinde yaranın içi açılıp boşalması beklenir. Eğer açılmazsa yeniden yapılır. (KK.25)
2. Soğan bütün halde pişirilir. İkiye kesilir. Orta kısmı yaranın üstüne konur. (KK.2, KK.73)
3. Mimika balı(erik ağaçlarında olan zift) sürülür. (KK.18)
4. Yosun ezilip yaranın üzerine sürülür. (KK.3)
5. Soğanın içine ham sabun rendelenir. Közde pişirilip çıbanın üzerine kapatılır. (KK.29)
6. Kızılağaç yaprağının taze olanı ezilip üzerine konur. Üstü be zile sarılıp 1 gün bekletilir. (KK.31)
7. Zurzuli otu doğranır. Ham sabun ile karıştırılır. Hiç ısıtılmamış süttten yarım su bardağı eklenir. Hepsı piştikten sonra ılık hale gelene kadar beklenir. Ilıdığında yaraya sürülür. (KK.41)
8. Sıcak suya sokulur. (KK.73)
9. Alabalık ikiye kesilip üzerine basılır. (KK.73)
10. Ham sabunla lokum karıştırılıp sürülür. (KK.80)
11. Küçük eğreli otu kaynatılır. Suyu ile vücut yıkanır. Kalan tortu ise yaranın üzerine bağlanır.(KK.95)
12. Sümüklü böcek ezilip üzerine konur. (KK.95)
13. Damar otu (Balazağı) çiğ halde yaranın üzerine bastırılır. (KK.98, KK.101, KK.117, KK.142, KK.145, KK.147) Damar otu sobada veya yağda ısıtılıp yaranın üzerine sıcak şekilde de uygulanabilir. (KK.149)
14. Lahana yaprağı bağlanır. (KK.101)
15. Patates rendelenip yaranın üzerine sarılır. Birkaç gün açmadan bekletilir. (KK.118)

16. Bıçak ateş ile yakılır. Çıbanın etrafında bıçağın ucu gezdirilerek çıbanın etrafı yakılır. Bu esnada da dua okunur. (KK.144)

17. Kara merhem sürülür. (KK.145)

A.2.2.3.104. Yel Yuvası (Ilancuk)

Genelde bileğin üstünde çıkan sert bir tomurcuktur. Halk inancına göre hamile kadın kötü anılırsa ayağına yel girer. (KK.45)

1. Yel okuyan kişi dua ile beraber yeli zeytinyağı ile ovar. (KK.20)
3. Yel yuvası çıkan yere para konur. bu işlem 3 gün yapılır. (KK.19, KK.45)
4. Sabah aç karnına yel olan kısım dayanabilecek dereceye gelene kadar ısırılır. (KK.23)
5. Nazar boncuğu kullanılır. (KK.45)

A.2.2.3.105. Yüksek Ateş

1. Sirkeli su ile eklem yerleri ıslatılır.(KK.121)
2. Soğuk su banyosu yaptırılır. (KK.121)

A.2.2.3.106.Yürek Düşüklüğü(göbek/ mide düşmesi)

Mide düşmesi olarak da adlandırılan yürek düşüklüğü, bazı hallerde midenin alt ucunun leğen kemiğine kadar uzamasına denir. Mide düşmesi genellikle tuz ve elektrolit dengesinin bozulması ile oluşur. Vücudumuzdaki potasyumun azalması mideyi oluşturan kasların gevşemesine ve midenin büyümesine neden olur. Bazen de genetik yapı nedeni ile mide kasları gevşer ve mide büyüyerek sarkar.

Halk arasında yürek düşüklüğünün belirtileri:

- Sürekli idrar gelmesi.
- Bulantı olması.
- Karında boşluk hissedilmesi.
- Sürekli susama hissi olması.(KK.129)

Tedavileri şu şekildedir;

1. Bir yere asılarak sallanılır. (KK.9)

2. Hasta olan kişi yere yani düz ve sert zemine yatırılır. Tedaviyi yapan kişi iki eliyle boşluklardan tutup göbek deliğine doğru çeker.

Midenin yerine geldiğini düşündüğünde bez ile karın bağlanır. Yedi gün bağlanan bez çözülmez. (KK.14, KK.20, KK.69, KK.75) bu uygulamada bez feretiko bezi olmalıdır. (KK.125)

3. El süpürgesinin sapının başı ile göbek deliği bastırılır. Basık halde çevrilerek göbek yerine getirilir. Bu işlem bıçak ile de yapılır. (KK.3, KK.83)

4. Arka üstü yatırılır. Yapan kişi ellerine bal sürer ve hastanın karnını yukarı doğru kaldırarak çeker. İşlem tamamlandıktan sonra bağ ile bağlanır ve bağ 3 gün belde bekletilir. (KK.29, KK.32, KK.129)

5. Merdivenden atlatılır. (KK.32)

6. Göbeğe bal sürülür. Yapışan bal, ağda gibi çekilir. Göbeğin üzeri bez ile bağlanır.(KK.45, KK.127) bal karnı yukarı çekiyorsa mide düşmüştür. Çekmiyorsa uygulama yapmaya gerek yoktur. (KK.131)

7. Hasta sırt üstü yatırılır. Başparmak göbek deliğinin içine sokulur. Başparmakla göbek döndürülerek yukarı doğru çekilir. Bu esnada öpüyormuş gibi ses çıkarılır. (KK.106)

8. Bal ile tuz karıştırılıp göbeğin üzerine sürülür. Sonrasında göbek, yukarı doğru yapılan el hareketleriyle kaldırılır. (KK.107)

9. Çekme işlemi yapılmadan önce kupa vurulur. Kupanın içi yarıya kadar et ile doluyorsa mide düşmüştür. Kupa çekilip kupa et almayana kadar işlem devam ettirilir. Ya da bel çekme işlemi yapılabilir.(KK.129)

A.2.2.3.107. Zehirlenme

Zehirlenmeler; vücuda zararlı kimyasal maddelerin yenilmesi, içilmesi, solunmasından sonra görülür. Bölgede zehirlenmelere karşı yapılan halk hekimliği pratik ve uygulamalarına rastlanmaktadır.

1. Yoğurt yedirilir. (KK.8, KK.43, KK.32, KK.46, KK.65, KK.75, KK.83, KK.86, KK.88, KK.96, KK.127)

2. Böcek ısırıklarında kaynaklanan zehirlenmelerde, ısırığın üzerine apsumati(odun külünün beyaz kısmı) bastırılır. (KK.61)
3. Kusturulur. (KK.61, KK.88, KK.127)
4. Bal yenir veya bal şerbeti içilir. (KK.68)

A.2.2.3.108. Zinde kalma

1. Aç karnına bal şerbeti içilir. (KK.75, KK.117)
2. Aç karnına zeytinyağı ile bir diş sarımsak karıştırılıp içilir. (KK.23)
3. Çayın içine karanfil koyulup içilir. (KK.77)
4. Yabani rokanın suyu sıkılır. Sabah aç karnına içilir. (KK.95)
5. Kemikleri güçlendirmek için yumurtanın kabukları limon ile birlikte bir kabın içine konur. Bir gün bekletilir. Sonrasında sabahları aç karnına yarım çay bardağı içilir. (KK.23)
6. Aç karnına zeytinyağı ile bir bardak su içilir. (KK.119)

A.2.3. Hayvanlar İçin Yapılan Uygulamalar

A.2.3.1. Eşi Düşmeyen İnek

1. Doğumdan sonra eşi düşmeyen ineğe, yağ ile şeker pişirilip ılık halde ineğe içirilir. (KK.4)
1. Tohumluk olarak bırakılan salatalığın tohumları alınır. Kabukları soyulmadan ineğe yedirilir. (KK.4)

A.2.3.2. Göze Getirme

1. Göz nedeniyle ineğin göz kapağında kemik oluşur. Hayvanlarla ilgilenen kişiler tarafından kapaktaki kemik, jilet yardımıyla çıkartılır. (KK.18, KK.34)
2. Göz nedeniyle hastalanan ineklere tuz okutulup yemeğine karıştırılır. (KK.18, KK.24, KK.119, KK.125, KK.146)
3. Göz nedeniyle ineklerde siğiller olur. Bunlar şu şeklide yok edilir: İri tuz sobaya atılır. Atılırken “ Ahırımdaki Kara inek göze getirdi.” Denir. Sobaya atıldığında hemen dışarı çıkılır. Atan kişinin tuzun sobada patlama sesini duymaması gerekir. Bu işlem akşam

- ezanından hemen sonra yapılır. Yapan kişinin anasiftesi olan yetişkin erkek olması makbul olanıdır. Bu uygulama yapıldıktan sonra inekteki siğillerin sabah patlamış olduğu görülür. (KK.3)
4. İneğin gözüne çapak olursa sabun ile zeytinyağı karıştırılıp gözüne sürülür. (KK.18)
 5. Eğer gözden dolayı ahırdaki inekler ölüyorsa kapıya kum torbası takılır. (K.K23)
 6. İneğin boğazındaki boncuklara bez takılır. (KK.45)
 7. Göz nedeniyle ineğin idrarından kan geldiğinde lahana yaprağının içine çağna (yengeç) konup ineğe yedirilir. (KK.45)
 8. Ekmeğin içine tuz konup ekme okutulur. Sonrasında da ineğe yedirilir. (KK.46)
 9. Yumurta ineğin altında patlatılır. (KK.46)
 10. Çam çırası yakılır. İneğin karnına tütsü yapılır. (KK.78)
 11. Ahıra muska konur. (KK.150)
 12. Bir şişenin içine ya peynir suyu ya da turşu suyu koyulur. Sonrasında nişadır, tuz eklenip çalkalanır. İyice çalkalandıktan sonra hayvana içirilir. (KK.145)bu uygulama insanlar içinde uygulanır ancak kullanılan nişadır tel nişadır ise insanlara, toz nişadır ise hayvanlara uygulanır. (KK.150)
 13. 7 dul kadın adına bez parçası, 7 tane iri tuz, 7 tane acı biber, 7 tane sarımsak küreğe koyulur. Üzerine balıkyağı ve zeytinyağı dökülür. Hepsi ahırın içinde yakılır. (KK.150)

A.2.3.3. İneğin Karnının ve Başının ağrmasına Neden Olduğu düşünölen İnançlar

1. Çocuklar çubukla yere vurursa ve temeliya taşının zincirini sallarsa ineğin karnı ağırır. (KK.18)
2. Ateşliğin zinciri odun ile sallandırılırsa ineğin başı ağırır. (KK.18)
3. Evin dış kapısının eşğine basılırsa ineğin başı ağırır. (KK.3)

A.2.3.4. Nistaş (Sallama)

2. Doğumu yakın olan ineğin karnının altına bez yerleştirilir. Karşılıklı iki ucundan tutularak bez bir sağa bir sola sallanır. Bu işlem doğumu kolaylaştırmak için yapılır. (KK.4)

A.2.3.5. Sütü Olmayan İnek

1. İnek yeni doğum yaptığıında ilk sütü kaynatılır. Sütü kaynatmak için yakılan ateşe, mağmuli dikenli (Bkz. Ekler: Fotoğraf 15), kumuşi(kestanenin üzerindeki dikenli kabuk, Bkz. Ekler: Fotoğraflar 16), sütlü bir ot, evin dört bir tarafından odun parçaları atılır. (KK.24)
2. Bir kimseden süt alındığında ineğin sahibi sütün kesildiğini söylese, sütü alan kişi süt kabını geri verirken içine kömür koyar. (KK.23)
3. İnek sütü ile odun külü karıştırılır. Kül biraz sıcak olmalı. İneğin dayanabildiği yere kadar karışım ineğin memesine sürülür. (KK.125)

A.2.3.6. Tavlı İnek

1. Yağı fazla olan ineklerin doğumu zor olduğundan ineklere ebelik yapan kadınlar ellerini zeytinyağı ile yağlayıp ineğin içindeki yağları alır. Ardından buzağı(ineğin yavrusu) rahimden çeker. (KK.4, KK.3)

III. BÖLÜM

TEDAVİ YÖNTEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Halk hekimliğinde “hastalık” kavramı insanın ruhsal ve bedensel tüm bozuklukları için kullanıldığı gibi nazar değmesi ya da cin peri gibi varlıklardan oluşabilecek rahatsızlıklar içinde kullanılmaktadır.

Halk hekimliği ilaçlarını 3 ana grupta toplayabiliriz:

1. Dini-sihri nitelik taşıyan halk ilaçları
2. Hem dini-sihri hem gerçeklik taşıyan halk ilaçları
3. Gerçekçi nitelik taşıyan halk ilaçları

Söz konusu gruplandırmayı esas alarak Rize’de çocuklara yapılan uygulamalar, kadınlara özel yapılan uygulamalar, erkeklere özel yapılan uygulamalar, yetişkinlere genel olarak yapılan uygulamalar ve hayvanlara yapılan uygulamalar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Ardından genel değerlendirme kısmında kullanılan malzemeler ve kurallar üzerinde durulmuştur.

1. Çocuklara Yapılan Uygulamalar

2. Dini-sihri nitelik taşıyan halk ilaçları

Çocuklar için yapılan uygulamalarda öncelik korumadır. Pasif büyü olarak da adlandırılan bu uygulamalarla zarar gelebileceğine inanılan durumlardan, yerlerden, kimselerden ve nesnelere kaçınılmaya ya da onlara karşı bir kalkan oluşturulmaya çalışılır.

Çocuğun basılması önlemek için dini-sihri nitelik taşıyan, çocuğun göğes kaldırılması gibi, uygulamalara başvurulur.

Anadolu’nun doğu, orta ve batısında yaşayan ve hayatın, doğum, evlilik ve ölüm safhalarında uygulanabilen “Göğes Kaldırma” pratiği Anadolu’dan Türkistan’a kadar uzanan bölgede var olan bir uygulamadır.²⁴⁷

²⁴⁷Kalafat, age., s. 123.

Ordu’da kırkı çıkmamış bebeği lohusa ziyaret ederse, lohusanın bebeği basması için bebek yukarı kaldırılır. Farklı bir uygulama Sinop’ta cemaat cenazeden gelince evdekiler ayağa kalkarlar. Ayrıca cenaze çıkan evdeki beşikler yukarı kaldırılır.²⁴⁸

Bunun yanında kötü ruhlar ve cinler gelmesin, çocuk çarpılmasın diye 40 gün çocuğun bezi dışarı asılmaz, akşamdan sonra eşiğin dışında bırakılmaz ve Kur’anı Kerim okunur. Dünyaya yeni gelen çocuğun başının altına Kur’anı Kerim koyulur.

Anadolu’da da kırk basmasında iki çocuğun bezi değiştirilir. Bir çocuğun bezi alınır diğer çocuğa verilir. Sonra geri getirilir. Kırklı çocuklar hastalanır diye bir araya getirilmez.

Hastalıktan ya da kötü durumlardan koruma anlayışı zamanla kurallar ve inançlar oluşturmuştur. Örneğin eşiğe basan ya da bırakılan bebeklerin basılacağına inanılmaktadır. Bu nedenle bebekler eşiklerden uzak tutulur. Bu inanç Balkanlar ve Anadolu Türk kültür coğrafyasında görülür. Bu düşünceye bağlı farklı inançlarda vardır. Örneğin bekâr bir kimse eşikte oturur ise evlenemeyeceğine inanılır. Çünkü kapı eşiği cinlerin en yoğun olduğu yerdir.

Tedavi uygulamalarına bakıldığında ise cumadan ilk çıkan kimsenin çocuğun ayağına bağlanan ipi bıçak veya makas ile kesmesi ki burada demirden yapılan makasın kullanılması dikkat çekicidir.

Demirin gücü ve kutsallığı Türkler için önemlidir. Görevlerinden bir de hekimlik olan şamanların demirci olarak kabul edildiği de bilinmektedir.

Demir makasın kullanılması nesnelere aracılığıyla büyü gücüyle bağlantı kurmak içindir. Böylelikle hastanın içindeki ruh, cin vs. kötü unsurların bu kutsal, büyü nesnelere aracılığıyla uzaklaştırılması amaçlanır. Bu büyü birçok uygulamada bilinçli veya bilinçsiz olarak yapılmaktadır.

Çocuğun ayağındaki bağın çözülmesiyle bağından kurtulacağı inancı Azerbaycan Türklerinde de vardır. Azerbaycan’da yürüyemeyen çocukların bağı üç yol ağzında sabah namazından çıkan ilk kişiye kestirilir. Bu işleme “köstek kesme” denir.²⁴⁹

²⁴⁸Kalafat, age., s. 132.

²⁴⁹ Kalafat, age., s. 320.

Yine çocuğun ayaklarının yedi sınır taşına, evin kapısının üst ve alt eşiğine veya mezarlığa bastırılması. Bu işlem için sınır taşının seçilmesi bilinçsiz değildir. Buradaki maksat hastalığı sınır dışı edebilmektir. Bu düşünce eşik içinde geçerlidir. Bunun yanında eşik iyelerinin koruyucu özelliği unutulmamalıdır. Yine aynı şekilde mezar taşına bastırmakta hastalığı diğer dünyaya yani bizden uzak bir yere gönderme istediğidir.

Kurban olan hayvanın gerdanından et alıp çocuğun başının üzerinde yenmesi sempatik büyüünün kendini gösterdiği en güzel örneklerden biridir. Bebeğin basıklığını et ile çözmenin amacı basıklığın nedenlerinden birinin de et olmasıdır. Etin bebeğin başının üzerinde yok edilmesi etin ağırlığını bebeğin üzerinden kaldırmak içindir. Böylelikle hastalık ete aktarılarak yol edilmiş olur.

Basılma tedavilerinde genel itibari ile dini-sihri uygulamalar geçerlidir; çünkü halk arasında basılmanın oluşması insan ruhundaki ağırlığın, nazarın ve kötü niyetli düşüncelerin çocuğa ağır gelmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Manevi bir hastalığın basamama ve boynunu tutamama olarak çocukta görülmesi yine manevi güçlerin yardımı ile giderilmeye çalışılmıştır.

Basamama ve başı tutamama için yapılan yumurta uygulaması(bkz. s.57, 7.madde) yumurtanın kullanılışı açısından dikkat çekicidir. Yaşar kalafat, “yumurtanın Türk kültürlü halkların sözlü kültüründe hile kaldırmayan, hileye karşı olanı simgelediğini söylemektedir.”²⁵⁰ Böyle düşünüldüğünde yumurtanın yavruyu simgelemesi çocuklar için yapılan uygulamaların daha dikkatli ve hilesiz olduğunu göstermektedir.

Türkistan şamanlarının esas işi hastalığı hayvana veya herhangi bir nesneye geçirmektir. Şamanın hastalığı geçirdiği hayvanlar ve nesnelere arasında güvercin, horoz, koyun, tavuk yumurtası, köpek başı iskeleti, at başı kemiği vs. yer almaktadır.²⁵¹

Yedinci uygulamada basılmanın yok edilebilmesi için dış ruhlardan biri olan tırnakların kullanılması da önemlidir. Bu tedavi yöntemi emme işleminin kalıntısı olabilir. Ardından alınan tırnaklar tavuk yumurtasına konur. Bu işlem için

²⁵⁰ Kalafat, age., s. 102.

²⁵¹ Bayat, age., s. 257.

tavuk yumurtasının seçilmiş olması rastlantıdan öte olmalıdır. Tedavideki tavuk yumurtası şaman geleneklerinin günümüze kadar gelen ritüellerindendir.

Basılmaya sebep olan ağırlık, çocuğun gezmeye başladıktan bir süre sonra düzgün gezememe olarak da görülebilmektedir. Bu durumda da genel itibari ile dini-sihri uygulamalar, kurban edilmiş hayvanın başına bastırılması gibi, tercih edilmektedir.

Manevi ağırlığın sebep olduğu bir diğer hastalık ise yürümeye başlayan ancak ayakları dolanan, hızlı yürüyemeyen ve sürekli düşen çocuklar da olduğu düşünülen ayak bağılılığıdır. Ayağı bağı olan çocuklara “poğaç kırma” yapılır. Dizine ya da ayaklarının üzerinde poğaç kırılan çocuğun kısa bir süre sonra hızlı koşabileceğine inanılmaktadır. Bu durum köy yaşamında da kendini belli eder eğer bir kadın ayakları birbirine dolanan bir çocuk görürse “anan sağa bi poça kiramamış mi gel ben sağa bi poça edeyim” denir. Burada çocuğuna poğaç kırmayan kadın yadırganır ve poğaç kırma yükümlülüğü köy halkına geçer. Bir başka durum da köyde poğaç kıran bir kadının olmasıdır. Böyle durumlarda ev halkı tarafından poğaç malzemesi kadına getirilir ve poğaç kırma ritüeli kadın tarafından gerçekleştirilir.

Poğaçanın çocuğun dizinde kırılması ve poğaçanın içine atılmış altının bulana hediye edilmesi, saç geleneğini akla getirmektedir. Abdulkadir İnan, “eskiden yabancı aile veya soya mensup bir kızın, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmek için yapılmaktaydı.”²⁵² ifade etmektedir. Böyle bakıldığında çocuğun yürümesi için yapılan poğaçanın bir nevi koruyucu ruhlara bir ikram, onların koruyuculuğundan yararlanma isteği olduğu düşünülmektedir.

“Saçılan nesnelere, topluluğun değişik zamanlarda ürettiği ve kendileri için önemli olan ürünlerdir. Bunlar avcılık devrinde avın kanı, yağı ve eti; çobanlık devrinde süt, kımız ve hayvanların yağı; çiftçilik devrinde darı, buğday, meyveler ve altın, para, mücevher gibi kıymetli şeylerdir.”²⁵³ Bu düşünce ışığında ritüele bakıldığında poğaçanın buğday, şeker, yağ ve süt gibi ana besin kaynakları ile

²⁵² İnan, age., s.167.

²⁵³ İnan, age., s.167.

yapılmış olması saçı geleneğinin bir uzantısı olduğunu düşüncesini desteklemektedir.

Söz konusu uygulamaya benzer bir uygulamada Adana’da şu şekilde yapılır. Yeni yürümeye başlayan çocuğun hızlı yürümesi ve düşmemesi için çocuğa duşak kesilir. İki çörek iple birbirine bağlanır. Çöreklerden biri yürüyecek çocuğun ayak bileğine geçirilir. Diğer çörek çevik bir çocuğa çektirilir. Çocuk çöreği koparıp kaçar. Duşak kesme yapılmış olur.²⁵⁴

Büyüklük uygulamalarda cinsiyet önemlidir. Tedaviler cinsiyete göre şekillenir ve uygulanır.

Tuvalet eğitimini aldıktan sonra nazar veya korku nedeniyle tekrar altına kaçırmaya başlayan, yaşı büyük olup korku ve evham nedeniyle altına kaçırın veya ergenliğe az bir zaman kala uyurken altına kaçırmaya başlayan kimselerde cinsiyet önemlidir.

Eğer altına kaçırın çocuk erkek ise, kurban kesilen öküzün veya özellikle bu tedavi için kesilen horozun cinsel organı çocuğa yedirilir. Eğer çocuk kız ise, canlı yarasa bir bezin içine konup yarasa ölene kadar çocuğun boynuna asılır. Cinsiyet farklılığı tedavide kullanılan malzemeyi de değiştirmektedir. Özellikle erkek çocukların tedavilerinde erkek hayvanların cinsel organının yedirilmesi görülen bir uygulamadır. Bilinçaltında var olan ve yukarıdaki benzerlik büyüünün oluşmasını sağlayan altyapı halkın dilinde “kuvvetine kuvvet katmak için” şeklinde biçim almaktadır.

Kızlara uygulanan yarasalı tedavide de benzerliğin ön planda olduğu görülmektedir. Yarasa adet gören hayvanlardan biri olarak bilinir. Altına kaçırın kızın boynuna yarasa asılmasının altında kızın adet olduktan sonra artık altına kaçırmayacağı düşüncesidir. Yani bir nevi yarasa kullanılarak kızın adet olması istenir.

Bunun yanında yarasanın kullanılması korku vericidir. Gerçek anlamda düşünüldüğünde bu durumu yaşayan çocuk bir daha aynı durumu yaşamamak için daha dikkatli olacaktır. Şamanlarda da korku ve tiksindirme yolu ile hastanın direnç gücünü arttırma görülmektedir.²⁵⁵

²⁵⁴ Özgen, agt., s. 115.

²⁵⁵ Bayat, age., s.262.

Bazı uygulamalarda kirli bardağın seçilmiş olması, karışıma idrar katılması ve hastaya içinde idrar olduğunu karışımı içtikten sonra söylenmesi yine hastanın tiksinsmesini sağlamak içindir.

Genellikle sübyan marazı olarak bilinen hastalık, anne karnına musallat olan kötü ruhun veya ruhların bebeği ya anne karnında ya da doğduktan kısa bir süre sonra boğarak öldürmesidir.

Bu hastalığın tedavi süreci anne karnından kırklanma zamanına kadar sürer. Bu süreçte pasif büyü önceliklidir. İlk önce anne karnındaki bebek doğuma kadar korunmaya çalışılır. Bu tür uygulamalarda bel bağı, kilit gibi malzemeler kullanılır. Kilitleme aşamasında okunan dualar ve kilidin simgesel anlamı kullanılır.

Kilidin açma ve kapama simgesi olarak kullanılması da yaygındır. Elazığ'da konuşamayan çocukların dili çözülsün diye, "ağız açılsın" diyerek kilit açılır. Kilit sela okunurken açılmasına dikkat edilir.²⁵⁶

İlk aşama bittikten yani bebek doğduktan sonra 40 gün boyunca da bebeğin korunması gereklidir. İkinci aşamada bebeğin ismi, sözün büyüünden yararlanmak için "yaşar" veya "satılmış" verilir. Satılmış ismini kullanmak için bebeğin başka bir aileye aldatma amacı ile satılmasının ardında kandırma büyüü vardır. Kandırma büyüü, odaya girecek kötü ruhları def etmek için horoz, erkek kıyafeti, bıçak, süpürge gibi unsurların kullanılması ile devam eder. Böylelikle kötü ruhun bu malzemeleri görünce odada lohusayı ve bebeği koruyan kimselerin olduğunu düşünerek içeri girmeyeceği düşünülmektedir.

Kandırma büyüü Anadolu'nun birçok yerinde görülür. Erkek çocuğuna küpe takılması bunlardan biridir. Amaç kara iyeleri aldatarak çocuğun ölümünü engellemektir. Küpe bir mensubiyet işaretidir. İnanışa göre kadının kulakları küpesiz olmamalıdır. Karaylarda küpesiz kadınları bazı ruhlar kendilerine çekebilir. Bunu engellemek için küpe takılır.²⁵⁷

Büyülerin yanı sıra uygulamalarda iyelerin koruyucu, temizleyici ruhlarından yararlanmada kendini göstermektedir. Bu duruma en iyi örneklerden bir anne ve bebeği bakmaya gelen kişilerin öncelikle ateşin yanına gidip temizlenmeleridir.

²⁵⁶ Kalafat, age., s. 256.

²⁵⁷ Kalafat, age., s. 273.

Özbek Türklerinde doğum yapan kadın, ateşle temsili olarak paklanır. Yedi güne kadar amel eder. Dostları ile oturmaz, yemek ve ekmek pişirmez, bahçe süpürmez ve günlük ev işlerinden uzak durur.²⁵⁸

Tedavi yöntemlerinde hayvanlarında etkisi büyüktür. Diş çıkaran bir çocuğun dişinin kargaya verilmesi ve kargadan yeni bir diş istenmesi karganın Göktürklerde kutsal bir kuş, kurtarıcı bir kuş olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü karga güzelliğin değil, sonsuzluğun, tokluğun simgesidir.²⁵⁹

Türk kültür tarihinde, kargadan bahseden ilk anlatıda karga, kurtla beraber görülmektedir. Asıl olarak kurtarıcılık ya da yol göstericilik fonksiyonlarının kurt tarafından üstlenildiği ve araştırmacılar tarafından da sadece kurdun öne çıkarıldığı, Hun döneminden önce Proto-Türkler olarak adlandırılan Vusunları anlatan bu anlatı, Çin yıllıklarında geçmektedir. Bahaeddin Ögel'in Türk Mitolojisi adlı eserinde tercümesini bulduğumuz ve iki farklı varyanta sahip bu anlatıda, terk edilmiş bir çocuğun bir kurt tarafından emzirilmesi ve bir karganın da ağzında taşıdığı et parçasını çocuğa verip onu beslemesiyle karşılaşırız.²⁶⁰

Yine konuşamayan çocuklarda kuşun ötüşü göz önüne alınarak bebeğin ağzında kuş öttürülür. Böylelikle bebeğin halkın deyimiyle bülbül gibi şakıyacağına inanılır. Yine buna benzer bir başka uygulamada kurban edilen ineğin dilinin bebeğe yedirilmesidir.

Büyülük uygulamalarda nazarın etkisi büyüktür. Bu nedenle nazarın olduğu durumlarda tedavi yöntemi genellikle büyüktür.

Nazardan olduğuna inanılan durumlardan biri de çocuğun salyasının akmasıdır. Bu durumlarda iki ana tedavi yöntemi görülür.

1. Bir yere sürme

2. Kesme

Bebeğin ağzından salyası alınıp bir yere sürülmesinde iki önemli unsur vardır. Bunlardan birincisi salyayı kimin aldığı ikincisi ise nereye sürdüğüdür. Birinci unsurda anasiftekisi, anasonu, bebeği hiç görmemiş biri ve yeni gelin gibi kimseler ön plandadır. İkinci unsurda ise önceleri salya evin içinde bulunan

²⁵⁸ Kalafat, age., s.17.

²⁵⁹Nurbolat Bogenbayev, Aydın Calmırza, "Eski Türk Görüşündeki "Kurt" ve "Karga" Kavramları", *Millî Folklor*, Yıl 26, S. 103, 2014, s.74.

²⁶⁰ Mustafa Özbaş, "Kurtarıcı Kargadan Burnu Pislikten Çıkmayan Kargaya: Türk Halk Anlatılarında Karganın Dönüşümü", *Millî Folklor*, Yıl 22, S. 88, 2010, s.58.

ateşliktteki zincire sürülmekteydi sonraları ise bu uygulama hayatın şartlarının değişmesi ile beraber sobaya sürme olarak değişti. Bunların yanında salya kapının üst eşiğine de sürülmektedir.

Kesme işleminde ise direkt olarak salyanın veya salyası sürülmüş bir bezin kesildiği görülür. Aslında salyanın veya salya sürülü bezin somut olarak kesilmesi salyanın kesilmesi yani durması isteğine bir göndermedir. Burada da sözün benzerlik büyüünden yararlanılarak istek tedaviye çevrilmiştir.

Benzerlik ön planda tutularak yapılan uygulamalardan biri de sarılık olan bebeğe sarı kıyafetler giydirilmesi ve kıyafetine altın takılması, beşiğinin sarı örtülerle donatılması ve bebeğin sarı ışık altında uyutulmasıdır. Burada hastalığın ismi ile sarı renkli malzemeler ilişkilendirilmiştir.

Ergani’de sarılık hastalığına yakalanan kişiler, sarılık ocaklarına götürülürler. Sarılık ile ilgili birden fazla ocaklı vardır. Bu ocaklarda yapılan uygulamalardan biri de dilin altında damarın jiletle kesilmesiyle yapılan tedavidir. Dilin altındaki damar kesilir ve bir miktar kan akıtılır.²⁶¹

Bu uygulamanın yörede bir ocaklığı yoktur ancak kadınlar tarafından bu uygulamanın yapıldığı söylenmektedir.

Aynı şekilde kızamık hastalığının kırmızılığı dolayısıyla benzetilen “kızamık şekeri” yendiğinde şekerin vücudun üzerinde bulunan kırmızı noktaları şekerin erimesi gibi erittiğini düşünülmektedir.

Türk kültüründe madenler önemsenmiştir. Bunların içinde demir oldukça özel bir yere sahiptir. Demir, bir güç sembolü olması sıfatıyla aynı zamanda koruyucudur. Hastalıklardan, ölüm ve büyülerden, tabii afetlerden, doğum, evlenme ve ölüm olaylarının içinde, halk hekimliğinde hep demirin koruyuculuğundan faydalanılmıştır.²⁶²

Göbek fitığında demirin iyileştirici özelliğinden yararlanılmıştır. Göbek fitığı çıktığında fitık yerine demir ile sokulmaya çalışılır çünkü demirin vücudun enerjisine uygun olduğuna ve ağrıyı azalttığına inanılır. Ancak bu uygulama yalnızca demiri kullanabilen ve bu işin ehli olmuş kişileri tarafından yapılır.

²⁶¹ Uçak, agt., s.97.

²⁶² Fikret Türkmen, Ferah Türker, “Geleneklerde Ve İnançlarda “Demir””, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Yıl/1, Yaz 2014. s. 7.

Göbek fitiğında uygulanan demirin büyüsel işlevi kasık fitiğında uygulanmamaktadır. Çünkü kasık fitiği genellikle erkek bebeklerde görülür ve duyulması istenmez. Bu nedenle bebeğin babası sabah erken bir zamanda kimseye görünmeden dereye iner ve arkası dereye dönük şekilde pelit kazığı denilen odunu suya saplayıp arkasına bile bakmadan oradan uzaklaşır. Böylelikle çıkan fitiğin çakılan sopayla beraber yerine gireceği düşünülür.

Toprak ve su iyeleri dille telaffuz edilmese de gerçekleşen ritüellerin arka planında kendini gösterir. Pelit kazığının bir yere çakılması kara iyelerin geri gönderilmesi isteğidir. Yaşar Kalafat'ın "Eski Türk İnançlarının Rize ve Yöresi Halk Kültüründe İzleri" adlı yazısında pelit kazığının çakılmasını oburlar için anlatılır.

Rize kötü insanları ölünce hortlağın çıkacağına inanılırdı obur çıktığı zaman beyaz kefeni sırtında olurdu mezarından çıkar evin karşısına gelir gürültü yapar, tereklerdeki soğanları yere dökermiş. Böyle hallerde "obur yerine git, yerine git" denilmesi halinde yerine gideceğine inanılır." Oburdan kurtulmak için onun mezarına pelit kazığı ile bir sepet çakılmış. Soğanın da sarımsak hatta turp gibi bazı kara iyeler karşısında koruyucu niteliğe sahip olduğuna inanılır.²⁶³

Büyülük uygulamalarda parça bütün ilişkisi yani temas büyüü oldukça fazladır. Temas büyüünde kullanılan malzemeler; tırnak, saç, deri parçası, kişiye ait bir nesne, kişinin yıkanmış olduğu su, tüy ve bunlar içinde en özel olan bebeğin eşidir.

Doğum sırasında ve sonrasında dikkat edilen bir konu da bebeğin "eş" veya "son" olarak adlandırılan doğum sonrası gelen parçasıdır. Eş, çocukla hem eş tutulur hem de koruyucu görevi vardır.

Divan-ü Lügat 'it Türk'te Umay; son, kadının doğumdan sonra karnından çıkan parçası" olarak geçmektedir. ²⁶⁴ Altaylılara göre de Umay, çocukları ve hayvanları koruyan dişi tanrıdır.²⁶⁵

Eş, doğumdan sonra beşiğe takılır. Burada iki amaç vardır. Birincisi kuruyan sonun bebeği kötü ruhlardan koruyacağıdır. İkincisi ise bebeğin sancılandığı anlarda suya atılıp bebeğe içirilerek sancısını gidereceğidir. Aynı zamanda eşin kalan kısmı temiz bir toprağa gömülerek yok edilir.

²⁶³ Kalafat, Yaşar, "Eski Türk İnançlarının Rize ve Yöresi Halk Kültüründe İzleri", <http://www.yasarkalafat.info/kalafat> [21.06.2016]

²⁶⁴ Araz, age., s. 31.

²⁶⁵ İnan, age., s.34.

Orta Asya ve Sibirya kavimleri arasında da Umay, Yakut Türkleri arasında Ayısıt adı verilen koruyucu ruh ve yardımcı iyelere ait inançlar²⁶⁶, yörede “eş” veya “son” adı ile varlığını sürdürmektedir.

Yörede Umay’ın koruyuculuğunu yaptığı düşünülen bebeği tehdit eden alkarısı, Türk toplumlarında Albastı, Albis, Almis, Alanası, Alruh gibi farklı adlarla bilinmektedir. ²⁶⁷ Yörede alkarısı farklı şekillere girebildiği için alkarısından korunmak oldukça zordur. Bu nedene bebeğin ve annenin yanında kırklamaya kadar biri olmalı uyumadan anne ve bebeği beklemelidir. Al karısından korunmak için odaya bıçak, erkek elbisesi, horoz gibi unsurlar konmaktadır. Burada amaç alkarısını bu unsurlarla korkutmaktır.

3. Hem dini-sihri hem gerçeklik taşıyan halk ilaçları

Genellikle dini-sihri uygulamalar tercih edilmesine rağmen çocuğun güçsüz olduğunu düşünen aileler, kurban kavramını bırakmadan yeni tedavi yöntemleri bulmuşlardır. Bu düşünceye kurban edilen ineğin zolisi (ineğin eklem kemiklerinin içinde bulunan süngerimsi bir parça) çocuklara yedirilmesi örnek olarak verilebilir. Bu tedavi sayesinde hem hayvanın kurban edilmiş olması dolayısıyla kutsallığından hem de besininden yararlanılmış olur.

Buğday, Türk halkı için önemli bir besin kaynağıdır. Buğday ve buğdaydan elde edilen ürünlerden yapılan yemekler halkın temel besinlerinin başında gelmekle birlikte düğün, bayram gibi özel günlerde yapılan yiyeceklerde de kullanıldığı bilinmektedir. Buğday birçok alanda kullanıldığı gibi ritüellerde de kullanılır. Dişi çıkan çocuklar için buğday pişirilmesi Türkiye genelinde yaygın bir uygulamadır. Burada buğdayın patlaması görsellik açısından dişin çıkması ile bütünleştirilerek taklit büyüüne başvurulur.

Bu uygulamaya benzer olarak mısır pişirilmesi de mısırın sıra sıra dizili olması ile ilişkilendirilir. İki unsur arasında kurulan benzerlik ilişkisi dişlerin de mısır taneleri gibi düzenli ve sıralı çıkması isteğini ön plana çıkarır. Burada “benzer benzeri doğurur” düşüncesi ile isteğe ulaşılmaya çalışılır.

²⁶⁶ Araz, age., s. 29.

²⁶⁷ Araz, age., s. 31.

Buğdaya veya mısıra tuz eklenmesi ise yine tuzun Türk kültürü için önemi düşünüldüğünde manidardır. Günlük hayatta besinleri daha uzun süre saklamasına yardımcı olmasından “tadım tuzum kalmadı” deyiminin oluşmasına kadar birçok alanda sembolik anlamlar taşıması yönünden önem arz etmektedir.

Örneğin, tuzlama işleminin görünen yüzü bebeğin ter kokusunu önlemektir. Ancak tuzlama işleminde de her ne kadar amaç bebeğin ter kokusunu yok etmek görünse de gizli istek yukarı da verilen örnekteki gibi bebeğin hayat boyu “tadı olan” huzurlu bir yaşan sürmesidir.

Tuzlama işleminde bir diğer önemli unsur suya altın atılmasıdır. Aslında suya altın atılarak söz konusu gizli istek desteklenmiş olur. Çünkü en bilinen özelliği ile altın zenginliğin sembolüdür.

4. Gerçekçi nitelik taşıyan halk ilaçları

Çocuğun beslenmeye ihtiyacı olduğu durumlarda genellikle bitkilerden, hayvan ürünlerinden yararlanılır. Örneğin dişleri kaşınan çocuklara hem diş etlerini beslemesi için hem de kaşıtma aracı olarak kullanması için eline pırasa veya taze soğan verilir.

Bebeğin cılız olması, iyi beslenememesi ile ilişkilendirildiği için besin değeri yüksek yiyecekler tercih edilir. Bu durumlarda ilk akla gelen pekmez, yumurta, bal, süt, et ve sarımsaktır.

Büyüklük uygulamalarının yanında gerçeklik içeren uygulamaları da olan sarılık hastalığının bu tür uygulamalarında da benzer yiyecekler kullanılır.

Bedensel hastalıklarda genellikle toplum tarafından şifalı olarak bilinen bitkiler ve hayvan ürünleri kullanılmaktadır. Öksüren çocuklar için kullanılan ürünler tecrübe edinilmiş kolaylıkla bir evde bulunabilen malzemelerdir. Soğanın antibiyotik özelliği, limonun c vitamini deposu olması, balın virüslere karşı antioksidan özelliği, ıhlamurun a vitamini ve kalsiyum açısından zengin olması vs. bu ürünlerin çokça kullanılmasını sağlamıştır.

Bebeğe dair durumlarda ise anne sütü ön plandadır. Anne sütünün besin açısından zengin olması ve toplumda kutsal sayılması anne sütünün her alanda kullanılmasını sağlamıştır. Gözünde çapak olan çocukların gözüne anne sütü damlatılarak temizlenmesi bu düşünceye örnek olarak verilebilir

Kabakulak tedavilerinde kulak ve çevresini sıcak tutma anlayışı yaygındır. Bununla beraber tercih edilen malzemeler genellikle ikiye bölünerek, beyaz fasulyenin ortadan ikiye kesilerek kulağa koyulması gibi, kullanılır. Uygulamalar her ne kadar gerçeklik içerse de alt yapıda benzerlik büyüsu kendini göstermektedir.

Bazı hastalıklara tedavi uygulanmaktan çok hastalığın iz bırakmadan geçmesi istenir. Suçiçeği bu hastalıklardan biridir. Bu hastalık için genelde yaraların artmaması için çalışılır. Çoğu zaman yaralara müdahale edilmez çünkü suçiçeğinin yaralarına tutulursa iz bırakacağı bilinmektedir.

Aynı şekilde Pamukçuk anne sütünden kaynaklandığı için hastalık olarak görülmez ancak temizlenmezse bebeği rahatsız edeceği düşünüldüğü için genellikle karbonatlı ya da sirkeli suyla bebeğin ağzı temizlenir. Sirke ile karbonata farklı alanlarda da temizleme aracı olarak kullanılmaktadır. Çünkü toplum kendince bulduğu her çözümde bünyesinde bulundurduğu ve atalarından gelen tecrübeyi kullanmaktadır.

Bazı durumlarda ve hastalıklarda tedavi sadece ehli olan kimseye bırakılır. Ebeler ehli insan olarak bilinen kimselerdendir. Göbeğin kesilmesi oldukça önemli bir durumdur ve göbek bağlama sadece ebeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Göbek demir materyalle kesildikten sonra ebe tarafından büzülür ve göbek deliğine bastırılır. Üzerine ise pamuktan yapılan göbek yastığı konur. Göbeğin büzülmesi, içeri yerleştirilmesi ve yastığın bastırılması ilerde göbeğin güzel ya da çirkin oluşunun sebebidir. Bu nedenle ebe iyi bir mükafat alabilmek ve şanını devam ettirmek için bu durumu önemser.

Buna benzer bir durum da bebeğin başının düzgün şekillendirilmesidir. Bu uygulamada önemli olan gelecekte bebeğin güzel görünümlü bir baş yapısına sahip olmasıdır. Bu nedenle bebeği yıkarken ve yatırırken başın güzel şekil alması için uğraşılır.

Korkma gibi bazı durumlar ansızın oluşur. Yine kısa bir süre sonra yok olur. Bu durum korkusu olan çocuk kadar ehemmiyet taşımaz. Burada anlık korkudan bahsedilmektedir. Bunun içinde ilk akla gelen su içirmek olur. Böylelikle suyun korkan çocuğu ferahlatırken korkusunu da alıp gideceği düşünülür.

İdrar birçok hastalıkta kullanılan malzemelerden biridir. Yetişkinlerin idrarı kullanılmakla beraber asıl olan bebek ya da buluğa ermemiş çocuk idrarıdır.

Eski Türkçe tıp metinlerinde idrar, siğil tedavisi için kullanılmıştır. Orta Türkçe tıp metinlerinde de küçük çocukların idrarının siğil tedavisinde kullanıldığı kayıtlıdır.

Anadolu'da da halk arasında sarılık tedavisi için çocuk idrarının kullanıldığı bilinmektedir.

Sirke de bazen tek başına bazen ise diğer malzemelerle tedaviler de kullanılmaktadır. Eski ve orta Türkçe tıp metinlerinde ortak olan unsurlardan biri de sirkedir. Eski Uygur tıp metinlerinde sirke dış tedavisinde kullanılmıştır.

Ebvâb-1 Şifâ 'da gerek yalnız sirkeyle gerekse başka tedavi edici maddelerin sirkede işlenmesiyle elde edilen ilaçlar dış tedavisinde kullanılmıştır.

Bunların yanında sirke nazardan korunmak ve nazarı bozmak için kullanılır.

2. Kadınlara Özel Yapılan Uygulamalar

• Dini-sihri nitelik taşıyan halk ilaçları

Çocuk sahibi olma isteği, doğum kontrol, doğum, adet gibi durumlarda kadınların başvurduğu ilk uygulamalar genellikle normal hayat sürecinde yapılabilecek gerçekçi uygulamalardır. Gerçekçi uygulamaların yetersiz kaldığı zamanlarda dini-sihri uygulamalara başvurulur.

Adet sancısı başlığının 7. maddesinde yer alan değirmen uygulaması sürekli yapılabilecek bir tedavi yöntemi değildir. Ancak adet günleri sancılı geçen kızların son çare bu uygulamaya başvurmaktadır. Suyun üç kere açılıp kapatılması, çalışan değirmenin yavaşlatılması düşündürücüdür. Değirmenin döngüsü adet sürecindeki rahmin işleyişine benzetilerek aralarında bir bağ kurulmuştur. Böylelikle değirmene yapılan uygulamanın rahmi etkileyeceği inancı oluşmuştur.

Burada suyun seçilmesi de tesadüf olmasa gerek. Özellikle kadınlara dair durumlarda suyun kullanılması suyun ana rahmi yani dişi ve doğurgan oluşudur. Bir nevi gizli güçlerin toplamıdır. Aynı zamanda büyüsel işleve sahiptir, her derdin devası suyun ilk örneği 'hayat suyu' sonsuz yaşam kaynağıdır.²⁶⁸ Halk için suyun içinde bulunduğu her tedavi yönteminin altında su şifadır düşüncesi yatmaktadır.

²⁶⁸ Erman Artun, "Türk Kültüründeki Su Kültünün Çukurova Halk İnançlarındaki İzleri", http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_su_kultu.pdf [22.06.2016]

Bu düşünceyi İslamiyet'e götürdüğümüzde bazı âyetlerde Allah'ın insanı ve bütün canlıları sudan yarattığı (el-Enbiyâ 21/30; en-Nûr 24/45; el-Furkân 25/54), gökten rızık, rızık sebebi ve temizlik aracı olarak temiz ve bereketli su indirdiği, böylece insanlara ve hayvanlara temiz ve tatlı sular içirdiği ve suyun yeryüzündeki varlıkların hayatı açısından önem taşıdığı belirtilmektedir.²⁶⁹

Su kültü, eski Türk inanç sisteminde de önemli bir yere sahiptir. Tüm pınarların, dere, ırmak, göl ve denizlerin kendi iyi ruhlarının olduğuna inanılmaktadır. Suyun şifa verici, arındırıcı gücüne efsane ve destanlarda da rastlamak mümkündür.²⁷⁰

Su kültürünün kullanıldığı bazı örneklerden biri de kırklama anında su ile yıkanmadır. Suyun arındırıcı özelliği hem fiziksel hem manevi olarak kullanılır. Burada suyun gücünün yanında sözün gücünde “su pak, ben sudan pak” gibi sözlerle kullanılır.

Su gibi “söz” de Türk kültürü için önemlidir. Söz, Allah'ın kelimelerinin bir yansımasıdır. Âlem, O'nun “Ol” sözüyle var olmuştur. Yine “söz vermek” Türk kültüründe “şeref” ile eş tutulur. Verilen sözün yerine getirilmesi önemlidir. Söz yüklenen bu güç ritüellere ve inançlara da yansımıştır. Sözün gücü kullanılarak bebeğe verilen “yeter” gibi isimlerle hamilelikten kurtulmaya çalışılır.

Sözün gücünden bolca yararlanan diğer bir alanda süt kırılmasıdır. Örneğin emziren anne gelen misafirlere “güle güle git” dediğinde sütünün de gideceğini düşündüğü için misafirleri uğurlamaz.

Doğum, bebek sahibi olma kadınlar için zahmetli olduğu kadar kendini değerli hissetmenin de yoludur. Kısırlık toplumsal ve aile içi yadırganma sebebidir. Kısırlık gibi hamile kalıp bebeği düşürme de istenmeyen bir durumdur. Böyle durumlarda bebeği anne karnında boğan veya düşmesini sağlayan bir kara ruhun olduğuna inanılır. Bebeğin düşmemesi için yapılan “bel bağı” hamileliğin başlangıcından doğuma kadar annenin karnında bağlı durur. Bu bağı iki görevi vardır. Birincisi kara ruhun içeri girmesini ikincisi ise bebeğin düşmesini engellemektir. Birinci görevde bağ okunan dualar sayesinde koruyucu işlevdedir.

²⁶⁹Hacı, Mehmet, Günay, İslam Ansiklopedisi, *Su Maddesi*, C: 37, 2009, s. 432-437, <http://www.islamansiklopedisi.info/>[23.07.2016]

²⁷⁰Artun, Türk Kültüründeki Su Kültürünün Çukurova Halk İnançlarındaki İzleri, http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_su_kultu.pdf [22.06.2016]

İkinci görevde ise bağ, rahmin yerini alır ve 40 kez düğümlenir böylece bağ ile rahim arasındaki bağlantı rahminde düğümlenmesini sağlar.

Bağlantı kurarak yapılan başka bir uygulama da rahat doğum başlığının 1. maddesinde yer alan Arabistan'dan getirilen çiçeğin rahim ile eş tutulmasıdır.

Doğum da Arabistan'dan gelen malzemelerin kullanılması İslamiyet'in etkisi ile ilişkilendirilebilir. Örneğin Kabe hurmasını yiyen kadının rahat doğum yapacağına inanılır. Bu düşünce Hz. Meryem'in hurma ağacının altında doğum yapıp sonrasında hurma yiyerek kendini toplamasından kaynaklanıyor olabilir.

Bununla beraber inanışa göre doğum sadece fiziksel koşulların oluşması ile başlamaz bunun yanında manevi ortamında oluşması gerekmektedir. Bu ortamın oluşmasını sağlayan ebeler iki unsura dikkat eder. Birincisi içeriye çocuğun girmemesidir. Burada ilk akla gelen çocukların böyle bir ortamda olmaması gerektiğidir. Ancak alt yapıdaki benzetme olgusuna bakıldığında odanın rahimle ilişkilendirildiği görülür. Odaya giren çocuk rahme giren bir çocuk olarak düşünüldüğünde doğumun zorlaşacağına inanılır ve odaya çocuk sokulmaz. İkinci ise odada çok kimsenin olmaması gerektiğidir. Burada din ön plandadır. Bebeğin bir melek kabul edilişi doğum anını kutsallaştırmıştır. Ayrıntılı bilgi için rahat doğum başlığının 4.maddesine bakabilirsiniz.

Kadınların aile yaşamı içerisindeki önem verdiği konulardan biri de bebeğin cinsiyetinin erkek olmasıdır. Bunun için yapılan uygulamalar genellikle dinin ve sihrin beraber kullanıldığı uygulamalardır. Erkek çocuğu olmasını isteyen çift bir yanda Allah'tan erkek çocuk isterken diğer yandan büyüklük uygulamalarda da bu isteğini dile getirir.

Gebe olan kadınların en merak ettiği konular kuşkusuz ki bebeğin cinsiyeti, sağlığı ve güzelliğidir. Bu üç unsurun istenilen şekliyle oluşması için yapılan uygulamalar benzer benzeri oluşturur düşüncesiyle yapılmaktadır. Örneğin hamile kadınların kör, sakat insanlara bakılması istenmez. Eğer bakarsa bebeğin, bakılan kişinin özelliğini alacağına inanılır.

“Benzer benzeri çağırır” düşüncesi süt kırılması başlığının 6.maddesinde kullanılan “murdar murdari itursun” sözünde somutlaşmıştır.

Cinsiyeti tayin etmede de benzerlik ilişkisi kurulmaktadır. Bu durumun en yaygın örneği cinsiyetin bıçak ve makas ile tayin edilmesidir. Burada dikkat

edilecek iki unsur karşımıza çıkmaktadır. Birincisi kullanılan malzemenin demir olması ki demirin Türk kültüründeki yerini üzerinde önceki bölümlerde görmüştük. İkincisi bıçak ve makasın şekil itibari ile kız ve erkeği temsil ediyor olmasıdır.

Kadınlar için en önemli evrelerden biri de lohusalık dönemidir. Bu dönem hem fiziksel hem de ruhsal çöküntüde oluşan bir dönemdir ki bu sebeple kötü ruhların lohusayı ele geçirebileceğine inanılır. Bu durumdan korunmak için hem Kur'an okumak gibi dini ritüeller uygulanır; hem de yatağının üzerine ağ atılması gibi büyüklük uygulamalara başvurulur.

Bu uygulamanın bir benzeri Hakkari'de al basmasın diye yorgana iğne batırılarak yapılır.

Erzurum'da al basmaması için lohusaya siyah boncuk takılır, kırmızı elbise giydirilir, yatağın üzerine siyah erkek pantolonu atılır, yorgana iğne sokulur, eve ciğer asılır, lohusanın yastığının altına Kur'an-ı Kerim, En'am, bıçak, makas, kurt derisi konur. Bunların hepsinde kötü ruhu korkutup kaçırmak esastır.²⁷¹

Bu uygulamada ateşin temizleyici özelliğinden yararlanır. Asya Hunları, ölülerini atı ve eşyaları ile beraber yakar. Bu temizleyici gelenek günümüze bu şekliyle kalmış olabilir.

Bu dönemde basılma denilen hastalığa yakalanma riski de vardır. Basılmanın ana düşüncesi, ruhun ağır ve kötü bir havası içerisinde olmasıdır. Böyle durumlarda zayıf olan ruh ağırlığın altında kalır ve hastalanır. Örneğin iki yeni gelin bir araya geldiğinde el ele tutuşturulup bir anda oturtulmasının altında ruhların ağırlığını dengelemektir.

İki kırklı anne bir araya geldiğinde bebeğe al basmasın diye beşiğe ya da bebeğe ters iğne takılır. Çünkü kırkı karışan iki anneden birisinin kırkı diğerini veya bebeklerden birisinin kırkı diğerini basabilir. Diğer tarafından basılan anne hastalanır veya bebek iştahsız, halsiz olur ve gelişemez bunun için bazı tedbirler alınır.²⁷²

Samsun yöresinde iki kırklı lohusa kadın karşılaşır çocuklarının basık olacağına inanılır. Bu durumda geç yürüyebilirler. Basıktan korunmak için oğlu

²⁷¹ Kaya, age., s. 199-218.

²⁷² Kalafat, Ulutin, agm., s. 10.

olan kadın kızını olan kadına ekmek ve tuz verir. Burada oğlu olanın kıza ekmek ve tuz vermesinin sebebi erkek kırkının kız kırkını basacağı inancıdır.²⁷³

Bu kırk günlük zorlu dönemde her türlü kötülükten uzak durmaya çalışan loğusa kırkınıcı gün kırklanma ritüelleriyle ruhunu korumaya alır. Kırklama sadece loğusa yani anne içinde değildir. Anne ve bebeği beraber kırklanarak bütün kötü ruhların zarar verme ihtimallerinden kurtulur.

Kırklanma Anadolu'da ve diğer Türk kültürlerinde de görülmektedir. Örneğin Gacal halk inançlarında da kırk basması vardır. Kırk gün yeni doğum yapmış anne sokağa çıkmaz, eşikten dışarıya adım atmaz. Kırkınıcı gününde "Kırk uçurmaya" gidilir. Annenin odasında Kuranı Kerim, çalı süpürgesi ve demir bulunur. Süpürge'nin koruyucu işlevi türkölere de yansımıştır.

Bir Gacal türküsünde;
'Köprü altından geçtim
Acı tatlı su içtim
Süpürge tohumu için
Tatlı canımdan geçtim, denir.²⁷⁴

- **Hem dini-sihri hem gerçeklik taşıyan halk ilaçları**

Uygulamaların çoğu tamamen gerçekçi olsa da bilinçaltında var olan toplumsal inançlar yapılan bir bitkisel karışımın bekleme süresini belirlemektedir. Örneğin çocuk sahibi olmak için yapılan uygulamalarda 7 gün bekletilir. Ya da bel çekme de olduğu gibi kıtlatma 3 kere yapılır.

Benzer uygulama Adana'da yapılmaktadır. O bölgede kuyruk sokumuna pöç denir. Pöç batması şiddetli ağrıya sebep olur. Bu ağrıyı gidermek için kuyruk sokumundaki deri iki taraflı çimdikler gibi kaldırılır. Çok batıyorsa pöç parmakla yavaşça kaldırılır.²⁷⁵

²⁷³ Kalafat, age., s. 275.

²⁷⁴ Kalafat, Ulutin, agm., s. 12.

²⁷⁵ Özgen, agt.,s.61.

- **Gerçekçi nitelik taşıyan halk ilaçları**

Kadınlara özel uygulamalarda evde her an bulunabilecek malzemeler ve yapılabilecek uygulamalar kullanılmaktadır.

Günlük yaşamın getirisi olan ve kadına dayatılan çocuk doğurma görevinden kurtulmaya çalışan kadınlar hamileliği engellemek adına kullandığı malzemeler sabun, saç gibi kolayca bulunabilen ve en önemlisi kimsenin anlamayacağı malzemelerdir.

Çeşitli malzemelerin rahme koyulması birçok bölgede yaygındır. Cinsel ilişkiden önce rahme limon tuzu, kola, limon kolonyası gibi maddeler pamuk yardımıyla koyulabilmektedir. Ayrıca kabak rendeleyip macun haline getirdikten sonra doğum kontrol için rahmine koyanlar da vardır.²⁷⁶

Evde var olan malzemeyi kullanarak yapılan uygulamalardan bir de bebeğin düşürülmesidir. Bebeği kimse bilmeden düşürmek isteyen anne ağaç dalı, şiş gibi malzemelerle bebeğini düşürmeye çalışır.

Şamanların kullandığı masaj yöntemi yörede hamile kalmak isteyen kadınlara, düşük tehlikesi geçiren hamilelere ya da düşük yapmak isteyen kadınlara ebeler tarafından uygulanmaktadır.

Türk inanç sistemi içerisinde, erken dönemden itibaren görülen “kadın kamlık” fenomeninin, kültürde süreklilik bağlamında yer aldığı, karşılaştığı yeni şartlardan ve etkilendiği yeni durumlar neticesinde kendisini yenilediği, değiştirip dönüştürdüğü anlaşılmaktadır. Bu durum, Türk kültürünün doğasında var olan “kendini yok etmeden yeniyile terkip kabiliyetinin”, bir sonucu olarak “kadın kamlıktan-ebe analığa” dönüşüm özelinde de kendini gösterdiği söylenebilir.²⁷⁷

Cinsiyet tayini sürecinde tecrübe edinilmiş durumlarda kurallaşarak devam etmektedir. Anne karnının, kalçasının ve yüzünün şekli bebeğin cinsiyetini kararlaştırmada birer ipucu olarak kullanılır.

3. Erkeklerle Özel Yapılan Uygulamalar

- **Dini-sihri nitelik taşıyan halk ilaçları**

²⁷⁶ Özgen, agt., s.117.

²⁷⁷ Ruhi Ersoy, “Kadın Kamlar’dan Göçerevli Türkmenler’de “Ebelik” Kurumu’na Dönüşüm”, turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/ruhi_ersoy_ebelik.pdf. [23.07.2016]

Derlediğimiz erkeklere özel olarak yapılan uygulamalarda tamamen dini-sihri niteliklere sahip tedavi uygulamasına rastlanmamıştır.

- **Hem dini-sihri hem gerçeklik taşıyan halk ilaçları**

Hastanın beslenmesi için yapılan karışımlarda malzemenin sayısı ve karışımın oluşma süresi önemlidir. Diğer hem dini-sihri hem gerçeklik taşıyan halk ilaçlarında olduğu gibi bu tarz karışımlarda da 7 gün, 7 adet gibi unsurlar önemlidir.

- **Gerçekçi nitelik taşıyan halk ilaçları**

Türk toplumunda çocuksuzluk gazap olarak algılanır. Bu nedenle hem aile içinde hem de toplumda kriz olarak düşünülür. Günümüzde ülkemizin kimi kesimlerinde erkek çocuk doğurmayan kadınlar “uğursuz” olarak isimlendirilerek aile içi ve toplumsal bir dışlama ile karşılaşmaktadır. Aile içerisinde bulunan bireylerce diğer gelinlere göre daha az ilgi gösterilmekte, dışlanmakta ve hatta üzerine erkek çocuk doğurması için “kuma” getirilmektedir.

Genel bir istek olan erkek çocuk arzusu her dönemde vardır. Dönemlerin ilerleyişinde bu isteğin sebebi şu şekilde açıklanmaktadır;

1. Soyun devam etmesi
2. İşgücü
3. Ego tatmini, olduğu söylenmektedir.

Bu düşüncenin örneklerine Dede Korkut'ta “Baba adını yürütmeyen hoyrat oğul baba belinden inince inmese daha iyi, ana rahmine düşünce doğmasa daha iyi”²⁷⁸ şeklinde rastlanmaktadır.

Bebeğin erkek olması için bebek anne karnında kırk günlük olmadan kadının eşi, eşinin karnına elini koyarak dua okur. Bunu bazen kadında yapar. Bu uygulamadan önce ise beraberlikten sonra kadın hemen sağ tarafına döner. Burada ki inanç bize erkeğin sağ tarafta yaratıldığı düşüncesini anımsatmaktadır.

Çocuk sahibi olamama durumu halk anlatılarında da karşımıza çıkar. Dede Korkut'ta “Hanlar hanı Bayındır han yılda bir kere ziyafet verir, Oğuz beylerini toplardı. Bir yere ak otağ bir yere kızıl otağ bir yere kara otağ kurdurmuştu. Oğlu olanı ak otağa kızıl olanı kızıl otağa kondurun, Kimin ki oğlu kızıl yok kara otağa

²⁷⁸ Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı, Hisar Kültür Gönüllüleri, 2003, s. 9.

kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin demişti.”²⁷⁹

Günümüzde de çocuğu olmayan kadın ve erkek, toplumdan bir şekilde ayrılmaktadır. Bunun en yaygın durumu verilen lakap veyahut isimlerdir. Rize yöresinde genelde erkeklere “zuriyetsuz”, “dolsuz”, “nüfusu az”(KK.61); kadınlara da “kısır” denmektedir. Bunun dışında daha benzetme amacı güderek çocuksuzluğun anlatıldığı kelimelerde kullanılmaktadır. Kadınlara meyve vermeyen ağaç olması nedeniyle “kızlağaç (kızılağaç)”, erkeklere ise yeşermemesi dolayısıyla “kuri çutuk” denmektedir.

Hamile kalınırken uyulması gereken kurallar vardır. Bu konuda en yaygın düşünce mübarek günlerde çocuk olmayacağıdır. Öyle ki Kadir Gecesinde anne rahmine düşen bebeğin altı parmaklı olacağına inanılmaktadır. Yine halvet durumundayken eşinin uzvuna bakan kişi kör olur, şeklinde inanmalar bulunmaktadır.

Toplumumuzda kadınların özellikle de bekar kızların hastalığı gizli tutulur. Erkeklerde böyle bir durum olmamasına karşı kısırlık konusunda aynı durum söz konusudur. Böyle durumlarda erkeğin çocukken iyi beslenemediği düşünülür ve beslenmesine dikkat edilir. Böyle durumlarda genellikle besin değeri yüksek enerjiyi arttırıcı yiyecekler veya karışımlar yenir.

Erkeklerin kısır olup olmadığını anlamak için yapılan uygulama aslında modern tıpta yapılan uygulamaların ilkel versiyonudur. Bu tür tıbbın temelini oluşturan unsurlara zaman zaman karşılaşılmaktadır. Her bilimsel bilginin ardında tecrübe birikimleri olduğu düşünüldüğünde bu uygulamanın ebeler tarafında yapılıyor olması hiçte şaşırtıcı bir durum değildir.

4. Yetişkinlere Genel Olarak Yapılan Uygulamalar

- **Dini-sihri nitelik taşıyan halk ilaçları**

²⁷⁹ Ergin, age., s.11.

Dini sihri uygulamaların en çok kullanıldığı tedaviler, hastalığın oluşmasında dini-sihri bir uygulamanın olduğu veya nazarın etkisiyle olduğu durumlardır. Böyle durumlarda diğer kısımlarda anlatıldığı gibi ilk önce pasif büyü denilen korunma veya kaçınma ön plandadır.

Bu uygulamalardan biri bağlamadır. Bağlama ya kaçınılması gereken durumlardan kaçınılmadığı için ya da herhangi bir kişinin bağlama büyüü yapmasıyla olduğu yani direkt kara büyü yapıldığı için tedavi yöntemleri dini-sihri özellikler taşır. Pasif büyü aşamasında en dikkat çekici durum evlenecek kızın bir şeyi dikmesinin, kilitlemesinin yasak olmasıdır. Buradaki durum doğum konusunda rahmin benzetme yoluyla yani “benzer benzeri yaratır” düşüncesinden yola çıkarak korunması gibidir. Rahmin kitleme veya dikme yoluyla bağlanmaması için söz konusu yasaklar dikkate alınmaktadır. Çözme aşamasında ise en çok kullanılan malzemeler ip, çivi, ağdır. Ancak bu üç malzemenin de kullanım alanı farklıdır. İp, bağlanmış olanı taklit büyüünü kullanarak çözmek için kullanılır. Çivi, koruma aşamasında yapılan pasif büyüleri ortadan kaldırmak için kullanılır. Ve ağın hem koruma aşamasında hem de çözme aşamasında koruma özelliği vardır.

Bunların yanında ritüellerin bütün aşamalarında ayetler kullanılabilir. Bilinçaltının yönlendirmesiyle yapılan uygulamalar ayetlerle güçlendirilerek korunma ve iyileştirme Allah’tan beklenmiş olur.

Çözme işleminin zor olduğu durumlarda eş bağlama başlığının 1.maddesinde olduğu gibi ak büyülere de başvurulabilmektedir. Bunlar daha çok hocalar tarafından yapılan ve ayetlerin, Kur’an’ın kendisinin kullanıldığı yöntemlerdir.

Aktif büyü bilinci ile yapılmasa da bazı uygulamaların kendine has tekerlemeleri vardır. Tedavi içerikli tekerlemeler, zamanla aynı tedaviler için kullanılır olsa da tekerlemelerin içeriklerine ya da kelimelerine bakıldığında hangi tekerlemenin özünde hangi hastalığa ait olduğu anlaşılmaktadır. Rahna çakuma adlı hastalığın tedavisinde, “ Rahna çakuma ne azarsun ne uzarsun uşaklaruni kızlaruni tekef edersun.” Temre tedavilerinde, “temre temre tem tohumu, akşam ektum saba biçtum, ne temre da ne tohumu.” Şeklinde tekerlemelerin tamamen hastalığa ait tekerlemelerin oluşmuştur.

Bunun yanı sıra sözün büyüklük gücünden yararlanılarak, “ay yıldız rahna çakuma akşam yattum saba kalktum ne ay ne yıldız ne rahna çakuma” örneğinde olduğu gibi tekerleme yolu ile tedavi sürecinde istenilen şey açıkça tekerlemede yer alır. Örnekte rahna çakumanın sabaha kadar gitmesi istenir. Burada göze çarpan başka bir unsurda rahna çakumanın ay ve yıldızla özdeşleştirilerek aynı ay ve yıldız gibi sabah yok olmasının beklenmesidir. Bir nesne vasıtasıyla hastalığın gitmesinin istendiği bir başka örnekte “Rahna çakuma it it yaktum seni ceri cit yaprak cibi açarsun çiçek cibi solarsun” tekerlemesidir. Burada da hastalık bu defa solan bir çiçeğe benzetilir.

Eski Türkler ve günümüzde Türkiye’de Alevî ve Bektaşîler, göğü, güneşi, ışığı (nuru), ay ve yıldızları kutsal bir varlık olarak görürler.²⁸⁰ Bu düşünce tedavilere de aksetmiştir. “Rahna çakuma” adlı hastalığın gitmesi için ay ve yıldız kavramları kullanılır.

Ayın iyileştirici gücünden yaralanma birçok tedavide kendini gösterir. Urfa’da ellerinde siğil çıkanların, yeni doğan aya yönelip “ayı gördüm hoş gördüm, siğilimin yerini boş gördüm” diyerek ellerini ovdukları ve siğillerin geçeceğine inandıkları tespit edilmiştir.

Aynı inanç Sarıkamış’ta da görülür, hem siğil hem de arpacık için aynı uygulama yapılır ve şöyle dua edilir: “Aya baktım yay gibi siğilim, arpacığın erisin yağ gibi.” Burada kutlu varlık ile hastalıklı bölge arasında bir benzerlik kurulmaya, bir büyü işlemi yapılmaya çalışılır.

Erzurum’un Şenkaya ve İspir ilçelerinde, cılız, hastalıklı çocuklar, aya doğru kaldırılıp “ya al ya ver” diye seslenilir. Bundan sonra çocuğun ya iyileşeceği ya da öleceği düşünülür.²⁸¹

Sözü büyüklük gücünden yararlanıldığı tedavilerde göze çarpan bir unsur da kibrit, bıçak, demir parçası gibi nesnelere kullanılmasıdır. Bakıldığında bu nesnelere seçiminin tesadüfen olmadığı bellidir. Kibrit ateşin temsilcisidir ve ateş temizleyici özelliğe sahiptir. Bunun yanında ateş iyelerinin yardımı istenir. Aynı şekilde bıçak ve demir parçasının kullanılması da demirin koruyucu ruhların

²⁸⁰ Kaya, age., s. 199-218.

²⁸¹ Kaya, agm., s. 199-218.

simgesi oluşundandır. Bu tür uygulamalarda papılama yönteminde olduğu gibi kullanılan malzemelerle hasta kısmın etrafı ya çizilir ya da çiziliyormuş gibi yapılır.

Burada dikkat çeken bir durumda çizme işinin yörenin merkezine inildikçe kaleme yüklenmesidir. Yani bıçakla çiziyormuş gibi yapılması yerine hasta kısım kalemle gerçekten çizilir.

Sözün büyüklük gücünden yararlanmak için zamanla meydana gelen tekerlemelerde isteğin yanı sıra yöresel ifadelerin etkisi ve sözün benzerliği de, “imrikli mimrikli haftada gel çingirakli, korku korku korkota.”, “humra humra humra teniz, ali teniz, alusan çiya boroz, çiya çiya koporoz.” örneklerinde olduğu gibi, kullanılmaktadır.

Humra tedavilerinde görülen ritüeller şamanların tedavilerini hatırlatıcıdır. Hastayı iyileştirmek için davet edilmiş şaman, ilk önce evin tavanından astığı yere indirir. Bu ipe beyaz parça sarar ve tavana yakın yerde tuğ asar. Şaman dua etmek için abdest aldığı sırada üç kişi de onun davulunu ateşle kızdırır. Bu arada musikiciler çalıp şarkı söylerler. Şarkının ardından “usula” adı verilen dans başlar. Oyundan sonra şaman çift çırağ(uçlarına yağlı bez bağlanmış iki tahta parçası) ister ve onları tuğun altına yerleştirir. Şaman ayakları yalın halde oturur ve sol eli tuğu tutar. Şamanın karşısında abdest almış hasta oturur. Hasta iki eliyle tuğa tutar ve şaman duaya başlar. Şaman bıçakla hastanın göğsüne darbeler indirirmiş gibi hareketler yapar. Bu arada da yine dualar okunur.²⁸²

Humra hastalığında ateş kullanılmakla beraber yaygın olan bıçaktır. Her iki uygulamada da bıçağın darbe atarmış gibi hareketler yapması örtüşmektedir. Yine bu hareketler sırasında dua okunması da benzemektedir. Yörede farklı dualar bulunmaktadır. Söylemleri farklı olan duaların istedikleri aynıdır. Hepsinde humranın dışarı çıkması istenir. Bu durum şamanların kötü ruhu dışarı çıkararak tedavi etmelerine benzemektedir.

Ayrıca tedavi sırasında söylenen dualar farklılık gösterse de Şamanların tedavi sırasında söylediği dualar gibidir.

Sempatik büyü de dini-sihri uygulamaların içinde yer alan en genel büyüklük uygulamalardan biridir. Korkuluk kaldırma gibi ruhun hastalığından kurtulma işlemlerinde, korku vücuttan başka bir unsura aktarılarak tedavi gerçekleştirilir.

²⁸² Bayat, age., s.257.

Ancak aktarılan unsur alelade seçilmiş bir nesne değildir. Öncelikle ya su ve ateş gibi koruyucu iyeleri simgeleyen unsurlara aktarılır. Böylelikle bu unsurlar hastalığı hapseder ve yok eder. Ya da kişinin kendi parçası olan bir nesneye aktarılır. Böylelikle kara iyeler parça bütün ilişkisi ile hastanın vücudundan çıktığını anlamaz kandırılmış olurlar.

Bu tür tedavilerde bir nesnenin kuruması beklenerek hastalığın geçeceğine inanılmaktadır. Örneğin Adana’da siğilleri yok etmek için murt dalındayken kırılır. “Allah’ım bu kuruyana kadar siğillerim kurusun.” denir.

Buna benzer durumlar Anadolu’da farklı hastalıklar içinde uygulanmaktadır. Karnı su toplayıp şişen, müzmin sıtmalılar, dalak kestirirler.

Bu uygulama canlandırmaya dayanır. Bir koyun karaciğeri veya dalağı, hastanın karnına konur. Hastanın yakını veya hasta ile dalağı kesecek hoca arasında şu şekilde bir konuşma geçer:

“-Ne kesiyorsun?

Hoca cevap verir:

-Falanın dalağını kesiyorum.

Hasta sahibi, yahut hasta tekrar söyler:

-Öyle ise kes gitsin!

Hoca da buna:

-Kestim gitti, diye karşılık verir.”

Bu konuşmalar üç defa tekrarlandıktan sonra, hoca kara saplı bıçağıyla hastanın karnı üzerinde karaciğer veya dalağı üç defa çizer ve bunu hastaya verir. Hasta, evinde bunu ocağın yakınına astırır. Sıcağın etkisiyle ciğer veya dalak kurur; kurudukça da hastalığın iyileştiğine inanılır.²⁸³

Çokça karşımıza çıkan büyü çeşitlerinden biri de benzerlik büyüdür. Bir hastalığın şeklen ve ismen bir şeye benzetilmesi tedavi olarak da benzetilenin kullanılmasını beraberinde getirmiştir.

Tavukgötü adı verilen cilt hastalığında tedavi olarak tavuğun ismen benzer kısmı kullanılır.

Bu tür uygulamalara bakıldığında birbirine benzer olanların birbirini yok etmesi inancından yararlanıldığı görülür.

Buna benzer uygulamalar Ağrı’da ve Sivas’ta da görülmektedir. Gök gürleyip şimşek çakınca, insanlar sırtını duvara sürter, ağızlarına demirden bir nesne alıp ısırırlar. Böylece sırtının pek, dişlerinin sağlam olacağını umarlar.²⁸⁴

²⁸³ Kaya, age., s. 199-218.

²⁸⁴ Kaya, agm., s. 199-218.

Yörede buna benzer bir uygulamada parmak çürümesi adlı hastalıkta karşımıza çıkar. İnanişâ göre parmak ile mezarlık işaret edilirse o parmak çürür. Çürümemesi için önce parmak ısırılır. Sonra ayağının altına koyup basılır.

Kars yöresinde de mezar, mezarlık ve türbe türünden mekanlar parmak uzatılarak gösterilmez. Bunu yapanın çarpılacağına inanılır. Çocuklara, parmak ile bu tür yerleri göstermeleri halinde parmaklarının ısırıp, ayakları ile ezmeleri söylenir.²⁸⁵

Bu uygulamanın benzeri şamanlarda da görülür.

Şaman anlatılarında çok güçlü kadın şamanların iki günlük ölüyü dirilttiği bildirilir:

“Bir hasta kadını iyileştirmesi için çağrılan kadın şaman, geç geldi. Hasta kadının kocası kadın şamana:

- Böyle uzak yerden boş yere vakit kaybedip gelmişsiniz, bu zahmete değmez. Hasta iki gün önce öldü, dedi.

Kadın şaman:

- Ne yapalım, olana çare yoktur, dedi.

Geç vakitte geldiği için geceyi onlarda geçirmeliydi. Seher vakti, şaman ev sahibine:

- Uzak yerden gelip hiçbir şey yapmadan, kamlık etmeden geri dönmeyi kendime ar ediyorum. İzin ver kamlık edeyim, dedi.

Kadın şamanın bu sözlerini duyan ev sahibinin kızı üzgün bir şekilde:

- Ben hiçbir adam tanımıyorum ki, ölüyü diriltten şamanı kendi gözleri ile görsün veya onun hakkında bir şey duymuş olsun. Annem üç gün önce öldü. Bana öyle geliyor ki, ya sen aklını kaybetmişsin ya da ahmaksın, dedi.

Kızın babası, kadın şamanı sakinleştirerek ona kamlık etmesi için izin verdi.

Şaman, kamlık etmeye başladı ve bu merasim gece yarısına kadar devam etti.

Sonunda kadın şaman, elini yanan ocağa tutup eli sıcak iken ölen kadını okşamaya başladı. Şaman, üç defa elini ısıtıp kadını okşadı. Bu hareketi ile Şaman, kadındaki hastalığı kendi bedenine aldı. Ölü o anda nefes almaya başladı. Bir süre sonra o gözlerini açtı. Şaman, merasimi bitirip:

- Eğer, o böyle hissedilecek derecede canlanırsa, dirilecek demektir, dedi.

Ertesi gece kadın şaman, yeniden kamlığa başladı. Bu defa hasta daha iyi haldeydi. Kamlık merasimi sırasında şaman, onu eleştiren kızın tarafına dönerek: - Sen onun dirileceğine inanmıyordun, şimdi kendin annenin günlüğünü tut, dedi.

Kız hiçbir şey demeden itaatkarcasına annesinin günlüğünü tuttu. Geçmişte zengin kadınların günlüğü olurdu.

Şamanın ikinci kamlığından sonra kadın öylesine iyileşti ki hatta kendi başına ocağın yanına gidip oturdu. Kadın şamana birçok hediye vererek onu yolcu ettiler.”²⁸⁶

Anlatıda kadın şaman hastayı iyileştirirken üç kere parmağını ısırmaktadır. Kaynak kişi olan Leman Sinoğlu, kendi parmaklarını kendilerinin ısırıldığını belirtir. Ancak ilgi çekici nokta ısırma işleminin yapılma amacındadır. Çünkü yöredeki tedavi de mezarlığı işaret ettiği için çürüyeceğine yani bir nevi öleceğine inanılan

²⁸⁵ Kalafat, age., s.210.

²⁸⁶ Fuzuli Bayat, “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Şamanlar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, V/3, 2010, s.50.

parmak ısırılırken, anlatıda da kadın şaman ölen bir kadını diriltmek için parmağını ısırır.

Bazı hastalıkların kötü ruhların saldırısı dolayısıyla, alkarısının bebeği boğması ya da anneyi ruhsal bunalıma sokması gibi, oluştuğuna inanılmaktadır. Bu kötü ruhlardan biri de karabasan'dır. Karabasan, Rize yöresinde insanları genellikle uykuda yakalamaktadır. Ancak Anadolu'nun farklı bölgelerinde gece karanlık olan her yerde tek kimseleri yakalayabildiği de söylenmektedir.

Karabasan'ın özellikleri dikkate alındığında eski Türk inançlarında tespit edilen Kömös'ü hatırlatmaktadır. Kötü ruhlar zümresinden sayılan Kömösler de insanlara muhtelif hastalıklar vermekte ve ruhlarını yer altı dünyasının karanlık alemine getirmekle görevlidir.²⁸⁷ Ayrıca Anadolu'da kullanılan "üzerime kâbus çöktü" deyimine bakıldığında da karabasan'ın Anadolu'nun her yerinde farklı adlara yaşamaktadır.²⁸⁸

Tedavilerde kara iyelerden korunma olduğu kadar koruyucu iyelerden yardım isteme de görülmektedir. Felek ve gök etrafında gerçekleşen uygulamalarda göğün seçiminin dile gelen ilk nedeni ulaşılamaz oluşudur. Ancak zihinsel alt yapıda gök iyelerinin ve Ülgen'in ululuğu yer almaktadır.

Yörede "Gökkuşağı saçlarım sen kada sen tava sapi kada." Örneğinde olduğu gibi gökyüzü ile konuşma vardır. Yine gökten yağan yağmur değerli ve şifa vericidir. İlaç için kullanılacak bitki karışımlarına su eklenmesi gerekirse öncelik yağmur suyudur. Hatta nisan ayının ilk yağmuru yağdığında temiz bir kaptaki biriktirilir ve ilaçlık olarak saklanır.

Gökyüzünde yer alan ay ve güneş ise tedavi uygulamalarının her kısmında görülebilmektedir. Özellikle güneşin doğuşu, tam tepede oluşu ve batışı tedavilerin uygulanmasında belirleyicidir. Örneğin bağlı olan bir çift güneş doğduktan ve tam tepeye geldiği ana kadar olan zamanda birlikte olmayı denemelidir. Çünkü bu zaman dilimi bağlılık büyüsünün en zayıf olduğu zamandır.

Güneş ışınının zararlı olduğu ve yararlı olduğu tedaviler kesin çizgilerle ayrılmıştır. Örneğin güneş görmemesi gerek bir toprağın kullanılacağı bir tedavi de

²⁸⁷ Araz, age., s. 36.

²⁸⁸ Araz, age., s. 37.

güneş gören bir toprağın kullanılması tedaviye ihanettir ve yeni hastalıkların doğmasına sebep olabilir.

Aya olan bakış ise biraz daha farklıdır. Ayın içinde bulunduğu tedavilerde ayın ilk çıktığı an, ay geçişlerine önem gösterilir. Eğer tedavi direk ay üzerinden yapılıyorsa ay ile “ Ay sen güzel, ben güzel bu miskin elimde ne gezer.” Örneğinde olduğu gibi konuşulur ve istek belli edilir.

Türklere ait yaratılış efsanelerinde taş ve kaya, kişiyi kurtaran, koruyan, barındıran, kuvvet ve kudrete sahip kutlu bir varlıktır.²⁸⁹

Yörede yapılan tedavilerde de taş önemli yere sahiptir. Ve kullanılan taşlar isimleri olan belirli taşlardır. Eskiden taşların gücünden yararlanma evin içindeki temeliya taşı adı verilen ve ocakta duran taş ile başlardı. Temeliya taşı adından da belli olduğu gibi evin temel yapısını oluşturan ocağın ana taşıdır. Bunun dışında büyüklük gücünden yararlanan başka bir taşta sınır taşlarıdır. Örneğin basılan bir çocuk 7 sınır taşına bastırılarak bacaklarının güce sahip olacağına inanılır. Bazen de taşın bulunduğu yer önemlidir. Koçası olan kimseye diken ile bir uygulama yapıldığında kullanılan diken “cam ağacının altında bulunan bir taş”ın altına koyulur.

Hayatı canlılığının simgesi olan ve varlık âleminin kaynağı kabul edilen su, Türk inanç sisteminde de kutsaldır.

Eski Türk inançlarında yır\yer gibi su da bir ıduk\mukaddes idi. Kutsal su olarak genellikle akarsular öne çıksa da Göktürk Kitabeleri’nde Tanrının\Tengri’nin sahipsiz kalmasını önlemek için kağan gönderdiği yir-sub, ıduk\kutsal olan sulardı. Türk Tengrisi, türk yurdunun ve bütün suların tanrısıydı.²⁹⁰

Yine Türk Yaratılış Efsanesi çağında yeryüzü sudan oluşmaktaydı. Dünyayı yarattığı düşünülen Tanrı Ülgen suyu seyrederken yeryüzünü onun üzerinde oluşturduğuna inanılır.²⁹¹

Su ve su iyelerinden istenen yardım, su ile ilgili tedavilerde kendini göstermektedir.

²⁸⁹ Hikmet Tanyu *Türklere Taşla İlgili İnançlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.39.

²⁹⁰ Ögel, age.,(C.2) s.306.

²⁹¹ W.Radloff, *Sibirya’dan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1976, s. 215.

Tedavilerde su, farklı şekillerde kullanılabilir. Kırklama gibi durumlarda su temizleyici özelliğın kullanılırken yağmur suyunun ilaca katılması ile suyun kutsallaştırma özelliğinden yararlanılmaktadır. Bunun yanında dere, deniz gibi yerlerin tedavi için önemi büyüktür. Burada dikkat çeken bir ayrımda akıntının olduğu derede veya dere suyundan ilaç yapılırken akıntı olmayan göl veya göl suyundan ilaç yapılmamasıdır. Burada akla ilk gelen Peygamber Efendimizin (s.a.v) akan suyun temiz olduğu konusundaki görüşüdür.

Yörede akan suların dışında hayrat olarak yapılan çeşmeler de büyük önem taşımaktadır. Kocaları iyileştirmek için akan suyun altında zehirli üzüm tanecikleri patlatılır. Böylelikle suyun hastalığı yok edeceği, alıp götüreceğı çıkar. Uygulamaya bakıldığında da siyah renkli bir üzümün seçilmesi manidardır. Patlatma işlemi temsili olarak kötü ruhun da yok edilmesidir.

Çeşme altında bir nesneyle yapılan bu uygulamanın bir benzeri Ergani'de yapılmaktadır. Uygulama şöyledir: Arpa siğillere yapıştırılır ve suya atılır. Siğil sayısınınca nohut suya atılır, çıkarılıp ipe takılır ve güneşe bırakılır. Onlar kuruyunca siğiller de kaybolur.²⁹²

Suyun hastalıkları tedavi edici özelliğini, Hz. Peygamber'in son günlerindeki isteklerinden birinde de görebiliriz. Bir gün ailesine şehrin yedi ayrı kuyusundan çekilen yedi ayrı su getirmelerini ve başından dökmelerini istemiştir. Bu tedavi kendini o denli teselli etmiştir ki yatağı terk edip câmiye kadar gidebilmiştir. Sahabeler arasında yerini alan Hz. Peygamber bir hutbe îrâd edebilmiştir.²⁹³

Suyun aynı zamanda temizleyici özelliğı de vardır. Bazen tek başına kullanılsa da genellikle farklı unsurlarla beraber kullanılmaktadır. Örneğın tuz, kül, sirke ve Kur'an ayetleri gibi. Belirtilen unsurlarla karıştırılan suyun nazarı, büyüü ve kötü ruhların etkisini yok edeceğine inanılır.

Sulara karşı olan bu inanç suya karşı saygıyı da beraberinde getirmiştir. Suyun temiz tutulması halen yaşayan bir gelenektir. Özellikle suyun üzerinde tuvalet ihtiyacının giderilmesi, tükürülmesi hoş karşılanmamaktadır. Bu

²⁹² Uçak, agt., s.103.

²⁹³ [http://sukuyusu.diyantevakfi.org.tr/index.php/hadislerde-su/\[29.06.2016\]](http://sukuyusu.diyantevakfi.org.tr/index.php/hadislerde-su/[29.06.2016])

düşüncenin alt yapısında su iyelerinin mistik gücünden korkma ve yardımlarını esirgemesinden kaçınmadır.

Türk kültüründe kutsal sayılan bir diğer unsur da ağaçlardır. Özellikle her mevsim yeşil duran ağaçlara kutsallık atfedilmiştir. Çünkü onlar diğerleri gibi yaşam ve ölüm döngüsünü simgelemez aksine sonsuz yaşamı simgelerler.

Sürekli yeşil kalan çam ağacı bunlardan biridir. Ve çam ağacının altı önemli bir yerdir. Mesela bir şeyin gömülmesi gerekiyorsa çam ağacının altı tercih edilir. Ağacın kökleri yerüstü ile yer altını bağlayan bir unsur olarak görülür. Bu nedenle ağaç kökünün dışarda olduğu ağaçlar da şifa vesilesi olan ağaçlar arasında sayılır.

Ağacın haberci oluşu ise ağaç çevresinde gelişen inançlardan bir başkasıdır. Örneğin evin yakınında kendiliğinden biten ağaç ölümün habercisidir. Yine incir ağacı evin sessizleşeceğinin, dağılacağına işaretidir. Hatta bu düşünceyi özetleyen “ocağa incir ağacı dikmek” deyimini örnek olarak verilebilir.

Ağaç yerüstü ile yeraltını birbirine bağladığı gibi “dünyanın direği” niteliğine sahiptir. Bu nedenle olsa gerek ağacın en tepesindeki yaprak ilaçlar için çok değerlidir. Ağacın en tepesinden alınan bir yaprağın ilacın kalitesini attıracağına inanılmaktadır.

Ağaç her zaman tek olarak düşünülmemektedir. Bazen tedavi için orman uygulamanın yapılacağı mekan olarak kullanılmaktadır.

Ev, Türk toplumu için sadece barınılan bir yer değildir. Ev, kutsaldır. Bir ev yapılmaya karar verildiğinde evin nerede olacağı çoğu zaman inançların yol göstericiliğinde kararlaştırılır.

Bu konu hakkında derlediğim bir anlatıyı paylaşmak istiyorum. Merhum Zülfiye Reisoğlu (1933-2014), “ne zamançi eşçi evden kopup yeni eve temel attuk. Dediler bağaçi bir temelun içine bir taş koy ertesı cun altına yılan, akrep varsa devam etma ama karınca varsa devam et. Ben etmedun yılan çiksa başka bi yere temel açamam o eve da yaşıyamam diye etmedum.” Bu anlatıdan da anlaşılacağı gibi evin inşasına doğru yerde başlamak, hayır getirecek bir ev inşa etmek önemlidir.

Yörede karıncalı ev iyi karşılanır. Evde karınca olması o evin bereketli olmasının simgesidir. Aynı düşünce Anadolu'nun farklı yerlerinde farklı hayvanlarla kabul edilmektedir.

Örneğin Harput'ta “ev meleği” olarak bilinen bir çeşit yılanın evi her türlü dış etkiden koruyacağı, haneye bolluk bereket sağlayacağına inanılır.²⁹⁴ Rize yöresine de “Her evin bir yılanı olur.” Düşüncesi bulunmaktadır. Bu nedenle evin etrafında sürekli görülen yılanın öldürülmesi uygun görülmez.

Evin içinde özellikle kutsal edilen iki önemli yer vardır. Birincisi, eşik; ikinci ise ocaktır. Evin dış kapısının eşiği ilk girilen olması sebebiyle biraz daha fazla öneme sahiptir. Ve özellikle aileye yeni katılacak olan gelin için önem arz eder. Gelin evden içeri girerken kapının eşiğine bal sürülmesi, çivi çakılması, ekmek konulması gibi durumlar eşiğin bir başlangıcı ve yeni temennileri ifade ediyor olmasındandır. İnançlarda olduğu gibi tedavi yöntemlerinde de eşik bolca kullanılmaktadır.

Evin koruyucu olduğunu gösteren en güzel örneklerden biri ise loğusa kadının 40 gün boyunca eşikten dışarı adım atmaması gerektiğidir. Burada evin kötü ruhların giremediği bir alan veyahut sınır çizgisi olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Eşiğin koruyucu oluşu eşiğe saygı duyulmasına neden olmuştu ki eşiğe basılması uygun görülmemekteydi.²⁹⁵ Eşiğe olan hürmet zamanla kaybolda da günümüze yansımaları “eşiğe çok basılırsa ahırdaki ineğin başı ağrır.” sözünde görebilmekteyiz.

Eşiğin ev ile ilişkilendirilmesi parça bütün ilişkisinin yani temas büyüünün kurulmasını sağlar. Örneği eğer bir kimse herhangi bir evden zarar gördüğünü düşünüyorsa eşiğinden alacağı bir parça ile tütsü yaparak zarardan kurtulabilmektedir.

İkinci unsur olan ocak ise ateşi bulundurması itibari ile koruyuculuk, kurtarıcılık ve bereket özelliklerine sahiptir. Canlı bir varlık olarak düşünülen ateşe karşı tedbir ve yasaklar oluşturulmuştur.²⁹⁶

Ateşe karşı gösterilen saygı eski Türk inanç sisteminde görüldüğü gibi İslamiyet'ten sonrada Alevilik, Bektaşilik, Mevlevilik gibi tarikatlar da devam etmiştir.

²⁹⁴ Araz, age., s. 61.

²⁹⁵ Araz, age.,s. 64.

²⁹⁶ Araz, age., s. 67.

Yöredeki tedavilere bakıldığında da ateşin bu özelliklerinden yararlandığı görülmektedir. Örneğin loğusa odasına girilmeden önce ateşin yanına gidilir sonra odaya girilir. Bu uygulama sosyal yaşam ile değişen ev tipi dolayısıyla uygulanamaz hale gelse de loğusa odasına yanan mumun bulunması bu uygulamanın şekil değiştirerek devam ettiğinin kanıtıdır.

Bunun yanı sıra tuz atarak patlatma ateşin yok edici gücünden hem maddi hem manevi anlamda yararlanmaktadır.

Yaşar Kalafat, tuzun çoğunlukla nazar ve bereket inanç motifleri ile birlikte gündeme geldiğini söylemektedir. Ayrıca tuzun etrafında bir kültür oluştuğunu ve genellikle güneş, ateş ve ekmek ile anıldığına dikkat çekmektedir.²⁹⁷

Ateşten yararlanma sadece ateş üzerinden olmamaktadır. Kömür, kıvılcım, kül, köz vs. ateşe dair unsurlar da tedavilerde kullanılmaktadır.

Büyülük uygulamalarda dikkat eken bir unsurda bazı meyvelere kutsallık, manevi bir güç atfedilmiş olmasıdır. Yörede karayemiş, elma, üzüm, incir gibi meyveler hem gerçekçi hem de büyüklük uygulamalarda çokça kullanılmaktadır. Ancak hepsinin içinde elmanın ayrıcalıklı bir yeri vardır. Türk kültüründe elma; murada ermenin, çocuk sahibi olabilmenin gücünü içinde barındırmaktadır.

Bunun yanında elma, hastalığın aktarıldığı bir kurban olarak da seçilmiştir. Öyle ki sempatik büyüün en çok kullanıldığı meyvelerden biridir. Örneğin elinde koça yani siğil olan kimse koçasının yok etmek için tedavi uygulamasında elmayı seçer.

- **Hem dini-sihri hem gerçeklik taşıyan halk ilaçları**

Tedavilere bakıldığında birçoğunun gerçekçi unsurlar içerdiği görülmektedir. Ancak kolektif bilinçaltında yer alan bilgiler bilmeden de olsa mitik, sihri, dini ve inançlara bağlı unsurları kullanmamızı sağlamaktadır.

Bunlardan biri ağdır. Yörenin balıkçılıkla uğraşması ağın, günlük hayatta kullanımını yaygınlaştırmıştır. Bu nedenle ağa birçok özellik atfedilmiştir. Örneğin

²⁹⁷ Kalafat, age., s. 99.

loğusa odasına veya yatağına ağ atılması gibi, ağın koruyucu bir özelliği bulunmaktadır. Ancak sadece insanların yaptığı ağlar değil hayvanların yaptığı ağlar da tedavilerde ve inançlarda önemli yere sahiptir. Örneğin bilmeden bir ağın içinden geçmek ya da ağın yüzüne sarılması o günün uğurlu geçeceğinin işaretidir. Aynı şekilde örümcek ağının yaraya sarıldığında şifa getireceğine inanılmaktadır.

Bu tür tedavi yöntemlerinde eğer hayvan kullanılacaksa hayvanın kurban edilmiş olması önemlidir. Bu şart iki şekilde olabilir. Birincisi Kurban Bayram'ında kurban edilmiş hayvanın organı veya belirli bir kısmının kullanılması, burada kekelemeye başlamış bir kimseye kurban edilmiş bir hayvanın dilinin yedirilmesi örneği verilebilir. İkincisi ise yapılacak ilaç için sırf bu tedavi adına bir hayvanın kurban edilmesi, burada da taş düşürme başlığının 23.maddesinde yer alan uygulamadaki tavuğun kesilmesi örnek olarak verilebilir. Kurban sunma şaman tedavilerinde de karşımıza çıkar.

Türk şamanlarının en çok başvurduğu tedavi yöntemi olan Emme (Şaman hastanın üzerinde elini gezdirip hasta olan bölgeyi bulduktan sonra emme işlemine geçer. Bu bazen sembolik olabileceği gibi bazen fiziksel bir emme de olabilir. Şaman hasta bölgeyi emmesi ile tükürerek dışarı çıkarır.) işleminden sonra da ruha kurban sunulmasını ister.

Kurban sunam bazen karşımıza bir nesneyi kurban etme olarak da çıkar. İsrırgan vurduğu zaman livor otu ile ısırılan yere vurularak "sırırgan git orman gel" denerek hızlı hızlı hareket edilir. Daha sonra ot olabildiğince uzağa atılır.

Şaman tedavilerinde de merasim dans ile başlar. Tedavi merasiminin ayrılmaz bir parçası da tuğdur. Şaman önce kullanılmamış bir ipin ucunu evin tavanına bir ucunu da payeye takarak yere diker. Tuğun yukarı kısmına yeşil ve kırmızı renkli bez parçaları bağlanır. Bazı şamanlar dua ederken sağ ellerine kamçı ve kılıç tutarlar. Dans esnasında kılıç ile duvara vurur ve kamçı ile birini evden kovmuş gibi hareket eder. Ardından kılıcı hastanın boynuna ve başına sokar, soktuğu yerlere masaj eder. Kamçıyı hastanın sırtına vurur. Ve kamçıyı orada olanlardan birine verir. Kamçıyı alan kişi hemen evden uzaklaşır. Yani şaman hastalığı kamçıya topladığı için hastalıkla beraber kamçıyı kişiden uzaklaştırır.

Kamçı ile hastaya vurmanın iki anlamı olabilir. Birincisi, korkutarak enerjisini ihya etmek. İkincisi ruhları korkutarak hastadan dışarı çıkarmaktır.

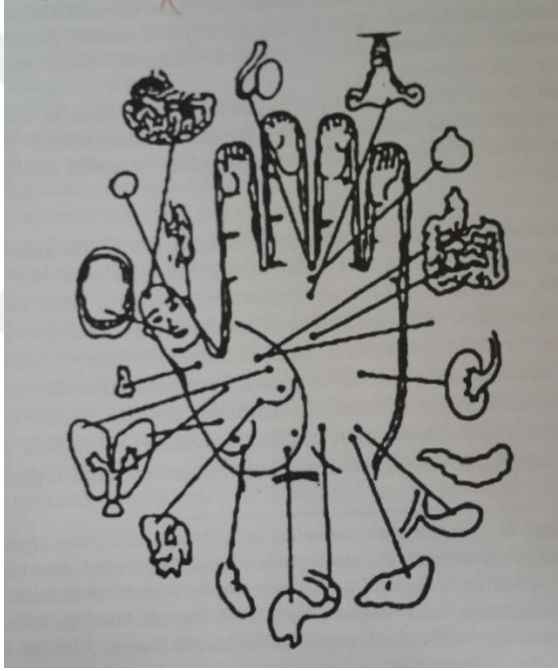
Hastalığın herhangi bir şeye geçirilmesine “kıçuruk”, “kuçurma” veya “küdelgekü” denir.²⁹⁸

“Sırgan git orman gel” uygulamasında da ısırmanın acısı orman otu ile acıyan yere vurularak bir nevi orman otuna geçirilir.

Yörede gerçekçilik içeren uygulamalardan biri de ovalayarak ağrılardan kurtulmadır. Örneğin bel çekme yönteminde ovalayarak bel açıklığı giderilmeye çalışılır.

Masaj yaparak hastalığı iyileştirme eski ve yeni şamanlarda görülen bir tedavi yöntemidir. Şamanlar bazen çıplak halde de bu tedaviyi gerçekleştirebilirler.

Şamanlar, vücudun bir kısmında hastalık olduğunda o bölgenin el ve parmaklardaki güç kaynağını yakarak tedavi ederler.

Yöredeki uygulamada da ateşin kozmik gücü kullanılır. Ancak yakılan yer direkt hasta olan kısımdır.

Günümüzde de masaj yardımıyla vücudu rahatlatma ve hastalıklardan arındırma alternatif tıpta kullanılmaktadır.

Şamanların masaj tekniği yel içinde kullanılmaktadır. Aniden elin üstünde çıkan yeller yel okuyan kişi tarafından ovalanır. Günümüzde çok yaygın olan masaj yani yöredeki adıyla ovalama birçok ağrı ve aniden çıkan hastalıklarda kullanılır.

²⁹⁸ Bayat, age., s.259.

Bel çekme gibi tedavileri üstlenen kadınların kadın şamanlara ait uygulamaları yaptığı görülmektedir. Bunlar bazen net görülebildiği gibi bazen de tedavilerin içinde saklı kalmaktadır.

Kadın şamanlar, kendilerine özgü teşhis ve tedavi yöntemleri kullanmışlardır. Bu uygulamaların başında ilahi ve kutsal bir titreyle sarsılmak, hastalık yaratan ruhu emmekle onu vücuttan dışarı atmak, cinsel organların gösterilmesiyle hastalık ruhlarını vücuttan çıkarmak, dans metodunun coşkunluğuyla hastayı sağalmağa inandırmak ve motive etmek vs. uygulamalar gelir.²⁹⁹

Bu uygulamalar göz önüne alındığında yörede havale için yapılan bu uygulamanın Şaman tedavilerinin kalıntısı olabileceği söylenebilir. Bu uygulama yörede sis içinde yapılır. Evin etrafını sis bastığında evin büyük kadını cinsel organını veya kalçasını sise karşı açar.

Derleme sırasında Ayten Sinoğlu adlı kaynak kişi, sis bastığında babaannesinin eteğini indirip dumana doğru arkasını dönerek “Duman git gotum ceri” dediğini aktarmıştır.

- **Gerçekçi nitelik taşıyan halk ilaçları**

Gerçekçi nitelik taşıyan halk ilaçları coğrafi ve sosyal yapıya hatta eğitime bağlı olarak değişiklikler göstermektedir. Tedavi uygulamalarına hatta uygulayıcılarına coğrafi açıdan bakıldığında tedavileri oluşturan ritüellerin veya malzemelerin değişiklik gösterdiği açıkça anlaşılmaktadır.

Örneğin yaylalarda kullanılan yaş bir bitki merkeze indiğinde kurutulmuş olarak kullanılmaktadır.

Tedavi uygulamaları yöreden yöreye, kırsaldan merkeze değiştiği gibi küçük topluluklarda da değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin bir demir ustasının gözüne çapak(demir parçası) atladığında patates kullanırken, göze patates koyma uygulamasını genellikle demirciler dışında uygulanmamaktadır, denizcilikle uğraşan bir kişinin böbrek taşı olduğunda karagöz balığının kafasındaki taşı kullanılmaktadır.

²⁹⁹ Bayat, agm., s.49.

Tedavi uygulamalarının kullanılan alanlarına ve uygulamaları kullanan kişilerin özelliklerine de bakıldığında kişilerin yaşam şartlarının, inançların, ilgilendikleri hobilerin uygulamaları etkilediği görülmektedir. Bakıldığında meyvecilikle uğraşan bir ailenin meyve ile ilgili, inek bakımı ile ilgilenen bir ailenin süt ve süt ürünleri ile ilgili, hayvancılıkla ilgilenen ailelerin hayvan ve hayvan ürünleri ile ilgili, çiçeklerle ilgilenen bir ailenin çiçeklerle ilgili, toprak ve bahçe ile ilgilenen ailelerin toprağa dayalı veya bahçe bitkileri ile ilgili, vs. tedavi yöntemlerini daha çok bildiği görülmektedir.

İlaçların hazırlama aşamasında bitkilere ve karışımlara genellikle sızdırma, kaynatma, çırpma, zarı ayırma, sıkma, bekletme, sulandırma gibi uygulamalar yapılmaktadır.

Gerçekçi uygulamalarda genel iki yargı üzerinden ilaçlar ya da müdahaleler yapılmaktadır. Bu yargılardan biri, eş tepki tedavi eder diğeri ise zıt tepki tedavi eder yönündedir. Eş tepkide var olan düşünce hastalığa neden olan bir nesnenin ya da varlığın ya kendisiyle ya da ona benzer bir nesne veya durumla geçmesidir. Örneğin dolama olan parmak sıcak ve şişkindir. Sıcağın sıcakla gidebileceği düşüncesi ile soğan, elbette burada soğanın antibiyotik özelliği unutulmamalı, pişirilir ve sıcak haldeyken parmak soğanın içine geçirilir. Böylelikle sıcağın parmaktaki ateşi alacağı düşünülmektedir. Zıt tepkide ise iki zıt nesne veya durum karşı karşıya getirilir. Bu duruma en yaygın örnek olan yanan yere soğuk su tutulması örneği verilebilir.

Ateş, her ne kadar imgesel olarak temizleyici olsa da maddesel olarak temizleyici olması da yadsınamaz bir gerçektir. Ateşin ve külün ilaç yapımında kullanılacak olan malzemenin temizlenmesinde kullanılması çokça görülen bir durumdur.

Aynı durum su içinde geçerlidir. Suyun manevi gücünden yararlanıldığı kadar besleyici ve maddi gücünden de yararlanılmaktadır.

Gerçekçi uygulamalarda en çok bitkiler yer almaktadır. Yapılan karışımlarda tecrübe ile neye faydası olduğu bilinen bitkilere dair bilgiler kalıplaşmıştır.

Bunlardan ilk akla gelen soğan ve sarımsaktır. Sarımsağın, Hititler döneminde iştahsızlık karşıtı olarak kullanıldığı, Mısır Piramitlerinin yapımında

işçiler için soğan ve turp ile birlikte hastalıklara karşı koruyucu olarak yararlanıldığı, sefere giden askerlere karşı Roma'nın uyarıcı olarak kullandıkları böcek sokmaları ve cilt hastalıklarında da istifade edildiği, hastalıklara karşı maskelere sürüldüğü bilinmektedir.³⁰⁰

Yörede de sarımsak ve soğan genellikle antibiyotik, ağrı kesici, hastalıklara karşı direnç göstermek için gibi nedenlerle kullanılmaktadır.

Eski çağlardan beri bilinen bir drogdur. Orta çağda salgın hastalıklar için kullanılmıştır. Antiseptik, idrar attırıcı, solucan düşürücü vs. etkilere sahiptir. Antiseptik etkisi eski Mısır medeniyetinden beri bilinmektedir.

Orta çağda hekimler, bulaşıcı hastalıklardan korunmak için yüzlerine taktıkları maskeyi sarımsaklardı. II. Dünya Savaşı sırasında askerlerin yaralarının mikrop kapmasını önlemek için sarımsak dağıtılmıştır.³⁰¹

Sarımsak genellikle çiğ tercih edilirken soğan pişirilerek kullanılmaktadır.

Külde pişirilen soğan Gaziantep yöresinde dolama ve egzamaya bağlanır. Bu şekilde çıbanın değilerek iltihabın akıtılması yoluna gidilir. Orta Türkçe tıp metinlerinden Muntehâb-ı Şifâ 'da de pişmiş soğan çıbanı olgunlaştırmak için tavsiye edilmiştir.³⁰²

Adana'da da vücudun herhangi bir yerinde çıkan çıbanı iyileştirmek için çıbana tatlı hamur sarılır. Yine yöredeki gibi çıbana lokum sarıldığında olgunlaştırıp baş verdiği, ağrısını aldığı ve çabuk olgunlaştırdığına inanılır.³⁰³

Bunun yanı sıra sarımsağın mavi boncuk ile ev inşaatlarında nazarı bozmak için de kullanıldığı görülmektedir.

Yörede sıklıkla kullanılan bitkilerden biri de damar otudur. Damar otu, hem büyüklük uygulamalarda hem de bitkisel karışımlarda kullanılmaktadır. Dikkat çeken özelliği birbirinde ayrı birçok hastalıkta kullanılmasıdır. Örneğin damar tıkanıklığında kullanıldığı gibi dolama denen el veya parmak şişkinliklerinde de kullanılmaktadır.

Birçok tedavi de kullanılan bir diğer unsur da çam ziftidir. Çam ziftinin kullanılış şekli tedaviden tedaviye değişmektedir. Ancak en dikkat çekicisi özelliği

³⁰⁰ Eren, Akçiçek, "Türk Halk Hekimliğinde Sarımsak", *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri(23-24 Kasım 1988)*, Ankara, 1989, s. 9-33.

³⁰¹ Baytop, age., s.329.

³⁰² Yaylagül, agm., s.52.

³⁰³ Özgen, agt., s.43.

büyüklük uygulamalarda güneş görmemiş ya da patlamamış kullanılırken gerçekçi uygulamalarda akışkan halde kullanılmasıdır.

Sıklıkla kullanılan malzemelerden bir de sirke'dir. Sirke genel olarak her alanda temizlik için kullanılmaktadır. Bunun yanında sirkenin nazar içinde kullanılması dikkat çekicidir. Nazarı bozmak için kullanılan maniya da sirke ile beraber çokça kullanılmaktadır. Örneğin sirke ile maniya karıştırılıp şurup haline getirilir ve vücuda sürülür. Ardından tarak ile vücut ovalanır. Tarak ile ovalanarak vücudun içindeki kurtların çıkacağına inanılır.

Bu iki unsurun bir arada kullanılması oldukça ilginçtir.

Anadolu'da bu uygulamaya farklı şekilleriyle rastlanır. Kırba olmak, karnı şişen ve ishal olan çocuklar için kullanılır; bunları iyileştirenlere de kırbacı denir. Bunlar makas, tarak, koyun çene kemiği, kül ve kurtçuk kullanırlar. Kırbacılar, gelen hastanın rahatsızlığının cinsine göre, önce onu yatırır, karnını açar, dua okuyarak azar azar kül döker. Yine rahatsızlığa göre ya çene kemiğini hastanın karnına dokundurarak gezdirir ve arada makası açıp kapatarak okur, ya tarak gezdirir ve makası aynı şekilde kullanır, ya da okuyup döktüğü külün üstüne kemikte üremiş kurtçuklar koyar, Eyyüb'ün sağlık duasını okuyup bezle sarar.

Hz. Eyüp'ün Duası Arapça Metin,

رَبِّ اِنِّي مَسْتَنِي الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِيْنَ

Hazreti Eyüp Aleyhisselam'ın duasının okunuşu:

Rabbi inni messeniye'ddurru ve ente erhamürrahimin

Duanın Türkçe Anlamı Şu Şekildedir:

“Ya Rabbi zarar bana dokundu. Sen merhamet edenlerin en merhametlisisin. Bana da merhamet eyle Yarabbi.”³⁰⁴

Yöreyle ait uygulamada kül yerine maniya kullanılır. Anadolu'daki uygulamada farklı nesnelere kullanılmakta olsa da tarak ortak malzemedir. Bununla beraber yörede dua okunmamaktadır. Ya da okunuyorsa da söylenmemektedir. Ancak Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Eyüb'ün duası okunmaktadır. Geleneksel bir

³⁰⁴ <http://www.namazsitesi.com> [28.08.2016]

uygulama da böyle bir duanın yer alması tedavinin dine dayandırılmasıyla açıklanabilir.

Kullanılan malzemelerden biri de yumurtadır. Yumurtanın farklı türleri kullanılmasına rağmen ulaşılabilirlik açısından en kolay olan tavuk yumurtası yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında tavuğun sadece yumurtası değil kanadı da kullanılan malzemeler arasındadır.

Hayvan tüyü ve kemikleriyle yapılan hasta tedavisinde Şamanlar hastanın adı, annesinin adı ve yaşını sorduktan sonra ayı pençesini önüne koyup Kur'an'dan ayet ve sureleri sesli okuyarak üfürür, sonra okunan ayı pençesini hastanın durumuna göre kendilerine has bir biçimde kullanırlar.³⁰⁵

Deniz suyu, yumurtanın sarısı, zeytinyağı tavuğun kanadıyla çırpılır. Yanan yerin üstüne sürülür.

Eski Türkçe tıp metinlerinde tavuk yumurtasının, öd kesesiyle sürüldüğünde vücuttaki küçük çıbanlara iyi geldiği kayıtlıdır. Ebvâb-ı Şifa'de tavuk yumurtasının sarısı "ağca şabarcuğ" rahatsızlığında kullanılmıştır.³⁰⁶

Yörede hem ruhani hem de bedeni rahatsızlıklar için tercih edilen tedavilerden en yaygını hacamattır. Hacamatın hem dini bir alt yapısı olması hem de tıp alanında da uygulanıyor olması tercih edilmesini arttırmıştır.

Türk kültür çevresinde dağlama yani hacamat, M.Ö. 5 yüzyılın ortalarına kadar gitmektedir. Bu dönemlerde İskitler hacamatı bedeni güçlendirmek için kullanmışlardır.³⁰⁷ Böylelikle savaşçı bir yapıya sahip olan toplum daha hızlı hareket edebilecek daha çok direnebilecek ve daha az hastalanacaktır.

Hastalıkların tedavisinde kullanılan hacamat ise Göktürkler ile beraber ortaya çıkmıştır. Selçuklu ve Osmanlı döneminde de belirgin bir şekilde devam etmiştir.³⁰⁸ Günümüzde de hacamat tedavisi devam etmektedir. Hacamat hem kadın şifacılar hem de erkek şifacılar tarafından yapılmakta olup halk hekimliği

³⁰⁵ Alimcan İnyet, "Uygur Şamanları ve Pratikleri Üzerine", *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 2013, S. 43-55.

³⁰⁶ Özen Yaylagül, "Anadolu' Yaşayan Halk Hekimliği Uygulamalarının Eski ve Orta Türkçe Tıp Metinlerindeki Temelleri", s.52, <http://www.millifolklor.com>[23.07.2016]

³⁰⁷ İlhami, Durmuş, "Türk Kültür Çevresinde Dağlama Geleneği", *Milli Folklor*, Yıl 24, S. 94, 2012, s. 114-121.

³⁰⁸ Durmuş, age., s. 114-121.

uygulayıcılarının aksine para karşılığı ile yapılmaktadır. Ancak hacamat da halk hekimliği uygulamaları gibi “el verme” yöntemi ile ustadan çırağa aktarılmaktadır.

Hacamat tedavisi yapanların çok azı her bölgeye hacamat yapabilmektedir. Genellikle bir bölgeye yoğunlaşmışlardır.

Geleneksel tıpta ahlât-ı erbaa (dört karışım) denen sıvıların, yani kan, balgam, sevda ve safranin dengede bulunmasının, insan sağlığı için son derece önemli olduğuna inanılırdı. Bu sıvılarda görülen dengesizliklerin, hastalıkların temel nedeni olduğu düşünülür ve ona göre çeşitli tedavi yöntemleri uygulanırdı. Mesela kanın artması ya da coşması ile ilgili olduğu düşünülen hastalıklarda kan aldırma, başvuru olan bir tedavi yöntemi idi.

İslamî gelenekte kan aldırma "hacamat" terimiyle karşılanır. Hacamat Arapça "hacm (حجم)" kökünden gelip "emmek" anlamını taşır. Hacamat işlemini yapan kişiye ise "haccâm" denir.³⁰⁹

Kan aldırma Peygamberimiz (s.a.v) tarafından da bizzat uygulanan ve tavsiye edilen bir tedavi yöntemidir.

İbn-i Abbas, Hz. Peygamber'in Miraç gecesi, meleklerden oluşan bir topluluğa her uğrayışında kendisine meleklerin "Hacamat olmaya devam et! Ümmetine de hacamat olmalarını emret." buyurdıklarını nakleder.

Hz. Peygamber'in kan aldırmanın zamanı ile ilgili olarak "Kim ayın on yedisinde, on dokuzunda ve yirmi birinde hacamat olursa her hastalığa karşı şifa bulur.", "Kimin hacamatı ayın on yedi salısına rastlarsa, sakın hacamat olmayı ihmal etmesin." buyurdıkları rivayet edilmektedir. Kan aldırmanın bu günlerde tavsiye edilmesinin sebebiyle ilgili olarak İbn-i Sînâ şu açıklamayı yapmıştır:

Ayın ilk ve son birkaç günü hacamat yapılmamalıdır. İlk birkaç günde hıltları faaliyete geçirmek zordur. Bunun yanı sıra, son birkaç günde hıltların faaliyetinde bir hayli azalma vardır. Böylece hacamatın ay ortasında yapılması en iyisidir. O zaman ay dolunay durumunda olduğundan, hıltların gerilim ve faaliyeti dikkati çeker. Dolunayın etkisi o kadar büyüktür ki, beyin bile kafatası içinde şişer ve nehirlerdeki ve kanallardaki su, onun (Ay) med cezir etkisiyle yükselir.³¹⁰

Geleneksel tıpta bir tedavi metodu olarak kullanılan hacamat, birbirinden farklı dönemlerde yaşayan şairlerin divanlarında, bu tedavi usulünün işlendiği görülebilir.

³⁰⁹ Ahmet Akdağ, “Bir Tedavi Yöntemi Olarak “Kan Aldırma” ve Klasik Türk Şiirindeki Kullanımı”, *Gazi Türkiyat*, 2014, s. 169-187.

³¹⁰ Akdağ, agm., s. 169-187.

Ahmedî, İskender-nâme'de kederin, vücudun hararetini yükseltmesiyle sevdânın dengesinin bozulduğunu, bu dengeyi tekrar sağlamak için kan aldirmek gerektiğini söyler.

Çün harâret toldı kaygudan harâc
Fasd oldu def-i sevdâyâ ihtiyâc

Fasd itmege çü fassâd itdi kasd
Şâh kifâlından ol dem itdi fasd

Dirler itdüğünde fasda şâh kasd
Gülşaha dahı gereklü oldu fasd

Kanı-y-ıla kim dökilürdi şâhun
Adı yazılurdu yirde Gülşahun

Fasd-ıla kifâlı ki anun dökdi kan
Yirde İskender yazıldı ol kan revân ³¹¹

Şamanlıkta da kan alma, tedavi yöntemi olarak kullanılır. Şamanlık tekniğine göre kanın vücuttan çıkarılması vücudun temizlenmesi olarak bilinir. Kanın koyulaşması ve siyahlaşması vücutta biriken hastalığın arttığına işarettir. Hasta organın üzerinden alınan kan iyileştirici özelliğe sahiptir.³¹²

Hacamat, Türkiye'nin birçok yerinde berberler tarafından yapılmaktadır. Hacamat yapan kadınlar da bulunmaktadır. Hatta yörede hacamat, kadınlar arasında daha yaygındır.

Yörede fiziksel olarak her an uygulanabilir tedavi yöntemleri de sıklıkla kullanılmaktadır. Bunun en büyük sebebi herkesin yapabileceği bir uygulama olması olabilir. Örneğin yörede kişiyi korkutarak hıçkırığının gideceğine inanılır.

Bu uygulamada hasta kişi şaşırılarak hıçkırığının yok edilmesi amaçlanır. Korkutarak ya da şaşırtarak tedavi etme şamanların kullandığı en eski tedavi yöntemlerindedir.

Şaman hastanın herhangi bir yerini incitmekle onu bağırma mecbur eder. Hastanın aniden bağırması ona musallat olan ruhu tiksindirir ve bedeni terk eder.³¹³

³¹¹ Akdağ, agm., s. 169-187.

³¹² Bayat, age., s.269.

³¹³ Bayat, age., s.258.

Yöredeki hıçkırık uygulamasında şamanların aksine bir başkası bağırır ve hastayı korkutur. Amaç şamanlarda olduğu gibi korkutarak, hastalığın gitmesini sağlamaktadır.

Kullanılan malzeme ve uygulama açısından şamanlar ile yörede benzerlik gösteren tedavilerden biri de tütsülemedir.

Göz olduğu hissedildiğinde, genellikle şüphelenilen kişinin kıyafetinden bir parça alınarak ateşe atılır ve tütsüsünde durulur. Ya da şüphe edilen kişinin saçı küle atılır. Dumanı çekilir.

Şamanların tütün dumanını hastaya üflemleri tedavi tekniklerinden biridir. Yeraltı dünyası ruhlarının tütün kokusunu çok sevdikleri hakkında şaman anlatıları bulunmaktadır. Hastanın bedenine giren kötü ruhlar tütün kokusuna dayanamayarak bedeni terk eder. Tütün koklamak için şamanın yanına gelir. Şaman da onları geldikleri yere götürür.³¹⁴

Tütsü geleneği farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Anadolu’da nazarı değdiğiinden şüphe edilen kimsenin oturduğu evin sokak kapısı eşiğinden kesilen yonga ile tütsü yapılır.

Bu uygulama tamamen Şamanlıktaki ruhlarla, evi koruyan iyeyle bağlantılıdır. Eski Türklerden günümüze kadar gelen bu inanca göre her evin bir koruyucu iyesi bulunur ve bu iyenin makamı evin eşiğidir.

Tütsüleme metodunda ateş iyesinin de rolü olduğuna inanılır. Ateşin temizleyici ve koruyucu fonksiyonları devrededir.

Ergani’de tütsüleme uygulamalarında kesin sonuç isteniyorsa nazarının dokunduğuna inanılan kişiye ait bir bez parçasının mutlaka onun gözü önünde yakılması gerekir.

Tütsüleme tekniğine benzeyen bir uygulamada tuzun patlatılmasıdır. Burada tuzun kullanılması da ayrıca dikkate şayandır.

Göz nazarına uğrayan çocukların başında üç kez avuçta tuz gezdirilir ve “gönül koyan göz, kör ol” denilerek tuz ateşe atılır. Bunun kaza ve belayı def ettiğine inanılır. Bazen de bir sacın içine kor konur üzeri de bolca tuz ve çeşitli otlarla (nazar otu) tütsülendirilir.³¹⁵

³¹⁴ Bayat, age., s.156.

³¹⁵ Uçak, agt., s.101.

Yörede bitkiler ve çeşitli yiyeceklerle yapılan karışımlar yiyilip içilebildiği gibi hasta olan kısma sürülerek de kullanılabilir. Malzemelerin belirli bir ilaç haline getirilmesi genellikle ocaklılar tarafından yapılmaktadır. Bu tür karışımlar el alan dışında yapılmamaktadır. Yörede görülen karışımlar Anadolu’da el almış diğer ocaklılarda da görülebilmektedir. Manisa yöresinde gelincik ocaklığı üzerine yapılan bir makale de Fikriye Pınar adlı kaynak kişi tadavisini şu şekilde aktarır:

“Karışımın hazırlanması için ilk önce euzü besmele çekip evinin bahçesinde bulunan ocağı yakarak alevlendirir. Burada ateşin önemli olduğunu diğer imkanlarla elde edilen sıcaklığın fayda vermeyeceğini söylemektedir. Daha sonra ocağın üzerinde bulunan geniş bir kabın içerisine pekmez ve su koyar. Ardından nane katarak karışımı bir süre karıştırır. Kabın içerisine malzemelerin konulması ve bunların karıştırılması sırasında, Fatiha, İhlas, Felak, Nas sureleri ve çeşitli duaları okur. Son olarak belli bir sıcaklığa ulaşan karışımı, “şifa olsun” diyerek ocaktan indirir. Hazırlanan malzemenin sıcaklığı belli bir seviyede olmalıdır. Karışım, ne soğuk olmalı ne de sürüldüğü esnada acı verecek derecede kızgın olmalıdır. Fikriye Pınar, hazırlamış olduğu malzemeyi aynı kap içerisinde rahatsızlığı olan kişinin yanına getirir. İlk önce bir bez yardımıyla bu karışımdan bir miktar kendi eline sürerek hazırlanan malzemenin sıcaklığını kontrol eder. Eğer sıcaklık işlem yapmaya uygunsa Fikriye Pınar ellerini kaldırır ve “Fadime anamızın eliyle..” diyerek euzü besmele çekip deride bulunan hastalıklı bölgeyi dikkatlice inceler. Daha sonra hazırlamış olduğu karışımı, yukarıda bahsedilen sure ve duaları tekrar okuyarak, sürer. Bu işlemden sonra ocaklı, karışımın sürüldüğü yere, yeşil veya beyaz bir tülbent bağlar.”³¹⁶

5. Hayvanlara Yapılan Uygulamalar

• Dini-sihri nitelik taşıyan halk ilaçları

Hayvanların hasta olması insanlar kadar önemlidir. Bakılan bir ineğin hastalanması maddi sorun olduğu gibi manevi bir sorunun da işareti olabilir. Göz nedeniyle hasta olduğu düşünülen ineğin tedavisi genellikle bu işlerde ehli olan kimseler tarafından yapılır örneğin göze gelen bir ineğin göz kapağında çıkan kemik, bu kemiği almasını bilen kimse dışında kimse tarafından alınmaz.

Hayvanların göz nedeniyle hasta olduğu düşünüldüğünde en çok kullanılan malzeme tuzdur. Tuzun Türk kültürü için önemine daha önce değindiğimiz için üzerinde durmayacağım ancak tuzun burada temizleyici ve yok edici bir nitelik üstlenmesi üzerinde durulması gerektiğini düşünüyorum. “Tuz patlatma” birçok

³¹⁶ Sami Kılıç, Abdullah Altuncu, *Cilt Hastalıklarına Yönelik Bir Halk Hekimliği Uygulaması: Gelincik Ocağı (Çavlu Köyü - Fikriye Pınar Örneği)*, Turkish Studies, Yaz-2015, s. 627-638

ilde kullanılmaktadır. Tuz patlatma işleminde bağ kurarak hastalıktan kurtulma ve sempatik büyüünün etkileri görülmektedir. Ancak patlatmak için niçin tuz seçilmiş? Tuz ile ateşi yan yana getiren düşünce nedir?

Yine aynı şekilde ekmeğin içine tuz konup ineğe yedirilir. Bu kez tuz ile ekmeğin yan yana gelir. Tuz ve ekmeğin yan yana geldiği “tuz ekmeğin hatırı için” gibi deyimler bulunmaktadır.

Genel olarak uygulamalara bakıldığında göz olan hayvanlar için tuz oldukça fazla kullanılmaktadır. Oysaki insanlar için nazar bozma uygulamalarında tuz tek bir yerde görülür.

Bunun yanında tütsü yakma insanlarda kullanıldığı kadar hayvanlar içinde kullanılmaktadır. Yine kömür nazar için kullanılır. Sütü olmayan inek başlığının 2.maddesinde anlatılan duruma bakıldığında kömürün nazarı bozma simgesi olarak kullanıldığı açıkça görülmektedir. Öyle ki iki kişi arasında konuşma olmadan kömür ile anlaşma sağlanabilmektedir. Aynı durum nazardan ölme durumuna gelmiş hayvan için kum torbası ile yapılır. Böylelikle hiç söz söylenmeden ineğin durumu belli edilir ve nazarı olan kimsenin gözünün kötü enerjisinden kurtulmaya çalışılır.

- **Hem dini-sihri hem gerçeklik taşıyan halk ilaçları**

Yeni doğum yapan ineğin ilk sütü kaynatılırken yukarı da bahsedilen toplumsal anlaşma tekrar devreye girer. Bu kez kaynatılan sütle bir yandan toplumsal mesaj verilirken bir yandan da korumaya yönelik uygulamalar yapılır. Bu esnada evin etrafından malzemeler toplanarak (Malzemeleri görmek için sütü olmayan inek başlığının 1.maddesine bakınız.) sütün altındaki ateşte yakılır. Böylelikle hem süt hem de ev gözden korunmuş olur.

- **Gerçekçi nitelik taşıyan halk ilaçları**

Bu durum diğer hastalıklar içinde geçerlidir. İnek doğum yapacağı zaman ya köyün ebesi ya da hayvanlara özel olarak ebelik yapan kimseler tarafından doğum yaptırılır. Doğum sırasında herhangi bir sorun karşısında insanlar içinde kullanılan karışımlar ya da süt, şeker, zeytinyağı gibi ürünler doğum yapan hayvan içinde kullanılır.

6. Genel Değerlendirme

Halk hekimliği, nesiller boyu yaşayan tedavi edici bilgilerin genel adıdır. Halk bazen kendi kendinin doktoru olur. Herkes tarafından geçekleştirilen uygulamalar genelde bitkiseldir. Büyülük olup ocaklığı olmayan uygulamalar da vardır ancak bu uygulamaları yapacak kişiler ya anasiftekisi (ilk ocuk) ya da anasonu (annenin son çocuğu) olmalıdır. Hatta bazı uygulamalarda anasiftekisinin ve anasonunun erkek veya kadın olması da bellidir.

Ocaklık gerektiren uygulamalar da vardır. Bazı tedaviler ocaklık anlayışına sahiptir. Ancak bu işi yapacak kişilerin özellikleri birbirine benzemektedir. İlk ve genel Şart “el almak ”tır. El almak bazen ağıza tükürerek bazen ise ocaklıının adayın elini elinin içine alarak ona içini emanet etmesi ile gerçekleşir. Böyle durumlarda el veren kişi tedavi etmeye devam etmemelidir. Eğer ederse el verdiği kişinin tedavileri geçersiz sayılabilir. Kadın ocaklılarda “adetten kesilmiş olma” özelliği de vardır. Yörede her uygulama için geçerli olmasa da yaygındır.

Halk hekimliği ocaklı da olsa bireysel de olsa yapılış aşamasında bazı kurallar içermektedir. Bu kurallar tedavi için gerekli olduğundan göz ardı edilmez. Hatta olumlu sonuç alınmayan tedavinin eksik bir davranış yüzünden olmadığına inanılır.

5. Genel kurallar Őyledir:

1. Tedavi anında konuşulmaz.
2. Büyülük uygulamalarda düğüm atılmaz, kapı kapatılmaz veya kilitlenmez.
3. Tedavi kimseye duyurulmadan yapılır.
4. Okunan dualar sesli okunmaz, eğer okunan dualar el almayan birine söylenirse ocaklıının duası bir daha tutmaz.

5. Tedavide kullanılan malzemeler yiyecek ise hayvanlara verilir. Bitki ise gömülür. Herhangi bir nesne ise yakılır ya da dereye yani akan suya atılır.

Kuralların varlığı değişkendir. Tedaviye, zamana hatta mekana göre değişiklik arz edebilir. Tedavilerde değişime uğrayan diğer unsur da malzemelerdir.

Malzemeler zaman içinde değişiklik gösterebildiği gibi coğrafi yer açısından da değişiklik gösterebilir.

- **Kullanılan Malzemeler**

Tedavi yöntemlerinde kullanılan malzemeler; yapılış zamanlarına, tedavilerin genel kurallarına, hekimlik yapan kişilerin belirli özelliklerine ve tedavi mekanlarına göre benzerlik göstermektedir.

Malzemeler	Dini-sihri uygulamalarda kullanılan	Gerçekçi uygulamalarda kullanılan	Hem dini-sihri hem gerçekçi uygulamalarda kullanılan
SEBZELER		<ul style="list-style-type: none">• Acı biber• Kabak• Lahana• Pırasa• Limon• Fasulye• Domates• Patates• Salatalık• Pazu• Karaturp• Ispanak• Tohumluk salatalık	<ul style="list-style-type: none">• Soğan• Sarımsak• Mısır

<p style="text-align: center;">MEYVELER</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nar • Ayva 	<ul style="list-style-type: none"> • Armut • İncir • Karayemiş • Muz • Fındık • Karadut • Erik • Portakal • Şeftali • Kızılcık • Greyfurt • Mandalina • Kestane 	<ul style="list-style-type: none"> • Elma • Kâbe hurması • Ceviz
<p style="text-align: center;">GENEL GIDALAR</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tartılmamış arpa 	<ul style="list-style-type: none"> • Mısır unu • Pekmez • Zeytinyağı • Yoğurt • Karbonat • Helva • Salça • Pirinç • Lokum • Zeytin • Bulgur • Karbonat • Keçiboynuzu • Kahve • Nişasta • Leblebi • Kola • Kuru kayısı • Ayva yaprağı • Çay çiçeği • Muş yaprağı • İç yağı 	<ul style="list-style-type: none"> • Buğday • Tuz • Sirke • Ekmek • Şeker

AĞAÇLAR	<ul style="list-style-type: none">• Ceviz ağacı• İncir ağacı• Pelit ağacı• Çam ağacı• Servi ağacı	<ul style="list-style-type: none">• Kızılağaç• Karayemiş• Armut ağacı(çişen dalı)• Dut ağacı• Ihlamur• Çınar	<ul style="list-style-type: none">• Asma ağacı
KİMYASAL ÜRÜNLER		<ul style="list-style-type: none">• Benzin• Gres yağı• Gaz yağı	<ul style="list-style-type: none">• Sabun

<p style="text-align: center;">EŞYALAR</p>	<ul style="list-style-type: none"> • İp • Kıyafetin bir parçası veya ipi • Makas • Bıçak • Çivi • Kurdele • Kilit kuplusu • Balta • Küpe • Dayı ayakkabısı • Sarı tülbent • Güğüm • Atlet • Ayna • Şiş • Erkek pantolonu • Kaşık • İğne • Tarak • Anne kilodu • Sandık 		<ul style="list-style-type: none"> • Demir para • Kurşun kalem • Bez parçası
<p style="text-align: center;">HAYVANLAR</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tavuk • Yarasa • Horoz • Karga • Kertenkele • Rahna • Kırmızı buzak • Furna (yaşlı kurbağa) • Fare • Tüysüz fare • Baykuş • Çağna (yengeç) 	<ul style="list-style-type: none"> • Salyangoz • Alabalık • Sülük • Sümüklü böcek • Akrep 	<ul style="list-style-type: none"> • İnek • Öküz

<p style="text-align: center;">HAYVANSAL ÜRÜNLER</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tereyağı • Kesilmiş hayvan başı • Hayvan kemiği • Tavuk kanadı • Yenebilen hayvanların cinsel organları • Hıncır yağı • Kuş gagası • Kurban edilmiş hayvanın dili • Ciğer • Hıncır kılı • Çiğ süt • At dışkısı • Yılan yağı 	<ul style="list-style-type: none"> • Bal • Minci suyu (çiçeni) • Karagöz balığının başında bulunan beyaz taş • Tavuğun bağırsakları • Tavuğun kalça kemiği • Ayı yağı • Dalak • Tavuk postu • Portahala (ilk ağız) • Arı poleni • Alabalık kafası • Kemik • Kestane balı • Koyun veya keçi derisi • Bildircin yumurtası 	<ul style="list-style-type: none"> • Et • Süt • Yumurta
<p style="text-align: center;">İNSAN VÜCUDUNA DAİR PARÇALAR</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Saç • Tırnak • Et parçası • Tüy • Deri • Salya • Kan • Son, eş • Göbek kordonu • Meni 		<ul style="list-style-type: none"> • İdrar

DİĞERLERİ	<ul style="list-style-type: none"> • Sınır taşı • Taş • Köz • Ölü toprağı • Mezar • Kurşun • Nazar boncuğı • Temeliya taşı ve zinciri • Maniya • Altın • Değirmen çarkı • Anahtar • Ağ • Elek • Hohori • Vurçsi • Kına • Şimaliko(yağmur suyunun yol kenarında birikmiş) • Ağaç kökü • Göz taşı • Dere suyu • Kirli çocuk bezi • Tütsü • Tesbih • Makara • Mezar taşı • Kum torbası • Çam çırası • Mağmuli dikni • Kumuşi 	<ul style="list-style-type: none"> • Taze yaprak • Hava-cıva • Uçak benzini • Çamaşır çividi • Mürekkep • Kiremit • Çam tahtası • Alkol • Mum • Maden suyu • İçki • Diş macunu • Apsumati • İncir sütü • Şap • Mısır koçanı • Mısır püskülü • Kireç • Ceviz külü • Ceviz kabuğı • Sirke anası • Hamur • Susam • Cıva • İnsan dışkısı • Mimika balı • Yosun • Karabiber • Buhar • Karayemiş çekirdeğı • Tuğla • Ağaç kabuğı • Ruj • Jilet 	<ul style="list-style-type: none"> • Su • Kömür • Ateş • Demir • Anne sütü • Kur'an-ı Kerim • Çam zifti • Süpürge • Kibrit • Toprak • Deniz suyu • Yağmur suyu • Sigara külü • Çamur
------------------	--	--	--

Tablo 3. Kullanılan malzemeler

6. Tedavide kullanılan unsurların kullanım alanları:

1. Ateş (kül, maniya, apsumati, kömür)

Ateş, nazar başta olmak üzere birçok hastalıkta kullanılmaktadır. Ateş, halk için adeta bir koruyucudur. Bu yüzden kadınların en hassas olduğu lohusalık döneminde lohusayı ziyaret edebilmenin şartı ateşin yanına gidip temizlenmektir.

Ateş üzerinden geçerek temizlenme Nevruz kutlamalarında da karşımıza çıkar. Dilek tutanlar, güzel bir hayata geçiş yapmak ve hastalıktan kurtulmak isteyenler, üzerinde kötü güçlerin etkili olduğunu düşünenler ateşin üzerinden atlayarak diledikleri hayata geçiş yaparlar.

Altay Türklerinin ve Moğolların dualarındaki tasvirlere bakıldığında ateş ruhunun otuz ayaklı bir dişi olduğu ifade edilmektedir.³¹⁷

2. Ağaç (odun parçası, kök, yaprak, dal, kağıt)

Ağaç kültürünün Türkler arasında da hayli yaygın olduğu görülmektedir. İslamiyet öncesi Türklerde bu kültürün ilk ortaya çıkış bölgesi olarak Ötüken'in dağlık arazisi tahmin ediliyor. Orta Asya Hun Türklerinin, her yıl yaz sonunda Ötüken'in dağlık arazisindeki kutsal sayılan bir çam ağacının etrafında özel bir ayin düzenledikleri ve kötü ruhlardan temizlenmek istenen yerlere ağaç diktikleri bilinmektedir. Yine her şamanın özel bir ağacı bulunur ve şamanla ağacı arasında bir bağ olduğuna; birinin hayatının ötekini varlığıyla süreceğine inanılırdı. Ağacın bu şekilde insan hayatıyla ilgili görülmesi, aslında onun devamlı yeniden dirilen bir varlık olması sıfatıyla bizzat hayat taşıyıcısı kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır.³¹⁸

Ağaç, göğün direğidir. Ayrıca şamanların göğe doğru yaptıkları mistik yolculuklarında merdiven görevi görür. Bu nedenle ağacın en tepesindeki yaprak tercih edilmiştir. Çünkü en tepedeki yaprak göğe en yakın yapraktır.

Yörede kutsal ağaç olarak kabul edilen bir ağaç yoktur ancak ilaçlarda meyvesi olmayan, uzun yaşayan, her mevsim yeşil kalabilen ağaçlar daha çok kullanılmaktadır. Kült hâline dönüşen ağaçlar, genelde arazide tek başına duran,

³¹⁷ Yaşar Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Anahatları, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000, s.50.

³¹⁸ Çıblak, agm., s.199-214.

kuru, meyvesiz, ulu ağaçlardır. Çam, kayın, çınar, kavak, ardıç, elma türünden ağaçlar kutsallaştırılır. Türk mitolojisinde hem ana hem de ata rolünü üstlenen ağaçlarla ilgili anlatılar vardır.

Ev yakınlarında kendiliğinden büyüyen çam ağaçları ölümün habercisi olarak kabul edilir ve büyümesine izin verilmeden kesilir. Bu nedenle genellikle mezarlık alanlarda karşımıza çıkan çamlar her daim yeşil kalması dolayısıyla ölüm ile yaşam arasındaki zıtlığın temsilidir. Çam ağacına “dünya ağacı” denmesinin sebebi bu olsa gerek. Çam ağacı motifi birçok anlatıda, efsanede karşımıza çıkar. Yo Kan adlı yer ruhu söz konusu ruhların en kuvvetlisidir. Ve dünyanın merkezinde olduğu düşünülen, ucu Ülgen’in evine kadar ulaşan bir çam ağacının dibinde oturur.³¹⁹

Çam ağacı şamanların göğe çıkmasını sağlayan bir merdiven olarak da tasvir edilir. Şamanların hastayı tedavi etme süreci olan bu aşamadan sonra hastalığın yok olması için başına kafatası geçirilmiş bir kazık çakılır. Bu uygulamaya benzer bir uygulama pelit ağacından yapılmış bir kazığın suya çakılması olarak yörede görülür.

Çam ağacının en tepedeki yaprağı oldukça fazla kullanılan malzemelerden biridir. En tepedeki yaprağın tercih edilmesine tazelik bakımından yaklaşılabileceği gibi dünya ağacı ile ilgili inanışlarla da yaklaşılabılır. Dünyanın üzerindeki gök küreyi delip geçen bu ağacın yukarısında, göğün en yüksek katında Ülgen’in oturuyor olması en tepedeki yaprağın tercih edilmesi ile ilişkili olabilir.

Servi ağacı da uzun ömürlü, meyvesiz ve büyük ağaçlardandır. Kendini yenileyebilmesi koça için önemli bir özelliktir. Çünkü koça, derinin yenilenmeyişi ve birikerek bölgede yaraya benzer bir örüntü oluşmasıdır. Bu nedenle servi ağacının kabuğu kullanılarak koçanın kuruması istenir.

Ağacın üremenin simgesi olması da ritüellerle bağlantılıdır. Dalsız bir ağacın dokuz dallı bir hale getirilerek, dokuz kişinin bu dalların kökünden türemesi ve dokuz ulusun buradan meydana gelmesi³²⁰ dallı budaklı ağaçların yapılan tedavilerde kullanılmasını sağlamıştır.

³¹⁹ Çoruhlu, age., s.38.

³²⁰ Çoruhlu, age., s.106.

Bunun yanında ağacın kökü, yaprağı, kabuğu gibi ağacın her bölümünden yararlanılmaktadır. Örneğin; ceviz ağacının dışarda kalan kökünün altı boş ise boğmaca olan kişi oradan üç kere geçirilir. Eğer çocuk boğmaca ise çocuğu kökün altından anasiftesi geçirir.

Ağaç, köklerinin yer altına, gövdesinin yere bağlı olması, dallarının göğe uzanması dolayısıyla mitolojik simge olarak, dünyanın eksenini şeklinde düşünülmüştür.

Bu tedavide de ağacın kökü, yer altı ile yer üstünün bağlantısıdır. Kökün dışarı taşmış, altı oyuk kısmı mitolojik bağın tedavilerde kullanılmasını sağlamıştır. Buradaki ayrıntı kökün kendiliğinden o hali almasındadır. Yani o kök tedavi için bir lütuftur.

Buna benzer bir uygulama “Söğüt”ün Borçak Köyünde yapılmaktadır. Ağlamaktan kasığı fırlayan çocuklar için çam ağacı tedavisine başvurulurdu. Kadınlar dağ eteklerine giderek, bir çam ağacını, yumurta şeklinde (söbü) oyarlar ve ağacın iki tarafına duran iki kadın, çocuğu bu delikten üç kere geçirirlerdi. Çocuğu kadının biri alır, sonra diğeri de uzatırdı. Dileği olur, çocuğun kasığı düzelse, Borçak tepelerinde, ‘Yakup Dede’ nin yatırı başında kazanlarla ‘Tutmaç Çorbası’ pişirir ve dâvet edilmiş olan bütün köy halkına dağıtır ve birlikte yemek yenilirdi. Benzer bir örneğe Erzurum’un Tortum ilçesinin İngüzek köyünde rastlanmaktadır. Bölgede delikli bir ceviz ağacı bulunur. Çocuk isteyen kadınların bu ağacın deliğinden geçerek dilek tuttukları tespit edilmiştir.³²¹

3. Çeşitli bitkiler

Genelde bitkilerin taze kısımları kullanılmaktadır. Bir bitki kökü dâhil bütün haliyle kullanılabildiği gibi sadece bölümleri de kullanılmaktadır. Kullanılan bitkiler akşam ezanından sonra dışarda bırakılmaz. Bununla beraber karanlık ıssız yerlere de atılmaz genelde çiçek veren bir ev çiçeğinin saksısına ya da meyve veren bir ağacın altına gömülür.

Bitkiler içinde dikkat çekici olanlarından biri hindiba otudur. Yörede “tavuk mu horoz mu” (hindiba, Bkz. Ek Metin-1) olarak adlandırılan ot pişirilerek yenir.

³²¹ Kaya, age., s.199-218.

İbn Sina bu bitkinin yapraklarının yıkanmadan ve soğuk su ile yapılan hulasalarının kullanılması gerektiğini savunan “Hindiba risalesi” adlı özel bir kitapçık hazırlamıştır.

İslam inancına göre Hindiba yaprakları yıkanmadan yenilmelidir. Çünkü “Hindiba üzerine cennet çisintisinden damlar.”³²²

Kullanılan bitkilerden biride Arabistan’dan getirilen adı bilinmeyen bir çiçektir. Söz konusu çiçeğe, doğum anında dua okunmaya başlanır. Dua okundukça çiçek açılmaya başlar. İnanişe göre çiçeğin açılması ile rahimde açılmaya başlayacak ve doğum rahat gerçekleşecektir. Rahim ile dış etkenlerin arasında bağ kurulması hikayelerde de geçmektedir. Eliade, soyla ilgili törenlerde hamile kadının bebeğinin gelişimini sağlamak için ozanlar töreni hazırladığını ve kabilenin öyküsü söylenirken dans edildiğini söylemektedir.³²³

4. Su (dere, deniz ve yağmur suları)

Su, hayat kaynağı ve yaşamın simgesidir. Türklerde çocuksuz kadınlar kurumuş ırmaklara şarap salmak suretiyle su iyelerini memnun ederek çocuk sahibi olmaya çalışırlardı. Günümüzde de su, özellikle de akan sular derde derman için kullanılmaktadır. Akan sular huzursuzluğu, kısmetsizliği uzaklaştırır. Bazı ilaçlar hem yer hem gök sularının karıştırılması ile yapılmaktadır. Burada da gök ve yer iyelerinin gücünü beraber kullanma düşüncesi kendini göstermektedir.

Suyun rahatlatıcı etkisi farklı farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Kars çevresinde rüya, akan suya anlatılır. İnanca göre su sıkıntıları alıp götürür.

Ağrı çevresinde meralarda, kırlarda Sureli adlı koca memeli bir iyenin yaşadığına inanılır. Bu iye yörenin sahibi tarafından memnun edilmezse, çok kızar ve öfkelenirmiş. Bu durumda insanların nefes almasını önleyerek onları boğarmış ve atları ters binip koşturmak suretiyle takatten düşürürmüş. Bu iyenin saldırısına uğrayan kişi veya canlı kendini ancak suya atarak kurtarabilirmiş.³²⁴

Yer-su ruhlarının dağların eteklerinde nehirlerin kıyılarında, denizlerde oturduğu düşünülmektedir. Sayılarının 17 olduğu söylenmektedir.³²⁵

³²² Baytop, age.,s.227.

³²³ Eliade, age., s.29.

³²⁴ Kalafat, age., s. 179.

³²⁵ Çoruhlu, age., s.33.

5. Demir (para, demir parçası, bıçak, güğüm, kup, makas)

Demirin Türkler üzerindeki etkisi çalışma alanında da kendisini göstermiştir. Demir sadece Türkler için değil, diğer uluslar içinde önemli unsurlardandır.

Kalevala'da Vainamöinen'n sandal yaparken yaralanması anlatılır. Yarasını iyileştirmek için türkü söylemeye başlar. Sonrasında demirin kökenini anlatmaya başlar. Anlatı şu şekildedir: “Analardan ilki Hava'dır. Su, kardeşlerden en büyüğüdür. Ateş ikinci gelir. Demirse kardeşlerin en küçüğüdür...”³²⁶

Demir makasın kullanılması nesnelere aracılığıyla büyümlü güçle bağlantı kurmak içindir. Böylelikle hastanın içindeki ruh, cin vs. kötü unsurların bu kutsal, büyümlü nesnelere aracılığıyla uzaklaştırılması amaçlanır. Bu büyü birçok uygulamada bilinçli veya bilinçsiz olarak yapılmaktadır.

Türklerin yurtlarında demirin bulunması demire olan önemi ve kutsallığı arttırmıştır. Yakutlardaki Kıday Bahsı gibi demircilerin koruyucu ruhlarının olduğuna inanılır. Bu nedenle yüzyıllardır yeni ölen kimsenin üstüne kötü ruhlardan korunmak amacı ile demir konmaktadır. Bu anlayış günümüzde de bıçak ile devam etmektedir.

6. Dağ

Dağlar içinde var olduğu ruh dolayısıyla kutsal sayılmıştır. Bu inancın yanında yer altı ile yer üstünü birleştiren mitolojik bir varlık olarak kabul edilir. Aynı zamanda dağın kutsallığı Gök Tanrı inancına bağlıdır. Uygurlar dağlara dua ederek kurban keserler.

Ses kesildiği zaman kaşığın sapına tuz koyulur. Tuzlu tarafı ağızda olacak şekilde kaşık dişlenir. Dağa doğru dönülüp “Dalınla budağınla yutayım seni.” diyerek hastalıktan kurtulmaya çalışır.

Bu uygulamanın bir farklı versiyonu şu şekildedir:

Kaşığın sapına tuz konur. Kaşığın sapı kuplikanın altına konur. Yukarı doğru itilir. Bu sırada sağ kapıdan sol kapıya doğru yürünür. Yürüme anında 3 kere “habu dağı yutacağum haaam” denir.

³²⁶ Mircea Eliade, *Mitlerin Özellikleri*, Simavi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 21.

Yukarıdaki tedavide dağa karşı dönülüp, seslenilir. Bu sesleniş dua niteliğindedir. Çünkü kişi sesinin geri gelmesi için dağın dalını, budağını yutmayı taklit eder. Burada bir nevi dağın kutsallığından yararlanma vardır.

7. Toprak

Toprak, insanın temel yaratılış malzemesi olarak bilinmektedir. Toprağın insan bedeni ile ilişkilendirilmesi hastalıklarda da kullanılmasını sağlamıştır.

Toprak, gerçekçi tedavilerde kullanıldığı kadar dini-sihri tedavilerde de kullanılmaktadır. Toprağın direkt bir malzeme olarak kullanılmasının yanında kapaticı, temizleyici olarak da kullanıldığı görülmektedir. Yapılan tedavilerden kalan malzemeler genellikle toprağa gömülür. Böylelikle kötü ruhlardan uzaklaştırılmış olur. Toprağa gömülmeyen ya da dökülmeyen malzemeleri kötü bir ruh bulursa malzemeye yapılacak muamele tedavi süresindeki insana da etki edebilir.

Şamanist Türlerde zayıf olan çocuklar toprağa bastırılarak güçlendirilmeye çalışılır.³²⁷ Bu durum yörede basılmış çocuklarda da yapılmaktadır. Bu durum toprağın güç unsuru olarak görüldüğünün bir işaretidir.

Toprağın kullanma şekillerine bakıldığında toprağın “güneş görmemiş ve güneş görmüş” olarak ayrıldığı görülmektedir. Bu düşünce sadece toprakla ilgili değildir. Burada güneşin “sıcaklık” ayın “soğukluk” sembolü³²⁸ olması etkilidir. Böylelikle hem toprağın hem de ay ve güneşin gücünden yararlanılmış olunacaktır.

8. Kur’ân-ı Kerim

İbn Mâce, Peygamberimizin(s.a.v) “İlaçların en iyisi Kur’ân-ı Kerim’dir.” şeklinde buyurduğunu rivayet eder. Kur’ân-ı Kerim, dinimizin yol gösterici haritasıdır. Peygamberimiz(s.a.v) hastalandığında Kur’ân-ı Kerim’den ayetler okuyarak şifa bulmuştur. Bu nedenle İslam inancına sahip her kimsenin ilk başvurduğu yerdir.

9. Süt (anne, inek, incir sütü ve ot sütleri)

³²⁷ Çoruhlu, age., s.128.

³²⁸ Bahaddin Ögel, *Türk Mitolojisi II*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2014, s.240.

Anne sütü hem Peygamberimizin(s.a.v) hem de tıbbın tavsiye ettiği bir besindir. Yine inek sütü besin değerleri açısından önemli bir yere sahiptir. Bu besinler birçok tedavide kullanılmaktadır. Bunun yanında kaşıntıdırıcı hatta yara edici özelliği olmasına rağmen incir sütünün sıkça kullanılması şaşırtıcıdır. Aynı şekilde çeşitli otların sütleri de genelde cilt hastalıkları için kullanılmaktadır. Bu durumun en büyük sebebi süt kavramının besleyici özelliğe sahip olmasıdır.

10. Hayvanlar (İnek, tavuk, hıızır, arı, kedi, köpek, salyangoz, kuş, karınca, sülük, böcek, ayı, tavşan)

Hayvanlar geçmişten günümüze her alanda kullanılmaktadır. Bunlardan biri Türk hayvan takvimidir. Söz konusu takvimde aylar; Sıçgan(sıçan), Ud(öküz), Pars(kaplan\aslan), Tavuşgan(tavşan), Nek ya da Luu(timsah veya ejderha), Yılan, Yund ya da Yont(at), Koy ya da Kon(koyun), Biçin(maymun), Takagu(tavuk), İt(köpek), Tonguz(domuz) şeklinde adlandırılmıştır.

Aylara isimleri verilen hayvanların Türk topluluklarında farklı anlamları bulunmaktadır.

Hayvanlar gerek kendileri gerekse hayvansal ürünlerle birçok tedavide kullanılmaktadır. En çok kullanılan hayvanlardan biri inehtir. Baş, dili gibi birçok kısmı kullanılmaktadır. Burada dikkat çekici ayırım ise kullanılan ineğin dişi olmasıdır.

Hıızır dinimizde hor görülen ve yasaklanan bir hayvan olduğu için genelde yok etme, defetme gibi durumlarda kullanılır. Örneğin annenin sütü kırıldığında hıızır kılı ile göğse vurularak “murdar murdarı itursun” denir.

Kedi ve köpek daha çok yiyeceklerin hayvanlara atılması gerektiği durumlarda kullanılır. Yine arı, balı dolayısıyla kullanılmaktadır. Salyangoz da üzerindeki yumuşak doku dolayısıyla cilt hastalıklarında kullanılır.

Kedi figürlerine erken dönemlerden kalma heykelciklerde karşılaşılması³²⁹kedinin Türklerdeki önemini göstermektedir. Kedi yörede olumsuzluk anlamı ile bilinse de Türkler için farklı anlamlar almaktadır. Özbek destanı olan Alpamiş Destanı’nda kedi; ecel, kader ve ölümün simgesi olarak

³²⁹ Çoruhlu, age., s.154.

kullanılmaktadır. Bu düşünce yörede de kedinin uğursuzluk getireceği ve gece gözlerine bakıldığında ya ruhsal hastalık getireceğine inanılır.

Tedavilerde köpekler yok edici olarak kullanılır. Bu durum şamanların köpek kılığına girerek yeraltına gitmeleri ile ilişkilendirilebilir. Hastalığın üzerine sürülen bir ekmeğin köpeğe yedirilmesi hastalığın köpek kılığındaki şamanla yeraltına gönderilmesi hedeflenmiş olabilir.

Tavuk ise en çok yumurtası dolayısıyla kullanılır. Bunun yanında tedavi için yapılan karışımlarda genellikle tavuk kanadı kullanılmaktadır. Proto-Türklerde karşılaşılan tavuk ve horoz figürleri kötü ruhlardan korunmak ve ruhları kovmak için kullanılmaktaydı.³³⁰ Korunma için kullanılan söz konusu hayvanlar yörede loğusa yatağının başında ya da bebeğin beşiğine bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rivayetlerde horozun yaşadığı eve şeytan giremeyeceği, Peygamberimizin beyaz bir horozunun olduğu ve namaz vakitlerini bildirdiği için her zaman yanında bulundurduğu anlatılmaktadır. Bu rivayetlerde horozun kullanım alanlarını arttırmıştır.

Hayvanların kullanılması gerçekçilik içerdiği kadar büyüklük alt yapıya da sahiptir. İslamiyet'ten önce şamanların koruyucu hayvanlarının olduğu inandırılır. Güçlü şamanların boğa, sığın, boz ayı, kartal, tay gibi; güçsüz şamanların kedi köpek gibi koruyucularının olduğu bilinmektedir. İslamiyet'ten sonra dervişlerin hayvan donuna girmesi de hayvanların anlamlandırılması bakımından önemlidir.³³¹

Bunların yanında ruh ile kuş türlerinin ilişkilendirilmesi oldukça yaygın bir anlayıştır. Yörede de baykuş, cinsiyet belirleme için kullanılır. Hamile kalmak isteyen bir kimsenin olduğu evin yakınlarında yuva yapan baykuş bebeğin habercisidir. Eğer kiviçisi(dişi baykuş) öterse bebek kız olur, hohori(erkek baykuş) öterse erkek olur.

11. Çeşitli yiyecekler (ekme, zeytinyağı, tuz, şeker, mısır unu, tereyağı, bal)

³³⁰ Çoruhlu, age., s.152.

³³¹Çoruhlu, age., s.60.

“Ekmek hakkı” çok yaygın bir deyimdir. Ekmeğin hakkı büyüklük uygulamalarda çokça kullanılır. Ekmeğin kutsallığından yararlanılarak tedavinin Allah’ın izniyle olumlu sonuçlanması arzulanır.

Tuz hem bereket hem de nazar için kullanılan bir malzemedir. İğdir’da doğum yapmış hastanın yanına onu koruması için tuz, kömür veya ekmek konur. Aynı zamanda tuz korku, siğil gibi faklı hastalıklarda kullanılır.³³²

Eskiden nazar değmesine “İsabet ül ayn” denirdi. Gözü yok etmek içinse “tuz patlatması” yapılırdı.

Isparta’da tuz patlatmak hastalığı iyileştirmek için kullanılan yöntemlerden biridir.³³³

Kars’ta da korku çıkarmak için ateşe tuz atılır.³³⁴

Diğer yiyecekler ise genelde bitkisel ilaçların yapımında kullanılmaktadır.

Bu unsurlar içinde dikkat çekici iki şey vardır. Biri yöresel olan tereyağın yanında zeytinyağının da kullanılıyor olmasıdır. Diğeri de mısır ununun diğer bölgelerde buğday ununun yerini almasıdır. Bu da gösteriyor ki malzemeler her ne kadar genelleşse de bazı ilaçlar yöreye ait malzemelerle yapılmaktadır.

12. Çeşitli nesnelere (mum, ip, nazar boncuğu, giysiler)

Bal mumunun nazardan korunmak için yapılan muskalarda kullanıldığı herkes tarafından bilinmektedir. Bu düşünce mumu, gözden korunmak için ve gözü bozmak için yapılan uygulamalarda kullanılmasını sağlamıştır. Ayrıca mum ile ateşin varlığı muma ikinci bir koruyuculuk kazandırmıştır.

İp ise bağlama veya çözme gibi durumlarda sembolik olarak kullanılmaktadır.

İnsanların beğeni, kıskançlık gibi duygularla herhangi bir şeye bakarken gözlerinden çıkan buğuya nazar denir.

Yüce Allah (c.c) buyuruyor:

“O inkâr edenler Zikri (Kur’an’ı) işittikleri zaman, sanki seni gözleriyle (nazar edip) yıkacaklardı. (Kin ve kıskançlıklarından) hâlâ “kuşku yok o bir mecnundur” diyorlar. Gerçekte o (Kur’an), âlemler için ancak bir öğüttür.”³³⁵

Peygamberimiz zamanının da yaşanmış bir olayda nazar şu şekilde anlatılır:

³³² Kalafat, age., s.83.

³³³ Kaya, agm., s. 199-218.

³³⁴ Kalafat, age., s.85.

³³⁵ Kur’an-ı Kerim, Kelam Ayeti, 51-52.

Esedoğulları içinde baktığı bir şeye hemen nazarı dokunan keskin gözlü biri vardı. Develer bile onun keskin bakışına dayanamaz, hastalanıp derhal yere yıkılırdı. Kur'an okurken nazar edip Peygamberimizi de yere yıksın ve gülünç olsun diye müşrikler onu Mekke'ye dâvet ettiler. Bir gün Peygamberimiz (s.a.v) Kur'an okurken, o keskin bakışlı kimse sürekli Peygamberimize baktığı halde, Rabbimizin özel koruması altında olan Peygamberimize bir zarar veremedi. İşte bu olay üzerine bu âyet-i kerîme geldi ve Yüce Allah durumu Peygamberimize haber verdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz nazar hakkında insanları bilgilendirmiştir.

Peygamberimiz (s.a.v) buyuruyor:

7. “Göz değmesi (nazar) gerçektir.” (Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbni Mâce, Ahmed İbni Hanbel)
8. “Göz değmesi (nazar) insanı mezara ve deveyi kazana götürür.” (Râmûz'ül- Ehâdis)

Yine Peygamber Efendimiz nazardan korunmak ve nazar etmemek için yapılması gerekeni şu şekilde belirtir.

- Bir kimse hoşuna giden (güzel) bir şey gördüğü zaman “MâşâAllah lâ kuvvete illâ billâh” derse, ona (baktığı şeye) göz değmesi bir zarar vermez.” (Menâvî)

Giysiler, insanlarla özdeşleştirildiği için kötü ruhlardan korunurlar. Parça-bütün ilişkisinin en belirgin özelliklerinden olan bu düşünce elbiseleri her alanda kullanmaya yöneltmiştir. Korkuluk kaldırmada, nazar tedavilerinde oldukça fazla kullanılır. Giysilerin kullanıldığı bir diğer alan ölen insanların ardından ölen kimsenin eşyalarının evden çıkarılması, ihtiyacı olan kimselere verilmesidir.

13. Hastanın özel bir eşyası ya da vücudundan alınan bir parça

Bunlar şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Kişinin özel eşyası kullanılacaksa; iç giyimde atlet, dış giyimde kadınlarda tülbent erkeklerde mendil.
2. Kişinin vücudundan alınan bir parça kullanılacaksa; tırnak, saç, deri parçası, kıl ve tükürük.

Büyülük uygulamalarda hastanın bir eşyasının kullanılması daha çok korkuluk kaldırma için kullanılır. Korkuluk kaldırma için kullanılan eşya burada bir nevi sahibini temsil eder ve okunduktan sonra koruyuculuk kazanır.

Hastanın vücudundan bir parçanın kullanılması da daha çok büyüklük uygulamalarda görülür.

Yörede dili doğuran kişi, yanındakine dilim doğurdu der. Yanındaki tükür de geçsin der. Dili doğuran kişi de üç kere “Tüü dilim doğurdu.” diyerek tükürür.

Bu uygulamaya benzer bir uygulama Kafkaslar 'da yaşayan Karaçay Türkeri'nde arpacığa karşı yapılır. Şamanizm'den kalma uygulamada “Ey tav, bütük mannga caraş-maydı, sannga caraşsın.” (Ey dağ, bu tüy bana yakışmadı, sana yakışsın.) denerek üç kere yere tükürülmektedir.³³⁶

9. Sayılar ve Tarihler

Tedavilerde kullanılan sayılar da önem arz etmektedir. Bir uygulamada kullanılan herhangi bir malzemesinin sayı değişimi tedavinin eksik olmasına neden olur. Bazı durumlarda olumsuz sonuçlar dahi doğurabilir. Örneğin kırk gün içilen bir ilaç kırk birinci gün içildiğinde zehre dönüşebilmektedir. Yörede en çok 3, 5, 7, 9, 41 gibi tek sayılar ile 10, 40 gibi çift sayılar kullanılmaktadır. Bunların yanında özel olarak “7 çift 1 tek (15)” şeklinde kullanılan sayılar da bulunmaktadır.

Yörede kullanılan sayılar çeşitli inanışlarla benzerlik gösterebilmektedir. Örneğin; Altaylılara göre dünya çeşitli katlardan meydana gelmiştir. 17 kat göğü, ışık alemini, 7 ya da 9 kat yeraltını, karanlık alemini, meydana getirmektedir. Bu ikisi arasında da insanların yaşadığı yer bulunmaktadır.³³⁷

Söz konusu sayılar üzerinden tarihlerin ayarlandığı da görülmektedir. Humra hastalığının sebebi olarak 7-17 Temmuz gösterilir. Bu tarihlerde denize girildiğinde ya da yıkanıldığında humra hastalığına yakalanılacağına inanılmaktadır. Bu tarihler Çin kaynaklarında karşımıza çıkar. Bu kaynaklara göre Göktürklerin atalarına yedinci ayın yani temmuz ayının yedinci gününde kurban sundukları söylenmektedir.

Dalsız bir ağacın dokuz dallı bir hale getirilerek, dokuz kişinin bu dalların kökünden türemesi ve dokuz ulusun buradan meydana gelmesi³³⁸ dokuz evli ve çocuklu kadından toplanan para ile evlenemeyen kızlara ya da çocuğu olmayan kadınlara ilaç yapılması birbirine oldukça benzemektedir. Burada hem sayının aynı olması hem de kadının üreme açısından ağaca benzetilmesi dikkat çekicidir. dokuz

³³⁶ Ali Haydar Bayat, age., s.43-58.

³³⁷ Çoruhlu, age., s.100.

³³⁸ Çoruhlu, age., s.106.

sayısı Türkler için önem taşır çünkü Türklere göre dünya dokuz (ya da on iki) bölümden oluşmaktadır.³³⁹

7 ve 40 sayıları sadece hastalıklar için değil, inanış ve adetler için de önemlidir. Bebeklerin, gelinleri ve lohusaların kırklanması; gelinlerin evliliklerinin 7. günü baba evine gelmesi; ölülerin ardından 3, 7 ve 40. günlerde eve geri gelmemeleri için Kur'an okutulması bunlara verilebilecek en bilindik örneklerdir.

Sayıların kullanıldığı zamanlarda önemlidir. Hastalığın derecesine göre sayılarda artış olmaktadır. Ağır bir hasta bir Cuma günü bulamadığı şifayı peş peşe üç cuma gününde tedavi edilerek bulmaya çalışır.

10. Günler ve Zaman Aralıkları

Tedavilerde değişmemesi gereken diğer bir husus günlerdir. Her gün kendine göre şifaya sahiptir. Haftanın iki günü yani Çarşamba ve cumartesi hariç diğer günler tedavi için uygundur ancak belirtilen günler bilhassa Çarşamba günü sedef hastalığına yakalanılabileceği rivayet edildiği için kullanılmaz. Kullanılan beş günden cuma ile salının ayrıca belirleyici özelliği vardır. Bunlar, Cuma günü tedavi edilecekse ayın ilk cuması; Salı günü tedavi edilecekse ayın son salısı tercih edilir.

Bunların dışında genel olarak kullanılan özel zamanlar vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Ayın ilk ve son haftası
2. Ayların ilk, orta ve son günleri
3. 3, 7 ve 10 günlük tedavi süreçleri
4. Sabah ile öğle ezanı arası
5. Cuma selası ile Cuma ezanı arası
6. Ayın şekil değiştirdiği geceler

Ancak burada bir iyi niyetli tedaviler ile kötü niyetli uygulamalar ayrılır. Ayın eskisinde kötü uygulamalar, yenisinde iyi niyetli tedaviler gerçekleştirilir.

7. Akşam ezanı ile yatsı ezanı arası

³³⁹ Ögel, age., s.320.

Çok kullanılmayan bir zamandır. Ancak ikindiden sonra yasaklanan zaman akşama kadar olduğu için eğer hasta sabredemeyecek durumda ise akşamdan sonrası da kullanılır.

8. Güneşin battığı ya da doğduğu anlar

Güneş hem gök unsuru olması hem de zamanı belirlemesi açısından önemlidir. Birçok Asya halkı öteki dünyayı, bu dünyanın tersine dönmüş hali olarak anlamlandırır. Bu nedenle ölüm törenleri güneş battıktan sonra yapılmaktadır. Böylelikle öteki dünyaya gittiğinde gündüz olacaktır.³⁴⁰ Bu inanış tedavilerin kullanımında da kullanılmaktadır. Güneş batımına doğru yapılan tedaviler gelecek günün işaretidir. Ve gelecek günde hastalığın yok olması temenni edilir.

11. Renkler

Bölgede dikkat çeken renkler; sarı, kırmızı, yeşil, mavi, beyaz, karadır. Bunun dışında nazar nedeniyle yapılacak tütsülerde toplanan bez parçalarının rengarenk olması önemlidir. Renkler hastalıkların isimlendirilmesinde de etkilidir. Kızamık ve suçiçeği gibi hastalıklarda adlandırma hastalığın belirtisi olan küçük noktaların sarı ya da kırmızı olmasından kaynaklanmaktadır.

Kırmızının kullanıldığı bir başka nokta ise dikkat çekici olması dolayısıyla kötü ruhları uzaklaştırma ve nazardan korunmadır.

Aynı zamanda kırmızı bayrağın, hanlığın simgesidir. Al renginin bu şekilde simgeleştirilmesi rengin bütünleştirici, koruyucu olduğunun da bir kanıtıdır. Bu açıdan bakıldığında nazardan korunmak için kırmızının seçilmesi çokta tesadüf olmasa gerek.

Kırmızı Türklerde “kıızıl” olarak geçmektedir. Hatta kıızıl rengi “kan” kelimesi ile kullanılmaktaydı. Kıızıl, al kelimeleri kötü ruhları, Alkarısı gibi, adlandırmada da kullanılmaktadır.³⁴¹ Her ne kadar kıızıl kötüyü çağırırsa da ateşin kıızıllığı arındırıcı bir unsur olarak kullanılmaktadır.

Dikkat çekicilik yönünden kullanılan diğer renk mavidir. Mavi, başta nazar boncuğu olmak üzere nazardan korunmak için kullanılır. Bunun yanında mavi,

³⁴⁰Çoruhlu, age., s.127.

³⁴¹ Bahaddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş VI, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991, s.417.

kabakulak tedavisi için kullanılır. Kabakulak olan çocukların yanaklarına mavi çivit sürülür. Mavi çivitin tercih edilmesi hamma hastalığını yapan mavi dişi ruhu akla getirmektedir. Osmanlı dönemine ait Metâliü'l-Saâde adlı yazmadaki minyatürde humma cini; “mavi renkli, üstü çıplak, sivri azı dişleri yanağından çıkmış, mavi gözleri alevli”³⁴² olarak tasvir edilir. Açık mavi rengin hastalık ve yasın rengi olduğu akla getirildiğinde mavi rengin bilinçli tercih edildiği söylenebilir.

Mavi, Türkler için göğün rengi demektir. Yani mavi tanrının sembolüdür. Bu nedenle “Gök renk, mübarektir.” Tanrının yeryüzündeki sembolü olan kurtun “gök böri” olarak adlandırılması da be sebeptir.³⁴³

Nazardan koruyucu olan diğer renk ise karadır. Bebeklerin burnuna, alınına ya da kulak arkasına maniyanın karası sürülerek koruma altına alınır.

Kara rengin karşımıza çıktığı en ilginç inanış Kara Koncılar adlı ruhlardır. İnanişe göre bu ruhlar kötü ruhludur ve kış aylarında, karanlıkta yolda giden insanın yolunu kesip etrafını sararlar ve soru sorarlar. Emine Yılmaz adlı kaynak kişi Koncolos’a dair inanışı şu şekilde aktarır:

“Koncolos geldiği zaman soru sorar sana, her sorduğu soruya kara diyeceksin.

-Adın nedir?

-Kara.

-İşin nedir?

-Kara.

-Yükün nedir?

-Kara.

-Sen nesin?

-Kara.

En sonunda o sana “Allah işine vara.” diyene kadar kara diyeceksin. Onu deyince hemen yanından ayrılacaksın. Konuşma anında beyaz derse soru sordukları kişiyi boğabilirler. Bu ruhlar Kara Koncolos³⁴⁴ adlı ruha özellikleri bakımından benzemektedir.

³⁴² Çoruhlu, age., s.57.

³⁴³ Ögel, age., s.459.

³⁴⁴Çoruhlu, age., s.56.

Kara renk aynı zamanda kötülüğü çağrıştıracı bir renk olarak bilinir. Özellikle yas rengi olarak kullanılması da bu düşüncenin bir parçasıdır. Bu düşünceye rağmen Dede Korkut kitabında çoban ve demircilere kara lakabı verildiği görülmektedir. Türk toplumu için önde gelen kişilerden olan çoban ve demircilerin kara lakabı alması kara rengin Türkler için farklı ve olumlu anlamlara da geldiğinin bir göstergesidir.³⁴⁵

Beyaz ise iyi niyetler için kullanılan en önemli renktir. Örneğin; yaralı bir yer renkli bir bez ile bağlanmaz. Beyaz bir bağlanmasının sebebi yaralı bölgenin yenilenmesini sağlayacağı düşüncesidir.

Türklerde beyaz, “ak” temizliğin, ululuğun ve tecrübenin sembolüdür. Bahaddin Ögel, Akdeniz ve Karadeniz isimlerinden yola çıkarak akın yön olarak batıyı karanın kuzeyi temsil ettiğini söylemektedir.³⁴⁶

Yeşil sözünün eski Türkçesi “yaşıl”dır. Yaş kökünden gelir. Bunun yanın da mavi renk gibi yeşil de gök rengidir. Yusuf Has Hacib göğü “yaşıl kök” olarak adlandırır.³⁴⁷ Yeşilin hem yaş hem gök unsuru olması bitkilerin kullanımında etkili olmuştur. Kullanılacak bitkinin taze yani canlı bir yeşil renge sahip olmasına dikkat edilir.

Türklerin renkleri anlamlandırmasını anlatan Acâbü'l-dünyâ adlı kitapta renkler şu şekilde anlatılır:

Türkler sihir, kudret ve kin sahibi insanlardır. Hükümdarlarının senede bir muayyen günü vardır. Bugün hükümdar adına büyük bir ateş yakılır. Hükümdar yüksek bir yerde ateşe doğru eğilmiş bakarken kahinler ateşe karşı bir şeyler söylerler. Bunun üzerine ateşten yukarı bir çehre yükselir. Eğer bu çehre mavi\yeşil ise bereket ve bolluğa, beyaz ise kuraklığa, kırmızı ise kan dökülmesine, sarı ise hastalıklara ve vebaya, siyah ise hükümdarın ölümüne ya da uzak yolculuğa delalet eder.³⁴⁸

12. Mekanlar

Mekan ise hem hastalıkların oluşmasında hem de tedavilerin olumlu sonuçlar vermesinde etkiden bir unsurdur. İkinci ezanıyla sabah ezanı arasında gidilmemesi, bir şey dökülmemesi veya hacetin görülmemesi gereken yerler vardır.

Bu mekanlar arasında en yaygın olanları; karayemiş ağacının altı, dam altları, dere kenarları ve değirmenler ve ıssız yerlerdir. İnanca göre buralarda

³⁴⁵ Ögel, age., s.436.

³⁴⁶ Ögel, age., s.378.

³⁴⁷ Ögel, age., s.477.

³⁴⁸ Çoruhlu, age., s.53.

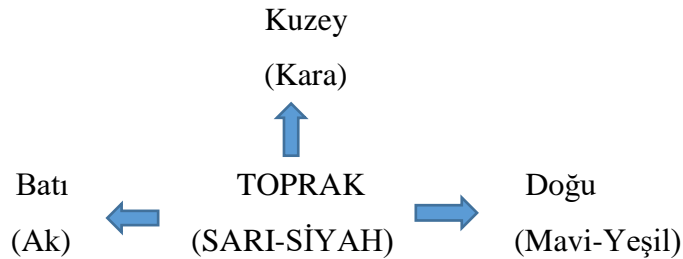
cinlerin ve perilerin olduğuna inanılmaktadır. Bu tür varlıkların bulunduğu yerlerde yasak olan davranışlar yapılırsa bu varlıklar kişiyi ruhen ve bedenen rahatsız eder.

Söz konusu mekanların dışında özel kabul edilen yerler de vardır. Bunların en yaygınları ise meyve veren ağaçların altı ile üç veya dört yol ağzıdır. Yöredeki tedaviler genelde buralarda yapılmaktadır. Yol ağzlarının birleştiği yerlerin kullanılması gözü bozma uygulamalarında çokça kullanılmaktadır. Burada amaç yapılan işlemin göz bozma olduğunu bilen insanlar, kömürü veya benzer bir malzemeyi gördükçe gözün etkisinin gerileyeceğidir. Ancak bu uygulamanın altında yol iyelerinin bir arada bulunduğu bir mekanın daha kesin sonuçlar vereceği düşüncesi de kendini saklamaktadır.

Dört yol ağzının seçilmesine yön açısından da bakılabilir. Çinliler ve Türkler yeryüzünü bir dikdörtgen ya da dörtgen biçiminde tasavvur etmişlerdir. Bu düşünceye bağlı olarak dünya ağacı, çeşitli katlara ayrılmış yeri ve göğü birleştirmektedir. Yeryüzü ise dört yöne ayrılmıştı.³⁴⁹ Bu düşünce Kültigin yazıtının kuzey cephesinde şu şekilde yer alır:

Buyruk beyleri Otuz (tatar), Dokuz Oğuz beyleri, milleti!...bu sözümlü iyice işit; sağlamca dinle: ileri(doğuda) gün doğusuna, beri(güneyde) gün ortasına, geri (batıda) gün batısına, yukarı (kuzeyde) gece ortasına doğru (olan yerlerin) bu içindeki milletler hep bana itaat eder. Bunca milleti hep tanzim ettim...³⁵⁰

Bu ifadeler ana yönlerin günümüz saat kavramı ile ilişkilendirildiğini göstermektedir. Özellikle dört yol ağzının kullanılmasının altyapısında da hem bütün yönlere, daha fazla bir alanı kapsama isteği, hem de zamana egemen olma isteği olabilir. Bulunulan mekan aynı zamanda merkezde olmayı da ön görmektedir.

³⁴⁹ Çoruhlu, age., s.93.

³⁵⁰ Çoruhlu, age., s.93.

Güney
(Kızıl)

Şekil 1. Yön kavramları

Ev, mekanlar arasında en kutsal görülendir. Evin etrafında var olan kötü bir ruh, olumsuzluk getirecek hayvan ya da bitki, kötü niyetli bir büyü evin tüm halkını hatta evin evcil hayvanını etkileyebilir. Evi ve çevresini koruma ritüelleri genelde evin etrafını tavaf ederek gerçekleştirilir. Bu tür uygulamalar, şamanların çadırın etraflarını dönerek tedavi etmelerine çok benzerdir.

13. Tedavilerde Yasakların Yıkılması

Tedaviler, inanç sisteminin kontrolü altındadır. Ancak bazı uygulamalarda yasakların göz ardı edildiği görülür. Genellikle kadınlar için kullanılan büyülek uygulamalarda görülen yasaklı maddelerin yaygın olanları; hınzır kılı, insan veya hayvan dışkıdır.

Örneğin süt kırılmasında hınzır kılı göğse vurulur. Ve aynı anda “murdar murdari itursun” denir.

Yasakların dışına çıkma sadece dinde yasaklanmış unsurlarla da kısıtlı değildir. Zehirli bitkiler, kullanıldığında zarar verecek çeşitli maddelerde zaman zaman kullanılmaktadır.

14. Halk Hekimliği Uygulamalarının Günlük Hayata Yansıması

Halk hekimliği uygulamaları zaman içerisinde eğlenceye dönüşmüş günlük hayatı durağanlığından kurtarmıştır.

Çakal düğünü olarak adlandırılan tedavinin eğlenceye dönüşümünü Vehbi Aydemir şu şekilde aktarır:

“Çakal kolay kolay adama dalmaz. Ama oni bahane ederdiler. Eğlenelum bir araya geelum diye. Kopeği avlardiler kanini sürerdiler birine. Derdiler buna çakal daldi. Hadi bunu uyutmayalum uyuz olur. Ne yapalum horon ederduk.”

Bir diğere eğlence unsuru da bağlama da karşımıza çıkmaktadır. Hüsni Reisoğlu bu olayı şu şekilde aktarır:

“ Evden biri da bağlar. Sonra der ki “Abi ben seni bağladum, bir bilezuk etmezsan açmam seni.” Şaka olsun diye. Cidden para almak için yapanlar da var.”

Günlük hayatın bir parçası haline gelen uygulamalar anlatıla anlatıla fıkralaşmış, tekerlemeler oluşturmuş ve atasözü\deyim değeri taşıyacak cümleler meydana getirmiştir.

15. Tekerlemeler

Halk ilaçlarında ilacın kökenini bilerek uygulamaya koyulma yaygın bir düşüncedir. Eliade'nin Erland Nordenskiöld'den aktardığı bilgiye göre, “Her büyülü şarkıdan önce, kullanılan ilacın kökenini anlatan sihirli sözlerin anlatılması gerekir. Yoksa ilaç etkili olmaz.”³⁵¹

Bu düşünce yörede ilacın olumlu sonuç gösteren hikayelerini anlatma olarak devam etmektedir. Aynı zamanda kullanılan tekerlemelerin ilk hallerinin kullanılmasına özen gösterilmektedir. Yarım, unutulmuş tekerlemeler kullanılmaktadır. Ancak hastalıklara dua niyetine okunan tekerlemeler zamanla ya değişime uğramış ya da kalıplaşmıştır.

Tekerlemelerin kullanımında dikkat edilen bir diğere özellik ise ezbere okunmalarıdır. Ezberlenmeden okunan tekerlemelerin sahibini bulamayacağı düşünülür. Kullanılan kelimeler şifreli gibi dursa da açıkça dünyayı simgeleyen kavramların kullanıldığı görülür.

İlaç olarak kullanılan tekerlemeler, mitolojik özellikler gösterir. Eliade'ye göre kozmogoni miti özelliği taşıyan tekerlemeler\ şarkılar Tanrı'nın şarkısıdır. Bu şarkılar yeniden canlanmayı, iyileşmeyi yani kökene dönüşün sağlayıcılarıdır. Bu tür ilaçların kullanıldığı uygulamaların ilk hallerinde tören havası kendini göstermektedir. Ancak günümüzdeki uygulamalarda törensi hava yerini bazı

³⁵¹ Eliade, age., s.21.

sistematik, çizgi çizme ya da çiziyormuş gibi hareketler yapma, kendi ya da hasta etrafında dönme gibi, uygulamalara bırakmıştır.

Aşağıda verilenler en yaygın kullanılanlardır.³⁵²

1. Arpa arpa arpara, yol ustine kumpara, arpa ektum dari bitti, arpa gözümünden itti.
2. Humra humra natikona, tarlaya efta efta, tavuşan siva siva, hanoti pelitsan, lingona o hurma ya ola ya kaybola.
3. Humra humra mahadona, maçadona, çani çani, aç kapiyi çık dışariya.
4. Humra humra humra teniz, ali teniz, alusan çiya boroz, çiya çiya koporoz.
5. Ele humra çifi dali ham kutiya koyarum seni, denizun dibine atarum seni, satarum katarum evumden atarum seni.
6. Ay gördüm ay Allah, şükür Elhamdülillah güzel ay gördüm La İlahe İllallah.
7. Ay sen güzel, ben güzel bu miskin elimde ne gezer.
8. Dalınla budağınla yutayım seni.
9. Rahna çakuma ne azarsun ne uzarsun uşaklaruni kızlaruni tekef edersun.
10. Ay yıldız rahna çakuma akşam yattum saba kalktum ne ay ne yıldız ne rahna çakuma.
11. Rahna çakuma it it yaktum seni ceri cit yaprak cibi açarsun çiçek cibi solarsun.
12. Rahna çakuma, hakuma hiyeti tiyeti tekne kutali kestum astum.
13. Temre temre tem tohumi, akşam ektum saba biçtum, ne temre da ne tohumi.”
14. Demre demre demre lağu, kül tohumi, küp tohumi, sabahtan kalktum baktum ne demre da ne tohumi.

³⁵² Eliade, age., s.29.

SONUÇ

Etnik yerleşmelerin değişik kollara, tarihlere ve toplumlara ev sahipliği etmesi sonucu zamanla oluşan farklılıklar bölgenin yaşam şartlarını, hayata bakış açısını, günlük yaşamın döngüsünü etkilemiştir.

Uygulamaların geneline bakıldığında da tedavilerin ve malzemelerin ilçeden ilçeye değişiklik gösterdiği görülmektedir.

Turgut Günay, Rize İli Ağızları adlı çalışmasında bölgeyi ağız özelliklerine göre beş kısma ayırmıştır. Bunlar:³⁵³

1. ağız yöresi: Kalkandere, İkizdere, İyidere, Der pazarı ve merkez ilçeleri içine almaktadır.

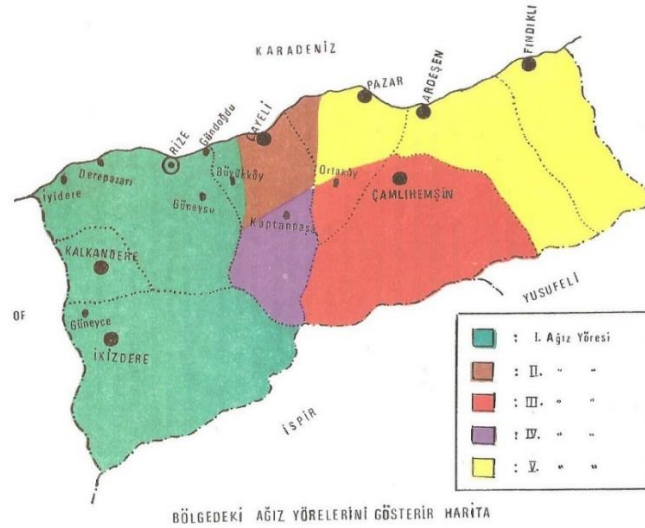
2. ağız yöresi: Çayeli ilçe merkezini ve yakın çevresini içine alan kısımdır.

3. ağız yöresi: Çamlıhemşin ve Pazar ilçelerini içine alan kısımdır.

4. ağız yöresi: Çayeli ilçesine bağlı Kaptanpaşa'yı (Senoz) içine alan kısımdır.

5. ağız yöresi: Pazar'ın doğu kısmı, Ardeşen, Fındıklı ve Artvin iline bağlı Arhavi, Hopa'yı içine alan kısımdır.

Aşağıda ağız yörelerinin haritası verilmiştir.³⁵⁴

³⁵³ Turgut, Günay, Rize İli Ağızları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s. 28-31.

³⁵⁴ Günay, age., s.18.

Günay, ağız yörelerini ayırırken dil yapısının değişiklik göstermesine neden olan etnik yapının farklılığı, coğrafi yapı ve tarihi süreci göz önüne almıştır.

Bu bakış açısıyla ilerlendiğinde ve tedavi yöntemlerinin benzerlikleri ve farklılıkları göz önünde tutulduğunda aynı ayırım çalışmamız içinde geçerli sayılabilir.

1. Bölge: İyidere, İkizdere, Kalkandere ve Derepazarı'nı kapsayan alandır.

2. Bölge: Derepazarı'ndan sonra Merkez'i içine alan ve Çayeli 'ye kadar olan kısımdır ki burada Salarha kültürü önemli bir yere sahiptir.

3. Bölge: Çayeli'nin doğusunu ve merkezini içine alan kısımdır.

4. Bölge: Çayeli'nin güney ve batı kısmını içine alan bölgedir.

5. Bölge: Çayeli'nin batısından Artvin sınırına kadar Pazar, Çamlıhemşin, Ardeşen ve Fındıklı'yı içine alan bölgedir.

Kolları ayırmada bize yardımcı olan tedavi benzerliklerine bakıldığında bir kolda yapılan uygulamanın diğer kollarda hiç duyulmadığını görmekteyiz. Bu durumu örneklendirmemiz gerekirse aşağıdaki örnekler uygun olacaktır.

1. bölgede bağlama için yapılan “Gelin ve damadın geçeceği yolun iki yanına çiğ süt konur. Gelin ve damat sütlerin arasından geçtikten sonra iki süt birbirine karıştırılır.” Uygulamaya diğer bölgelerde rastlanılmamıştır.

İl merkezine yakın yerlerde yani 2. bölgede görülen bağırsak kurdu uygulaması “Bir parça etin üzerine oturtulur. Bir müddet ya da yellenme olana kadar beklenir. Etin kokusunu alan kurt aşağıya doğru iner. Bu anda hissedilirse ıknılır. Kurdun anası düştüğünde gerisi kendiliğinden gelir. Bu işlem ılık süt ile de olabilir.” Diğer bölgelerde görülmemektedir.

Aynı şekilde 3. bölgede karın ağrısı için yapılan “Yuvarlak ekmek yapılır. Üzerine üç tane kibrit konur. Kibritler yakılır. Ve ekmek karnın üzerin konur. Kibritlerin üzerine bardak kapatılır. Bardağın içinde buhar oluştuğunda ekmek karnın üzerinden alınır.” uygulama diğer bölgelerde rastlanmamaktadır.

Temre hastalığının temmuz ayının 17-27.günleri arasında yağın yağmurdan dolayı olması düşüncesi ve buna dair koruma, iyileştirme tedavileri 5. Bölgeden başka bir bölgede karşımıza çıkmamaktadır.

Verdiğimiz örnekler çalışmamız için yapılan derlemelerde karşımıza çıkan uygulamalardır. Bu nedenle hiçbir uygulamayı kesin çizgilerle ayırmak mümkün

değildir. Söz konusu uygulamalarında derleyemediğimiz benzer şekillerinin farklı derlemelerde karşımıza çıkma ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerekir.

Tedavilerin söz konusu bölgelerde farklılıklar göstermesi Rize yöresinin coğrafi özellikleri ile ilişkilendirilebilir. Dağlık bir yapıya sahip olması ilçeler arası iletişimi ve ulaşımı kısıtlamaktadır. Coğrafyanın şekillendirdiği yöreye ait genel kültür, ilçelerin kendi bünyelerinde yeniden şekillenmiş ve farklılaşmıştır.

Farklı yanları olduğu gibi tedavi yöntemlerinin benzer yönleri de vardır. Hatta benzer yanlarının ağır bastığı söylenebilir. Özellikle kullanılan malzemeler her evde bulunabilecek, coğrafyanın sağladığı bitkiler, yöresel kültürün oluşturduğu unsurlar kendini göstermektedir.

Atalarımızın bitkileri, sözün büyüklük gücünü, dini duaları tedavi amaçlı kullanması günümüzde de devam etmektedir. Araştırma alanımızdaki insanlar kendileri için faydalı olduklarına inandıkları bitkileri hastalıkları için kullanmaktadır. Bazı hastalar hiç doktora gitmeden, bazıları maddi nedenlerden dolayı bazıları ise doktora gidip şifa bulamadığını düşündüğü için bitkilerin faydalarından yararlanmaktadır. Bitkilerden kendi olanaklarıyla yararlananlar olduğu gibi şifacıya gidip hastalığına uygun bir bitki karışımı isteyenler de bulunmaktadır. Tedavi yöntemlerinin bu denli iç içe olması göz önüne alındığında yörede hastalıkların tedavilerini;

1. Dini ve büyüsel nitelikli olanlar,
2. Hem büyüsel hem de gerçekçi nitelik taşıyanlar,
3. Çeşitli otlar ve köklerle, koca-karı ilaçlarıyla yapılanlar, olmak üzere üç grupta ele alıp inceleyebiliriz.

Görülüyor ki hekimlik uygulamalarında atalarımızın tecrübesi, geçmişin ve günümüzün dini inanışları, şamanlığın kalıntıları yaşamaktadır. Değerlendirmelerin sonucunda aşağıdaki çıkarımlarda bulunabilir:

1. Halk hekimliği ilaçlarında genellikle temas büyü ve sempatik büyü kullanılmıştır.
2. Hastalık tedavilerinde Şamanlığın özellikle Uygur Şamanlarının izleri (Fal bakma günlerinin yöredeki ilaç yapma günleri olan salı ve çarşamba günleriyle uyuşması, büyülerde ve tedavilerde kilidin açma-kapama işlevinde kullanılması, hançer oynatma

geleneğine benzer bıçak oynatma ritüelinin olması, her ikisinde de hayvan tüyü ve kemiklerinin kullanılması gibi) kendini göstermektedir. Bazı tedaviler İslamiyet'in etkisiyle şekil değişikliğine uğramıştır.

3. Tedavilerde kullanılan malzemelerin Türk kültüründe var olan genel kültürler kendini göstermektedir.
4. Yörede iyeler dair bir bilgi aktarılmassa da kaçınımlarda iyelere bağlı durumların izlerine rastlanmaktadır.
5. Tedavi yöntemlerinde papılama tedavisine çokça başvurulduğu görülmektedir.
6. Bazı ilaçlar doğa yasalarına aykırı olmasına rağmen kabul edilmiş ve süre gelmiştir.
7. Genel anlamda bitkisel ilaçlar ön plandadır.
8. Hastalık isimleri hastalıkların belirtilerine, şekillerine ve sonuçlarına göre şekillenmiştir. Ve genellikle yöresel adlarla oluşturulmuştur. Yörede bu konuda dikkat çekici bir durumda tedavisi olmayan ya da kötü olarak adlandırılan hastalıkların isminin söylenmemesi ya da isminin söylenmesinden kaçınılmasıdır. Burada ismi telaffuz edilen hastalığın söyleyen kişiye bulaşacağı düşüncesi yatmaktadır.
9. Cin çarpması gibi ruhsal hastalıklar genellikle kadınlarda görülüyor.
10. Halk ilaçlarına inanma oranı, ilaç yapma veya yaptırma, bitkisel ilaçları kullanma kadınlarda daha fazla görülmektedir.
11. Nadir olarak karşımıza çıksa da kişilere veya ailelere atfedilmiş tedavi yöntemleri bulunmaktadır. Hatta bu yöntemler gelecek aile fertlerinden birine İlahi olarak miras kalır.
12. Eski Şaman adetleri İslami boyut alarak devam etmektedir.
13. Farklı yörelerde görülen aynı tedavi yöntemlerinde ritüel aynı olsa da yöresel malzemeler kullanılmaktadır.
14. Eğitim durumlarına göre halk ilaçlarına inanış ters orantı göstermektedir.

15. Yaş ile halk ilaçlarına inanış doğru orantı göstermektedir.
16. Tedavilere ait özel tekerlemeler bulunmaktadır.
17. Sağaltıcılar tedavileri genellikle Allah rızası için yapmaktadır.
18. Genel tedavi yöntemleri olduğu gibi mesleklere has tedaviler bulunmaktadır.
19. Tedavi yöntemleri sahilden yaylalara doğru değişiklik göstermektedir. Örneğin yaylada otun tazesini ile yapılan karışımlar sahil kesimlerinde otun kurusu ile yapılabilmektedir.
20. Sağaltıcılarda el verme geleneği devam etmektedir. Sağaltıcının el vereceği kişi aile, akraba veya bu işe gönül vermiş biri olabilir.
21. Sağaltıcılar genellikle yaşlı kadınlardır.
22. Tedavilerde kullanılan malzemeler kadınlar, erkekler ve çocuklar için farklılık göstermektedir. Ortak kullanılanların dozları değişmektedir.
23. Kullanılan malzemelere cinsiyet (makasın kızı, bıçağın erkeği simgelemesi gibi) atfedilmektedir. Cinsiyet atfetme Türk düşüncesinde dişilik ve erlik olarak karşımıza çıkar. Örneğin Türklerde de güneş dişi ay erildir.
24. Kullanılan malzeme ile hasta arasında bağ kurulmaktadır. Böylelikle hastalığın malzemeye geçeceği düşünülmektedir.
25. Şamanların ezgili söylenen duaları ile yörede tedavi için kullanılan tekerlemeler ritimli olma ve işlem anında söyleme bakımından birbirine benzemektedir. Şaman kültürünün halk hekimliği uygulamalarında varlığı, şamanların tedavi edici yönünün zaman içerisinde sağaltıcılara ve genel halk ilaçlarına aktarıldığının bir kanıtıdır.
26. Tedavileri koruma, uygulama ve bekleme olarak üç sürece ayırabiliriz. Bu süreçlerde kurallara bağlı kalmak sürecin doğru ve faydalı ilerlemesini sağlar.
27. Tedaviler için koyulan kurallar değişime uğrayabilir ancak kuralların temel yapısının dışına çıkılmaz. Kabul edilen kurallara uyulur.

28. Tekerlemelerde ay, yıldız, güneş gibi gök unsurları üzerinde durulur. Bu unsurların parlaklığından istenirken hastalığın söz konusu unsurlara geçmesi onlar kadar uzağa gitmesi beklenir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ACIPAYAMLI, “Orhan, Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, 1989, s. 2.
- “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, (23-24 Kasım 1988)*, 1-8 Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1989.
- AK, Orhan Naci, Rize Tarihi, Rize: Rize Halk Eğitim Merkez Yayınları Müdürlüğü, 2000.
- AKÇİÇEK, Eren, “Türk Halk Hekimliğinde Sarımsak”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri(23-24 Kasım 1988)*, Ankara, s.9-33, 1988.
- AKDAĞ, Ahmet, “Bir Tedavi Yöntemi Olarak “Kan Aldırmak” ve Klasik Türk Şiirindeki Kullanımı”, *Gazi Türkiyat*, Bahar 2014/14: 169-187.
- ALASANİA, Guili, *Gürcüler ve İslam Öncesi Türkler* (ter: Nanuli Kaçarava), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü, 2013.
- ALPTEKİN, Ali Berat, “Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği”, *Millî Folklor*, S. 86, s.5-19, 2010.
- ALTUN, Işıl, “Türk Halk Kültüründe Elma”, *Turkish Studies*, S.3, s. 262-281, 2008.
- ARAZ, Rıfat, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 29, 1995.
- ARPACI, Günnur Yücekal, *Gök-Tanrı İnançının Bilinmeyenleri Din ve Millet Kavramları Akay Kine'nin Bilgileri Işığında*, İstanbul: Çatı Kitapları, 2012.
- ARTUN, Erman, “Türk Kültüründeki Su Kültürünün Çukurova Halk İnançlarındaki İzleri”,http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_su_kultu.pdf [22.06.2016]
- *Halk Kültürü Araştırmaları*, İstanbul: Kitabevi, 2008.
- *Türk Halkbilimi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005.

- ASİL, Eriş, “Halk Hekimliği ve Eczacılık Araştırmalarında Metodoloji”, *Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri(23-24 Kasım 1988)*, s. 33, 1989.
- BAYAT, Ali Haydar, “Anadolu Tıbbi Folklorunda Göz Hastalıkları”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1992.
- “Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbi Hastalıklarında Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları”, *Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirimi(23-24 Kasım 1988)*, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, s. 61, 1989.
- BAYAT, Fuzuli, “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Şamanlar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, V/3, 2010.
- “Geçiş Ritüeli Bağlamında Arınma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, V 2 / 9, 2009.
- *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, İstanbul: Ötüken yayınları, 2006.
- *Türk Şaman Metinleri (Efsaneler ve Memoratlar)*, Ankara: 3 ok yayıncılık, s. 73, 2005.
- *Türk Mitoloji Sistemi 1*, 1. Cilt, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2007.
- *Türk Mitolojik Sistemi 2*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s.76, 2007.
- BAYAR, Gamze, “Edebi Metinlerde “Tuz ”un Motif Olarak Kullanımı”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi Cilt:3 S. 5*, s.91-94, 2014.
- BAYSAL, Nagihan, “Gelenek ve Değişim Üzerine Trabzon Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma(Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir, s. 65, 2014.
- BAYTOP, Turhan, *Bitkiler İle Tedavi*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 1999.
- BOGENBAYEV, Nurbolat; Aydın CALMIRZA, “Eski Türk Dünya Görüşündeki “Kut” Ve “Karga” Kavramları”, *Millî Folklor*, Yıl 26, S. 103, s.69-79, 2014.
- BOSTAN, Hanefi, *Xv.-Xvi. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal Ve İktisadi Hayat*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.294, 2002.
- BÜKEN, Nüket Örnek, “Folklorik Değerler ve Folklorik Tıp”, *Türkiye Klinikleri Journal Of Medical Ethics, Law ang History* 11, s.45-47, 2003.
- ÇELİK, Ali, *İslam’ın Kabul ve Reddettiği Halk İnançları*, İstanbul: Beyan Yayınları, 1995.
- ÇAVDAR, Ayşenur, “Türk Halk Hekimliğinde Dağlama”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, s. 83, 1989.

- ÇELİK, Çolpan, Zaripova, “Tatar Türklerinde Mitolojik Varlıklarla İlgili Mitler ve İnanışlar (İyeler ve Yaratıklar)”, *Bilig*, S.43, s. 1-32, 2007.
- ÇEVİK, Bülent, *Konya’da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü*(Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.147, 2008.
- ÇIBLAK, Nilgün, “Çukurova’da Halk Hekimliğiyle İlgili Uygulamalarda Eski Türk İnançlarının İzleri”, *Türk Kültürü*, 2004, s.199-214.
- ÇOBANOĞLU, Özkul *Türk Halk Kültüründe Memorantlar ve Halk İnançları*, Ankara: Akçağ Yayınları: 2003.
- ÇORUHLU, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2006.
- DİÇER, Ferruh, “Nevzat Dağı, Türkiye’de Son On Yılda Yazılı Basında”, *Halk Hekimliği, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, s.109-124, 1989.
- DOĞAN, Şaban, “XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri”, *Milli Folklor*, Yıl 23, S.89, s.121-132, 2011.
- DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı 2014 Yılı Rize İl İstatistikleri, <http://www.dokap.gov.tr> [23.07.2016]
- DRAMUR, Rengin, “Bursa Kaplıcaları”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, s. 125-137, 1989.
- DURMUŞ, İlhami, “Türk Kültür Çevresinde Dağlama Geleneği”, *Milli Folklor*, S. 94, s. 114-121, 2012.
- DUVARCI, Ayşe, “Halk Hekimliğinde Ocaklar”, *Milli Folklor*, s.34-38, 1990.
- EKİCİ, Metin, *Halk Bilgisi(Derleme ve İnceleme Yöntemleri)*, Ankara: Geleneksel yayıncılık, 2004.
- EL- CEVZİYYE, İmam İbn Kayyim, *Tıbbu’n Nebevi*, ter. Abdülvehhab Öztürk, İstanbul: Kahraman Yayınları, 2014.
- ELİADE, Mircea, *Şamanizm*, ter. İsmet Birkan, 2. Baskı, Ankara: İmge yayınevi, 2006.
- *Dinler Tarihine Giriş*, Çev. Lale Arslan, Kabcacı yayınları, s. 200, 2003.

- *Mitlerin Özellikleri*, İstanbul: Simavi Yayınları, 1993.
- ERDEMİR, Ayşegül Demirhan, “17, 18, ve 19. Yüzyıllara Ait Bazı Reçete Örnekleri ve Halk Hekimliğimizde Yeri”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, s.139-144, 1989.
- ERGUN, Metin, *Kopuz Sarını Kazak Aşık Tarzı Şiir Geleneği Akın ve Cıravlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı, s. 110, 2002.
- ERSOY, Ruhi, “Kadın Kamlar’dan Göçerevli Türkmenler’de “Ebelik” Kurumu’na Dönüşüm”, turkoloji.cu.edu.tr [12.03.2016]
- , “Modernizm-Postmodernizm Bağlamında Geleneksel Tıp Uygulamalarının Güncelliği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Millî Folklor*, Yıl 26, S.101, s.182-192, 2014.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki, *Anadolu İnançları*, İstanbul: Koza yayınları, 1974.
- , *Anadolu Halk İlaçları*, İstanbul: Derin Yayınları, 2007.
- GÖMEÇ, Saadettin, *Şamanizm ve Eski Türk Dini*, 2. Baskı, Ankara: Berikan Yayınevi, 2011.
- GÖNENÇ, Alparslan, “Antalya İli Korkuteli İlçesinde Halk İnanışları Ve Halk Hekimliği(Yüksek Lisans Tezi)”, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- GÜNAY, Turgut, *Rize İli Ağızları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.18, 2003.
- HACI, Mehmet, Günay, Su Maddesi, cilt: 37, 2009, sayfa: 432-437.
<http://sukuyusu.diyantevakfi.org.tr> 29.06.2016]
<http://www.islamansiklopedisi.info/>[23.07.2016]
<http://www.namazsitesi.com> [28.08.2016]
<http://www.rize.bel.tr> [23.05.1016]
<http://www.rizekulturturizm.gov.tr> [15.06.2016]
<http://www.tuik.gov.tr> [23.05.1016]
- HUFFORD, J. David, “Halk Hekimleri”, Çev. Mustafa Sever, *Milli Folklor*, S. 73, 2007, s.73-80.
- İNAN, Abdulkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.
- İNAYET, Alimcan, “Uygur Şamanları ve Pratikleri Üzerine”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S:1/1 2013, s: 43-55.

- İVGİN, Hayrettin, “At Hastalıkları ve İyileştirilmeleri Konusunda Geleneksel Uygulamalardan Fenni Uygulamalara Geçişe Dair Bir Tespit”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, s. 171-184, 1989.
- KABAK, Turgay, “*Rize İli Halkbilimi Monografisi*”, Karadeniz Teknik Üniversitesi(Doktora Tezi), 2015.
- KABATAŞ, Feyzullah, “*Rize Çevresinde Yaygın Halk İnanışları*”, (Basılmış Yüksel Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2006.
- KALAFAT, Yaşar, *Türk Halk İnançlarında Beslenme*, Ankara: Berikan Yayınevi, 2012.
- *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara: Berikan Yayınevi, 2010.
- “Hakan Ulutin, Karşılaştırmalı Gacal-Gerlova-Çıtak-Tozluk Türkleri Halk İnançları”, <http://www.yasarkalafat> [18.05.2015]
- “Eski Türk İnançlarının Rize ve Yöresi Halk Kültüründe İzleri”, <http://www.yasarkalafat.info/kalafat> [21.06.2016]
- *Halk İnançlarından Mitolojiye I*, Ankara: Berikan Yayınevi, 2009.
- KAPLAN, Melike, *Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın*, Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları: 257, 2010.
- , “Halk Tıbbının Kökenleri: Teşhisten Tedaviye Din Ve Büyü İlişkisi”, *Millî Folklor*, Yıl 23, S. 91, s.150-156, 2011.
- KAYA, Muharrem, “Eski Türk İnanışlarının Türkiye’deki Halk Hekimliğinde İzleri”, *Folklor/Edebiyat*, S: 25, 2001/1, s. 199-218.
- KILIÇ, Sami; Abdullah ALTUNCU, Cilt Hastalıklarına Yönelik Bir Halk Hekimliği Uygulaması: Gelincik Ocağı (Çavlu Köyü - Fikriye Pınar Örneği), *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, s. 627-638, Ankara, 2015.
- KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, *Kars Tarihi*, İstanbul, s.36-43, 1953.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Ötüken yayımları, 1980.
- KÖSE, Bayram Arif, “Ortaçağda Rize ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası Hakkında Bir Değerlendirme”, *History Studies*, S.4, s.71-86, 2014.

- KURUM, Uygur, *Düziçi'nde Halk Hekimliği*(Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2008.
- KURTOĞLU, Orhan, “Klasik Türk Şiirinde Saçı Geleneği “Saçı””, Tradition in Classical Turkish Literature, *Millî Folklor*, S. 81, 2009
- NURBOLAT Bogenbayev, Aydın Calmırza, Eski Türk Görüşündeki “Kurt” ve “Karga” Kavramları, *Millî Folklor*, Yıl 26, S. 103, s.74, 2014,.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menkıbenameler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 76, 2010.
- OZAN, Meral, “Dünden Bugüne Türk Halk Kültüründe “Kara İyeler””, *Kültür Evreni*, S.23, s. 41-51, 2015.
- ÖNCÜL, Kürşat, “Kars Örneğinde Halk Hekimliğinin arkaik Unsurları”, *Turkish Studies*, S.8, s.2031-2035, Ankara, 2013.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.
- , *Türk Mitolojisi II*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2014.
- , *Türk Kültür Tarihine Giriş VI*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, *İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul: Gerçek Yayınevi. s. 55, 1971.
- *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhaları İle İlgili Batıl İnançlar ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara Üniversitesi: Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, S.174, s. 34, 1966.
- ÖZBAŞ, Mustafa, “Kurtarıcı Kargadan Burnu Pislikten Çıkmayan Kargaya: Türk Halk Anlatılarında Karganın Dönüşümü”, *Millî Folklor*, S. 88, s.58, 2010.
- ÖZER, Nurten, “Türk Halk Hekimliğinde Kaplıcalarımız”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu(23-24 Kasım 1988)*, s.203-209, 1989.
- ÖZGEN, Zübeyde Nur, “*Adana (Merkez) Halk Hekimliği Araştırması*”, (Basılmış Yüksel Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana / 2007.
- PRITCHARD, Edward Evans, *İlkelerde Din*, (ter: Hüsen Portakal), Ankara: Öteki Yayınevi, 1998.

- REYHAN, Sema, “Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük”, *Akademik Bakış*, C. 2, S.3, s. 227-242, 2008.
- Rize Kültür Derlemeleri, Rize Halk Eğitim Merkezi Yayınları, Rize, 1999.
- Seçilmiş Bölgelerle Rize, 2013, s.12-13.
- SEVER, Mustafa, “Türk Halk İnançlarında Ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve”, *TÜBAR-XVI*, s. 95-109, 2004.
- SEYİDOĞLU, Bilge, *Mitoloji Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2002.
- SİPAHİ, Abdülkadir, *Türk Halk İnançlarında Büyü Ve Büyü İle İlgili Uygulamalar*(Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- ŞAR, Sevgi, “Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü”, İstanbul: *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*(23-24 Kasım 1989), s. 224, 1984.
- _____, “Anadolu’da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, <http://www.ayk.gov.tr> [02.08.2016]
- ŞENER, Cemal, *Türklerin Müslümanlıktan önceki Dini- Şamanizm*, 10. Baskı, Ankara: AD yayınları, 1996.
- ŞEVKET, Şakir, *Trabzon Tarihi*, Ankara: s.98, 2001.
- TANYU, Hikmet, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.39, 1987.
- TAŞPINAR, Ali, *Rize Tarihi*, İstanbul: Şan Matbaacılık, İstanbul, 2004.
- TELLİOĞLU, İbrahim, *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz de Türkler*, Trabzon: Serander yayınları, 2004.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, *Kültür ve Hastalık-Sağlık Sistemi*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 2213, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 522, Araştırma ve İnceleme Dizisi:17, 1991.
- TÜRKMEN Fikret, Ferah TÜRKER, “Geleneklerde ve İnançlarda “Demir””, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIV/1, Yaz 2014. S,7.
- UÇAK, Salih, “Ergani’de Eski Türk İnançlarının İzleri ve Halk Hekimliği”,(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2007.
- WİLHELM, Radloff, *Sibirya’dan Seçmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1976.

YAYLAGÜL, Özen, “Anadolu’ Yaşayan Halk Hekimliği Uygulamalarının Eski ve Orta Türkçe Tıp Metinlerindeki Temelleri”,
<http://www.millifolklor.com>. [18.05.2015]

Yurt Ansiklopedisi (1983), s. 6423.

KAYNAK KİŞİLER

KAYNAK KİŞİ NO	ADI	SOYADI	DOĞUM TARİHİ	DOĞUM YERİ	MESLEĞİ	EĞİTİM DURUMU	İKAMET YERİ
1	Mehmet	Varlı	1953	Trabzon	İmam	Lisans mezunu	Bürücek Köyü DEREPAZARI
2	Yeter	Alson	1961	Rize	Ev hanımı	Okuma-yazma var.	Fıçıcılar Mahallesi DEREPAZARI
3	Hüsnü	Reisoğlu	1965	Rize	Halk Oyunları Öğretmeni	Lisans Mezunu	Eriklimanı Mahallesi DEREPAZARI
4	Aysel	Vanlı	1959	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma var.	Eriklimanı Mahallesi DEREPAZARI
5	Harbiye	Reisoğlu	1950	Rize	Ev hanımı	Okuma-yazma yok	Eriklimanı Mahallesi DEREPAZARI
6	Hatice	Sarı	1941	Rize	Ev hanımı	Okuma-yazma var	Eriklimanı Mahallesi DEREPAZARI
7	Mukaddes	Yılmaz	1940	Rize	Ev hanımı	Okuma-yazma yok	Çakmakçılar Köyü DEREPAZARI
8	Emine	Yılmaz	1963	Rize	Ev hanımı	Okuma-yazma yok	Çakmakçılar Köyü DEREPAZARI
9	Nezahat	Güneş	1945	Rize	Ev hanımı	Okuma-yazma yok	Çeşme Köyü DEREPAZARI
10	Canan	Özcan	1966	Rize	Ev hanımı	İlkokul mezunu.	Sandıктаş Köyü DEREPAZARI

11	Muzaffer	Kalyoncu	1954	Rize	Ev hanımı	Okuma- yazma yok	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
12	Tuncay	Manho	1941	Rize	Ev hanımı	Okuma- yazma yok	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
13	Ayten	Memişoğlu	1951	Rize	Ev hanımı	Ortaokul terk	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
14	Fethiye	Topal	1970	Rize	Ev hanımı	İlkokul mezunu	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
15	Ayten	Bayezit	1957	Rize	Ev hanımı	Okuma- yazma yok.	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
16	Songül	Bayezit	1968	Rize	Ev hanımı	Okuma- yazma yok.	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
17	Fikriye	Aydemir	1937	Rize	Ev hanımı	Okuma- yazma yok	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
18	Vehbi	Aydemir	1957	Rize	Emekli	Lise mezunu	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
19	Havva	Aydemir	1965	Rize	Ev hanımı	İlkokul mezunu	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
20	Ayten	Sinoğlu	1938	Rize	Ev hanımı	Okuma- yazma yok.	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
21	Münevver	Sinoğlu	1950	Rize	Ev hanımı	Okuma- yazma var.	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
22	Leman	Sinoğlu	1964	Rize	Ev hanımı	İlkokul mezunu	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
23	Melek	Sinoğlu	1969	Rize	Ev hanımı	Lise mezunu	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
24	Hatice	Sinoğlu	1964	Rize	Ev hanımı	İlkokul mezunu	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI
25	Remziye	Giritlioğlu	1955	Rize	Ev Hanımı	İlkokul 3. Sınıf terk	Sandıktaş Köyü DEREPAZARI

26	Ayşe	Giritlioğlu	1949	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok.	Sandıktas Köyü DEREPAZARI
27	Fazilet	Giritlioğlu	1975	Rize	Kur'an kursu hocalığı yapıyor.	Ortaokul mezunu	Sandıktas Köyü DEREPAZARI
28	Süleyman	Giritlioğlu	1940	Rize	Kaptan	İlkokul mezunu	Sandıktas Köyü DEREPAZARI
29	Nurcan	Çelik	1949	Erzurum	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok	Yanıktas Köyü DEREPAZARI
30	Necmi	Çelik	1959	Rize	Muhtar	İlkokul mezunu	Yanıktas Köyü DEREPAZARI
31	Zehra	Acar	1972	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Yanıktas Köyü DEREPAZARI
32	Nuran	Acar	1940	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok.	Yanıktas Köyü DEREPAZARI
33	Hafize	Güner	1929	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok	Yanıktas Köyü DEREPAZARI
34	Müzeyyen	Güner	1950	Rize	Emekli muhasibeci	Lisans mezunu	Yanıktas Köyü DEREPAZARI
35	Havva	Cevahir	1975	Rize	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Yapraklar Köyü İYİDERE
36	Hakkiye	Ömeroğlu	1955	Rize	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Yapraklar Köyü İYİDERE
37	Hatice	Dalar	1948	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok.	Yapraklar Köyü İYİDERE
38	Saliha	Kambur	1951	Rize	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Yapraklar Köyü İYİDERE
39	Zahide	Mengen	1945	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok	Yapraklar Köyü İYİDERE
40	Fatma	Demirci	1970	Rize	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Yapraklar Köyü İYİDERE

41	Ayla	Ganimet	1974	Rize	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Yapraklar Köyü İYİDERE
42	Emine	Temiz	1935	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok.	Büyükçiftlik Köyü İYİDERE
43	Fatma	Altan	1970	Rize	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Azaklıhoca mahallesi MERKEZ
44	Nusret	Bekiroğlu	1934	Rize	Emekli	Okuma- yazma yok.	Sandıktaş köyü DEREPAZARI
45	Asiye	Saka	1968	Rize	Temizlik görevlisi	Okuma- yazma yok.	Maltepe Köyü DEREPAZARI
46	Aynur	Semiz	1954	Artvin/ Arhavi	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok.	Bağdatlı Mahallesi MERKEZ
47	Ümmühan	Kaba	1934	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok.	Ballıdere Köyü GÜNEYSU
48	Hanife	Balsuz	1955	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	Okuma- yazma yok	Hoşdere Köyü ARDEŞEN
49	Fatma	Alçın	1945	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	İlkokul mezunu	Şentepe Mahallesi ARDEŞEN
50	Handan	Hacıosman oğlu	1965	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	Lise mezunu	Pirinçlik Köyü ARDEŞEN
51	Fatma	Aytemiz	1955	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	Okuma- yazma yok	Şentepe ARDEŞEN
52	Meliha	Ayçiçek	1965	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	Okuma- yazma var	Müftü Mahallesi ARDEŞEN
53	Fatma	Karabal	1955	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	Okuma- yazma var	Kahveciler ARDEŞEN

54	Havva	Şeremet	1966	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	İlkokul mezunu	Pınarlı Köyü ARDEŞEN
55	Emine	(diğer bilgilerini vermek istemedi)			Kadınlar pazarında çalışıyor		
56	Havva	Aslışen	1939	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	Okuma-yazma yok	Seslikaya ARDEŞEN
57	Esra	Yıldız	1975	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	İlkokul mezunu	Pirinçlik ARDEŞEN
58	Elife	Yarıcı	1945	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	Okuma yazma yok	Merkez Mahallesi ARDEŞEN
59	Melike	Dereci	1955	Rize	Kadınlar pazarında çalışıyor	İlkokul mezunu	Armağan Köyü ARDEŞEN
60	Zeliha	Karadeniz	1972	Rize	Bakıcı	İlkokul mezunu	Şimşirli İKİZDERE
61	Asiye	Karadeniz	1929	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok.	Şimşirli İKİZDERE
62	Hatice	Uzun	1965	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Şimşirli İKİZDERE
63	Gülseren	Uzun	1970	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Şimşirli İKİZDERE
64	Saniye	Taç	1925	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok	Şimşirli İKİZDERE
65	Şerife	Muti	1945	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok	Şimşirli İKİZDERE
66	Fikriye	Muti	1950	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok.	Şimşirli İKİZDERE

67	Zeynep	Galip	1980	Rize	Kasiyer	Lise mezunu	Şimşirli İKİZDERE
68	Asiye	Demir	1975	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Şimşirli İKİZDERE
69	Sabriye	Altıntaş	1940	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok.	Şimşirli İKİZDERE
70	Nermin	Bir	1967	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Şimşirli İKİZDERE
71	Emine	Gaipoğlu	1930	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Hamidiye Mah. PAZAR
72	Yeliz	Çolak	1978	Rize	Ev Hanımı	Lise mezunu	Merkez Mah. PAZAR
73	İsmail	Oğuz	1952	Rize	Kaptan	Ortaokul mezunu	Balıkçı Köyü PAZAR
74	Emine	Oğuz	1955	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok.	Balıkçı Köyü PAZAR
75	Melahat	Akbulut	1982	Rize	Ev Hanımı	Lise mezunu	Bıldırcın Köyü PAZAR
76	Mehtap	Bakır	1968	Rize	Ev Hanımı	Lise mezunu	Dosma MERKEZ
77	Zeynep	Koyuncu	1945	Trabzon	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	İslampaşa Mah. MERKEZ
78	Nuriye	Korkmaz	1951	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok.	Cevizlik Köyü KALKANDERE
79	Fazlı	Korkmaz	1930	Rize	Emekli	İlkokul terk	Cevizlik Köyü KALKANDERE
80	Melek	Cevahir	1930	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok.	Merkez Mah. İYİDERE
81	Nermin	Günaydın	1969	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Merkez Mah. KALKANDERE
82	Saliha	Koçal	1934	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok	Yaltkaya HEMŞİN

83	Şerife	Engin	1965	Rize	Ev Hanımı	Lise mezunu	Yaltkaya HEMŞİN
84	Talat	Koçal	1942	Rize	Arıcı	Okuma-yazma yok.	Yaltkaya HEMŞİN
85	Ayşe	Günaydın	1956	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok.	Yaltkaya HEMŞİN
86	Selvihan	Günaydın	1979	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Yaltkaya HEMŞİN
87	Hatice	Çolak	1959	Rize	Ev Hanımı	Okuma yazma var.	Yaltkaya HEMŞİN
88	Rabia	Pamukçu	1959	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Yaltkaya HEMŞİN
89	Emine	Pamukçu	1947	Rize	Ev Hanımı	Okuma yazma yok.	Yaltkaya HEMŞİN
90	Havva	Uysal	1964	Rize	Ev Hanımı	Okuma yazma var.	Yaltkaya HEMŞİN
91	Hafize	Pamukçu	1935	Rize	Ev Hanımı	Okuma yazma yok.	Yaltkaya HEMŞİN
92	Hatice	Koçal	1954	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Yaltkaya HEMŞİN
93	Fatma	Kulabe	1951	Rize	Ev Hanımı	Okuma yazma yok.	Işıklı FINDIKLI
94	Fatma	Bayar	1982	Rize	Ev Hanımı	Lise mezunu	Merkez Mah. FINDIKLI
95	Nahide	Özkan	1943	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Tatlısu Mahallesi FINDIKLI
96	Meryem	Özkan	1968	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma var.	Tatlısu Mahallesi FINDIKLI
97	Havva	Terzi	1967	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Merkez Mah. FINDIKLI

98	Hayriye	Özkan	1955	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma var.	Merkez Mah. FINDIKLI
99	Osman	Özkan	1948	Rize	İnşaatçı	İlkokul mezunu	Merkez Mah. FINDIKLI
100	Gülhane	Köseoğlu	1958	Erzurum	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok.	Merkez Mah. FINDIKLI
101	Elmas	Bodur	1930	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok.	Merkez Mah. FINDIKLI
102	Saniye	Demirci	1933	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok.	Beydere Köyü FINDIKLI
103	Nermin	Yazıcıoğlu	1947	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Uzunköy MERKEZ
104	Emriye	Kopuz	1955	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Taşlıdere Mah. GÜNDOĞDU
105	Filiz	Kasap	1975	Rize	Ev Hanımı	Lise terk	Salarha MERKEZ
106	Derya	Kopuz	1982	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Taşlıdere Mah. GÜNDOĞDU
107	Arzu	Fettah	1974	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Merkez Mah. GÜNEYSU
108	Hülya	Coşkun	1969	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Merkez Mah. GÜNEYSU
109	Nuray	Uzun	1972	Rize	Ev Hanımı	Ortaokul mezunu	Uzunkaya MERKEZ
110	Nurcan	Uzun	1986	Rize	Ev Hanımı	Ortaokul mezunu	Uzunköy MERKEZ
111	Salih	Reisoğlu	1949	Rize	Esnaf	Ortaokul mezunu	Uzunköy MERKEZ
112	Ahmet	Reisoğlu	1953	Rize	Emekli- İnşaat ustası	Ortaokul mezunu	Uzunköy MERKEZ
113	Hatice	Uzun	1954	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Uzunköy MERKEZ
114	Sevim	Paliç	1977	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Uzunköy MERKEZ

115	Hüsniye	Reisoğlu	1942	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok.	Uzunköy MERKEZ
116	Melahat	Kazancı	1964	Rize	Çocuk bakıyor	Ortaokul mezunu	Ortapazar MERKEZ
117	İlkay	Şahin	1959	Artvin/Boçka	Emekli	Lise Mezunu	Taşlıdere Mah. GÜNDOĞDU
118	Ebru	Demirci	1987	Rize	Ev Hanımı	Lise mezunu	Taşlıdere Mah. GÜNDOĞDU
119	Lütfiye	Şeker	1958	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Fener mahallesi MERKEZ
120	Zehra	Hevendik	1972	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Taşlıdere Mah. GÜNDOĞDU
121	Zeynep	Şeker	1984	Rize	Ev Hanımı	Yüksek okul mezunu	Taşlıdere Mah. GÜNDOĞDU
122	Melek	Aslankaya	1945	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Taşlıdere Mah. GÜNDOĞDU
124	Melek	Mahmut	1967	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Taşlıdere Mah. GÜNDOĞDU
125	Hatice	Kars	1950	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok.	Merkez Mah. GÜNEYSU
126	Fatma	Işık	1975	Rize	Edebiyat Öğretmeni-yazar	Lisans mezunu	Merkez Mah. GÜNEYSU
127	Nurten	Akkaya	1985	Rize	Ev Hanımı	Ortaokul mezunu	Maltepe Köyü ÇAYELİ
128	Emine	Reisoğlu	1950	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Dosma Mah. MERKEZ
129	Muhammet	Yılmaz	1959	Rize	Muhtar	İlkokul mezunu	Beşikçiler Köyü ÇAYELİ
130	Nurettin	Çolak	1963	Rize	Muhtar	İlkokul mezunu	Maltepe Köyü ÇAYELİ
131	İsmi ni vermek istemeyen bir kadın				Çaycı		Çayeli Merkez ÇAYELİ

132	Enis	Marangoz	1930	Rize	Denizci	İlkokul mezunu	Maltepe Köyü ÇAYELİ
133	Hanife	Saç	1975	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Şarla Mahallesi ÇAYELİ
134	Hilal	Çakır	1975	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Beyazsu Mah. ÇAYELİ
135	Emriye	Koral	1981	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Şirin Köy ÇAYELİ
136	Fatma	Saklı	1982	Rize	Ev Hanımı	Ortaokul mezunu	Merkez Mah. ÇAYELİ
137	Sevilay	Kurtuluş	1983	Rize	Ev Hanımı	Lise mezunu	Sabuncular Köyü ÇAYELİ
138	Makbule	Marangoz	1958	Rize	Ev Hanımı	İlkokul mezunu	Maltepe Köyü ÇAYELİ
139	Emine	Marangoz	1933	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma yok.	Maltepe Köyü ÇAYELİ
140	Neriman	Usta	1943	Rize	Ev hanımı	Okuma-yazma yok	Yeni Mahalle MERKEZ
141	Nejla	Nar	1980	Rize	Ev hanımı	İlkokul mezunu	Yeşilyurt Köyü GÜNEYSU
142	Hatice	Kabaoğlu	1950	Rize	Ev hanımı	Okum-yazma yok.	Kadıköy ÇAMLIHEMŞİN
143	Ayşe	Kesici	1975	Rize	Satıcı	İlkokul Mezunu	Merkez ÇAMLIHEMŞİN
144	Emine	Güneş	1958	Rize	Satıcı	Okuma-yazma var.	Yukarı Çamlıca Köyü ÇAMLIHEMŞİN
145	Kamer	Sarı	1963	Rize	Satıcı	İlkokul Mezunu	Aşağı Şimşirli Mah. ÇAMLIHEMŞİN
146	Fatma	Aydınolu	1948	Rize	Ev Hanımı	Okuma-yazma var.	Yağmurlu Mah. ÇAMLIHEMŞİN

147	Fatma	Çamkerten	1963	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma var.	Yağmurlu Köyü ÇAMLIHEMŞİN
148	Dursun Ali	Çamkerten	1957	Rize	Çiftçi	İlkokul mezunu	Yağmurlu Köyü ÇAMLIHEMŞİN
149	Harun	Aydın	1933	Rize	Çiftçi	Okuma- yazma yok.	Yağmurlu Köyü ÇAMLIHEMŞİN
150	İlkay	Tarakçı	1941	Rize	Ev Hanımı	Okuma- yazma yok.	Konaklar Mah. ÇAMLIHEMŞİN

EKLER

Ek Metin 1- FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1. Lapaza yaprağının tohumu

Fotoğraf 2. Kendir otu

Fotoğraf 3. Çam otu

Fotoğraf 4. Livor, orman otu

Fotoğraf 5. Damar otu, Yara otu

Fotoğraf 6. Sarıçiçek(Yakı çiçeği)

Fotoğraf 7. Dikenli bir ot

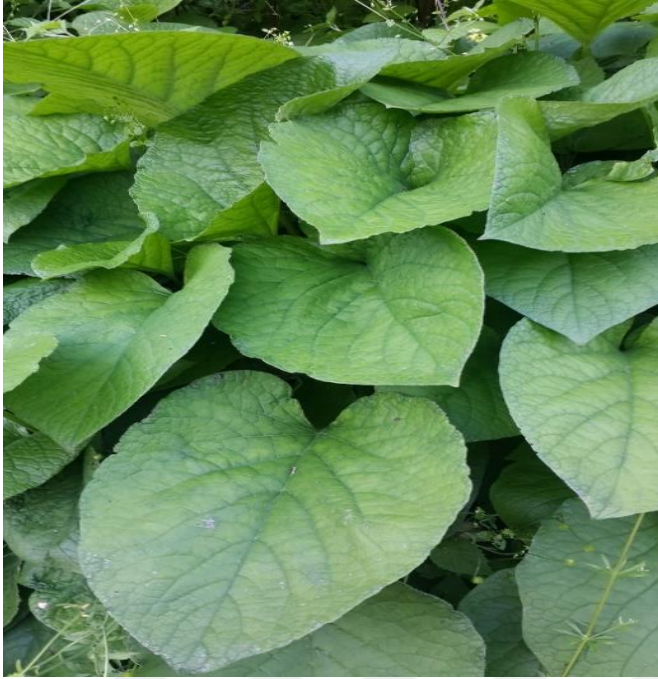
Fotoğraf 8. Sütliisa, sütlika(1)

Fotoğraf 9. Sütliisa, Sütlika (2)

Fotoğraf 10. Siyah üzümleri olan ot (Dünya Güzeli)

Fotoğraf 11. Tomari

Fotoğraf 12. Tavuk mu horoz mu (Hinduba)

Fotoğraf 13. Kantaron Çiçeği

Fotoğraf 13. Aloe Vera

Fotoğraf 14. Yabani menekşe

Fotoğraf 15. Mağmuli (Mamuli) Dikeni

Fotoğraf 16. Kumuşı

Fotoğraf 17. Fuska dikeni, yabani diken

Fotoğraf 18. Yayla çiçeği

Fotoğraf 19. Öksürük otu

Fotoğraf 20. Dulavrat otu

Fotoğraf 21. Kara Kabak, Arabiça

Fotoğraf 22. Ebe Gümece

Fotoğraf 23. Pilaç, Eğrelti

Fotoğraf 24. Suşu

Fotoğraf 25. Livor tohumu

Fotoğraf 26. Dil otu, Yılan Dili

Fotoğraf 27. Tifliça, Aslanpençesi

Fotoğraf 28. Hava-civa otu

Fotoğraf 29. Poçuma otu

Fotoğraf 30. ay ieği

Fotoğraf 31: Sabun otu

Fotoğraf 32: Çin Takvimi

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
18	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
19	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Kız
20	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
21	Erkek	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız
22	Kız	Erkek	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Kız	Erkek	Kız	Kız	Kız	Kız
23	Erkek	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Kız
24	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Kız	Kız	Kız	Kız
25	Kız	Erkek	Erkek	Kız	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
26	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Kız	Kız	Kız
27	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Erkek
28	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Kız	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Kız
29	Kız	Erkek	Kız	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Kız	Kız
30	Erkek	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Erkek	Erkek
31	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Erkek
32	Kız	Kız	Erkek	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Erkek
33	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
34	Erkek	Erkek	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Kız	Erkek	Erkek
35	Erkek	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Kız	Kız	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Erkek
36	Kız	Erkek	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Kız	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
37	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Kız	Kız	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
38	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Kız	Erkek	Kız	Erkek
39	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
40	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek

Çin bilim adamları tarafından yaklaşık 300 yıl kadar önce Çin'de 3'ejing yakınlarındaki bir kediye mezarlığında bulunan tablo ile doğacak çocuğun cinsiyetinin mümkün olduğunca tahmin edilmiş olduğu ve bu tablo binlerce anne adayına uygulanmış ve doğruluk derecesinin %70-80 olduğu düşünülmüştür. Bu tabloların aslı Tünel Beyin'deki Bilim Enstitüsünde saklanıyor.

Ör: 20 yaşında Nisan ayında Hamile kalan bir annenin Erkek çocuğu olacaktır.

06.09.2009 Sonuç Veriyen.

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Elif Şebnem DEMİRCİ

Hazırlayan: Sümeyra SİNOĞLU

Yıl: 2017

ÖZET

RİZE İLİNDE GELENEKSEL HALK HEKİMLİĞİ UYGULAMALARI

Halk hekimliği, doğayı tanımaya başlayan insanın kendini her türlü kötülükten ve hastalıktan koruma arayışı sonucunda meydana gelen sağaltma yöntemlerinin tümünü kapsar. Doğanın zenginliği, sözün büyülü gücü ve insanın inanma isteği bu koruma ihtiyacını zamanla büyük bir bilgi birikimine dönüştürmüştür. Söz konusu bilgi birikimi ile oluşan sağaltma yöntemleri gizli bir usta-çırak ilişkisi içerisinde nesilden nesile aktarılmıştır. Geçmişten bu yana devam eden bu yöntemler, insanların çaresiz kaldıkları durumlarda onlara umut ışığı olmuştur. Günümüzde sağaltma yöntemlerinin çoğu unutulmaya yüz tutmuştur. Amacımız söz konusu bilgileri kayıt altına almaktır. Bu nedenle Rize ili halk hekimliğine dair adet, inanma ve uygulamaları derleyerek sınıflandırmaya tabi tuttuk ve yapıllarına göre değerlendirdik.

Anahtar Sözcükler: Rize ili, halk hekimliği, hastalıklar, sağaltma yöntemleri, inanışlar.

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Basic Islamic Sciences

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Elif Şebnem Demirci

Author: Sümeyra SİNOĞLU

Year: 2017

ABSTRACT

TRADİTİONAL FOLK MEDİCİNE APPLICATIONS IN RİZE

Folk medicine contains all of methods of self-healing that people to define nature as a result seeking protection from kinds of evil and disease. The richness of nature, the magical power of speech and request of a man to believe transformed this need for protection into a great knowledge. Healing methods which are formed of relevant knowledge transferred from the generation to generation within the relationship of a master and an apprentice secretly. These methods that have been going on from past to present have become a silver lining for people who are desperate. Today most of the healing methods are forgotten. Our aim is record knowledge in question. Therefore we classified collecting traditions, beliefs and applications about folk medicine of Rize and evaluated according to their structure.

Key Words: Rize province, folk medicine, diseases, methods of healing, beliefs.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Sümeyra SİNOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi : Rize-1991

Eğitim Durumu

Lisans : Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 2010-2014

Yüksek Lisans : Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2014-2017

İletişim

e-mail: sinoglu.sumeyra@gmail.com